ఉత్తమ గ్రంథమాలిక

జాతక కథలు

తల్లావజ్ఝల వారు

జాతక కథలు

పాలి భాషనుండి ఆంధ్రీకరించినది
స్వామి శివశంకరశాస్త్రి

తృతీయ సంపుటి

సాహితీసమితి, తేపల్లె

ప్రథమ ముద్రణము 1963
ప్రకాశకులు : సాహితీ సమితి

ముద్రాపకులు :
వెల్‌కం ప్రెస్ ప్రయివేట్ లిమిటెడ్
లైను 4, బ్రాడీపేట, గుంటూరు-2.

శ్రీ ప్రఖ్య
సమీరకుమార దేవ్‌నకు

బంధు గురు జనంబు నెడల
బహుప్రీతి కలుగువాడు,
భాగినేయు డయినవాడు;
అనేక సాహిత్యధునుల
అవగాహము చేయువాడు;
భక్తితోడ దేవళంబు
పార్వతీతనూజునకును,
శ్రీ సమీరకుమారునకు
చేయించెను నిర్మాణము.

ఇట్టి యుత్తమాశయునకు
ఇది ఆశీఃపూర్వకముగ !

విజ్ఞప్తి

మా నాయనగారు పాలి భాషనుండి ఆంధ్రీకరించిన జాతక కథల తృతీయ సంపుటి ముద్రించుటకు ధనరూపమున సాయపడిన The Ministry of Scientific Research and Cultural Affairs, New Delhi వారికిని, గ్రంథ ముద్రణమున సర్వవిధముల సహకరించిన సాహిత్యాచార్య, కవిశేఖర శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు గారికిని, శ్రీ జె. యస్. శర్మ గారికిని, వెల్కం ప్రెస్ ప్రైవేటు లిమిటెడ్ వారికిని మా ధన్యవాదములు.

ఈ సంపుటిలో కొన్ని పారిభాషిక పదములకు వివరణము లిచ్చినాము. తుది సంపుటిలో గ్రంథములోని సమస్త పారిభాషికపద వివరణములు, తథాగతుని జీవిత చరిత్ర, జాతక కథల సమీక్షయు నుండును.

సాహితీ సమితి
ఒంగోలు
జులై 31, 1963

కృత్తివాస తీర్థులు

అనుక్రమణిక

నిపాతము ४

అనుక్రమణిక

నిపాతము ౬

కొన్ని పారిభాషిక పదములు

ఆక్రోశ వస్తువులు: జాతి, నామ, గోత్ర, కుల, కర్మ, శిల్ప, అబాధ, లింగక్లేశ, ఆపత్తి.

అగతి : ఛంద, దోష, భయ, మూఢతావశీభూతుడయి అకర్మణ్యు డగుట.

అధిగమము : ధ్యాన విశేషము లభించెనో లేదో తెలిసికొను ప్రశ్న.

అనుమోదనములు : మాంగలిక, అమాంగలిక, భిక్షాగ్రహణానంతరోపదేశము.

అభిజ్ఞలు : దివ్యచక్షువు, దివ్యశ్రోత్రము, పూర్వజన్మ స్మృతి, బుద్ధిబలము, పరేంగిత జ్ఞానము.

ఆర్యధనములు : సదాచారము, లజ్జ, నిందాభయము, శ్రుతత్వము, త్యాగము, ప్రజ్ఞ.

అష్టమహానరకములు : సందీప, కాలసూత్ర, సంఘాత, రౌరవ, మహారౌరవ, తపన, ప్రతాపన, అవీచి.

ఉపసంపద దీని నుండి భిక్షువువయస్సును పరిగణింతురు.

కసిణ : యోగాభ్యాసమున నలువది సాధనలలో దేనినైనను సాధారణముగా కర్మస్థాన మందురు. అందు తొలి పదింటిని కసిణ (కృత్స్న) అందురు.

చంక్రమణభూమి : యోగ మభ్యసించుచు పచారుచేయు స్థలము.

చతుర్విధ ఉత్తమఫలములు : స్రోతాపత్తి, సకృదాగామి, అనుగామి, అర్హత్వ ఫలములు.

చతుర్విధదోషములు : దుర్భాషలు, అప్రియములు, అధర్మములు, అసత్యములు.

త్రిభవములు : కామభవము, రూపభవము, అరూపభవము.

త్రిరత్నములు : బుద్ధ, ధర్మ, సంఘములు.

దశశీలములు : పై అయిదు + అకాలభోజనము, నృత్య గీతాది నిషేధము, గంధ మాల్యాది నిషేధము, ఖట్వారూఢనిషేధము, రజత సువర్ణ విసర్జనము.

నిమిత్తము : శారీరక మలినములను క్షాళనముచేసి యోగ మభ్యసించుట.

పంచనీకరణములు : (చిత్తశుద్ధి నావరించునవి) కామచ్ఛందము, క్రోధము, ఆలస్యము, ఔద్ధత్యము, సందేహము.

పంచస్కంధములు : రూప, వేదన, సంజ్ఞా, సంస్కార, విజ్ఞానములు.

పంచశబ్దములు : ఆజీవన వనవాసులు, వృక్షముల క్రింద నివసించువారు, పాంసుపూరితులు, పిండపాతికులు, శాకాహారులు.

పరినిర్వాణము రెండు విధములు: (1) ఉపాధిశేషపరినిర్వాణము (పంచస్కంధములు మిగిలియుండును. జీవన్ముక్తావస్థ) (2) అనుపాధి నిర్వాణము.

కొన్ని పారిభాషిక పదములు

పంచశీలములు : అహింస, అస్తేయము, అకామము, సత్యవాక్కు, మద్యపాననిషేధ

పవారణ : వర్షర్తు సమాప్తి.

బ్రహ్మవిహారములు : మైత్రీభావన, కరుణభావన, ముదితభావన, ఉపేక్షాభా

విద్యాత్రయము : దివ్యచక్షువు, పూర్వజన్మస్మృతి, ఆశ్రవక్షయజ్ఞానము.

విపశ్యన : ప్రజ్ఞ.

సత్యక్రియ : తన సత్యముమీద ఒట్టుపెట్టుకొని ఎవరికైన శుభమును కోరుట.

హేతువు : పూర్వపుణ్యకర్మఫలము.

301. క్షుద్రకాళింగ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు, నలువురు పరివ్రాజకుల ప్రవ్రజ్యనుగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

వైశాలిలో ఏడువేల, ఏడువందల, ఏడుమంది లిచ్ఛవీరాజులు కలరు. వా రందరును శాస్త్రార్థమునందు నేర్పరులు.

అయిదువందల వాదులలో వైదుష్యము కల నిర్గ్రంథుడు వైశాలీనగరము చేరెను. వా రందరును ఆయనను సత్కరించిరి. అట్టి నిర్గ్రంథి వేరొకతె అచ్చటికి చేరగా రాజులు వారి కిరువురకును శాస్త్ర వాద మేర్పాటు చేసిరి. అం దిరువురు సమానులైరి. అంతట లిచ్ఛవులు యోచించి ఉభయులకు కలుగు పుత్రులు మేధావు లగుదురని భావించి వారికి వివాహము చేసి ఒకచో నుంచిరి. క్రమముగా వారికి నలుగురు పుత్రికలు, ఒకపుత్రుడు కలిగిరి. సచ్చా, లోలా, అవవాదకా, పటాచారా, నామములు పుత్రికలకును, సచ్చకనామము పుత్రునకు పెట్టిరి. వాడు పెరిగి పెద్దవాడైన పిమ్మట తల్లి అయిదువందల వాదములు, తండ్రి అయిదువందల వాదములు వారికి నేర్పి "మీరు ఏగృహస్థుతో నైనను వాదముచేసి ఓడిపోయినచో ఆయనకు దాసులు కండు, ప్రవ్రజితునితో శాస్త్రార్థమున పరాజయము నొందుచో ఆయనకడ ప్రవ్రజింపుడు" అని యుపదేశించిరి.

వారు మరణించినపిదప సచ్చకుడు వైశాలిలోనే ఉండి లిచ్ఛవులకు విద్యలు నేర్పుచుండెను. సహోదరులు నేరేడుకొమ్మ పట్టుకొని శాస్త్రార్థము కొరకు ప్రతి నగరము తిరుగ నారంభించిరి. శ్రావస్తి చేరి వారు నగరద్వారముకడ, ఆచిన్నికొమ్మను పాతి అచట నున్న బాలకులతో, శాస్త్రార్థము చేయగలవారు గృహస్థులు కాని, ప్రవ్రజితులు కాని, యీ యిసుక కాలితో చిమ్మి, ఈ నేరేడుకొమ్మను కాలితో త్రొక్కివేయ వచ్చు" నని చెప్పి భిక్షార్థము నగరములోనికి పోయిరి.

సారిపుత్రుడు ఊడవ వలసినచోటు నూడ్చి కడవలనిండ నీరు నింపి, గోవులకు ఉపచారములు కావించి ప్రొద్దెక్కిన పిదప భిక్షార్థము బయలు వెడలెను త్రోవలో నేరేడుకొమ్మను చూచి అచటి బాలకుల

నడిగి తెలిసికొని వారిచేతనే పడవేయించి, త్రొక్కించి, ఈశాఖను ఇచట పాతించినవారు భోజనానంతరము జేతవనద్వారమునకు వచ్చి నచో నన్ను కలిసికొనవచ్చును" అని చెప్పి భిక్షానంతరము మరలి వచ్చి ద్వారముకడ నుండెను. ఆపరివ్రాజికలుకూడ భిక్షానంతరము మరలివచ్చి నలిగిన శాఖను చూచి "ఎవరు దీనిని త్రొక్కివేసినా" రని ప్రశ్నవేసిరి. "సారిపుత్రస్థవిరులు. శాస్త్రార్థము చేయదలచినచో మీరు విహారద్వారమునకు పొండు."

బాలకుల వలన ఈ మాటలు విని వారు నగరమున ప్రవేశించి కొందరు జనులను వెంటనిడుకొని విహారద్వారము జేరిరి. అచట స్థవిరుని వేయిప్రశ్నలు అడిగిరి. అన్నిటికి సమాధాన మిచ్చి సారిపుత్రుడు "మిమ్మొల నేమైనా అడగవచ్చునా?" అనెను.

"స్వామీ, అడుగవచ్చును. తెలిసినచో సమాధాన మిత్తుము."

"ఒక్కమాట యేది?"

వారికి తెలియలేదు.

స్థవిరుడు దానిని వివరించెను. వారు "స్వామీ, మేము ఓడి పోయినాము. మీరు జయించినారు" అనిరి. "అయినచో ఇప్పు డేమి చేయుదురు?"

"గృహస్థునిచే పరాజయము కలిగినచో ఆయనకు మేము గృహిణులము కావలెను. ప్రవ్రజితునికడ ఓడిపోయినచో ఆయనవద్ద మేము ప్రవ్రజ్య మొందవలెను. ఇది మాతలిదండ్రుల యుపదేశము. కావున తమరు మాకు ప్రవ్రజ్య ననుగ్రహింపుడు." 'మంచి' దని స్థవిరుడు వారిని ఉత్పలవర్ణ స్థవిరకడకు పంపెను. వారు ప్రవ్రజించి త్వరలోనే అర్హత్వము పొందిరి.

ధర్మసభలో భిక్షువులు సంభాషించుచు "ఆయుష్మంతులారా, సారిపుత్ర స్థవిరుడు నలుగురు పరివ్రాజికలకు తోడ్పడి వారికి అర్హత్వము కూడ సమకూర్చెను" అనుచుండగా శాస్త వచ్చి, విషయము గ్రహించి, భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఇతడు వీరికి తోడ్పడెను. ప్రవ్రజ్యాభిషేకము ఇపుడు చేయించినాడు. కాని పూర్వము పట్టమహిషీపదమున నిలిపినా" డని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము కళింగరాష్ట్రములో దంతపుర నగరమున కాళింగుడు రాజ్యము చేయుచుండగా అశ్వక రాష్ట్రములోని పోతలి నగరమున అశ్వకుడు పరిపాలనము చేయుచుండెను. కాళింగరాజుకడ సైన్యబల ముండెను. ఆతడుకూడ నాగబలసంపన్నుడు. యుద్ధకాము డయిన యాతడు ప్రతియోధులను కానక నిజోద్యోగులను బిలిచి "నేను యుద్ధార్థిని. ప్రతిపక్షులు కానరారు. ఏమి చేయుదును?" అనెను.

"మహారాజా, ఇందుల కుపాయము కలదు. మీపుత్రికలు నలుగురును రూపవతులు. వారి నలంకరించి, తెరలు వేసిన రథమున గూరుచుండబెట్టి, సేనాసహితముగా పల్లెలు పట్టనములు త్రిప్పుడు. ఏ రాజు వారిని తనయింట నిలుపుకొన దలచునో ఆరాజుతో యుద్ధము చేయుడు" అని వారు పలికిరి.

ఆప్రకారమే రాజు పనిజరిపెను. వారు చనిన నగరములలోని రాజులు భయముచే వారిని లోనికి రానిచ్చుట లేదు; కానుకలు పంపి నగరముల వెలుపలనే నిలుపుచుండిరి. ఈప్రకారముగా వారు సమస్త జంబూద్వీపమున పర్యటనము చేసి అశ్వకరాష్ట్రములోని పోతలినగరమును సమీపించిరి. అశ్వకరాజు నగరద్వారములు మూయించి కానుకలు పంపెను. ఆయనమంత్రి నందసేనుడు విద్వాంసుడు, బుద్ధిమంతుడు, ఉపాయకుశలుడు. "ఈ రాజపుత్రికలను యావజ్జంబూద్వీపమున త్రిప్పినను రాజునకు ప్రతిపక్షులు లభింపలేదు. ఇట్లయినచో జంబూద్వీపమునకు అప్రతిష్ఠ ఘటిల్లును. నేను కాళింగునితో యుద్ధము చేసెదను" అని యోచించి, ఆయన నగరద్వారముకడకు జని ద్వారపాలకులను సంబోధించి ద్వారము తెరపించుటకై ఈ తొలిగాథ పలికెను:

> అస్సకప్రభుమంత్రి యా నందిసేన
> రక్షితంబైన ద్వారంబును తెరవ,
> వీరు పురంబు ప్రవేశింప గలరు.

ఆయన యిట్లు పలికి ద్వారము తెరపించి, ఆకన్యలను అశ్వకరాజునకు చూపి "మీరు భయపడవలదు. ఈసుందరులు రాజకన్యలు. వీరిని మీరు రాణులుగా పరిగ్రహింపుడు" అని వారి నభిషేకించి, తన వెంట

వచ్చిన రాజపురుషులతో "మీరు పొండు. అశ్వకప్రభువు రాజపుత్రికలను రాణులుగా స్వీకరించినాడని మీప్రభువుకు విన్నవింపుడు" అని వీడుకొలిపెను. వారు వెడలిపోయి అట్లే చేసిరి. "అశ్వకుడు నా సామర్థ్యమును నిజముగా చవిచూచును" అని కాళింగుడు వెంటనే మహాసైన్యముతో బయలు వెడలెను.

ఆయనరాక తెలిసికొని నందిసేనుడు "మీ సరిహద్దులో నిలువుడు. మా సరిహద్దు దాటవలదు. ఉభయరాజ్యముల సరిహద్దు నడుమ యుద్ధము జరుగును" అని సందేశ మంపెను. ఆలేఖావిషయము విని కాళింగుడు హద్దు దాటలేదు; అశ్వకుడుకూడ తనహద్దు దాటలేదు.

ఆకాలమున బోధిసత్త్వుడు ప్రవ్రజించి, ఉభయరాష్ట్రములనడుమ పర్ణకుటీరములో నివసించుచుండెను. "శ్రమణునకు కొంతభవిష్యత్తు తెలియవచ్చును. ఎవరు జయింతురో, ఎవరు పరాజితు లగుదురో నాకెట్లు తెలియును? కావున తాపసు నడిగెదను" అనుకొని, కాళింగుడు అజ్ఞాతవేషము ధరించి, బోధిసత్త్వుని సమీపించి, వందనము చేసి, "భన్తే, కాళింగుడు అశ్వకుడును యుద్ధముచేయు నభిలాషతో తమతమ సీమాంతములందు సంసిద్ధులయి యున్నారు. ఇం దెవరు జయింతురు? ఎవరు పరాజితు లగుదురు?" అని యడిగెను.

"మహాపుణ్యపురుషా, ఇం దెవరు జయింతురో, ఎవరు పరాజితు లగుదురో నాకు తెలియదు. దేవరాజు శక్రు డిచ్చటికి రాగలడు. ఆయన నడిగి, మీకు తెలిపెదను. రేపు రావలెను" అని యాతడు పలికెను.

శక్రుడు బోధిసత్త్వునిసన్నిధికి వచ్చి కూరుచుండెను. అంతట బోధిసత్త్వు డావిషయము శక్రు నడిగెను. "భన్తే, కాళింగుడు జయించును. అశ్వకు డోడిపోవును. దీనికి ముందుగానే చిన్నెలు కానబడును" అని శక్రుడు చెప్పెను.

మరునాడు కాళింగుడు వచ్చి అడుగగా బోధిసత్త్వుడు చెప్పెను. పూర్వలక్షణము లేవి యని కాళింగు డడుగకుండనే సంతోషముతో ఉబ్బిపోయి నిష్క్రమించెను. ఈ వార్త అంతటను వ్యాపించెను. ఇది విని అశ్వకరాజు నందిసేనుని పిలిపించి "కాళింగుడు జయించును; మన మోడిపోవుదుము. ఇప్పు డేమి చేయవలెను?" అని యడిగెను.

"మహారాజా, ఎవ్వరు గెలుతురో, ఎవ్వ రోడుదురో ఎవ్వ రెరుగుదురు? మీరు విచారింపవద్దు" అని యతడు రాజు నోదార్చి, బోధిసత్త్వునికడ కరిగి, వందనము చేసి, ఒకప్రక్కన గూరుచుండి "భన్తే, ఎవరు జయింతురు? ఎవరు పరాజితు లగుదురు?" అని ప్రశ్నించెను.

"కాళింగుడు గెలుచును, అశ్వకు డోడిపోవును."

"భన్తే, విజయికి పూర్వలక్షణము లెవ్వి? పరాజితునకు ముందు చిన్నె లేవి?"

"విజయికి నిండు తెలియెద్దు రక్షకదేవత; పరాజితునకు నిండు కరియెద్దు రక్షకదేవత. మహాపుణ్యపురుషా, రక్షకదేవతలే ఉభయుల జయపరాజయములను నిర్ణయించును."

అది విని నందిసేనుడు చని రాజభక్తిపరాయణులైన వేయిమంది మహాయోధులను బిలిపించి, సమీపపర్వతాగ్రముమీదికి కొనిపోయి "ఏమి, మీరు మనరాజుకొరకు ప్రాణత్యాగము చేయగలరా?" అనెను. "ఆ, ప్రాణత్యాగము చేయగలము." "అట్లయిన, ఈ ప్రపాతము మీదినుండి దుముకుడు." వారు దుముకుటకు సిద్ధము కాగా ఆతడు వారిని వారించి "దుముకవలదు. రాజుకొరకు ప్రాణత్యాగము చేయుగుండెదిటవుతో పోరాడుడు" అని పలికెను. వారు సమ్మతించిరి.

యుద్ధము సమీపించుచున్నను నేను జయింతు ననుతలపుతో కాళింగు డశ్రద్ధతో నుండెను. ఆతనిసైనికులుకూడ మాకు విజయము కలుగుననుతలపుతో శ్రద్ధ సడలించిరి. వారు కవచములు తొలగించి, జట్లుజట్లుగా చేరి, ఇచ్చ వచ్చినట్లు పరిక్రమించుచుండిరి. విక్రమింపవలసిన సమయమున విశ్రమించుచుండిరి. రాజు లిరువురు అశ్వారూఢులయి యుద్ధార్థము సమీపించిరి. వారి రక్షకదేవతలు ముందే దరిజేరినవి. కాళింగుని రక్షకదేవత సర్వశ్వేతమైన వృషభము; అశ్వకునిది సర్వనీల వృషభము. ఉభయులును యుద్ధసన్నద్ధు లయిరి. ఆ వృషభములు ఆ రాజు లిరువురకు మాత్రము కానబడుచు, అన్యులకు కానవచ్చుట లేదు. నందిసేనుడు అశ్వకరాజుతో "మహారాజా, మీకు రక్షకదేవత కనబడుచున్నదా?" అనెను. "అవును, కానవచ్చుచున్నది." "ఏ రూపముతో?" "కాళింగుని దేవత శ్వేతవృషభరూపమునను, మనదేవత

నీలవృషభరూపమునను గోచరించుచున్నవి." "మహారాజా, మీరు భయపడవలదు. మనము జయింతుము. కాళింగు డోడిపోవును. మీరు గుఱ్ఱమెక్కి, ఈ శక్తిని దీసికొని, సుశిక్షిత సైంధవము కడుపుమీద ఎడమచేతితో గట్టిగానొక్కి ఈ వేయిమంది సైనికులతో త్వరితగతిని జని, కాళింగుని రక్షకదేవతను ఈశక్తితో ప్రహారింపుడు. మన వేయి మంది వేయిశక్తులతో కొట్టుదురు. కాళింగుని రక్షకదేవత నశించును. కాళింగుడు పరాజితు డగును, మనము జయింతుము" అని చెప్పెను.

'మంచిది' అని రాజు మంత్రి చెప్పినప్రకారముపోయి శక్తితో వృష భమును ప్రహరించెను. రాజపురుషులుకూడ అట్లే యాచరించిరి. రక్షక దేవత అచ్చటనే ప్రాణములు విడిచెను. తోడనే కాళింగుడు పరాజి తుడై పలాయనము చేసెను. అతడు పారిపోయినా డని వేయిమంది సైనికులు కోలాహలము చేసిరి. ప్రాణభయమున కాళింగుడు పారిపో వుచు ఆ తపస్విని దూషించుచు ఈ రెండవగాధ పలికెను.

సర్వ మోర్చు కాళింగుల జయము తథ్య,
మాశ్మకేయుల కపజయ మగుట ధ్రువము
అని కదా బ్రహ్మచారి, నీ వన్నవాడ;
వనృత మాడరె ఋజాగాము లైనవారు.

ఈవిధముగా తాపసుని దూషించుచు నతడు నిజనగరము చేరెను. త్రోవలో ఆగి ఎవరిని వెనుదిరిగి చూడనైన చూడలేదు.

తరువాత కొలదిదినములకు శక్రుడు బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి వచ్చెను. తపస్వి ఆయనతో సంభాషించుచు, ఈ మూడవగాధ పలికెను.

శక్ర, దేవత లెప్పు డసత్యవాక్కు
పలుకరె! సత్యమే వారి పరమధనమె!
ఏల ఓ దేవరాజ, మహేంద్ర, నీవు
పల్కితివి సూనృతేతర భాషణములు!

ఇది విని శక్రుడు నాలుగవ గాధ పలికెను:

నీవు బ్రాహ్మణ, వినలేదె దేవతలకు
ఈర్ష్య యుండదు శూరులయెడల ననుచు?
అన్నవలకు నేకాగ్రతావ్యగ్రతలును
సంయమము, సమయజ్ఞత జయము గూర్చు.

కాళింగ రాజు పారిపోవుచు విడిచిపెట్టిన వస్తుసముదాయమును అశ్వక రాజు నిజనగరమునకు పట్టించుకొనిపోయెను. నందిసేనుడు కాళింగ రాజుకు లేఖలో "ఈ నలువురు రాజకన్యలకు కట్నములు పంపవలెను. పంపనిచో ఉచిత మైనపని చేయుదుము" అని వ్రాసెను. ఆ సందేశము విని కాళింగుడు ప్రాణభయము చెంది దొరికినంత ధనము పంపెను.

అప్పటినుండి ఉభయులు సుఖముగా కలియికతో నివసించుచుండిరి.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున కళింగరాజకన్యలు తరుణభిక్షుణులు. నందిసేనుడు సారిపుత్రుడు. తపస్వి నేనే.

302. మహా-అశ్వారోహ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు, ఆనందస్థవిరునిగూర్చి చెప్పినది. వర్తమాన కథ పూర్వమే వచ్చినది (157 గుణజాతకము). "పూర్వకాలమున పండితులు తమ కుపకారముచేసినవారి కుపకారము చేసిరి" అని శాస్త్ర పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము బోధిసత్త్వుడు వారాణసీరాజయి పుట్టి, ధర్మమార్గమున న్యాయపూర్వకముగా పరిపాలన చేయుచు, దానధర్మములు చేయుచు శీలములు రక్షించుచుండెను.

సీమాంతమున చెలరేగిన విద్రోహుల నణచుటకై యతడు సేనా సమేతముగా బయలుదేరి పోయి పరాజితుడై, సరిహద్దుగ్రామమును అశ్వారోహియై చేరెను. అచ్చట ముప్పదిమంది రాజసేవకు లుండిరి. ప్రాతఃకాలమున వారు గ్రామమధ్యమున చేరి గ్రామకార్యములు నిర్వర్తించుచుందురు. సజ్జీకృత మైన అశ్వముమీద రాజు గ్రామ ద్వారము వెంట ఊరిలో ఆసమయమున ప్రవేశించెను. ఏ మిది యని వారు భయభ్రాంతులై పరుగిడి నిజనివాసములలో ప్రవేశించిరి. కాని ఒకడుమాత్రము తనయింటికి వచ్చిన జనకరాజును స్వాగత మడిగి,

"ప్రభువు సరిహద్దుకు వెళ్ళినట్లు వినికిడి. నీవు రాజపురుషుడవా? చోరుడవా?" అని యడిగెను. "సామ్యా, నేను రాజపురుషుడను." "అట్లయినరమ్ము" అని యాతడు రాజును ఇంటికి గొనిపోయి తనపీరముపై గూరుచుండబెట్టి, భార్యను బిలిచి "భద్రే, ఇటురా. ఈమిత్రునిపాదములు కడుగు" అని పాదములు కడిగించి, తన శక్తికొలది భోజనము పెట్టి "కొంచెము విశ్రమింపుడు" అని పక్క వేసెను. రాజు పండుకొనెను. ఇంతలో నాతడు గుర్రముమీదజీను తీసి, ఇటునటు దానిని త్రిప్పి, నీరుపట్టి, వీపుమీద తైలము రాచి, మాలీసుచేసి, గడ్డి వేసెను.

ఈవిధముగా ఆపురుషుడు మూడు నాలుగు దినములు రాజుకు సేవ చేసెను. రాజు వెడలిపోవుదు నన్నరోజునకూడ రాజునకు అశ్వమునకు చేయదగినసేవలు చేసెను. భోజనానంతరము రాజు బయలుదేరుచు "సామ్యా, నాపేరు మహాశ్వారోహి. మాయిల్లు నగరమధ్యమున నున్నది. నీ వేపనిమీద నయిన నగరమునకు వచ్చినచో దక్షిణ ద్వారపాలకునితో మహాశ్వారోహియిల్లు చూపు మని యడిగి, వాని వెంట మాయింటికి రావలెను" అని పలికి వెడలిపోయెను.

అక్కడ రాజు కనబడకపోవుటచే సైన్యము నగరమువెలుపలనే శిబిరములో నుండెను. రాజదర్శన మయినంతనే సైన్య మాయనకు స్వాగతము పలికెను. రాజు నగరప్రవేశము చేయునపుడు ద్వారపాలకు నొకని బిలిపించి, దగ్గరనున్న జనము నావలకు బంపి, వానితో "బాబా, సీమాంతగ్రామవాసి యొకడు వచ్చి మహాశ్వారోహిని చూడగోరినచో నీవు వానిని చేయిపుచ్చుకొని నాసన్నిధికి గొని రావలెను. నీకు సహస్రము ముట్టును" అని చెప్పెను.

ఎన్నాళ్ళకును గ్రామీణుడు రాలేదు. రాజు ఆ యూరిపన్ను రెండురెట్లు చేసెను. అప్పటికిని వాడు రాలేదు. రెండవమారు, మూడవ మారు కూడ రాజు గ్రామముమీద హెచ్చుపన్ను వేయించెను. కాని వాడు రానేలేదు.

ఒకనా డాగ్రామవాసులు సమావిష్టులై ఆపురుషునితో "నీ అశ్వారోహి వచ్చి పోయినప్పటినుండియు తలబరువు మోయలేనంతగా పన్నులు హెచ్చినవి. నీవు పోయి ఆయనతో చెప్పి పన్నులు తొలగింపుము" అని పలికిరి.

"మంచిది పోవుదును. కాని రిక్తహస్తములతో నెట్లు పోవుదును? నామిత్రుని కిరువురు బిడ్డలు కలరు. వారికి, ఆయన భార్యకు, ఆయనకు వస్త్రములు, ఆభరణములును సిద్ధము చేయుడు."

"సరే, సిద్ధము చేయుదుము" అని వారు కానుకలు సిద్ధముచేసిరి. అత డా కానుకలను, తన యింటి పిండివంటలను వెంటగొని, రాజధానీ దక్షిణద్వారముచేరి ద్వారపాలకునితో "మిత్రమా, మహాశ్వారోహకుని యిల్లెక్కడ?" అని యడిగెను. 'రా చూపుదును' అని వా డాతని చేయిపట్టుకొని రాజద్వారముకడకు గొని పోయెను. సీమాంతగ్రామ వాసి వచ్చినా డని వినగానే రాజు పీఠమునుండి లేచి నిలిచి 'నా మిత్రుడు, ఆతనివెంట నున్నవాడును రావచ్చును' అని పలికి, అతడు రాగానే స్వాగతము చెప్పి కంఠము కౌగలించుకొని 'నీ భార్యయు, బిడ్డయును క్షేమమేనా?' అని యడిగి, మరల చేయిపట్టుకొని ఉన్నతమైన అంతస్థు నెక్కించి, శ్వేతచ్ఛత్రముక్రింద గూరుచుండబెట్టి, రాణిని బిలిచి మిత్రునిపాదములు కడిగించెను. రాజు బంగరుకలశముతో నీరు పోసెను. పాదములు తుడిచి దేవి సుగంధతైలము రాచెను. రాజు "మిత్రమా, తినుట కేమయినను తెచ్చినావా?" అనెను. ఆ అని యతడు సంచిలోనుండి తినుబండములు తీసెను. రాజు వానిని బంగరు పళ్ళెరమున నుంచి "నా మిత్రుడు తెచ్చిన పిండివంటలను తినుడు" అని ఆదరముతో పలికి రాణికిని అమాత్యులకును వానిని పంచి, తాను గూడ భుజించెను.

గ్రామీణుడు తక్కిన కానుకలనుగూడ రాజునెదుట నుంచెను. వాని నాదరించుటకై రాజు కాశీవస్త్రములను విడిచి, అతడు తెచ్చిన వస్త్రములను ధరించెను. రాణికూడ అతడు తెచ్చిన చీరెను, అలంకారములను ధరించి అమాత్యు నొకని బిలిచి యిట్లానతిచ్చెను: "నాకు చేయు అభ్యంజనాదికము ఇతనికి ఏర్పాటు చేయుము. సుగంధజలముతో స్నానము చేయింపవలెను. విలువకల కాశీవస్త్రములను కట్టింపవలెను. రాజాభరణములతో నలంకరింపవలెను." అమాత్యు డట్లే నెరవేర్చెను.

రాజు నగరమున భేరీ వేయించి, రాజోద్యోగులను సమావేశపరచి, శ్వేతచ్ఛత్రమున మధ్యగా సిందూరవర్ణసూత్రము వేసి అర్ధ

రాజ్యము గ్రామీణున కిచ్చెను. అప్పటి నుండియు వా రిరువురు ఒకటిగానే భోజనముచేయుచు నిద్రించుచుండిరి. అన్యులు భంగము చేయలేనంత దృఢవిశ్వాసముతో నుండిరి. ఆతనిభార్యాపుత్రులను పిలిపించి రాజు వారికి నగరమున నివాస మేర్పాటుచేసెను. ఉభయులును సమ్మోదముతో రాజ్యము చేయుచుండిరి.

క్రోధముతో అమాత్యులు రాజకుమారుని బిలిచి "కుమారా, ఒకగృహస్థునకు రాజు అర్ధరాజ్య మిచ్చి, కలిసిభుజించుచు, నిద్రించుచు వాని చిన్నబిడ్డలకుగూడ పెద్దలచే నమస్కారము చేయించుచున్నాడు. వీడు రాజున కేయుపకారము చేసినాడో తెలియదు. రాజేమి చేయగలడు? మేము సిగ్గుపడుచున్నాము. నీవు రాజుతో మాటాడుము" అని చెప్పిరి.

మంచి దని రాజకుమారు డంగీకరించి, విషయ మంతయును రాజునకు నివేదించి 'మహారాజా, ఇట్లు చేయవలదు' అని ప్రార్థించెను.

"నాయనా, నేను యుద్ధమున ఓడిపోయి, ఎక్కడ నుంటినో తెలియునా?" "తెలియదు దేవా!" "నేను ఈతనియింటనే యుండి స్వస్థుడనై వచ్చి రాజ్యము చేయుచున్నాను. ఎవనివలన నా కింతి యుపకారము జరిగెనో అతనికి సంపత్తి ఎట్లీయకుందును?" అని పలికి బోధిసత్త్వుడు "బాబా, ఎవడు అయోగ్యునకు దానము చేయుచు, యోగ్యునకు దానము చేయడో అట్టివాడు కష్టములపా లయినపుడు వాని కేమియు ఉపకారము లభింపదు" అను నర్థము బోధించు నీగాథలను పలికెను:

ఈయ గూడనివారి కిచ్చుచు నున్న
ఈయంగ దగువారి కీయక యున్న
కష్టాల తోడ్పాటు కలుగుట కల్ల!

ఎవ్వ డయోగ్యుల కీయక యుండు
ఎవ్వండు యోగ్యుల కిచ్చుచు నుండు
కష్టాల జిక్కిన కాలమ్మునందు
తోడ్పాటు వానికి దొరకుచునుండు.

శరు డనార్యుం డైన జనునకు మేలం
చేయుచో షఫలతం జెందక షమయు.

ఆర్యులు, శ్రేష్ఠులైనట్టివారలకు
చేసిన యుపకృతి చిన్నదే యైన
కలుగుచుండును మహాఫలితంబు దాన.

ఆదిలో ధూర్తుఁ డైన కల్యాణ
కార్యంబు నెవ్వఁడు కావించినాడో
ఆవల నేమియు కావింపకున్న
నొకఁడు పూజార్హుఁ డగుట నిశ్చయము.

జ్వలనంబునందు బీజంబు పడ్డపుడ
అంకురింపక భస్మమైపోవునట్లు
కాపురుషున కుపకారంబు చేయ
సఫలతం జెందక సమసియేపోవు.

ఇది విని, అమాత్యుఁడు కాని, రాజకుమారుడు కాని మరల మాటాడలేదు.

శాస్త్ర ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున పరిషద్దు నివాసి ఆనందుడు; వారాణసీప్రభువు నేనే.

303 ఏకరాజ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయు సమయమున కోసల నరేశుని సేవకులలో ఒకానొకనిని గూర్చి చెప్పినది. వర్తమాన కథ సేయ్యంసజాతకమున (282) వచ్చెడిది. ఇచట శాస్త్ర "నీవుమాత్రమే కాదు. ప్రాచీన పండితులుగూడ తమకు గలిగిన అనర్థమునుండి అర్థమునే సాధించిరి" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున వారాణసీరాజుగారి సన్నిహితామాత్యుడు అంతఃపురద్రోహము చేసినాడు. వానిదోషమును రాజు ప్రత్యక్షముగా చూచి వానిని నిజరాష్ట్రమునుండి వెడలనంపినాడు. వాడు దర్భసేను

డను కోసలరాజుకొలువులో చేరినాడు. ఇది యంతయు మహాసీలవజాతకమున చెప్పబడినది (51).

ఇందులో మేడపై మహామాత్యులనడుమ కూరుచున్న వారాణసీనరేశ్వరుని పట్టి తెప్పించి, ఉట్టిలో వేసి, ఉత్తరద్వారమున తలక్రిందుగా వ్రేలాడదీయించెను. వారాణసీరాజు దర్భసేనునియెడ మైత్రిభావనతో నుండి యోగమార్గమున ధ్యాననిష్ఠుడై యుండెను. అంతలో బంధనములు తెగిపోయినవి. ఆయన ఆకాశమున పర్యంకమున కూరుచుండెను. దర్భసేనుని శరీరమున మంట చెలరేగెను. మండిపోవుచున్నానని వాడు ఇటునటు పొరలాడజొచ్చెను. ఇందులకు కారణమేమని విచారింపగా "మహారాజా, ధార్మికుని మీరు నిష్కారణముగా తలక్రిందుగా ఉత్తరద్వారమున వ్రేలాడదీయుంచుటవలన కలిగినది" అని సమాధానము వచ్చెను. "అట్లయిన తక్షణమే పోయి ఆయనను విడిపింపుడు" అనగా రాజపురుషులు పోయి గగనస్థితుడయిన రాజును జూచి ఆసంగతి దర్భసేనునకు తెలిపిరి. ఆతడు శీఘ్రముగా వచ్చి నమస్కారము చేసి, క్షమాపణ వేడి, ఈ తొలిగాథ పలికెను:

ఏకరాజా, పూర్వ మీవు సమృద్ధ
భోగమ్ము లెన్నెన్నొ పొందెడివాడ,
విప్పుడు పడినాడ వీ నరకాన!
వెనుకటి వర్ణంబు వీడిపోలేదె?

ఇది విని బోధిసత్త్వుడీ శేషగాథలు పలికినాడు:

తపము శాంతియు పూర్వమే దబ్బసేన
వేడియుంటిని; దానాదివిధుల నెల్ల
సక్రమంబుగ నెరవేర్ప నద్యశంబు
సంఘటిల్లె; శరీరంబు సడలలేదు,
తగ్గిపోలేదు వర్ణంబు దబ్బసేన!
దుఃఖము, సుఖమ్ము, సమముగా దూరమందె
వదలి, కొందరు శాంతితో వర్తిలుదురు.

విని దర్భసేనుడు క్షమాపణ వేడి, బోధిసత్త్వునితో, "మీరాజ్యము మీ రేలికొనుడు. నారాజ్యము చోరులనుండి కాపాడుదును" అని ఆదుష్టామాత్యునికి రాజ్య మిచ్చి వెడలిపోయెను.

బోధిసత్త్వుడుకూడ నిజామాత్యులకు రాజ్య మిచ్చి పరివ్రజించి, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున దబ్బసేనుడు ఆనందుడు; వారాణసీ నరేశుడు నేనే.

304 దద్దర జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు క్రోధనశీలుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున ఆతనిక్రోధశీలమును గూర్చి ధర్మసభలో చర్చ జరుగుచుండగా, శాస్త అరుగుదెంచి "భిక్షువులారా, కూరుచుండి ఏమి సంభాషించుచున్నారు !" అని యడిగెను.

"ఫలాని విషయము."

శాస్త ఆభిక్షువును పిలువనంపి "భిక్షూ, నీవు నిజముగా కోపధారివా ?" అని యడిగెను.

"భన్తే, చిత్తము."

"భిక్షువులారా, ఈతడు ఇప్పుడే కాదు, పూర్వజన్మమున గూడ క్రోధశీలుడే. ఇందుచే శుద్ధ నాగరాజకులమున బుట్టిన ప్రాచీనపండితులు గూడ మూడు సంవత్సరముల బాటు మురికితో నిండిన పెంటకుప్పలున్నచోట ఉండవలసి వచ్చెను." అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా హిమాలయప్రదేశమున దద్దరపర్వతప్రాంతమున నాగభవనమున రాజ్యము చేయు దద్దరరాజుకు బోధిసత్త్వుడు మహాదద్దరు డనుపేర పుత్రుడై జన్మించెను. ఆతనితమ్ముని పేరు చిన్నదద్దరుడు. వాడు కఠిన స్వభావుడై నాగకుమారులను దూషించుచు ప్రహరించుచుండెను. నాగ

రాజునకు ఈ విషయము తెలిసినంతనే చిన్నదద్దరుని నాగభవనము నుండి వెడలనడవ నాజ్ఞయిచ్చెను. మహాదద్దరుడు తండ్రిని వేడుకొని ఆజ్ఞ తిరుగ దీయించెను. మరియొకమారు రాజుకు చిన్నకుమారుని మీద ఆగ్రహము కలిగెను. మహాదద్దరుడు ఆనతి మరల త్రిప్పించెను. మూడవమారు తండ్రి కుపితుడయి "నీవు ఈనిర్మర్యాదుని నిలుపనెంచు చున్నావు. నీవుకూడ వీనితోపాటు నాగభవనమును విడిచి, వారాణ సిలో పెంటపోగులు పోయుచోట మూడువత్సరము లుండవలెను" అని శాసించెను. ఇరువురు నచటికి పోయి నివసించుచుండిరి.

అవి నీటికై ఆహారమునకై పెంటదిబ్బలమీాద తిరుగుచుండుట చూచి గ్రామబాలకులు మట్టిబెడ్డలు కర్రముక్కలు విసరివేయుచు "పెద్ద పడగ లున్నవి, కాని నీటిపాములు" అని నిందించుచుండిరి. చిన్నదద్దరుడు కుపితుడై ఆయవమానము సహింపలేక "అన్నా, ఈ బాలకులు మనల గేలిచేయుచున్నారు. మనము విషసర్పముల మని వీరికి తెలియదు. ఈ యవమానము సహింపను. ఫూత్కారముతో నాశముచేయుదును" అని సోదరునితో సంభాషించుచు ఈతొలిగాథ పలికెను:

ఓయి దద్దర, లోకదుష్టోక్తులం నను
బాధ పెట్టును; గ్రామీణబాలకులును
మేటికప్పల దినుటతో, నీటిదరిని
పండుకొని యుండు పురుగని పరిహసింత్రు
గొప్ప యాశీవిషంబునుగూడ నిట్లు.

అతనిపలుకులు విని మహాదద్దరుడు మిగిలిన గాథలు పలికెను:

నిజదేశమం దుండి నిష్కాస మొంది
వేరొకదేశంబు జేరిన యపుడు
ఓపిక వలయు దురుక్తులు వినగ.
పరిచితుల్ కానట్టి నరుల మధ్యమున
నివసించునప్పుడు నిజశీలజాతి
తెలియనివారిపై వలదు కోపంబు.
అగ్నివోలె ప్రచండు డైన ధీమంతు
డన్యప్రదేశమునం దుండువేళ
క్షమియింపవలె దాసజనవిభీషికలం.

ఈవిధముగా వారు మూడుసంవత్సరము లచ్చట నుండిరి. అనంత రము తండ్రి వారిని నిజనివాసమునకు పిలిపించెను. నాటినుండి వారు శాంతచిత్తు లయిరి.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి సత్యములను ప్రకటించి జాతకములను సరిపోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము కుపితభిక్షువు అనాగామిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. ఆసమయమున క్షుద్ర దద్దరుడు క్రోధశీలు డగు భిక్షువు. మహాదద్దరుడు నేనే.

305 సీలవీమంసన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచుండగా కాముకత్వనిగ్రహమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఈకథ ఏకాదశనిపాతములోని పాణీయజాతకమున (459) వచ్చును. ఇచ్చట ఇయ్యది సంక్షిప్త వర్ణనము. జేతవననివాసు లగు పంచశత భిక్షువులకు అర్ధరాత్రమైన పిమ్మట కామభోగసంబంధ మగు సంకల్పము కలిగెను. శాస్త దినరాత్రములలో ఆరువేళల భిక్షువులపై దృష్టి నిలిపి యుంచెడివాడు. నాటిరాత్రి ఆయన దివ్యచక్షువు ప్రాసారించి జేతవన మును కనుగొనగా రాజప్రాసాదమున చోరులు దాగినట్లుగా భిక్షువులు ఉన్నట్లు తోచెను. అంతట శాస్త గంధకుటి తెరిపించి ఆనందస్థవిరుని పిలువనంపి, "ఆనందా, భిక్షువులను సమావేశపరచి గంధకుటీ ద్వార మున ఆసనము పరచియుంచుము" అని చెప్పెను. ఆనందు డట్లే చేయించి శాస్త కెరుకపరచెను. అంతట శాస్త పరచిన యాసనముపై కూరుచుండి, భిక్షుసమూహము నుద్దేశించి "భిక్షువులారా, పూర్వ కాలమున పండితులు ఈవిషయము యోచించి ఎచటనో రహస్య ముండగూడదు అని పాపకర్మము లాచరింపలేదు" అని వారిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున పుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి, అచ్చటనే ప్రసిద్ధాచార్యునికడ అయిదువందలమంది విద్యార్థులలో ప్రథముడుగా విద్యాభ్యాసము చేయుచుండెను. ఆచార్యునకు వయసు వచ్చిన కూతురు కలదు. విద్యార్థులశీలములను పరీక్షించి సదాచారసంపన్నుడగువానికి ఆయన తనతనయ నీయదలచెను. ఆయన విద్యార్థులను "పిలిచి నాయనలారా, నాపుత్రిక పెద్దదయినది. ఈమెకు వివాహము చేయవలెను. అందులకు వస్త్రములు అలంకారములును కావలెను. మీరు మీబంధువుల కనుగ్రామి ఎవ్వరునుచూడకుండ వస్త్రాలంకారములను అపహరించి తేవలెను" అని చెప్పెను. మంచి దని వారు సమ్మతించి నాటినుండి నిజబంధువుల కనులు మూసి వస్త్రాభరణాదులను దెచ్చి యిచ్చుచుండిరి. వాని నాచార్యుడు విడివిడిగా నుంచుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు మాత్ర మేమియు తీసికొనిరాలేదు. ఆచార్యుడాతనితో "నాయనా, నీ వేమియు తెచ్చుట లే దేమి?" అనెను. "తెచ్చుట లేదు." "ఏల? నాయనా!" "ఇతరులు చూచుచుండ తెచ్చిన వస్తువులు మీరు స్వీకరింపరు. పాపకార్యము చేయుటకై రహస్యప్రదేశము నాకు కనబడలేదు" అనెడి భావము వ్యక్తము చేయు నీ రెండుగాథలు పలికెను:

పాపకార్యంబు లొనరించు పట్టులందు
దొరకదు రహఃప్రదేశము దుర్జనులకు,
వన్యజంతుబృందము కనవచ్చుచోటు
తలచుచుండు మూఢుడు రహఃస్థానముగనె.

ఎట్టియు రహఃప్రదేశమం చెంచ నేను;
శూన్య మని చెప్పదగినట్టి చోటు లేదు,
ఒక్కడును లేనితావునం దుండ నేను.

ఆచార్యు డతనియెడ ప్రసన్నుడై "నాయనా, నా యింట ధనము కలదు. సదాచారు డగువానికి నాబిడ్డ నిచ్చుతలపున ఈ విద్యార్థులను పరీక్షించుటకై యిట్లు చేసితిని. నా పుత్రిక నీకు తగినది" అని ఆమెనలంకరించి యతని కిచ్చెను.

అనంతరము విద్యార్థులతో "మీరు తెచ్చిన పన్నియు మీ మీ యిండ్లకు గొనిపొండు" అని ఆచార్యుడు చెప్పెను.

శాస్త్ర యిట్లనెను: "భిక్షుకులారా, వారివారి దుస్స్వభావమువలన వారికి కన్య లభింపలేదు: యోగ్యుడగుట వలన ఆ విద్యార్థికి లభించినది" అని చెప్పి, అభిసంబుద్ధుడైనపిదప ఈ గాథలు పలికెను :

స్త్రీలపై నాసక్తచిత్తులైనట్టి
విద్యార్థు లెందరో విడిచినవారు
ధర్మంబు;
మరి సర్వధర్మ విదుండు,
ధృతిమంతుడును, సత్యదృఢ నైష్ఠికుండు,
ధర్మపాలకు డైన ధరణీసురుండు
ధర్మంబు నే రీతి త్యజియింపగలడు?

శాస్త్ర ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి, సత్యప్రకాశనము కావించి, రెండు జాతకములు పరిపోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము 500 మంది భిక్షువులు అర్హతులైరి. ఆకాలమున ఆచార్యుడు సారిపుత్రుడు. పండిత విద్యార్థులు నేనే.

306 సుజాతా జాతకము

జేతవనమున శాస్త్ర విహారము చేయుచు మల్లికాదేవిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకనాడు రాజుతో ఆమెకు ప్రణయకలహము సంభవించెను. కుపితుడైనరాజు ఆమెయెడ సంపూర్ణముగ నిర్లక్ష్యముతో నుండెను. మల్లికాదేవి తనలో, "రాజుగారికి నామీద కోపమువచ్చినది అని శాస్త్రకు తెలిసియుండదు" అనుకొనెను. శాస్త్ర ఈ విషయము గ్రహించి, వీ రిరువురకును సమ్మేళనము కలిగింతు నని తలచి పూర్వాహ్ణ సమయమున పాత్ర, చీవరములు పట్టుకుని, ఐదువందల మంది భిక్షువు

లతో బయలువెడలి శ్రావస్తి చేరి రాజద్వారమున ప్రవేశించెను. రాజు వచ్చి తథాగతుని, చేతిలోని పాత్ర నందుకొని లోనికి తోడ్కొని పోయి ఆసనముపై గూర్చుండ బెట్టెను. ఆవల రాజు బుద్ధప్రముఖ భిక్షుసంఘమునకు ప్రణామము చేసి, యవాగు ఖాద్యములు తెప్పించెను. శాస్త పాత్రను చేతితో మూసి, దేవి యెక్కడ ? అనెను.

"భన్తే, ఆమెతో నేమి పని ? ఆమె నిజయశస్సును అభిమానము వలన పోగొట్టుకొనినది."

"మహారాజా, స్వయముగా నీవు ఆమెకు పెద్ద పేరు తెచ్చి, స్త్రీకి ఉన్నతస్థాన మిచ్చి ఆమె చేసిన పొరపాటు సహింపకుండుట తగదు.

రాజు శాస్తవచనములు విని ఆమెను పిలువనంపి ఆమెచేతనే శాస్తకు వర్ధన చేయించెను. 'మీరు కలిసియుండవలెను' అని శాస్త ఐక్యరసమును ప్రశంసించి, వెడలిపోయెను. నాటినుండి వారుభయులు కలిసియుండిరి.

ధర్మసభలో భిక్షువులు సంభాషించుచు, "ఆయుష్మంతులారా, శాస్త ఒక్కమాటతోనే రాజదంపతులకు సమ్మేళనము కలిగించెను" అనిరి. ఇంతలో శాస్త అచటి కరుదెంచి విషయము తెలిసికొని, "భిక్షువులారా, కేవలము ఇప్పుడే కాదు. పూర్వము కూడా ఒక్కమాటతోనే వీరికి కలయిక కలిగించితిని" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయనకు అర్థధర్మానుశాసకు డైన అమాత్యు డయ్యెను. ఒకనాడు రాజు వాతాయనము తెరచి అంగణములోనికి చూచుచు నిలుచుండెను. అప్పుడు తోటమాలికూతురు చక్కని పడుచుపిల్ల నెత్తిన పండ్లబుట్ట పెట్టుకొని రేగుపండ్లు రేగుపండ్లు అనుచు అంగణములో ప్రవేశించెను. రాజు యువతికంఠధ్వని విని ప్రతిబద్ధచిత్తుడై ఆమె కెవ్వరు లేరని తెలిసికొని పిలిపించి అగ్రమహిషీస్థానమున నిలిపి విశేషాదరము చూపెను. ఆమె రాజుకు మనఃప్రియురా లయ్యెను.

ఒకనాడు రాజు బంగరుపళ్ళెరములోని రేగుపండ్లు తినుచుండెను.

సుజాతాదేవి చూచి 'మహారాజా, ఏమి తినుచున్నారు?' అని యడుగుచు ఈ తొలిగాథ పలికెను:

హాటకకలశంబునం దుంచినట్టి
కమనీయలోహితాండములతో నేమి?
ప్రశ్నించితిని దేవ, పలుకుడు బదులు.

రాజు కుపితుండై "రేగుపండ్లు విక్రయించు మాలికూతురు తనకుల సంపద యగు రేగుపండ్లను గురుతింపజాలకున్నది" అని ఈ రెండు గాథలు పలికెను:

మును నీవు దేవి, మాసినచీర కట్టి
ఒడిలోన ఏఫలా లూనగూర్చినావొ
తావకవంశోచితము లాఫలాలు.

ఎవ్వారి యుల్లాస మెచటనో యుండి
యుక్తప్రదేశాన నుండదో మనసు
అవ్వారి రాజభోగాదులు విడుచు
బదరీఫలంబులు బాగుగా నేరి
కొనజాలుచోటికి గొని చను డీమె.

ఈమెను నేను తప్ప ఇతరులు సరిచేయజాలరని బోధిసత్త్వుడు భావించి, ఈమెను ఇంటినుండి వెడలనడపకుండ రాజు నాపెదను అనుకొని ఈ నాలుగవ గాథ పలికెను.

ఉత్తమపదవియం దున్నను స్త్రీల
నిట్టిలోపము కానిపించుచు నుండు.
కనుక మహారాజ, కినుకపూనకుడు;
క్షమింపవలెను సుజాతను రాజ!

ఆమెయపరాధము క్షమించి రాజామెను యథాస్థానమున నుంచెను. నాటినుండి యుభయులు కలిసిమెలసి యుండిరి.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున వారాణసీ నరేశుడు కోసలరాజు; సుజాత మల్లిక; అమాత్యుడు నేనే.

307 పలాస జాతకము

శాస్త్ర పరినిర్వాణశయ్యపై దొరలుచు ఆనందస్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆయుష్మాన్ శోకాభిభూతుడై ఉద్యానములోని వసారాలో కుండీ పట్టుకొని రోదనము చేయుచుండెను. నేటిరాత్రి పడినంతనే శాస్త్ర పరినిర్వాణము చెందెను. నేను ఇప్పటికిని శిక్షణ పొందుచున్నాను; నా జీవితోద్దేశ్య మింకను పూర్ణము కాలేదు. నా శాస్త్ర పరినిర్వాణము చెందును. ఇరువదియైదు సంవత్సరములపాటు నేను చేసినసేవ యంతయు నిష్ఫలమగును" అని ఆతడు విలపించుచుండెను. శాస్త్ర ఆతనిని చూడక, ఆనందు డెచట నున్నాడు? అని సంగతి తెలిసికొన్నపిదప ఆతనిని పిలువనంపి, "ఆనందా, నీవు పుణ్యార్జనము చేసినావు ఇంకను ప్రయత్నింపుము. త్వరలోనే అనాశ్రయుడ వగుదువు విచారింపకుము. పూర్వజన్మమున నీవు సరాగుడవై యున్నపుడుగూడ నాకు చేసిన సేవ నిష్ఫలము కాలేదు. అట్టిచో ఇప్పుడు నీవు నాకు చేసిన సేవ ఎట్లు నిష్ఫలమగును?" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు తత్సమీపముననే పలాశవృక్షదేవతగా జన్మించెను. ఆకాలమున కాశీవాసులు దేవతాపూజలు చేయుచుండిరి. నిత్యము బలికరణాదికమున నియుక్తు లగుచుండెడివారు. ఒకానొక దరిద్రబ్రాహ్మణుడు "నేనుకూడ ఒక దేవతను పూజింతును" అని తలపోసి, ఉన్నత ప్రదేశమున నున్న పెద్దపలాశవృక్షముక్రింద నేల సమతలము చేసి, గడ్డి పెరికి, నలుప్రక్కల ఇసుక పరచి, ఊడ్చి, వృక్షముమీద పంచాంగుళిచిహ్న ముంచి, ధూపదీపాదులు సమకూర్చి, ప్రదక్షిణము చేసి యింటికి పోవునపుడు "సుఖముగా శయనింపుము" అని వెడలుచుండును. మరునాడు ప్రాతఃకాలమున చని, (సుఖముగా శయనించితివా) అని యడుగుచుండును. ఒకనాడు వృక్షదేవత తనలో "ఈబ్రాహ్మణుడు ప్రతిదినము నాకు మిక్కిలి సేవచేయుచున్నాడు.

ఏకోరికతో ఇట్లు చేయుచున్నాడో ఆకోరిక ఈడేర్చెదను" అని భావించి మరునా డాతడు నేల యూడ్చుసమయమున వృక్షదేవత బ్రాహ్మణరూపము ధరించి, ప్రక్కన నిలిచి ఈ తొలిగాథ పలికెను:

గ్రహియింపలేక ఆకర్ణింపలేక
చైతన్యరహితమై జడమైన తరువు
ననుదిన మడిగెద వప్రమత్తుండ
వయి, నీకు సుఖనిద్ర ఆయెనా యనుచు:
ఇట్టి ప్రశ్నమ్మున కేమి కారణము?

విని బ్రాహ్మణుడు రెండవ గాథ పలికెను:

తోచుచు స్ఫుటముగా దూరభూమికిని
ఉన్నతస్థానాన ఉన్నట్టి తరువు
దేవతావాసంబు కావచ్చు ననుచు,
ధనకాంక్షతోడ ప్రదక్షిణాదికము
తరువునకున్ దేవతకుగూడ చేతు.

ఆకర్ణించి వృక్షదేవత ప్రసన్నచిత్తయై "బ్రాహ్మణుడా, ఈ వృక్షముపై నుండు దేవతను. భయపడవలదు. నీకు ధన మిత్తును" అని చెప్పెను.

ఇట్లాతని నోదార్చి విమానద్వారమున దేవతామహిమతో ఆకాశమున నిలిచి మిగిలిన గాథలు పలికెను:

నీలో కృతజ్ఞత నే గనుగొంటి:
కావున నీకుపకారంబు చేతు
నేను యథాశక్తి: నీప్రయత్నంబు
ఒందక సఫలత యుండుట యెట్లు
సజ్జనసంగతి జరిగిన పిదప?
తిందువృక్షమునకు ముం దున్న జువ్వి
చెట్టుమూలమునకు చుట్టును కలవు
ప్రాచీనయజ్ఞాలఫలరూప మైన
నిధు; లెవ్వరివి కావు; నీ వింక వాని
పై కిదీయుము త్రవ్వి, బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠ!

ఇట్లు పలికి వృక్షదేవత మరల "బ్రాహ్మణా, నీవు దీనిని త్రవ్వి

తీయుట చాలకష్టము. నేనే దీనిని నీయింటికి దెచ్చి ఫలానిస్థానమున పాతరవేసెదను. ఈధనమును నీవు తుదివరకును అనుభవింపుము. దానములు చేయుచు, శీలము రక్షించుచుండుము" అని ఉపదేశించి, ఆధనమును తనప్రభావముచే బ్రాహ్మణునియింటికి జేర్చెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు పరిపోల్చెను. ఆకాలమున బ్రాహ్మణుడు ఆనందుడు; వృక్షదేవత నేనే.

308 జవసకుణ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయు సమయమున దేవదత్తుని కృతఘ్నతను గూర్చి చెప్పినది. "భిక్షువులారా, దేవదత్తు డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ అకృతజ్ఞుడే" నిఅ శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసీలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు హిమాలయప్రదేశమున చిరతపక్షికడుపున పుట్టెను. ఒకనాడు ఒకానొక సింహము మాంసము తినునపుడు ఎముక గొంతులో చిక్కుకొనెను. కంఠము వాచిపోయెను. ఆహారము గ్రహింపజాలకుండెను. మిక్కిలి బాధగా నుండెను. మేతకై పోవనుండి పక్షి వృక్షశాఖపై నుంచి "మిత్రమా, ఏమి బాధ?" అని యడిగెను. సింహము వృత్తాంతము తెలిపెను. "మిత్రమా, ఎముక లాగివేయుదును. కాని భయముచే నీనోరుప్రవేశించుటకు సాహసము చాలకున్నది. నన్ను తిని వేయువుకదా?" అనెను.

"మిత్రమా, భయపడవలదు. నిన్ను భక్షింపను. నాప్రాణములు కాపాడుము". 'మంచి' దని పక్షి సింహమును ప్రక్కకు పండు కొమ్మనెను. ఇది యేమిచేయునో ఎవ్వ డెరుగు నని తలపోసి, సింహము నోరుమూసికొనకుండునట్టు దాని పై పెదవికిని క్రిందిపెదవికిని నడుమగా

కర్ర నుంచి, దానినోటిలో ప్రవేశించి, కొనను పట్టి, ఎముకను పైకి లాగివేసెను. ఎముక ఈవల పడిపోయెను. సింహాముఖమునుండి ఈవలకు వచ్చునపుడు పక్షి కర్రను లాగివేసి, ఎగిరిపోయి వృక్షశాఖపై వ్రాలెను.

సింహము స్వాస్థ్యము చెంది, ఒకనాడు వనమహిషమును వధించి తినుచుండెను. సింహమును పరీక్షింపదలచి చిరతపక్షి శాఖపైనుండి దానితో సంభాషించుచు ఈ తొలిగాథ పలికెను:

ఓమృగరాజ, నీ కుపకృతి మేము
కావించితిమి: నమస్కారంబు గొనుము
మాకు మిగుల్పుడు మాంసంబు కొంత.

విని సింహము రెండవగాథ పలికెను:

అనువాసరమ్ము వేటాడుచు, రక్త
పానమ్ము చేయు నావదనమ్ము జొచ్చి
వెలువడి నీవు జీవించుటే గొప్ప.

ఆకర్ణించి పక్షి మిగిలిన రెండుగాథలు పలికెను:

ఎవ డకృతజ్ఞుడై యేమియు చేయ,
డుపకారమునకు ప్రత్యుపకార మొనర
చేయగా, అవ్వాని సేవ నిష్ఫలము.
చెంది ప్రత్యక్షముగ మేలు, స్నిగ్ధభావ
మెవడు చూపడొ అవ్వాని నేమి యనక,
పొందక యసూయ, ఆతనిపొందు విడిచి
దూరముగ నేగు టుచితమ్ము తూర్ణముగను.

ఇట్లు పలికి పక్షి నిష్క్రమించెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున సింహము దేవదత్తుడు; పక్షి నేనే.

309 ఛవక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, షడ్వర్గీయ భిక్షుకులను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఈకథ వినయపిటకమున (సుత్తవిభంగ, 68,69) సవిస్తరముగా నున్నది. ఇచ్చట సంక్షిప్తము. శాస్త షడ్వర్గీయభిక్షువులను బిలువ నంపి, "భిక్షువులారా, మీరు క్రిందిపీఠములపై గూరుచుండి, ఉన్నతాసనములమీద నున్నవారికి ధర్మోపదేశము చేయుట సత్యమేనా?" అని ప్రశ్నచేసెను.

"భన్తే, చిత్తము."

శాస్త వారిని నిందించుచు, "భిక్షువులారా, మీరు నాధర్మము నిట్లు అవమానించుట తగదు. క్రింది యాసనములపై గూరుచుండి, ఉన్నతపీఠములపై ఉన్నవారికి ధర్మోపదేశము చేసిన వారిని గూడ ప్రాచీన పండితులు నిందిచిరి" అని, పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు చండాలకులమున బుట్టి పెద్దవాడయి, సంసారము నిర్వహించుచుండెను. మామిడిపండుమీద కోరిక పుట్టి అతని భార్య 'స్వామీ, మామిడిపండు తినవలె నని కోరిక' అని చెప్పెను. "భద్రే, ఈరోజులలో ఆమ్రఫలములు పండవు. మరియొక పుల్లపండు తెచ్చెదను'. 'స్వామీ, మామిడిపండు దొరకినచో నాప్రాణము లుండును; దొరకదేని ప్రాణము లుండవు."

ఆమెయాసక్తిని గ్రహించి యతడు తనలో "ఆమ్ర మెచ్చట లభించును?" అని యోచింపసాగెను. వారాణాసీనరేశ్వరుని యుద్యానమున సర్వదా ఆమ్రఫలము లుండు నని జ్ఞప్తికి రాగా, అచటికి బోయి పండిన మంచిపండు తెచ్చి యీామెమనస్సు శాంతపరతు నని యతడు రాత్రివేళ ఉద్యానము జొచ్చి, పండు వెదకుచు శాఖనుండి శాఖాంతరమునకు బోవుచుండ తూరుపు తెల్లవారెను. "ఇప్పుడు నేను క్రిందికి దిగినచో నన్ను జూచి రాజపురుషులు చోరు డని పట్టుకొందురు.

చీకటి పడినతర్వాత పోవుదును" అని తలచి ఒకవృక్షముపై కానబడకుండ గూరుచుండెను.

ప్రభాతమున వారాణసీప్రభువు నిజపురోహితునివలన మంత్రములు వినుచు, ఆవృక్షముక్రింద ఉన్నతాసనముపై గూరుచుండి, ఆచార్యుని చిన్నపీటపై గూరుచుండ నియమించెను. బోధిసత్త్వుడు వృక్షముపై నుండి చూచుచు తనలో "ఈరాజు ధార్మికుడు కాడు; ఉన్నతాసనమున గూరుచుండి మంత్రోపదేశము పొందుచున్నాడు. ఈబ్రాహ్మణుడుగూడ ధార్మికుడు కాడు; చిన్నపీఠముపై గూరుచుండి మంత్రములు చెప్పుచున్నాడు. నేనుకూడ ధార్మికుడను కాను; భార్యవలన ప్రాణములుకూడ లెక్కచేయక ఫలము కోసికొనిపోవ వచ్చినాను" అని భావించి వ్రేలాడుచున్న కొమ్మమీదుగా దిగి వారిరువురనడుమ నిలిచి 'మహారాజా, నేను భ్రష్టుడను, నీవు మూర్ఖుడవు, ఈబ్రాహ్మణుడు నష్టుడు" అనెను. రాజు ఎందుచేత? ననెను. ఆత డీ తొలిగాథ పలికెను:

ఇరువురిలో ధర్మ మేమియు లేదు;
మంత్రోపదేష్టయు మంత్రశిష్యుండు
భ్రష్టు లిర్వురు ధర్మపథమునందుండి.

ఆలకించి బ్రాహ్మణు డీ రెండవ గాథ పలికెను:

పక్వమాంసంబుతో పాటు శాల్యన్న
మారగించుచునున్న కారణంబునను
త్యజియించితిన్ ఋషిధర్మముల్ నేను.

విని బోధిసత్త్వుడు ఈ రెండు గాథలు పలికెను.

విడిచి దీని చనుము వేరొక చోటికి,
ఇచట ప్రాణిసంఘ మెచ్చిపోయె,
నీయధర్మకర్మ నిన్ను భంజించును
కుండ రాయి బగులగొట్టినట్లు.
దుష్టకర్మలవలనను దొరకు ధనము
తగ, దధర్మమ్ముచే లబ్ధధనము కాని.

రాజు ఆతనిధార్మికభావమునకు ప్రసన్నుడై "నీ వే కులమువాడవు

అని ప్రశ్నించెను. "నేను చండాలుడను". "నీవు ఉన్నతకులమువాడ వైనపక్షమున నిన్ను ప్రభువును చేసియుందును. అయినను, నేటినుండి నేను పగటివేళ రాజును, నీవు రాత్రివేళ రాజువు" అని పలికి రాజు తనమెడలోనుండి ఎర్రపూవులదండను తీసి, ఆతనికంఠమున నుంచి నగరమునకు కొత్వాలును (గుత్తికుని) చేసెను. అప్పటినుండి ఈనగర గుత్తికులకు మెడలో రక్తకుసుమదామము వేయుట పరిపాటి యయినది. రా జాతనియుపదేశముల నాదరించి, ఆచార్యుని గౌరవించి, చిన్నపీటపై గూరుచుండి మంత్రోపదేశము గ్రహించెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములం పరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు ఆనందుడు; చండాలపుత్రుడు నేనే.

310 సహ్య జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు, ఉద్విగ్నచిత్తు డగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు శ్రావస్తిలో భిక్షాటనము చేయుచు, ఒకానొక సుందరిని జూచి, ఉద్విగ్నచిత్తు డయ్యెను. అతనికి బుద్ధశాసనమున అరుచి కలిగెను. భిక్షువు లతనిని భగవానునికడకు గొనిపోయిరి. శాస్త అతనితో "భిక్షూ, నీవు నిజముగా ఉద్విగ్నచిత్తుడ వైతివా ?" అనెను.

"భన్తే, చిత్తము."

"ఏల ఉద్విగ్నచిత్తుడ వయితివి ?"

అతడు జరిగిన వృత్తాంతము చెప్పెను. "కల్యాణకారి యగు శాసనమున ప్రవ్రజితుడ వయ్యును ఇట్లు ఉద్విగ్నచిత్తుడ వయితి వేమి? పూర్వకాలమున పండితునకు పురోహితపదవి లభించినను దానిని విడిచి ప్రవ్రజించెను" అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయు కాలమున బోధిసత్త్వుడు పురోహితుని భార్యకడుపున బుట్టినాఁడు. రాజకుమారుడుకూడ ఆసమయముననే జన్మించినాడు. "నాకుమారుడు పుట్టిన రోజుననే పుట్టినబిడ్డ డెవడైన నున్నాడా?" అని రాజు అమాత్యుల నడిగెను. "మహారాజా, పురోహితునిపుత్రు డున్నా" డని వా రనిరి. రాజు ఆబిడ్డని దెప్పించి దాదుల కిచ్చి, తనపుత్రునితో పాటు పెంచునట్లు చేసినాడు. భోజనాదికము, అలంకరణాదికము ఉభయులకు ఒకేతీరున జరుగుచుండెను. పెరిగి పెద్ద అయినతరువాత వారు తక్షశిలకు బోయి, అన్ని విద్యల నభ్యసించి మరలివచ్చిరి. రాజు కుమారుని యువరాజును జేసెను. మహావైభవము చెలగెను.

అప్పటినుండి బోధిసత్త్వుడు యువరాజుతో పాటు ఒకచోటనే భోజనము చేయుచు నిద్రించుచుండెను. వారి విశ్వాసము దృఢమయ్యెను. తండ్రి పోయినతరువాత రాజపుత్రుడు ప్రభు వయి, మహైశ్వర్యము ననుభవింపజొచ్చెను.

బోధిసత్త్వు డిట్లు చింతించెను: "నామిత్రుడు పరిపాలన చేయుచున్నాడు. జ్ఞప్తికి వచ్చినక్షణమున నన్ను పురోహిత పదవియందుంచును. కాని, నాకు గృహనివాసముతో పని యేమి? ప్రవ్రజించి, ఏకాంతసేవనము చేయుదును." ఇట్లు చింతించి యతడు తలిదండ్రులకు ప్రణామము చేసి, ప్రవ్రజనమున కనుజ్ఞ వేడెను. మహాసంపత్తిని విడిచి, ఇలు వెడలి, ఒంటిగా హిమాలయము చేరి, అచ్చట చక్కని చోట కుటీరము నిర్మించి, ప్రవ్రజించి, అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొంది ధ్యానక్రీడారతు డయి యుండెను.

స్మరణకు తగులగానే రాజు "నామిత్రుడు డేడీ, ఎచట నున్నాడు?", అని అమాత్యుల నడుగగా "ఆయన ప్రవ్రజించినాడు. సుందర వన ఖండములో నివసించుచున్నాడు" అని వారు చెప్పిరి. సహ్యు డను అమాత్యుని బిలిచి, నీవు వెళ్ళి నామిత్రుని గొనిరమ్ము. ఆయనకు పురోహితపదవి నిత్తును" అని రాజు చెప్పెను.

ఆతడు మంచిదని వారాణసి నుండి బయలుదేరి క్రమక్రమముగా

సీమాంతగ్రామము చేరి అక్కడ శిబిరము నిర్మించి, వనచరుని సాయముతో బోధిసత్త్వుని నివాస ప్రదేశము చేరెను. ఆయన కుటీరద్వారమున బంగరుబొమ్మవలె గూరుచుండి యుండెను. సహ్యు డాయనకు ప్రణామము చేసి, ప్రక్కగా కూరుచుండి, కుశలప్రశ్న లడిగి, "భద్రే, రాజు తమకు పురోహితపదవి నొసగ నభిలషించుచున్నాడు. తమరు రావలె నని వాంఛ" అని విన్నవించెను.

బోధిసత్త్వుడు "పురోహితపదవి యెంత? కాశీ, కోసల, జంబూద్వీప ప్రభుత్వము, చక్రవర్తిపై భవము నా కిచ్చినను అక్కడకు రాను. ఒకమారు విసర్జించిన భోగములను పండితులు పరిగ్రహింపరు. ఇది ఉచ్ఛిష్టము వంటిది" అని ఈ గాథలు పలికెను:

చక్రవాళంబుతో, సంద్రాలతోడ,
ఈధరిత్రిని నాకు నిచ్చెద మన్న,
ధిక్కరింతు గ్రహింప, తెలిసికో సహ్యా!

నీచవర్తనమునన్ నింద్యమార్గమున
ధన మైన, యశ మైన నొనగూడు నెడల
ధిక్కరింతు నటంచు తెలిసికో విప్ర!

ధర్మేతరం బైనదారిని బోయి
జీవికనిర్వహించెడుకంటె మేలు
పాత్రతో నిలువీడి ప్రవ్రజింపంగ.

ఇలలోన ఎవ్వాని హింసించుకంటె
పాత్ర చేపట్టి, ఆవాసంబు వీడి
ప్రవ్రజించుట మేలు—రాజ్యంబు వలదు.

మాటిమాటికిని ప్రార్థించినను బోధిసత్త్వు డంగీకరింప లేదు. సహ్యుడు ఆయనయంగీకృతి పడయనేరక ప్రణామముచేసి పోయి "ఆయన రాలేదు" అని రాజుకు విన్నవించెను.

ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి, శాస్త జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు ఆనందుడు; సహ్యుడు సారిపుత్రుడు; పురోహితపుత్రుడు నేనే.

311 పుచిమంద జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు మహామౌద్గల్యాయనుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

స్థవిర మహామౌద్గల్యాయనుడు రాజగృహసమీపమున అరణ్యము లోని కుటీరమున వాసము చేయుచుండెను. నగరద్వారముకడ నున్న గ్రామములో ఒక యింట చోరుడు కన్నము వేసి, చేతికి దొరికిన విలువ గల పదార్థములతో పరుగెత్తిపోయి స్థవిరుని కుటీరాంగణము చేరి దాగుకొని "ఇచట నేను సురక్షితముగా నుండవచ్చును" అనుకొని కుటీరమున కెదురుగా పండుకొనెను. స్థవిరుడు వానిని చూచి సశం యించి, చోరసంసర్గ ముచితము కాదు అని వానిని దూరముగా తరిమి, నీ విచట పండుకొనరా దనెను. చోరుడు అచటనుండి బయలుదేరి కాలిగురుతులు చెరుపుచు పలాయనము చేసెను.

గ్రామమునుండి లోకులు దివిటీలతో బయలుదేరి చోరుని పద చిహ్నముల ననుసరించి కుటీరము చేరి వాడు దాగినచోటు, కూరు చున్నచోటు, పండుకొన్నచోటు చూచి, "ఇచట ఆగినాడు, ఇచట కూరుచున్నాడు, ఇచట పండుకొన్నాడు; కాని ఇచటనుండి పారిపోయి నట్లు కానరాదు" అని ఇటునటు వెదకి తుదకు వానిని కానక వెడలి పోయిరి.

మరునాడు స్థవిరుడు పూర్వాహ్ణమున రాజగృహమున భిక్షాటనము చేసి మరలివచ్చి, వేళువనమునకు జని శాస్తకీవిషయము విన్నవిం చెను. "మౌద్గల్యాయనా, కేవల మిప్పుడే కాదు. నీవు పూర్వముకూడ శంకింపలేదు. పురాణపండితులు శంకించిరి" అని శాస్త ఆతనిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు నగరశ్మశానమున నింబవృక్షదేవతగా నుద్భవించెను. ఒకనాడు నగరద్వారగ్రామమున దొంగతనము చేసి చోరు డాచెట్టు క్రిందికి జేరి వస్తువుల నచట నుంచి నిద్రపోయెను. ప్రక్కనే రావిచెట్టు

కలదు. ఆరోజులలో చోరులకు నింబశూలవేధ శిక్షగా నుండెను. నింబవృక్షదేవత తనలో "లోకులు వచ్చి యీచోరుని పట్టుకొన్నచో వేపకొమ్మ నరకి శూలముగా చేసి దానిపై వీని నెక్కింతురు. అప్పుడు వృక్షమునకు హాని కలుగును. కావున వీని నిక్కడనుండి పరుగెత్తింతును" అని తలచి వానితో భాషించుచు ఈ తొలిగాథ పలికెను:

ఓయి తస్కర, నిద్రించుచున్న లాభ
మేమి యొదవును? లెమ్మ, ని న్నెవ్వరేని
గ్రామమున కన్నములు వేయు ఘనుడ వనుచు
పట్టి యీవచ్చెగద రాజభటుల కిపుడు!

ఇట్లు పలికి "రాజపురుషులు వచ్చి నిన్ను పట్టుకొనక ముందే యిచటినుండి పారిపొమ్ము" అని భయపెట్టెను. వాడు వెడలిపోయిన తరువాత అశ్వత్థవృక్షదేవత రెండవ గాథ పలికెను:

ఊర కన్నము వేయుచోరుని రాజ
భటు లెవ్వరో వచ్చి పట్టుకపోవ
విపినసంస్థిత మైన వేపకు నీకు
ఎందులకున్ జోక్య మీవిషయాన?

విని నింబవృక్షదేవత మూడవ గాథ పలికెను:

నాకును తస్కరునకు నున్న భేద
మెరుగవే అశ్వత్థవృక్షరాజంబ!
ఊరితీయుదురు నింబతరువుపై చోరు;
నామనమ్మున కల్గినది సంశయమ్ము.

వృక్షదేవత లిట్లు పరస్పరసంభాష సలుపుచుండగా వస్తుయజమానులు కాగడాలతో బయలుదేరి, వానిపాదచిహ్నములను బట్టి చెట్టుక్రిందికి వచ్చి చూచి "అరే దొంగపారిపోయినాడు. దొరికినచో వానిని నింబశూలమున వేధింతుము, శాఖమీద వ్రేలాడదీయుదుము" అని అటునిటు వెదకి వెడలిపోయిరి. వారివాక్కులు విని అశ్వత్థవృక్షదేవత నాలుగవ గాథ పలికెను :

శంకకు తగుచోట శంకింప వచ్చు:
ఆత్మసంరక్షణ మాచరించుటయు

భావిభయమ్మున భావ్యమే యగును;
ఆత్మరక్షణ చేయునట్టి ధీరుండు
లోకాల రెంటి నాలోకించుచుండు.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి రెండు జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున రావి చెట్టుమీది దేవత సారిపుత్రుడు, వేపచెట్టుమీది దేవత నేనే.

312 కస్సపమందియ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు ఒకానొక వృద్ధభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో కులపుత్రు డొకడు కామభోగముల దుష్పరిణామము గ్రహించి శాస్తసన్నిధిలో ప్రవ్రజించి యోగాభ్యాససక్తుడై త్వరలోనే అర్హత్వము పొందెను. కాలక్రమమున ఆతని తల్లి మరణించెను. ఆవల ఆతని తండ్రిని తమ్ముని ఆతడు ప్రవ్రజితులను చేసెను. వారు జేతవనమున నుండిరి. వర్షాకాలమున చీవరములు సులభముగా లభించు నని తెలిసి కొని వారు ముగ్వురు ఒకగ్రామమున నివాసముచేసి వర్షాంతమున మరల జేతవనమునకు వచ్చిరి. జేతవనసమీపమునకు వారు వచ్చు సరికి ఒకానొక తరుణభిక్షువు "శ్రమణులారా, స్థవిరుడు విశ్రాంతి పొందిన పిమ్మట వత్తురు గాని. నేను ముందుగా చని ఆవరణము ఊడ్చి నీరు చల్లుదును" అని జేతవనము లోనికి జనెను. వృద్ధస్థవిరుడు మెలమెల్లగా పోవుచుండెను. శ్రమణులు తలనొప్పి వచ్చునట్లు మాటి మాటికిని ఆయనను "భన్తే, నడువుడు. భన్తే నడువుడు" అని తొందర పెట్టుచుండిరి. "నామీద అధికారము చూపుచున్నారు" అని మరల మొదటినుండి పని యారంభించుచుండెను. ఈ విధముగా వారి పరస్పర కలహమువలన సూర్యాస్తమాన మయ్యెను. క్రమముగా చీకటిపడెను. రెండవవాడు ఆవరణము చిమ్మి, ఉదకము తెచ్చిపెట్టి శ్రమణులు

రాకుండుటచే తానే దీపము వెలిగించెను. ఇంతలో వారు రాగా "ఆలస్య మేల యయ్యె" నని అతడు వారి నడిగెను. వృద్ధుడు కారణము తెలిపెను. అతడు వారిని మెల్ల మెల్లగా కొనివచ్చెను. ఆనాడతడు బుద్ధసేవార్థము పోవుట కవకాశము దొరుకలేదు. మరునాడు అతడు బుద్ధసేవార్థము చని ప్రణామము చేసి ఒకప్రక్కన గూరుచుండెను. "ఎప్పుడు వచ్చితి" వని శాస్త్ర అడిగెను. భన్తే "నిన్న." "నిన్న వచ్చినవాడవు ఇప్పుడా బుద్ధసేవకు వచ్చుచున్నావు?" "చిత్తము. భన్తే" అని ఆతడు కారణము తెలిపెను. శాస్త్ర వృద్ధుని నిందించుచు "ఈతడు కేవల మిప్పుడే కాదు. ఇప్పుడు పనిచేయక నిన్ను కష్టపెట్టినట్లే, పూర్వముకూడ కష్టపెట్టినాడు" అని శాస్త, వానిప్రార్థనపై పూర్వ జన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కాశీగ్రామమున బ్రాహ్మణకులమున పుట్టెను. ఆతడు పెద్దవా డయినపిమ్మట తల్లి చనిపోయెను. అమె కంత్యక్రియలు చేసి, మాసము—మాసార్థ మయినంతనే ధనము ధర్మము చేసి, అతడు తండ్రిని, తమ్ముని వెంటగొని హిమాలయమున కరిగి, దేవదత్తము లైన వల్కలములు ధరించి, ప్రవ్రజించెను. ఉంఛవృత్తి నవలంబించి ఫలములను మూలములను సంగ్రహించి తినుచు, రమణీయవనప్రదేశమున నివసించుచుండెను. వర్షాకాలమున హిమాలయమున ముసలధారలు కురియునపుడు కందమూలములను త్రవ్వుటకు వీలుండదు. ఫలములు దొరకవు. ఆకులుకూడ రాలిపోవును. తాపసులు సామాన్యముగా హిమాలయమునుండి దిగి గ్రామములకు బోవుచుందురు. ఆసమయమున బోధిసత్త్వుడుకూడ తండ్రిని తమ్ముని వెంటగొనిపోయి ఒకానొక గ్రామము చేరెను. హిమాలయమున మరల పూవులు పూచి కాయలు కాచి పండ్లు పండినప్పుడు వారిని వెంటనిడుకొని నిజాశ్రమమునకు బోయెను. ఆశ్రమము కొలదిదూరమున నుండగా నతడు సూర్యాస్త మయము చూచి "మీరు మెల్లగా రండు. నేను ముందుగా ఆశ్రమము చేరి బాగుచేయుదును" అని వారిని విడిచి వెడలెను. తండ్రి నెమ్మదిగా

నడచుచుండగా చిన్నతాపసి ఆయన కటిప్రదేశమున శిరసుతో తట్టుచుండెను. "నీవు నన్ను నీయిచ్చవచ్చినట్టు లాగుకొనిపోవుచున్నావు" అని వృద్ధుడు వెనుదిరిగి మొదటిచోటికి బోవుచుండెను. ఈవిధముగా వారు కలహించుచుండ చీకటి పడెను.

బోధిసత్త్వుడు కుటీర మూడ్చి, నీరు తెచ్చి, కరదీపికపట్టుకొని త్రోవలో నెదురుపోయి తండ్రిని చూచి "ఇంత యాలస్య మయిన దేమి?" అని యడిగెను. తండ్రి చేసినపని తమ్ముడు చెప్పెను. బోధిసత్త్వ డుభయులను మెల్లగా గొనిపోయి వస్త్రాదులు భద్రపరచి తండ్రిచే స్నానము చేయించి, పాదములకు తైలమర్దనము చేసి, వీపు పట్టి కుంపటి వెలిగించెను. "నాయనా, కుర్రవాండ్రు మట్టిపాత్రవంటివారు. క్షణములో భంగముపొందుదురు. సమ్మేళనము చేయుట కవకాశ ముండదు. వాండ్లు దూషింతురు. అయినను పెద్దలు సహింపవలెను" అని బోధిసత్త్వుడు తండ్రికి బోధించి ఈ గాధలు పలికెను:

తిట్టుదురు కొట్టుదురుకూడ తెలివిలేని
పడుచువారలు కాశ్యప, పండితులకు
సహన ముండును. ధీరులు క్షమ వహింత్రు.

ఒదవినంగూడను వివాద మొక్కవేళ
క్రమ్మరఁ మంచివారలు కలసికొంద్రు
మట్టిచట్టి విధంబున మందమతులు
భేద మొందుచు శాంతి గోల్పోదురుసుమి.

సంధి చెడిపోవకుండను సజ్జనులకు
ఉన్నచో స్వీయదోషమ్ము లొప్పికొంద్రు;
అట్టివారి గూడగలుగునట్టివాడు
ఉత్తముండు ధురంధరు డుర్విమీద.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు బోధించినపిదప తండ్రి శాంతచిత్తుడై ప్రశాంతి గాంచెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున తండ్రి వృద్ధస్థవిరుడు, చిన్న తాపసుడు శ్రామణుడు; తండ్రికి ఉపదేశ మిచ్చినది నేనే.

313. ఖాంతివాది జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక క్రుద్ధభిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది. కథ పూర్వమే వచ్చినది. శాస్త ఆభిక్షువుతో "భిక్షూ, క్రోధహీరతమైన బుద్ధశాసనమున ప్రవ్రజించియు, నీవు ఏల కోపనశీలుడవై యున్నావు. పూర్వము పండితులు తమశరీరములపై వేలకొలది ప్రహారములు తగిలినను కాలుసేతులు, ముక్కులు, కన్నులు తెగిపోయినను అన్యులపై కోపింపలేదు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో కలాబువు అను కాశీరాజు పరిపాలన చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఎనుబదికోట్ల ధనము కలిగిన బ్రాహ్మణ కులమున బుట్టి, కుండకకుమారు డనుపేర పెరిగి పెద్దవా డయి, తక్ష శిలకు బోయి అన్నివిద్యలు నేర్చి మరలివచ్చి కుటుంబమును నిర్వ హించుచుండెను. తల్లిదండ్రులు పోయినతర్వాత నతడు ధనరాశినై వు చూచి "ఈ ధనమును ప్రోగుచేసి మా పూర్వులు ఇచ్చటనే విడిచి పోయిరి. వెంట నేమియు గొనిపోవలేదు. నేను దీనిని గొనిపోవలసి యున్నది" అని భావించి, ఆధన మంతయు నతడు విచేయ్యదానము (ఎవరికి అర్హమైనది వారి కిచ్చి) చేసి, హిమవత్ప్రదేశమునకు బోయి, ప్రవ్రజించి, కందమూలఫలములు తినుచు చిరకాల మచ్చట నివసించెను. అనంతరము లవణామ్లభక్షణకొరకు గ్రామములకు వచ్చి, క్రమ క్రమముగా వారాణసి చేరి, రాజోద్యానమున ప్రవేశించెను. మొదటి రోజున భిక్షాటనము చేయుచు సేనాపతి గృహము చేరెను. సేనాపతి ఆయనను పరిచర్యచే సంతృప్తుని జేసి, గృహములోనికి గొనిపోయి తన కొరకు సిద్ధముచేసిన భోజన మాయనకు బెట్టించి, ఉపదేశము విని రాజోద్యానమున ఆయనను దింపెను.

ఒకనాడు కలాబురాజు మద్యపానముచే మైమరచి నటజనపరివృతుడై, మహావిభవముతో ఉద్యానము చేరెను. అచ్చటి మంగళశిలాతలముపై అతనికి శయన మేర్పాటు చేసిరి. అతడు ప్రియమనోహరాంగి యొడిలో తల నిడుకొని పరుండెను. గీతనర్తనకుశల లైన నట్టువకత్తెలు గీతాదికము సలుపజొచ్చిరి. దేవరాజు శక్రునివలె మహావైభవముతో నుండెను. రాజు నిద్రపోయెను.

"ఎవరికోసము మనము ఆడుచు పాడుచున్నామో ఆయన నిద్రించి నారు. ఇక మనయాట పాటలవలన లాభ మేమి?" అనుకొని వారు వీణాదులు తూర్యాదులు ఎక్కడి వక్కడే విడిచి ఉద్యానమున విచ రించుచుండిరి. ఆసమయమున బోధిసత్త్వుడు పుష్పితసాలవృక్షము క్రింద నీడలో మత్తవారణమువలె ధ్యానసుఖమున నుండెను. ఉద్యాన మున విచారించుచున్న స్త్రీ లాయనను గాంచి "ఇటు రండు. వృక్ష చ్ఛాయలో తాపసి కూరుచున్నాడు. రాజు లేచునంతవరకు మన మిచ్చట గూరుచుండి కొంచె ముపదేశము విందము" అని ఆయనను సమీపించి ప్రణామము చేసి ఆయనచుట్టును ఉపవేశించి "మాకు తగిన యుపదేశ మనుగ్రహింపుడు" అనిరి. బోధిసత్త్వుడు వారికి ధర్మోప దేశము చేసెను.

కదలికవలన రాజుకు మెలకువ వచ్చెను. కనులు తెరచి చూడగా స్త్రీలు కానరాలేదు. "ఆ చండాలిను లెచ్చటికి బోయినారు?" అని రా జడిగెను. ఆమె "మహారాజా, వారు తాపసిచుట్టు గూరుచున్నారు" అని చెప్పెను.

కుపితుడై రాజు ఖడ్గము తీసి, "ఆ దుష్టతాపసునకు బుద్ధిచెప్పెద" నని త్వరితముగా జనెను. రాజు కోపముతో వచ్చుచుండుట చూచి స్త్రీలు పోయి ఆయనచేతిలోని ఖడ్గమును లాగుకొని ఆయనను శాంత పరచిరి. రాజు బోధిసత్త్వునికడకు బోయి "శ్రమణా, నీవాద (మత) మేమి?" అని యడిగెను. "మహారాజా, నాయది క్షాంతివాదము" "ఈ క్షాంతి యెట్టిది?" "దూషించినను, ప్రహరించినను, హేళన చేసి నను కోపము లేకుండనుండుట." "నీకు క్షాంతి కలదో లేదో ఇప్పుడే చూచెదను." అని రాజు చోరఘాతకుని బిలిపించెను.

పీతవస్త్రము ధరించి, రక్తకుసుమముల దామము దాల్చి నిజ స్వభావమువంటి పరశువును, కంటకకశను (చబుకు) గొనివచ్చి, రాజుకు నమస్కరించి "ఏమి యాజ్ఞ?" అనెను.

"ఈ దొంగతాపసిని పట్టి భూమిపై బడవైచి, ముండ్లచుబుకుతో ఎడపెడ రెండువేలదెబ్బలు కొట్టుము" అని రాజు పలుక వా డట్లే చేసెను. బోధిసత్త్వుని శరీరము పొట్టు ఊడినది, చర్మము లేచిపోయి నది. మాంసము మిగిలినది. రక్తము కారినది. "నీ దేమి వాదము

భిక్షూ?" అన్నాడు రాజు. "మహారాజా, క్షాంతివాదము. నాచర్మములో క్షమ యున్న దనుకొన్నారా? లేదు, హృదయములో నున్నది." 'మహారాజా. ఏమి యాజ్ఞ?' అన్నాడు చండాలుడు. 'ఈ దుష్టతాపసి చేతులు రెండును ఖండింపుము.' వాడు పరశువుతో బోధిసత్త్వుని చేతులు ఖండించెను. అనంతరము రాజాజ్ఞనుబట్టి పాదములు ఖండించెను. 'నీ దే వాదము?' అన్నాడు రాజు. 'మహారాజా, క్షాంతివాదము. నా కాలుసేతులలో క్షాంతి యున్న దని తలచినారా? లేదు. మిక్కిలి గంభీరప్రదేశములో నున్నది.' 'ముక్కు చెవులు కోయుము' అని రా జానతియీయగా చండాలుడు ముక్కు చెవులు కోసెను. శరీరమంతయు రక్తమయ మయ్యెను. 'ఇప్పు డేమి వాదము?" 'మహారాజా, క్షాంతివాదము. క్షాంతి కర్ణనాసికామూలములలో నున్నదని తలచితిరా? లేదు. హృదయాంతరమున గభీర ప్రదేశమున నున్నది.'

రాజు బోధిసత్త్వుని గుండెమీద కాలితో తన్ని 'దుష్టతాపసా, నీక్షాంతిని నీవే పొగడుకొనుచు పండుకొనుము' అని వెడలిపోయెను.

అతడు వెడలిపోయినతర్వాత సేనాపతి బోధిసత్త్వునిశరీరముమీది రక్తము తుడిచి కట్లుకట్టి ఆయనను నెమ్మదిగా కూర్చుండబెట్టి ప్రణామము చేసి, పార్శ్వమున గూరుచుండి, 'భన్తే, తమకు క్రోధము కలిగెనేని, తమయెడల అపరాధముచేసిన రాజువిషయమున నే యుండదగును. కాని అన్యులయెడ కోపము వలదు' అని ప్రార్థించుచు ఈ తొలిగాథ పలికెను:

> కాలుసేతులు, ముక్కు, కర్ణంబు లెవడు
> కోయించె నతనిపై కోపంబు తగును
> కాశీమహారాష్ట్రనాశంబు వలదు.

విని బోధిసత్త్వుడు రెండవగాథ పలికెను:

> నా కాలుసేతులు నాసిక చెవులు
> తరిగించు రేనికి చిరకాల మాయు
> వభివృద్ధి పొందుత; అస్మదాదులకు
> నెట్టి క్రోధం బుండ దెవ్వరియెడల.

రాజు ఉద్యానమునుండి బయలువెడలి బోధిసత్త్వుని చూపుమేర దాటిపోయినంతనే, రెండులక్షల నలుబదివేలయోజనములమేర వృషభము వస్త్రమును చీల్చినట్లు పృథ్వీతలము చీలిపోయెను. అవీచీనరకము నుండి జ్వాలలు చెలరేగి రత్నకంబళము కప్పినట్లు కప్పివేసెను. రాజు ఉద్యానద్వారముననే భూవివరములో పడిపోయి అవీచీనిరయమున జేరెను.

బోధిసత్త్వుడానాడే కాలధర్మము నొందెను. రాజపురుషులు, నగరవాసులును గంధపుష్పమాల్యధూపదీపాదులు గొని బోధిసత్త్వునికి అంత్యక్రియలు చేసిరి. బోధిసత్త్వుడు హిమాలయమునకు బోయెనని కొందరనిరి; లేదని కొందరనిరి.

ఈరెండును సంబుద్ధగాథలు:

క్షాంతిశీలుం డైన శ్రమణుండు పూర్వ
ముండెను; కాశివిభుండు కోయించె
క్షాంతిశీలుని ముక్కు కాలుసేతులును;
నరకాన బడిపోయె నరనాయకుండు.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము గావించి జాతకములను సరిపోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము శ్రద్ధభిక్షువు అనాగామిఫలము పొందెను. అనేకులు స్రోతాపత్తిప్రభృతులు పొందిరి.

ఆకాలమున రాజు దేవదత్తుడు; సేనాపతి సారిపుత్రుడు; క్షమావాది యగు తపస్వి నేనే.

314 లోహకుంభి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కోసలనరేశుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున కోసలనరేశుడు రాత్రివేళ కలలో యమలోకమున నరకబాధలు పడుచున్నవారి వాక్కులు వినెను. ఒకడు 'దు' అనెను,

ఇంకొకడు 'స' అనెను; మరియొకడు 'న' అనెను. నాల్గవవాడు 'న' అనెను.

వారు పూర్వము శ్రావస్తీనగరమున పరస్త్రీగమనము చేయు రాజపుత్రులు. వారు భద్రముగా దాచియుంచిన పరాంగనలయెడ అపరాధము కావించి రకరకముల క్రీడించుచుండెడివారు. వారు మృత్యుచక్రమునకు గురి అయినపిమ్మట, శ్రావస్తికి సమీపమున నాలుగు లోహకుంభములలో పుట్టి అరువదివేల సంవత్సరము లక్కడనే కాగుచుండిరి. లోహకుంభములు తెరిచి వారు మెడలుపైకెత్తి బిగ్గరగా అరచుచు "మేము ఎప్పుడిందుండి విముక్తి పొందుదుము?" అని అను చుండిరి. రాజు ఆకంఠధ్వనులు విని భయభ్రాంతుడై లేచి కూరుచుండి రేయియంతయు గడిపెను. అరుణోదయమున బ్రాహ్మణు లరుదెంచి "మహారాజా, సుఖముగా నిద్రపట్టెనా!" అని కుశలప్రశ్నము చేసిరి.

"ఆచార్యోత్తములారా, సుఖనిద్ర ఎక్కడిది? రాత్రి నేను నాలుగు భీకరకంఠధ్వనులు వింటిని.

బ్రాహ్మణులు చేతులు మోదుకొనిరి.

"బ్రాహ్మణోత్తములారా, ఏ మందురు?"

"మహారాజా, అవి అమంగళధ్వనులు.

"వీనికి నివారణ మున్నదా? లేదా?"

"బహుశః నివారణము లేదు. అయినను మనము కుశలముగా నున్నాము."

"దీనినుండి ఎట్లు రక్షింతురు?"

"మహారాజా, దీనికి ప్రతిక్రియ చాల చేయవలసియుండను. కాని మేము సర్వచతుష్కయజ్ఞము చేసి సంరక్షణ చేయుదుము."

"వెంటనే నాలుగు ఏనుగులు, నాలుగు గుఱ్ఱములు, నాలుగు వృషభములు, నలుగురు మనుష్యులు, తీతువులు మొదలు నాలుగు నాలుగు ప్రాణులను తీసికొని, సర్వచతుష్కయజ్ఞము చేన న్నుద్ధ రింపుడు."

"మంచి" దని వారు వలసిన వన్నియు సమకూర్చి యజ్ఞకుండము సిద్ధపరచిరి. పెక్కుప్రాణులను కొనిపోయి స్తంభము నెదుట నిలిపి విశేషముగా మత్స్యమాంసములు-ధనముకూడ లభించు నని తలపోసి

ఉత్సాహభరితులైరి. "దేవ, ఇవి కావలెను", "దేవా, అవి కావలె" నని బిగ్గరగా కేకలుపెట్టుచు తిరుగుచుండిరి.

మల్లికాదేవి చూచి "మహారాజా, బ్రాహ్మణులు ఇటునటు ఉత్సాహముతో తిరుగుచున్నారు. కారణ మేమి?" అని యడిగెను.

దీనితో నీ కేమి? నీవు సంపదతో సుఖముగా నున్నావు. మేము చిక్కన నున్నాము."

"మహారాజా, ఏ మది?"

"దేవీ, నేను వినగూడని నాలుగు ధ్వనులు విన్నాను. బ్రాహ్మణుల నడిగితిని. వారు మహారాజా, మీ రాజ్యమునకు గాని, జీవితమునకుగాని ఉపద్రవము కలుగవచ్చును. సర్వచతుష్క యజ్ఞము కావించి మీకు కల్యాణము కావింతు మనిరి. నే నంగీకరించినపిదప, వారు యజ్ఞకుండ నిర్మాణముకొరకు, వలసినవస్తువులకొరకు ఇటునటు తిరుగుచున్నారు."

"దేవా, మీకు వినబడినధ్వనులనుగూర్చి దేవతలతోకూడిన అగ్ర బ్రాహ్మణుని అడిగితిరా!"

"దేవీ, అట్టి బ్రాహ్మణు లెవరు?"

"మహాగౌతమ సమ్యక్సంబుద్ధులు"

"దేవీ, సమ్యక్సంబుద్ధునితో నేను చెప్పలేదు."

"అయినచో పోయి అడుగుడు."

రాజు మరునాడు ప్రాతర్భోజనము చేసి, జేతవనము చేరి శాస్తకు ప్రణమిల్లి ఇట్లు విన్నవించెను :

"భన్తే, రాత్రి నాలుగు ధ్వనులు వింటిని – బ్రాహ్మణులకు తెలిపితిని. వారు సర్వచతుష్కయజ్ఞము చేయుటకు సిద్ధమైనారు. దాని ఫలిత మేమి?"

"మహారాజా, ఏమియును లేదు. యమయాతనల ననుభవించుచున్న ప్రాణు లిట్లు ధ్వనిచేసినారు. ఈధ్వనులు నీ వొక్కడివే కాదు. పూర్వము రాజులుకూడ వినిరి; వారు కూడ బ్రాహ్మణులతో చెప్పి పశుఘాతయజ్ఞములు చేయింప నెంచిరి. పండితుల మాటలు విని యజ్ఞ మాపిరి. ఆపండితులు ఆధ్వనుల అంతరార్థము వివరించి జంతుహింస మాన్పించిరి" అని శాస్త రాజు ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజుగా నుండగా బోధిసత్త్వుడు కాశీజనపదమున ఒకానొక గ్రామములో బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి కామభోగములను విసర్జించి, ప్రవ్రజించి, హిమాలయమున రమణీయవనఖండమున నివసించుచుండెను.

ఆకాలమున వారాణసీరాజు నాలుగుమూలలనుండి యమయాతన లనుభవించువారి కేకలు విని బ్రాహ్మణులతో చెప్పెను. వారు మూడ నిష్టములలో నొకదానినిగూర్చి చెప్పి, సర్వచతుష్కయజ్ఞముద్వారా శాంతి చేయవలె నని చెప్పిరి. రాజు సమ్మతించెను. పురోహితుడు బ్రాహ్మణులచే యజ్ఞకుండము సిద్ధము చేయించెను. అనేకజంతువులను (యజ్ఞ) స్తంభముకడకు గొనిపోయిరి.

ఆయెడ బోధిసత్త్వుడు మైత్రీభావనాప్రేరితుడై దివ్యచక్షువుతో లోకమును చూచెను. యజ్ఞపశువులు కనబడినంతనే "నే నచ్చటికి పోవలెను. అనేకజీవులకు కల్యాణమగును" అనుకొని సిద్ధిబలముచే విహాయసమున కెగసి, వారాణసీరాజోద్యానమున నవతరించి, మంగళశిలాపట్టముపై సువర్ణప్రతిమవలె ఉపవిష్టు డయ్యెను.

అప్పుడు పురోహితునిప్రథమశిష్యుడు ఆచార్యునికడకు జేరి "ఆచార్యా, మన వేదములలో అన్యులను హింసించి స్వకల్యాణము సముకూర్చుకొనుట అసంభవ మని చెప్పలేదా?" అని యడిగెను. "నీకు రాజధనము వలయునేని మిన్నకుండుము. మనము మత్స్యమాంసములు బాగుగా భుజింతుము. ధనము లభించును." "ఇందు నేను తోడ్పడను" అని శిష్యుడు లేచి ఉద్యానమునకు బోయెను. అచ్చట బోధిసత్త్వుని గాంచి ప్రణామము చేసి కుశలప్రశ్న లడిగి, ఒకప్రక్క గూరుచుండెను.

"మాణవకా, రాజు ధర్మానుసారముగా పరిపాలన చేయుచున్నాడా?" అని బోధిసత్త్వు డడిగెను.

"భన్తే, రాజు న్యాయానుసారముగా పరిపాలించుచున్నాడు. ఆయనకు రాత్రివేళ నాలుగుధ్వనులు వినబడినవి. ఇది బ్రాహ్మణులతో రాజు చెప్పగా వారు 'యజ్ఞము చేసినచో మంగళము కలుగును'

అనిరి. రాజు పశువులను బలియిచ్చి శుభము నొందగోరుచున్నాడు. అనేకజంతువులను స్తంభములకడకు గొనిపోయినారు. భర్తే, తమవంటి సదాచారనిరతులు ఆ ధ్వనుల యుత్పాదనము నాపి, అనేకులను మృత్యుముఖమునుండి తప్పించుట ఉచితముకదా?"

"మాణవకా, రాజు మమ్ము నెరుగడు, మేము రాజు నెరుగము. ఈ ధ్వనులయుత్పత్తి మాకు తెలియును. రాజు వచ్చి మమ్మడిగినచో మేము ఆయనసందేహమును తొలగింపగలము."

"అట్లయిన తాము ముహూర్తమాత్ర మిచ్చటనే యుండుడు. నేను వెడలి రాజును దీసికొనివత్తును."

"మంచిది, మాణవకా!"

అతడు చని ఈసంగతి చెప్పి, రాజును దోడ్కొనివచ్చెను. రాజు బోధిసత్త్వునకు ప్రణామముచేసి ఒకప్రక్క గూరుచుండి "నాకు వినబడు ధ్వనులకు కారణము తమకు నిజముగా తెలియునా?" అనెను.

"తెలియును మహారాజా!"

"సెలవిండు."

"మహారాజా! పూర్వజన్మములో సురక్షితలైన పౌరుగువారి భార్యలతో సాంగత్యము చేసినవారు కాశికి చుట్టుప్రక్కల నాలుగు లోహకుంభీపాకనరకములలో జన్మించిరి. చిక్కనై క్షయింప జేయునట్టి దియు, సలసలకాగుచున్న లోహోదమున ముప్పదివేల సంవత్సరములు వారు హింసలకు లోనగుచు, లోహకటాహపు టధోభాగమున తాడి తులగుదాక ఒకసారి మునిగిరి; మరియొకసారి ఫేనబుద్బుదమువలె పైకి తేలిరి. కాని కొన్నిసంవత్సరములతరువాత వారికి లోహకుంభముఖము గోచరించెను. వారు దానియంచును గాంచి నలుగురు నాలుగుగాథలు పూరింప నెంచుచున్నారు. కాని పూరింపలేక ఒక యక్కరము మాత్రము పలికి, మరల లోహకుంభీపాకమున మునుగుచున్నారు. అందులో 'దు' పలికి మునిగిపోవుప్రాణి ఇయ్యది పలకదలచుచున్నాడు.

ఉండియు నొసగక యుండు జీవితము
నిష్ఫలం బగు; నీవు నిఖిలభోగముల
గల్గియు దీపంబు కల్పింప లేదు.

అని బోధిసత్త్వుడు నిజజ్ఞానముచే దానిని పూరించెను. మిగిలిన గాథలుకూడ నిట్లే పూర్తిచేసెను, అందు 'స' పలికినవాడు పూర్తిచేయ నెంచిన గాథ యిది.

ఆరువది వే లేండ్లు నరకమ్మునందు
అఖిలరీతుల బాధ కంత మెన్నండు ?

'సో' పలికినవాడు పూరింప నెంచినగాథ యిది.

అంతమ్ము కానరా దంతము లేదు
మనపాపములం మిత్రమా, అనేకములం.

'న' పలికినవాడు పూర్తిచేయ దలచిన గాథ యిది.

ఇచ్చటనుండి నే నేగి మనుష్య
తనువుగాంచిన వెన్క ధర్మకర్మములు
దయగల్గి చేయుదు, తథ్యమ్ము సుమ్ము.

ఈప్రకారముగా బోధిసత్త్వుఁ డొక్కొక్కగాథ పలికి, "మహారాజా, ఆయాతనాప్రాణులు ఈగాథలు పూర్తిచేయ నెంచిరి. కాని తమ పాప భారముచే పూరింపజాలరైరి. నిజకర్మఫలము ననుభవించుచు ఆక్రోశము చేయుచున్నారు. మీ రీధ్వనులు వినుటవలన అరిష్ట మేమియును లేదు. మీరు భయపడవలదు" అని చెప్పెను.

రాజు ప్రాణులను విడిచిపుచ్చి, బంగారుభేరి మ్రోయించి, యజ్ఞవాటమును ధ్వంసము చేయించెను.

బోధిసత్త్వుడు మహాజనమునకు శుభము సమకూర్చి కొలదిదినములచట నుండి, ధ్యానావస్థితుడై బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములం సరిపోల్చెను. ఆకాలమున పురోహిత మాణవకుడు సారిపుత్రుడు; తపస్వి నేనే.

315 మంస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారముచేయునపుడు సరసభోజనము పెట్టుటను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున కొలదిమంది భిక్షువులు జేతవనమునకు మధుర ఖాద్యములను తెచ్చిరి. వారు సరసభోజనము వాంఛించినవారు. రోగులకు సేవచేయువారు. "రసపూర్ణమైన ఆహారము గొనివత్తు మని శ్రావస్తి లోనికి, బోయి మిఠాయి చేయువారల వీధిలోనికి బోయి భిక్షాటనము చేసినను, రసవంతమైన ఆహారము లభింపలేదు. వారు మరలివచ్చిరి. సారిపుత్రస్థవిరుడు ప్రొద్దెక్కిన పిమ్మట భిక్షాటనమునకై బయలు వెడలి, వారిని చూచి, "ఆయుష్మంతులారా, వేగముగా మరలి వచ్చుచున్నారేమి?" అని అడిగెను. వారు జరిగినసంగతి తెలిపిరి. అట్లైన, రం డని, స్థవిరుడు వారిని వెంటబెట్టుకొని ఆ వీధిలోనికే గొనిపోయెను. అచ్చటివారు భిక్షువుల పాత్రలనిండ రసవంత మగు ఆహారము నింపిరి. రోగులకు సేవచేయువారు పాత్రలను విహారమునకు గొనివచ్చి రోగులకు బెట్టిరి.

ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో ఈవిషయము చర్చించుచుండగా శాస్త అచట కరుదెంచి విషయము తెలిసికొని, "భిక్షువులారా, సారి పుత్రునకు ఉత్తమాహారము ఇప్పడేకాదు, పూర్వముకూడ ప్రియవచనములు పలుకజాలిన పండితులకుగూడ మధురాహారము లభించెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శ్రేష్ఠికులమున పుట్టెను. ఒకనాడు ఒకానొక మృగ వ్యాధుడు బండిలో చాలమాంసము వేసికొని, పట్టనములో విక్రయించుటకై వచ్చుచుండెను. ఆసమయమున వారాణసీనివాసులు శ్రేష్ఠి పుత్రులు నలుగురు నగరము వెలుపల కూడలిలో కూరుచుండి సల్లాపము చేయుచుండిరి. అందులో నొకరు బండి చూచి "ఈబోయవానికడ నుండి మాంసఖండము కొందును" అనెను. "పోయి కొని రమ్ము" అని

వారు పలికిరి. వారు పోయి "ఓరీ, నాకు మాంసఖండ మిమ్ము" అని యడిగెను. "ఇతరులను యాచించునపుడు ప్రియభాషణము చేయుట యుక్తము. నీ వాక్కునకు తగిన మాంసపుముక్క లభించును" అని వాడు ఈ తొలిగాథ పలికెను.

నీకు మాంసంబు వలయును, నీదు వాణి
కర్ణగోచర మైనది కఠినముగను
కాన సౌమ్య, పరుషమాంసఖండ మిత్తు.

అని నీరసమాంసఖండము నెత్తి వాని కిచ్చెను.

రెండవ శ్రేష్ఠికుమారుడు "అతని నేమని అడిగినాడు?" అనెను. "ఓరీ అని." "నేనుకూడ అతని నడిగెదను" అని తలచి వానికడకు బోయి "అన్నా! మాంసఖండ మిమ్ము" అనెను. "నీవాక్కునకు తగినట్లు మాంసఖండము లభించును" అని వ్యాధుడు ద్వితీయగాథ పలికెను.

అంగ అందరు సోదరు లైన వాని,
అంగసదృశము భవదీయ మైనవాణిః
అందుచే సౌమ్య, నీకు మాంసాంగ మిత్తు.

అని వాడు మాంసాంగము తీసి యిచ్చెను.

మూడవ శ్రేష్ఠిపుత్రుడు రెండవవానితో "ఏమని మాంసభాగము తెచ్చినావు?" అని యడిగెను. "అన్నా! అని." నేనుకూడ అడిగెదననుకొని వాడు లుబ్ధునికడకు బోయి "బాబా, నాకు మాంసఖండ మిమ్ము" అనెను. "నీవాక్కున కనురూప మైనది లభించును" అని వాడు మూడవగాథ పలికెను.

పితరుహృదయంబు కంపిల్లు బిడ్డ పిలువ
తండ్రి యని; నీదు వాణి హృదయసదృశము
ఇందుచే సౌమ్య, హృదయంబు నిత్తు నీకు.

ఇట్లని గుండెకాయతోపాటు మధురమాంస మిచ్చెను.

నాల్గవ శ్రేష్ఠికుమారుడు మూడవవానితో "ఏమని అడిగినావు?" అనెను "బాబా అని." నేనుకూడ అడిగెదనని తలచి వాడు వ్యాధుని కడకు బోయి "మిత్రమా, నాకు మాంసఖండ మిత్తువా?" అనెను.

"నీ వాక్కున కనుగుణమగునది లభించును" అని వాడు నాల్గవగాథ పలికెను.

ఒక్క సఖుడైన లేనట్టి యూరు పెద్ద
వనము, నీవాణి ఇపుడు సర్వస్వసదృశ
మిందుచే సౌమ్య, సర్వస్వ మిచ్చువాడ.

అని "మిత్రమా, ఈమాంసపుబండి నీయింటికి తోలుకొనివచ్చెదను" అనెను. శ్రేష్ఠికుమారుడు బండిని తనయింటికి తోలించుకొనిపోయి వ్యాధునకు తగినసమ్మానము చేసెను. ఆతని ఆలుబిడ్డలను పిలిపించి, అతని నావృత్తి మాన్పించి, తనయింట నిలుపుకొని, అతనితో భిన్న భావము లేకుండ జీవితాంతమువరకు ఏకబుద్ధితో మెలగెను.

శాస్త్ర ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున వేటకాడు సారిపుత్రుడు; శ్రేష్ఠిపుత్రుడు నేనే.

316 శశ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు అన్నియవసరములకు దాన మిచ్చుటను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో ఒకానొక గృహస్థు బుద్ధప్రముఖ భిక్షుసంఘమునకు అన్ని ఆవశ్యక పదార్థములను దానముచేయుటకై సిద్ధముగానుండెను. సింహద్వార సమీపమున మండపము ఏర్పాటుచేయించి ఆతడు భిక్షుసంఘము నాహ్వానించి, మండపమున ఉత్తమాసనముపై బుద్ధుని కూర్చుండపెట్టి నానావిధ రసపూర్ణ ఆహార పదార్థములు పెట్టించెను. ఈవిధముగా ఆగృహస్థు ఏడురోజులు దానములు చేసెను. ఏడవనాడు బుద్ధప్రముఖ భిక్షువులు ఐదువందలమందికి ఆవశ్యకపదార్థము లన్నిటిని

దానముచేసెను. భోజనానంతరము శాస్త దానానుమోదనము చేయునపుడు "ఉపాసకా, నీవు ప్రసన్నుడవు కావలెను. నీవు చేసిన దానము పురాణపండితపరంపరకు తగియున్నది. ప్రాచీనపండితులు యాచకులు వచ్చినపిమ్మట దమసర్వస్వము నర్పించుటయే కాక నిజ మాంసమునుగూడ కోసియిచ్చిరి" అని పలికి, ఆతడు ప్రార్థించిన పిమ్మట పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు చెవులపిల్లి కడుపున పుట్టి అరణ్యమున నివసించుచుండెను. ఆ యడవి కొకప్రక్కన పర్వతము, మరియొకప్రక్క నది, వేరొక ప్రక్కన సీమాంతగ్రామము కలవు. శశమునకు కోతి, నక్క, మత్స్యఖాది అను ముగ్గురు మిత్రులు కలరు. ఆ నలుగురు మిత్రులు ఒకే చోట నివసించుచు, ఆహారపదార్థమునకుమాత్ర ముచితప్రదేశములలో విచరించుచు, సాయంకాలమున కొక్కటిగా సమావేశ మగుచుండిరి. శశము ఆ ముగ్గురకును ఉపదేశముచేయుచుండును. దానము చేయవలెను, శీలము రక్షింపవలెను, ఉపవాసవ్రతము ననుష్ఠింపవలెను, అనుధర్మోపదేశమును ఆదరముతో వినుచు, ఆజంతువులు తమతమ నెలవులలో నివసించుచుండును.

ఈవిధముగా కాలము గడచుచుండగా ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు ఆకసమున చంద్రుని జూచి మరునా డుపవాసవ్రతదిన మని గ్రహించి ఆవిషయము ముగ్గురు మిత్రులకును దెలిపి "మీరు శీలధారణము చేసి, ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠింపుడు. స్థిరశీలము గలిగి దానము చేయవలెను. అందువలన గొప్పఫలము చేకూరును. కావున యాచకు డెవ్వడైనను వచ్చినచో ఆయన కాహారభాగ మిచ్చి మిగిలినది తినవలెను" అనెను. సరే అని అంగీకరించి, అవి నిజనివాసములకు బోయెను.

మరునాడు మత్స్యఖాది ప్రాతఃకాలముననే ఆహారార్థము బయలు వెడలి, గంగాతీరము చేరెను. ఒకానొక పల్లెవాడు ఏడురోహిత మత్స్యములను పట్టుకొని త్రాట గట్టి గంగయొడ్డున ఇసుకలో బడవేసి, చేపలు పట్టుటకై గంగనీటివెంట బోవుచుండెను. చేపలవాసన తగు

లుటచే మత్స్యఖాది ఆగి, ఇసుకలో చేపలగుంపును జూచి, ఇవి యెవరివి అని మూడుమారులు కేకవేసెను. ఎవ్వరును రానందున త్రాటికొన ముక్కున గరచుకొని, నిజనివాసమునకు బోయి, అవసరము వచ్చి నపుడు తినవచ్చు నని, ఒకచో నుంచెను. వానిని జూచి, నిజశీలమును గూర్చి విచారణ చేయుచు పండుకొనెను.

సృగాలముకూడ ఆహారార్థము బయలువెడలి, తిరుగుచు, ఒకా నొక క్షేత్రపాలకుని కుటీరములో రెండుమాంసశూలములను, ఉడుమును, దధిభాండమును చూచి, యజమాను డెవరు అని మూడు మారులు కేకవేసి, ఎవ్వరు కానరానందున పెరుగుకుండ వ్రేలాడుచున్న ఉట్టిని మెడకు తగిలించుకొని మాంసశూలములను ఉడుమును నోట గరచుకొని నిజనివాసమగు బిలమునకుగొనిపోయి, అవసరము వచ్చి నపుడు తినవచ్చు నని భద్రముగా నుంచెను. నక్క నిజశీలమునుగూర్చి విచారణచేయుచు పండుకొనెను.

మర్కటముకూడ వనఖండమునకుజని మామిడిపండ్లగుత్తి పట్టుకొని తననివాసమునకువచ్చి నిజశీలమునుగూర్చి విచారించుచు పండుకొనెను.

బోధిసత్త్వుడుకూడ సకాలమున లేచి దర్భతృణాదులు మేయుదు నని తలచి తనపొదలోనే పండుకొనియుండి "ఎవరేని నాకడకు వచ్చి యాచింతురేని ఘాస మీయజాలను. తిలతండులాదులు నాకడ లేవు. ఎవరైన యాచించినచో నాశరీరమే యిత్తును" అనుకొనుచుండ ఆయనశీలతేజస్సుచే శక్రుని పాండుకంబళశిలాసనము ఉత్తప్తమయ్యెను. శక్రుడు ధ్యానమున తత్కారణము గ్రహించి, శశరాజును పరీక్షింతు నని యెంచి, తొలుత మత్స్యఖాదినివాసము జేరి, బ్రాహ్మణరూపమున నిలుచుండెను. "బ్రాహ్మణోత్తమా, ఏల నిలిచితివి?" అను ప్రశ్న మునకు బదులుగా నతడు "పండితోత్తమా, తినుట కేమయిన లభిం చినచో ఉపవాసవ్రతినై శ్రమణధర్మము నిర్వర్తింతును" అనెను. "మంచిది, నీ కాహార మిత్తును" అనుచు మత్స్యఖాది ఈ తొలిగాథ పలికెను.

జలములందుండి బ్రాహ్మణా, స్థలముపైకి
తెచ్చినవి యేడు రోహితా లిచ్చట కల,
వివి భుజించి వనమ్మునందే వసించు.

బ్రాహ్మణుడు "ఇప్పుడే తెల్లవారినది, ఉంచుము. అవల వచ్చెదను" అని, జంబుకము కలుగుకడకు బోయి, "ఏల నిలిచితివి?" అను ప్రశ్నకు బదులుగా పై వాక్కులే పలికెను. "మంచిది, ఇత్తును" అని జంబుకము సంభాషించుచు ఈ రెండవగాథ పలికెను.

పాలము కాపరికై రాత్రిభోజనంబు
రెండు మాంసంపు ముక్కలు, రెం డుడుములు
నాకడం గల వో బ్రాహ్మణా, భుజించి
వీని నన్నిటి, నివసింపు కాననమున.

"ఇప్పుడే తెల్లవారినది. ఉంచుము, ఆవల వత్తు" నని బ్రాహ్మణుడు మర్కటముకడకు బోయెను. "మంచిది, ఇత్తు" నని మర్కటము మూడవగాథ పలికెను.

చల్లని జలంబు, శీతలచ్ఛాయ కలవు;
బ్రాహ్మణా, పక్వసహకారభక్షణంబు
చేసి, కాననమున నివసింపుమయ్య!

"ఇప్పుడే తెల్లవారినది. ఉంచుము. ఆవల వత్తు" నని బ్రాహ్మణుడు శశపండితునికడకు బోయి, "ఏల నిలిచితివి?" అను ప్రశ్నమునకు బదులుగా పై మాటలే చెప్పెను. విని, బోధిసత్త్వుడు సుప్రసన్నుడై "బ్రాహ్మణోత్తమా, ఆహారముకొరకు నాకడకు వచ్చుటలో మంచి పని చేసితివి. ఇదివర కెవ్వరు నెన్నడు నీయని దాన మిత్తును. నీవు సదాచారసంపన్నుడవు, కావున హింస చేయవు. నీవు పోయి కాష్ఠములు కట్టకట్టి తెచ్చి, నిప్పు ముట్టించి నాకు సూచన చేయుము, నేను శరీరము సమర్పించి అగ్నిలో దుముకుదును. నా దేహము పక్వమయిన పిదప నీవు మాంసము భుజించి, శ్రమణాధర్మము నిర్వర్తింపుము" అని చెప్పుచు నాలుగవగాథ పలికెను.

పెసలు లేవు, తిలలు లేవు, బియ్యమైన
శశము కడ లేవు; బ్రాహ్మణా, జ్వలనపక్వ
మైన నను దిని, నివసింపు కాననమున.

శక్రుడాపలుకులు విని, నిజప్రభావమున అంగారరాశిని ఉత్పాదించి, బోధిసత్త్వునకు సూచన చేసెను. శశపండితుడు దర్భశయ్యా

మీాదినుండి లేచి, రోమములలో క్రిము లున్నయెడల మరణించునని ముమ్మారు తనశరీరమును దులుపుకొని శరీరమును దానముగా నిచ్చి, లంఘించి, పద్మపుంజమున రాజహంసవలె అంగారరాశిపై బడెను. ఆయగ్ని బోధిసత్త్వుని రోమకూపములనైన తపింపజేయలేదు. పైగా హిమగృహమున ప్రవేశించినట్లు చల్లగా నుండ బోధిసత్త్వుడు "బ్రాహ్మణోత్తమా, నీవు ఉత్పాదించిన యగ్ని చల్లగా నున్నది. రోమకూపములకైనను వేడి యెక్కలేదు. ఏ మిది?" యనెను. "పండితోత్తమా, నేను బ్రాహ్మణుడను కాను, శక్రుడను. నిన్ను పరీక్షింప వచ్చితిని" అని శక్రు డనగా, బోధిసత్త్వుడు "శక్రా, నీమాట అటుండనిమ్ము. సమస్తప్రపంచము నా బలిదానమును పరీక్షింప దలచినచో నా యనిచ్ఛను జూడ నేరదు" అని సింహనాదము చేసెను.

"పండితోత్తమా, నీగుణము కల్పాంతమువరకు ప్రసిద్ధము అగు గాక!" అని శక్రుడు పర్వతమును పిండివేసి, రసము తీసి, చంద్రమండలమున శశాకారమును నిర్మించెను. బోధిసత్త్వుని పిలిచి ఆవనఖండమున ఆచెట్లగుబురులోనే నవదూర్వాంకురములపై పండుకొనబెట్టి తాను దేవలోకమునకు బోయెను.

ఆ నలుగురుపండితులు సమ్మోదమానమానసులై శీలమును పూరించి, ఉపవాసవ్రతమును పాలించి, క్రమముగా కర్మానుసారముగా పరలోకమునకు బోయిరి.

శాస్త్ర ఈ ధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములను సరిపోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము భూరిదానము చేసిన గృహస్థులు స్రోతాపత్తిఫలము నొందిరి.

ఆసమయమున మత్స్యభూాది ఆనందుడు; జంబుకము మోద్గల్యాయనుడు; వానరము శారిపుత్రుడు; శక్రుడు అనిరుద్ధుడు; శశపండితుడు నేనే.

317 మతరోదన జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు శ్రావస్తినివాసి యగు ఒకానొక గృహస్థును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతని సోదరుడు చనిపోయెను. తమ్ముడు పోవుటచే ఆతడు శోకాభిభూతుడై స్నానము చేయక భుజింపక, చందనాదిలేపనము చేయక, ప్రాతఃకాలముననే శ్మశానమును చేరి దుఃఖించుచుండెను. శాస్త బ్రాహ్మముహూర్తమున లోకపర్యవేక్షణము చేయుచు వానికి శ్రోతాపత్తిఫలప్రాప్తి కాకుండుట గ్రహించి "వీని పూర్వజన్మవిషయము తెలిపి దుఃఖము శాంతింపజేసి శ్రోతాపత్తిఫలము నొసగగలవాడు నాకంటె అన్యుడు లేడు. కావున వీనికి తోడ్పడవలెను" అని తలపోసి, మరునాడు భిక్షాటనమునుండి మరలివచ్చి, భోజనానంతరము అనుగామిశ్రమణులతో వాని గృహద్వారము చేరెను. శాస్త అరుగుదెంచె నని వినగానే గృహస్థు ఆసనము వేయించి లోనికి గొనిపోయెను. లోనికి జని శాస్త ఆసనముపై నుపవిష్టుడైనంత గృహస్థు ఆయనకు ప్రణామముచేసి ఒక ప్రక్క కూరుచుండెను.

అతనినిగూర్చి శాస్త "గృహస్థూ, విచారగ్రస్తుడవై యున్నావే?" అనెను.

"భన్తే, చిత్తము. నా సోదరుడు పోయినప్పటినుండి విచార మేర్పడినది."

"ఆయుష్మన్, అన్నిసంస్కారములు అనిత్యములు. భేదనస్వభావము భిద్యమగుచుండును. ఆ విషయమై చింతింపనక్కరలేదు. పురాణపండితులు సోదరమరణానంతరము భేదనస్వభావము భిద్యమగునని యెంచి విచారము విడిచిరి" అని శాస్త వానిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఎనుబదికోట్ల ధనాధిపతి యగు శ్రేష్ఠియింట బుట్టెను. ఆతడు పెద్దవాడయినవెనుక తలిదండ్రులు చనిపోయిరి. అనంతరము

317 మతరోదన జాతకము

బోధిసత్త్వుని సోదరు డొకడు కుటుంబపుటాస్తిని సంరక్షించుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు వానిపై ఆధారపడి జీవించుచుండెను. ఆసోదరుడుకూడ ఏదో వ్యాధివలన మృతిచెందెను. జ్ఞాతులు, మిత్రులు, సమావేశమై ఏడ్చుచు, చేతులతో మోదుకొనుచు, అందొక్కరైన వివేకముతో నుండలేకపోయిరి. బోధిసత్త్వుడు రోదనము చేయలేదు, నెత్తిపై మోదుకొనలేదు. లోకు లాయనను నిందించిరి. "చూడుడు. ఈతని సోదరుడు మరణించినాడు. కాని యితనిముఖమున చింతారేఖకూడ కానరాదు. మిక్కిలి కఠినహృదయుడు, తమ్ముడు పోయినచో రెండు భాగములు తానే అనుభవింపవచ్చు నని కోరిన ట్లున్నాడు" అనుచు "సోదరుడు మరణించినను నీవు దుఃఖింపవు" అని చుట్టములుకూడ నిందించిరి. బోధిసత్త్వుడు ఇట్లనెను. "మీ గ్రుడ్డితనమువలన, మూర్ఖతవలన అష్టలోకధర్మము లెరుగకపోవుటవలన నాసోదరుడు మరణించినాడని యేడ్చుచున్నారు. నేనుకూడ పోవుదును. మీరుకూడ పోవుదురు. మీలో మీరుకూడ మేము పోయినా మని ఏల యేడువరు? అన్ని సంస్కారములు అనిత్యములే. ఒక్కటికూడ శాశ్వతముగాదు. మీ గ్రుడ్డితనమువలన, మీమూర్ఖతవలన, అష్టలోకధర్మముల నెరుగక పోవుటవలన మీరు రోదించుచున్నారు. నే నేల దుఃఖింతును?" ఇట్లు చెప్పి, ఈ గాథలు పలికెను:

చచ్చువారల కేడ్చెదు; చావబోవు
నరునికై నంత యేడ్వ; వెల్లరునుగూడ
కాలధర్మము గాంతురు క్రమముగాను.

విహగముల్, చతుష్పదులు, విపులభోగ
నాగములనుండి దేవతల్ నరులవరకు—
ఎవ్వరికిగూడ నధికార మేమి లేక
నిజశరీరాలపై, భోగనిష్ఠు లగుచు
ఎల్లరును దేహములు త్యజియించుచుంద్రు.

సుఖము, దుఃఖము, నీ రీతి నఖిలలోక
ముందు చంచల మస్థిరం బగుట చూచి
ఏడ్చినను మొత్తుకొన్నను నేమి ఫలము?
నీచులును, మద్యపాయులు, నిష్క్రియులును

ధూర్తజనులు, నకోవిదుల్, దుండగీంద్రు
కాంచి ధీరుల, మూఢులుగా దలంత్రు.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములను సరి పోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము గృహస్థు శ్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున లోకులకు ధర్మోపదేశము చేసి వారిశోకము తొలగించిన పండితుడను నేనే.

318 కణవేర జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు పూర్వభార్యాకర్షణమునుగూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ ఇంద్రియజాతకమున (423) వచ్చును. శాస్త వానితో "భిక్షూ, ఇందుచేతనే పూర్వజన్మమున నీ శిరస్సు కరవాలమున ఖండితమైనది." అని పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కాశీగ్రామకమున ఒకానొక గృహపతియింట చోర నక్షత్రమున బుట్టి, పెద్దవాడయి, చౌర్యమువలన జీవించుచుండెను. అతడు నాగబలుడనియు, ఎవ్వడు నతని బట్టుకొనలేరనియు లోకమున వ్యాపించెను. అత డొకసారి శ్రేష్ఠిగృహమున కన్నము వేసి, బహు ధనమును హరించెను. జనులు రాజుసన్నిధికి బోయి "దేవా, గొప్ప చోరు డొకడు నగరమును దోచుకొనుచున్నాడు. వానిని పట్టింపుడు" అని విన్నవించిరి. చోరుని బట్టుకొమ్మని రాజు కొత్వాలు కానతిచ్చెను. అతడు రాత్రివేళ జట్లుగా మనుషుల నేర్పాటుచేసి, అచ్చటచ్చట నుంచి, చోరుని ధనసహితముగా పట్టుకొనినట్లు రాజుకు విన్నవించెను. 'వీనిశిరసు ఖండింపుము' అని కొత్వాలుకు రాజు ఆనతిచ్చెను.

అతడు చోరుని రెండుచేతులు వెనుకకు విరిచి కట్టించి ఎఱ్ఱగన్నేరు పూలదండ వాని మెడలో వేయించి, తలమీద ఇటుకపొడి చిలించి,

శృంగాటకములలో వానిని చబుకుతో కొట్టించి, తప్పెటల మ్రోతతో వధ్యస్థానమునకు గొనిపోవుచుండెను. దొంగ దొరికెనని నగరమున సందడి బయలుదేరెను.

ఆ రోజులలో వారాణసిలో దినమునకు సహస్రము గ్రహించుచు, రాజవల్లభ యై, పంచశతదాసీపరివృత యైన శ్యామ యను వేశ్య యుండెను. ఆమె మేడకిటికీ తెరచి వీథివెంట జూచుచుండెను. చోరుడు రూపవంతుడు, సుభగశరీరుడు, దేవవర్ణి, మానవమణివలె కానబడు చుండెను. అతనిని గొనిపోవుట చూచి శ్యామ అతనియెడ ప్రతిబద్ధ చిత్త యై "ఏ యుపాయమున నీతని నా స్వామిని చేసికొనగలను!" అని యోచించి ఉపాయము తోచుటచే తన పరిచారిక చేతికి సహస్ర ముద్ర లిచ్చి కొత్వాలుకు "ఈ చోరుడు శ్యామకు సోదరుడు, ఆమె కన్న ఇతనికి వేరెవ్వరు తోడు లేరు. ఈవేయి గ్రహించి ఇతనిని విడిచి పెట్టుడు" అని వార్తపంపెను. దూతిక చెప్పినట్లు చేసెను. ప్రత్యుత్త రముగా కొత్వాలు "ఇతడు ప్రసిద్ధచోరుడు. ఇట్లు విడిచిపెట్టుటకు వీలు లేదు. ఇతనికి బదులుగా వేరొకడు దొరికినచో ఇతనిని బండిలో పదిల పరచి పంపగలను" అని చెప్పగా దాసి పోయి తెలిపెను.

అప్పుడు శ్యామయెడల ప్రీతికల శ్రేష్ఠిపుత్రుడు ప్రతిదినము వేయి నాణెము లిచ్చుచు, ఆనాడుకూడ సూర్యాస్తమానవేళ సంచిపుచ్చు కొని ఆమెయింటికి జేరెను. సంచి ఒడిలో వేసికొని శ్యామ రోదనము చేయసాగెను. ఏ మిది? అని అత డడుగగాఁ స్వామీ, ఈ చోరుడు నా సోదరుడు, నాది నీచవృత్తి యని నావద్దకు వచ్చెడివాడు కాడు. వేయిముద్ర లిచ్చినచో నతనిని విడిచిపుత్తు నని కొత్వాలు నాకు ప్రతి వచనము పంపినాడు. ఈ ధనమును గొనిపోయి ఆయన కీయగలవారు నాకు లేరు" అని పలికెను. ప్రతిబద్ధచిత్తు డగుటచే నతడు "నేను పోవుదు" ననెను. "అట్లయిన దీనిని గొనిపొమ్ము" అని వేశ్య చెప్పెను.

అతడు కొత్వాలుగృహమునకు బోయెను. వానిని కొత్వాలు రహస్యప్రదేశమున నుంచి, మూతబండిలో చోరు నెక్కించి శ్యామ కడకు బంపి "ఈచోరుడు దేశ మంతట పేరుమ్రోగినవాడు. బాగుగా చీకటి పడనిమ్ము. నెపముపన్ని నాగరకులు నిద్రపోయిన పిమ్మట నూత

నుని సంహారము చేయింతు" అని వార్త చెప్పనంపెను. కొంతతడ వయిన పిదప, నాగరకులు నిద్రపోయినపుడు రక్షకభటసమూహముతో శ్రేష్ఠిపుత్రుని వధ్యస్థానమునకు గొనిపోయి, శిరసు ఖండించి, తల శూలమునకు గ్రుచ్చి, నగరములో ప్రవేశించెను.

నాటినుండి శ్యామ అన్యుని స్వీకరింపక చోరునితోడనే క్రీడించు చుండెను. అత డిట్లు భావించెను. "ఈ వేశ్య ఒకనిని చంపించి నన్ను చేపట్టినప్పుడు నన్ను హతమార్చి వేరొకనితో క్రీడింపకుండునా? దీనిది మహాద్రోహబుద్ధి. నే నిచట నుండక పలాయనము చేయవలెను. పోవునపుడు రిక్తహస్తములతో పోవరాదు. దీని నగలసంచి కొనిపో వలెను." ఇట్లు భావించి, అత డొకనాడు "భద్రే, పంజరములో నున్న కోడివలె నిత్యము గృహములోనే యున్నాను. ఉద్యానములో విలాసముగా గడుపుటకై పోవుదము" అని చెప్పగా ఆమె సమ్మతించి ఖాద్యసామగ్రి సిద్ధము చేసి, సర్వాభరణభూషిత యై మూతబండిలో నతనితో బయలుదేరి, ఉద్యానము చేరెను.

అత డామెతో కొంతతడవు కాలము పుచ్చుచు, ఇప్పుడు పారి పోవలెను అని తలపోసి, ఆమెతో క్రీడించువానివలె గన్నేరుపొదలో బ్రవేశించెను. ఆవిహారమిషతో శ్యామ నాతడు వివశురాలిని జేసి పడవేసి, ఆభరణము లన్నియు ఒలిచి, ఆమెఓణిలో కట్టి, బుజముమీద వేసికొని, ఉద్యానపుగోడ దుమికి పలాయితుడయ్యెను.

తెలివి వచ్చినపిమ్మట ఆమె పరిచారికలకడకు జని, ఆర్యపుత్రు డెక్కడ? అని యడిగెను. 'మాకు తెలియదు అమ్మా!' అని వారు చెప్పిరి. ఆమె తనలో "నేను చనిపోతి నను భీతిచేత అతడు పలాయితు డయియుండును" అనుకొని, యిలుచేరి, నేలపై బడియుండెను. స్వామిని చూడగలిగి నప్పుడు లేచి అలంకృతశయ్యపై బండుకొందు ననుకొనెను.

ఆమె మంచివస్త్రములు కట్టుటమానెను. రెండుపూటల భోజనము మానుకొనెను. గంధమాల్యాదులు విసర్జించెను. ఏ విధముగా ఆర్య పుత్రుని బిలిపింపగలను అని యోచించుచు, నటులకు సహస్రధనమిచ్చెను. "అమ్మా, మే మేమి చేయవలెను?" అని వా రడిగిరి. "మీరు పోవ జాలని ప్రదేశము లేదు. నగరములకు, గ్రామములకు, పల్లెలకు బోయి వినోదప్రదర్శనము చేయుసమయమున ప్రేక్షకులు గుమిగూడిన పిమ్మట,

ముందుగా ఈగీతము పాడుడు" అని శ్యామ తొలిగాథ నేర్పి, "ఆర్య పుత్రుడు ఆసమాజములో నున్నచో మీతో ప్రసంగించును, ఆయనతో నా యారోగ్యమును గూర్చి చెప్పి, పిలుచుకొనిరండు. ఆయన రాని పక్షమున నాకు వార్త నంపుడు" అని ఖర్చు లిచ్చి పంపెను.

వారు వారాణసినుండి బయలుదేరి అక్కడక్కడ వినోదములు చూపుచు, ఒకానొక సీమాంతగ్రామము చేరిరి. చోరుడు పారిపోయి ఆగ్రామమున నివసించుచుండెను. వా రచ్చట ప్రదర్శనము చేయుచు ఈగీతము పాడిరి.

> రక్త కరవీర భూరుహారామమందు
> ఎవతెను వసంతఋతువునం దీవు నాడు
> భీమముగ నొక్కిపోతి వా శ్యామ చేయు
> చున్న దారోగ్యసూచన తన్ను గూర్చి.

చోరు డీ గీతము విని నటుని జేరి "శ్యామ జీవించియున్నదని మీ రనుచున్నారు. నాకు నమ్మకము లేదు" అని ప్రతారించుచు, ఈ రెండవ గాథ పలికెను:

> కొండను వాయువు కొంపోవు ననుచ
> విశ్వసింతునె? ఒక్కవేళ నారీతి
> ఘటియిల్ల పృథ్విని గాలి కొంపోవు:
> నట్టిదే మృతగణికారోగ్యవార్త.

అది విని నటుడు మూడవగాథ పలికెను:

> శ్యామ చనిపోవలే, దన్యజనుని గోర,
> దేకభర్తృక! నిన్నె వాంఛించు నామె.

విని చోరుడు "ఆమె జీవించియుండవచ్చును, జీవింపకుండవచ్చును. దానితో నాకు ప్రయోజనము లేదు" అని నాలుగవగాథ పలికెను.

> ధ్రువముగా నున్నవానిని త్రోసిపుచ్చి
> అధ్రువుండును నూతనుం డైన నన్ను
> స్వీకరించెను శ్యామ! చేపట్టవచ్చు
> నన్యుని, పోవుదు నందుచే నేను
> చేరగా మిక్కిలి దూర దేశమ్ము.

"నే నిచటినుండి వెడలిపోయినసంగతి ఆమెతో చెప్పవలెను" అని యతడు వస్త్రము కప్పుకొని పరుగెత్తెను. నటు డీసంగతి శ్యామకు తెలుపగా, ఆమె పశ్చాత్తాపముతో యథాప్రకారము కాలముగడపెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము ఉద్విగ్నచిత్తుడగు భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితుడయ్యెను.

ఆ కాలమున శ్రేష్ఠిపుత్రుడు ఈ భిక్షువు శ్యామ పూర్వభార్య. చోరుడు నేనే.

319 తిత్తిర జాతకము

శాస్త కౌశాంబిలో బదరికారామమున విహారముచేయునపుడు రాహుల స్థవిరునిగూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ ఇదివరలోనే (16) వచ్చినది.

ధర్మసభలో భిక్షువులు రాహులుని ప్రశంసించుచుండగా శాస్త అరుగుదెంచి సంగతి తెలిసికొని "భిక్షువులారా, రాహులుడు ఇప్పుడేకాదు, పూర్వముకూడ క్రమశిక్షణపై నాసక్తికలవాడు, దుష్కర్మలనుండి మిక్కిలి సంకోచము పొందువాడు, ఉపదేశము పొందువా" డని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము వారణాసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి, పెరిగి, తక్షశిలలో సమస్త విద్యలు నేర్చి వచ్చి, హిమాలయమున ప్రవ్రజించి, అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొందెను. ధ్యానమగ్నుడై రమణీయవనఖండమున నివసించుచు ఉప్పుపులుసుకొరకు సీమాంతగ్రామమును జేరెను. ఆయనను జూచి లోకులు భక్తిశ్రద్ధలతో సమీపారణ్యమున కుటీరము నిర్మించి, వలసినవస్తువులు సమకూర్చుచుండిరి.

ఆరోజులలో ఆగ్రామమున బోయవాడు పెంపుడు తీతువపిట్టను పంజరమున నుంచి బాగుగా ధ్వనులు నేర్పి, దానిని అడవిలోనికి గొని

పోయి, దాని కూతలవలన సమీపించు తిత్తిరిపిట్టలను పట్టుకొని జీవించుచుండెను. ఒకనాడు పెంపుడు తిత్తిరి తనలో 'నామూలమున నాజాతి పిట్ట లనేకము చనిపోవుచున్నవి. నేను పాపమున భాగము పంచుకొనక తప్పదు' అనుకొని కూతకూయుట మానెను. పిట్ట మౌనము వహించుట గమనించి, బోయవాడు వెదురుముక్కతో దానినెత్తి మీద కొట్టసాగెను. తిత్తిరి దుఃఖముతోనే కూసెను. ఈవిధముగా పిట్టలవాడు దాని తోడ్పాటుతో పిట్టలను బట్టుకొని జీవనము చేయుచుండెను.

తీతువపిట్ట యిట్లు తలపోసెను: "నా కిష్టము లేకపోయినను ధ్వని చేయుచో పిట్టలు వచ్చును. నేను ధ్వనిచేయనిచో రావు. వచ్చిన వానిలో ఉరిలో పడినవి చనిపోవుచున్నవి. నా కిందులో పాప మంటునా, అంటదా?" అప్పటినుండి పిట్ట తనసంశయవిచ్ఛేదము చేయు వారికొర కెదురుచూచుచుండెను.

ఒకనాడు బోయవాడు ఎన్నో తీతువులను బట్టుకొని, బుట్టలో బెట్టి, నీరు త్రాగుటకై బోధిసత్త్వుని యాశ్రమమునకు బోయెను. పంజరమును ఆయనసమీపమున నుంచి వాడు నీరు త్రాగి, ఇసుకలో పండుకొని నిద్రపోయెను. అది గ్రహించి తీతువు "ఈ తాపసు నడిగి నాసందేహము తీర్చుకొందును. ఈయన సందేహనివారణ చేయగల డని తోచుచున్నది" అనుకొని, పంజరమునుండియే ఈతొలిగాథ పలికెను:

నేను సుఖముగ నన్నపానీయములను
పొందుదును; కాని నాజాతిపులుగు లరుగు
దెంచి ప్రాణాలు కోల్పోవు తెరవునందు
నుందు; నాగతి యిక నెట్టులుండు సామి?

దాని ప్రశ్నమునకు సమాధానముగా బోధిసత్త్వుడు రెండవగాథ పలికెను.

పక్షి, నీచిత్తంబు పాపకర్మంబు
పక్షాన కొరగని పక్షమ్మునందు
అంట దఘమ్ము నీవంటి యోగ్యులకు.

విని తిత్తిరి మూడవగాథ పలికెను:

వీక్షించి నా జాతివిహగంబు లెన్నొ
వచ్చుచు చచ్చుట వలన, పాపమ్ము
సోకు నేమో యని నాకు సందియము.

ఆకర్ణించి బోధిసత్త్వుడు నాలుగవగాథ పలికెను:

కలుషితంబు మనస్సు కాకున్నయెడల
కర్మఫలంబు సోకదు; దుష్టకార్య
పక్షాన నుత్సాహపడుట యెరుంగ
నట్టివానిని పాప మంటదు సుమ్మి!

ఈ విధముగా బోధిసత్త్వుడు తీతువున కుపదేశము చేసెను. దాని సంశయము సంపూర్ణముగా తొలగిపోయెను. బోయవాడు నిద్రలేచి, బోధిసత్త్వునకు ప్రణామము చేసి, పంజరము తీసికొని పోయెను.

శాస్త్ర ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆసమయమున తీతువు రాహులుడు. తపస్వి నేనే.

320 సుచ్చజ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక గృహస్థును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు మక్తా వసూలు చేయుటకు భార్యతోగూడ గ్రామమునకు బోయి వసూలుచేసి ఆవల బండిలో కొనిపోవుమనని తలచి తాను వసూలుచేసిన సామాను ఒకానొక గృహస్థునిఇంట నుంచి శ్రావస్తి వైపు బయలుదేరెను. మార్గమున అతనికి గుట్టకానబడెను. "స్వామీ, ఈగుట్ట బంగారమైనచో నాకు కొలదిగా నిత్తురా?" యని భార్య ప్రశ్నించెను.

"నీ వెవరు? ఏమియు నీయను!"

అతడు కఠినహృదయుడని గ్రహించి ఆమె అసంతుష్టచిత్త యయ్యెను. వారు జేతవనసమీపము చేరి విహారమునకు చని నీరు త్రాగిరి. శాస్త ప్రాతఃకాలమునుండి వారికొరకు ప్రతీక్షించుచు గంధకుటి వసారాలో కూరుచుండి యుండెను. వారికి శ్రోతాపత్తిఫలము లభింపనున్నదని శాస్త గ్రహించి యుండెను. ఆయన శరీరమునుండి ఆరువర్ణముల కాంతులు బయలువెడలుచుండెను. ఆదంపతులు నీరు త్రాగి శాస్త సన్నిధికి వచ్చి ప్రణామము చేసి కూర్చుండిరి. శాస్త కుశలప్రశ్నానంతరము "ఎచటకు బోయితిరి?" అని వారి నడిగెను.

"భన్తే, గ్రామములో వసూలుకోసము."

"ఉపాసికా, నీ భర్త నీకు మేలు కోరునా? ఉపకారము చేయుచుండునా?"

"భన్తే, నాకు ఈయనయెడ ప్రీతి కలదు. ఈయనకు నాయెడ ప్రీతి లేదు. త్రోవలో కొండ కనబడినప్పుడు ఇది స్వర్ణమయ మైనచో నాకేమైన నిత్తురా యని యడుగ, నీ వెవతెవు, నీ కేమియు నీయను. అని ఈయన అన్నాడు. కఠోరహృదయుడు!"

"ఉపాసికా, ఈయన మాటవరుస కట్లన్నాడు. నీ గుణములు జ్ఞప్తికి వచ్చినచో నీకు సమస్తైశ్వర్యము నొసగును" అని శాస్త వారి ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చెయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాతనికి సర్వార్థసాధకు డైన అమాత్యు డయ్యెను. ఒక నాడు రాజకుమారుడు తనసేవకై వచ్చుచుండగా జూచి రాజు తనలో "వీడు నాకు విరుద్ధముగా కుట్ర పన్నవచ్చును" అనుకొని "నాయనా, నేను జీవించి యున్నంతవరకును నీవు రాజధానిలో నుండవద్దు. వేరొకచోట నుండుము. నా యనంతరము రాజ్యము సంబాళించుకొమ్ము" అని పలికెను.

మంచి దని యాతడు తండ్రికి నమస్కరించి తనపెద్దభార్యను వెంటగొని, నగరము వెలువడి, రాష్ట్రముసరిహద్దు చేరి, అడవిలో పర్ణ

కుటీరము నిర్మించుకొని, నివసింపజొచ్చెను. కొంతకాలమునకు రాజు మరణించెను. రాజకుమారుడు నక్షత్రములను గణించి తనతండ్రి కాలధర్మము నొందె నని గ్రహించి, వారాణసికి బయలుదేరి త్రోవలో పర్వతమును కనుగొనెను.

"దేవా, ఈపర్వతము స్వర్ణమయ మయిన పక్షమున నాకు కొంచె మిత్తురా?" అని భార్య యడిగెను. "ఎవరు నీవు? కొంచెముకూడ ఈయను" అని యత డనగా ఆమె అసంతుష్టచిత్తయై, "ఈయన మీఁదిప్రీతి విడజాలక అడవికికూడ వచ్చితిని ఈయన యిట్లు పలికినాడు. కఠినహృదయుడు. రా జయి నా కేమి మేలు చేకూర్పగలడు?" అనుకొనెను.

అతడు రాజధానికి వచ్చి అభిషిక్తుడై భార్యను పట్టమహిషిని జేసెను. పేరు కామె పెద్దరాణి. సమ్మానము లేదు. బోధిసత్త్వుడు చూచి "ఈ దేవి ఈయన కుపకారము చేసినది. తనశ్రమ లెక్కచేయక, ఈయనవెంట అరణ్యవాసము చేసినది. కాని రా జీమెను లెక్కచేయక వేరొకతెతో క్రీడించుచున్నాడు. ఐశ్వర్యమంతయు ఈమెకు లభ్యమగునట్లు కొంతపని చేసెదను" అనుకొని ఒకనాడు పట్టమహిషివద్దకు బోయి, "మహాదేవీ, మాకు నీవలన భిక్షామాత్రము కూడ లభించుటలేదు. మాయెడ ఇంతయు పేక్షయేల? నీది గట్టిగుండె" అనెను.

"నాయనా, నాకు దొరకినచో మీకుసైత మిత్తును. ఏమియును దొరకనప్పుడు ఏమి యిత్తును? త్రోవలో పర్వతమును జూచి, ఇది స్వర్ణమయమయినచో నాకు కొంచెమిత్తురా? అంటిని. నీ వెవరు? ఏమియు ఈయను అని రాజు పలికినాడు. రాజు నా కిప్పు డే మిచ్చును?"

"రాజుసముఖమున ఈమాట అనగలవా?"

"నాయనా, ఎందుల కనలేను?"

"అట్లయిన, రా జుండగా అడుగుదును. నీవు చెప్పవలెను."

"మంచిది నాయనా."

దేవి రాజసేవార్థము వచ్చినప్పుడు బోధిసత్త్వుడు "ఆర్యే, మాకు మీవలన ఏమియు లభించుట లేదు" అనెను.

"నాయనా, నాకు లభించినచో మీ కిత్తును. నాకే ఏమియును లభించుట లేదు. రాజు నా కిప్పు డే మిత్తురు? అడవినుండి మేము తిరిగి వచ్చునప్పుడు పర్వతము కనబడినది. ఇది స్వర్ణమయమయినచో నా కేమైన నిత్తురా? అంటిని. నీ వెవరు? ఏమియు ఈయను! అని బదులు పలికినారు. ఇప్పు డేమిత్తురు" అని పట్టమహిషి ఈ తొలిగాథ పలికెను.

త్యాగమే లేదు మాటమాత్రమున నైన
ఏమి లాభము- సులువుగా నీయదగిన
దానినైన నొసంగడు: త్యాగ మెట్లు
సలుపు పర్వతమును మాటసరణికైన.

విని రాజు రెండవగాథ పలికెను;

చేయనట్టివాడు చేయనే చేయడు
చేయునట్టివాడు చేసితీరు
వట్టిమాట లాడువానిని గురుతింత్రు
బుద్ధిమంతు లైన పురుషు లెపుడు.

దేవి చేతులు జోడించి మూడవగాథ పలికెను:

సత్య ధర్మములందు, సంస్థితి నీవు,
పొందినాడవు రాజపుత్ర, నమస్సు!
నిండు చిక్కున బడ్డ నీ మానసంబు.
సంక్రీడనము చేయు సత్యమ్మునందె.

ఈవిధముగా దేవి రాజుగుణానువాదము చేయగా బోధిసత్త్వు డామె గుణప్రకర్షకై నాల్గవగాథ పలికెను.

పేదవా డగు భర్తతో పేదరికము
విత్త మొదవిన యంత సంపత్తి నెవతె
సమముగా జూచు నామె యశస్సు గాంచు;
మీరు ధనవంతు లైనట్టివారి సతులు.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు దేవి గుణప్రకటన చేసి "మహారాజా, ఈమె మీ యాపత్కాలమున అడవిలో మీ శ్రమ పంచుకొన్నది. ఈమెను సమ్మానించుట కర్తవ్యము" అని విన్నవించెను.

ఆయన చెప్పినపిమ్మట రాజు ఆమెగుణమును స్మరించి "పండితోత్తమా, మీరు చెప్పినతరువాత దేవీగుణము జ్ఞప్తికి వచ్చినది" అని ఆమె కైశ్వర్యమంతయు నిచ్చెను. "మీరు దేవీగుణము జ్ఞాపకము చేసినారు" అని బోధిసత్త్వునకుగూడ చాలసంపద యిచ్చెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. దేవి ఉపాసిక. పండితామాత్యుడు నేనే.

321 కుటిదూసక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు మహాకశ్యపస్థవిరుని కుటీరమును కాల్చివేసిన తరుణభిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది. ఘటన రాజగృహమున జరిగినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున స్థవిరుడు రాజగృహసమీపమునందలి అడవిలోని కుటీరమున నివాసము చేయుచుండెను. ఇరువురు తరుణభిక్షువు లాయునకు ఉపచారములు చేయుచుండిరి. వారిలో ఒకడు యోగ్యుడు; రెండవవాడు మాటవసనివాడు. ఒకడు చేసినదానిని తానేచేసినట్లు ప్రదర్శించును. యోగ్యభిక్షువు ముఖప్రక్షాళనార్థము జలాదికము తెచ్చి అక్కడ నుంచగా అసహిష్ణువు స్థవిరునికడ కేగి ప్రణామము చేసి 'భన్తే, నేను తమకోస ముదక ముంచినాను. ముఖప్రక్షాళనము చేయుడు' అనెడివాడు. యోగ్యుడు తెల్లవారుజాముననే లేచి కుటీరప్రాంగణము పరిశుభ్రము చేసి వెడలిన పిమ్మట అసహిష్ణువు వచ్చి కొంచె మిటు నటు తుడిచి ప్రాంగణమంతయు తానే తుడిచినట్టు నటించెడివాడు. యోగ్యభిక్షు వొకనాడు తనలో "ఇతడు నేను చేసినదంతయు తానే చేసినట్లు నటించుచున్నాడు. వీని చర్య వెల్లడిచేసెదను" అనుకొని అసహిష్ణువు గ్రామమునకు పోయినపుడు, భోజనము చేసి వచ్చి పండుకొనినపుడు, స్నానార్థము నీరు కాచి గదిలో నుంచి కొద్దినీరు గిన్నెలో

పోసి పొయ్యిమీద నుంచెను. అతడు లేచివచ్చి ఆవిరివచ్చుట చూచి అసహిష్ణువు "ఆయన నీరు కాచి గదిలో నుంచియుండును" అని తలచి స్థవిరుని కడకు బోయి "భన్తే, స్నానాగారమున నీరు ఉంచినాను, స్నానము చేయుడు" అని చెప్పెను. స్థవిరుడు "స్నానము చేయుదు" నని ఆతని వెంటనే వచ్చెను. గదిలో నీరులేకుండుట గమనించి "నీ రెక్కడ నున్నది?" అని ప్రశ్నించి అగ్నిశాలలో ప్రవేశించి ఖాళీగిన్నె చూచెను. ఖాళీగిన్నెపై ఉంచినమూతవలన 'సర్' అనుశబ్దము బయలు దేరెను. అప్పటినుండి అతనికి ఉల్లుఙ్గశబ్దకు డని పేరు వచ్చెను. అపుడు గదిలోనుండి యోగ్యుడు నీరుతెచ్చి "భన్తే, స్నానము చేయు" డనెను. స్థవిరుడు స్నానము చేసి ఉల్లుఙ్గశబ్దకుని గూర్చి యోచించి ఆతడు చెప్పినపనిని చేయువాడు కాడని గ్రహించి, సాయంకాలము వాడు వచ్చినపుడు వానికి బోధచేసెను. "ఆయుష్మన్, శ్రమణులు తమకర్తవ్యము తప్పక నిర్వహింపవలయును. అట్లు చేయనిచో అసత్యములు చెప్పవలసివచ్చును. నేటినుండి అట్లు చేయవలదు." ఈవాక్కులు విని వాడు మండిపడి మరునాడు స్థవిరుని వెంట భిక్షాటనమునకై గ్రామము లోనికి పోలేదు. స్థవిరుడు యోగ్యుని వెంట గొనిపోయెను. ఉల్లుఙ్గశబ్దకుడు స్థవిరుడు చనెడు కుటుంబమునకు పోవగా స్థవిరు డెక్కడ యని అడిగిరి. ఆయన అస్వస్థు లగుటచే విహారముననే ఆగిరి. 'భన్తే, మీ కేమి కావలెను?'

వాడు అది కావలె నిది కావలె నని చిత్తము వచ్చిన వస్తువులు కొనిపోయి విహారము చేరెను. మరునాడు స్థవిరుడు ఆకుటుంబమునకే పోయి కూర్చుండెను. వారు 'తమ కేమి అస్వస్థత? తాము నిన్న విహారముననే ఉంటిరట. మేము ఫలాని యువకుని ద్వారా ఆహారము పంపినాము. తాము భిక్ష స్వీకరించితిరా?' అని యడిగిరి. స్థవిరుడు నిశ్శబ్దముగా భోజనము ముగించి విహారమునకు జని సాయంసమయమున వాడు తన కుపచారార్థము వచ్చినపుడు 'ఆయుష్మన్, ఫలాని కుటుంబమువారికడ అవి కావలె నివికావలె నని యడిగి భుజించి వస్తువులు సంగ్రహించితివి. యాచన మంచిదికాదు. ఇట్టి యనుచితకృత్యము మరల చేయవల" దని మందలించెను. వాని మనసులో స్థవిరునియెడ వైరము వర్థిల్లి మరునాడు స్థవిరుడు భిక్షాటనమునకు పోయినపుడు

దుష్టుడగు శిష్యుడు స్థవిరుని పాత్రలు మొదలగునవి పగులగొట్టి పర్ణకుటీరమునకు నిప్పు ముట్టించి, పారిపోయెను. వాడు బ్రతికియుండగానే పిశాచమువలె నయి శుష్కించిపోయెను; మరణానంతరము అవీచీనరకమున పడెను. వాని దుష్కార్య మెల్లరకు దెలిసెను. అందరు భిక్షువులు రాజగృహమునుండి శ్రావస్తికి వచ్చి అనుకూలస్థానమున తమ పాత్రలు, చీవరములు నుంచి శాస్తసన్నిధికి జని ప్రణమిల్లి కూరుచుండిరి. శాస్త కుశలప్రశ్నానంతరము "ఎక్కడనుండి వచ్చుచున్నా" రనెను.

'భన్తే, రాజగృహమునుండి.'

'అచట నుపదేశ మిచ్చు ఆచార్యు డెవరు?'

'భన్తే, మహాకాశ్యప స్థవిరులు.'

'భిక్షువులారా, ఆయన కుశలముగా నున్నాడా?'

"చిత్తము భన్తే, స్థవిరులు మాత్రము కుశలము. కాని ఆయన శిష్యులలో నొకడు ఉపదేశమునకు క్రుద్ధుడై స్థవిరుడు భిక్షాటనమునకు బోయినపుడు వస్తువు లన్నియు పగులగొట్టి, కుటీరమునకు నిప్పు ముట్టించి పారిపోయినాడు."

భగవాన్ వారితో "భిక్షువులారా, అతడు ఇప్పుడే కాదు, పూర్వంకూడ ఇట్లే చేసినాడు" అని వారి ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు సింగిలపిట్ట కడుపున పుట్టి, పెరిగి, వర్షాకాలమున భద్రముగా నుండుటకై చక్కనికులాయము నిర్మించుకొని హిమవత్ప్రదేశమున నివసించుచుండెను. ఒకనాడు అఖండవర్షము కురియుచుండగా చలిబాధవలన దంతములు కటకటలాడుచుండ మర్కటము వచ్చి బోధిసత్త్వున కనతిదూరమున గూరుచుండెను. కోతి బాధపడుచుండుట చూచి దానితో మాటాడుచు బోధిసత్త్వు డీతొలిగాథ పలికెను:

> మర్కటంబా, నీకు మానవుతోడ
> సమముగా శిరము, హస్తములు, పాదములు
> కలు; విల్లు లేమికి కారణం బేమి?

విని మర్కటము రెండవగాథ పలికెను:

> నాశిరము హస్తపాదముల్ నరులకువలె
> నుండును; ప్రధానమా ప్రజ్ఞ యొకటి లేదు.

అలకించి బోధిసత్త్వుడు మిగిలిన రెండుగాథలు పలికెను:

> లఘుచేతనుడు, చంచలంబైన మనసు
> కలవాడు, శీలంబు గట్టిది కాని
> యతడు,
> మిత్రద్రోహి యగువాడు సుఖము
> కాంచనేరడు; గీము కడగి నిర్మించు;
> శీతవాతముల రక్షించును నిన్ను.

తాను సురక్షితస్థానమున నుండుటచే పిట్ట నన్ను పరిహసించు చున్నది. దీనిని గూటిలో గూరుచుండనీయను" అని మర్కటము భావించి, బోధిసత్త్వుని పట్టుకొనుటకై యెగిరి దుమికెను. పిట్ట యెగిరి వేరొకచోటికి బోయెను. కోతి పిట్టగూడు లాగి, ముక్కలు ముక్కలు చేసి, వెడలిపోయెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున వానరము ఈ కుటీరదాహకుడు; సింగిల పిట్ట నేనే.

322 దద్దభ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక తైర్థికుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

తైర్థికుడు జేతవనసమీపమున ప్రతిక్షిప్త దేశమునను పండుకొనుచు పంచాగ్నిహోత్రమధ్యమున తపించుచు వివిధవిధముల వ్యర్థతపస్సులు చేయుచుండెను. భిక్షుకు లనేకులు శ్రావస్తిలో భిక్షాటనము చేసి జేత వనమునకు మరలివచ్చునపుడు మార్గములో నతనిని చూచి శాస్తకడకు

జని "భన్తే, అన్యసంప్రదాయములకు చెందిన శ్రమణబ్రాహ్మణుల వ్రతములకు సార మేమి?" అని అడిగిరి. "ఆవ్రతములకు సారముగాని విశేషముగాని లే దని" శాస్త పలికెను.

"భన్తే, దీనిగోల మాకు తెలియదు. మాకు తెలియజెప్పుడు!" అని వారు ప్రార్థింపగా శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసీలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు సింహముకడుపున బుట్టి పెరిగి, అడవియందు నివసించుచుండెను. ఆకాలమున పశ్చిమసముద్రముప్రక్కన మారేడుచెట్లు తాడిచెట్లు గుంపుగా నుండెను. అందులో కుందేలు మారేడుచెట్టు మొదటను తాడిచెట్టునీడలోను నివసించుచుండెను. ఒకనాడు కుందేలు మేత మేసివచ్చి తాడిచెట్టునీడలో పండుకొని, "ఈమహాభూమి తలక్రిందయిన చో ఎచ్చటికి పోవుదును?" అనుకొనుచుండగా పండిన మారేడు తాటియాకుమీద బడెను. ఆధ్వని విని భూమి తలక్రిం దయినదని భావించి కుందేలు అదరిపడి లేచి వెనుదిరిగి చూడకుండ పరుగెత్తుచుండెను. ప్రాణభయమున పరుగెత్తుట చూచి వేరొక కుందేలు "ఏమిది? అమితభీతితో పరుగిడుచున్నా వేమి?"అని యడుగగా అడుగవద్దు!" అని పోవుచుండెను. రెండవ కుందేలు ఏమిది యని వెంటబరుగిడుచుండ, మొదటి కుందేలు రెండవదానిని ఆగు మని వెనుదిరిగి చూడకుండ, భూమి తలక్రిం దయిన దనెను. అదికూడ దానివెంట పరుగిడెను. ఈవిధముగా ఒకదానివెంట నొకటిగా వేయికుందేళ్ళగుంపు పరుగిడుచుండెను.

ఒక లేడికూడ వానివెంట జనెను. అడవిపంది, నీలమృగము, అడవిదున్న, ఎద్దు, ఖడ్గమృగము, పెద్దపులి, సింహము, ఏనుగుగూడ వానిని చూచి ఏ మిది అని యడిగి, భూమి తలక్రిందయినది అని విని పరుగెత్తెను. ఈవిధముగా జంతుసమూహము యోజనముమేర వ్యాపించెను.

అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు ఆజంతుసమూహము పరుగెత్తుట చూచి, ఏ మిది యని యడుగగా, భూమి తలక్రిం దయినది అని అనెను.

"భూమి యెన్నడు తలక్రిందు కానేరదు. ఇవి యేదో చూచియుండును. నేను కొంచెము యత్నింపనిచో ఇవి యన్నియును నశించును. వీనిని బ్రదికించెదను" అని భావించి, మహావేగముతో ముందు పరుగెత్తి పర్వతముచివర నిలిచి, మూడుమారులు సింహనాదము చేసెను. జంతువులు భయపడి, ఆగి గుమిగూడెను. సింహము వానిమధ్యమునకు బోయి "ఏల పరుగెత్తుచున్నారు?" అని యడిగెను. "భూమి తలక్రిందయినది." "ఎవరు చూచినారు?" "ఏనుగునకు తెలియును." ఏనుగును ప్రశ్నింపగా "నాకు తెలియదు. సింహమునకు తెలియును" అనెను. సింహము నడుగగా పులికి తెలియు ననెను. పులిని ఖడ్గమృగమును, వృషభమును, మహిషమును, నీలమృగమును, వరాహమును, లేడిని, అడుగగా తుదకు కుందేటికి తెలియునని తేలెను. బోధిసత్త్వుడు "సౌమ్యా, భూమి తలక్రిం దగుట నీవు చూచితివా?" అని యడిగెను. 'స్వామీ, నేను చూచినాను'. 'ఎచట నుండగా చూచితివి?' 'పశ్చిమ సముద్రముకడ బిల్వతాళవనములో పండుకొనియుండి భూమి తలక్రిం దయినచో ఎచ్చటికి బోవుదును అని యోచించితిని. తోడనే పృథివి తలక్రిం దయిన శబ్దము విని పరుగెత్తితిని.'

"మారేడుపండు రాలిన చప్పుడు ఈ కుందేలు వినియుండును. యథార్థమును కనుగొందును" అని సింహము యోచించి, జంతువుల నూరడించి, "భూమి సరిగా ఉన్నదో లేదో చూచి వచ్చెదను. అంతవరకును మీర లిచ్చటనే యుండుడు" అని కుందేటిని వీపుపై నెక్కించుకొని, గంతువేసి, మహావేగమున పశ్చిమసముద్రతీరము చేరి, తాళవనమున ఆగి, కుందేటిని దింపి, "రా, నీవు చూచినప్రదేశ మెక్కడ?" అనెను.

"స్వామీ, సాహసము చాలదు." 'రా, భయము లేదు.' కుందేలు మారేడుచెట్టుకడకు బోవజాలక కొంచెము దూరముగా నిలిచి, "స్వామీ, ధప్ అను చప్పు డయినచోటు అదే" అని ఈ తొలిగాథ పలికెను:

నీకు మేలగుగాక! నే నున్నచోట
దబ్బను శబ్ద ముద్భవ మొందుచుండు
ఎవ్వ రాధ్వని చేతు రెరుగను నేను.

సింహము పోయి మారేడుచెట్టు మొదలును, తాడిచెట్టునీడను, తాటియాకుమీద పడియున్న మారేడుపండును జూచి, యథార్థము తెలిసికొని, కుందేటిని వీపుపై నెక్కించుకొని, మహావేగమున జంతు సంఘమును జేరి, ఊరడించి, భయము లేదని వాని నన్నిటిని బంపి వేసెను.

బోధిసత్త్వు డట్లు చేయకున్నచో జంతువు లన్నియు, సముద్రమున బడిపోయెడివే. ఆయనవలన వాని ప్రాణములు దక్కినవి.

ఈ మూడును అభిసంబుద్ధగాథలు:

పొరపడ్డ చప్పుడు విని పరుగువారె
శశము, తద్వాక్య లాలించి పశుగణంబు
భయముచెందెను;
పరజనభాషితముల
వినుచు నెంతయు నమ్మి వివేకహీను
లైనవారు ప్రమాదాల కగ్గమగుట
ధ్రువము; మంచియాచారమ్ముతోడ ప్రజ్ఞ
తోడ చిత్తాగ్ని శమియింప దొడరుచుందు;
రనఘులును ధీరచిత్తులు నైనవారు
అనుకరింపరు గ్రుడ్డిగా నన్యజనుల.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున సింహము నేనే.

323 బ్రహ్మదత్త జాతకము

శాస్త అళవీసమీపమున అగ్గాళవ చైత్యమున విహారము చేయుచు కుటీర నిర్మాణ నియమవిషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కథ మణికుండలజాతకమున (253) వచ్చినది. ఇచ్చట భగవాన్

"భిక్షువులారా, మీరు నిజముగా హెచ్చుగా యాచనచేయుచు, హెచ్చుగా కోరుచున్నారా?" అని ప్రశ్నించెను. "చిత్తము. భన్తే" అని వారు పలికిన పిమ్మట భగవాన్ ఆభిక్షువులను నిందించి "భిక్షువులారా, పూర్వకాలము పండితులు రాజును యాచింపగోరియు ఆకుల గొడుగును, కాలిజోడుజతయు, అడుగదలచియు లజ్జాభయము లచే లోకులయెదుట అడుగజాలక ఏకాంతమందు యాచించిరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము కంపిల రాష్ట్రములోని ఉత్తరపాంచాల నగరమున పాంచాలరాజు పరిపాలనము చేయుచున్నపుడు బోధిసత్త్వుడొకపల్లెలో బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి, పెరిగి, తక్షశిలలో సమస్తవిద్యలు నేర్చి, ప్రవ్రజించి హిమాలయమున కందమూల ఫలాదులు తినుచు కాల యాపన చేయుచుండెను. బహుకాల మచట నుండి ఉప్పుపులుపుకొరకు గ్రామమునకు బయలుదేరి, క్రమముగా ఉత్తరపాంచాలనగరము చేరెను. అచ్చటి రాజోద్యానమున నిలిచి, మొదటినాడు భిక్షార్థము నగరములోనికి బోయి, మరల ఉద్యానమున నుండెను.

ఆయనచర్యకు ప్రసన్నుడై రాజు పెద్దపీటపై గూరుచుండ బెట్టి రాజభోజనము పెట్టించెను. ప్రతిదినము భోజనమునకు వచ్చునట్లు ప్రతిజ్ఞ చేయించి రా జాయనను ఉద్యానమున నివసింపజేసెను. వర్షాకాలము దాటిపోవగా బోధిసత్త్వుడు హిమాలయమునకు మరలిపోవ నెంచి "మార్గమున నడచునపుడు పాదరక్షలజత, ఛత్రము ఉండుట యుక్తము" అని భావించి, రాజు నడుగదలచెను. మరునాడు రాజు ఉద్యానమునకు వచ్చి తనకు ప్రణామము చేసి కూరుచున్నపుడు చెప్పులు, గొడుగు కావలె నని అడుగదలచి, "పరులను యాచించువాడు విచారించును, లే దనువాడు విచారపడును. కావున మే మిరువురము విచారపడునపుడు జనులు చూడరాదు. ఏకాంతప్రదేశము మంచిది." అని భావించి బోధిసత్త్వుడు "మహారాజా, ఏకాంతము కావలెను" అని చెప్పెను. రాజు తోడనే రాజపురుషులను దూరముగా బంపెను. "నేను యాచించినంతనే రా జీయనిచో మామైత్రి తెగి

పోవును. కావున యాచింపను" అనుకొని ఏమియు నడుగక "మహా రాజా, నేడు కాదు. మరియొకనాడు" అనెను.

అనంతరము రాజు ఉద్యానమునకు, వచ్చినపుడు ఆనాడు కా దనియు, మరియొకనాడు వచ్చినపుడు ఆనాడు కా దనియు బోధిసత్త్వుడు యాచన బహిరంగము చేయక పండ్రెండువత్సరములు గడపెను. ఒక నాడు రాజు తనలో "ఆర్యుడు ఏకాంతము కోరును. జనమును దూర ముగా పంపినతరువాత ఏమియు మాటాడనేరడు. చెప్పదలచియు చెప్ప కుండ పండ్రెండుసంవత్సరములు గడచినవి. బ్రహ్మచర్యమున బహు కాలము గడపినాడు. ఉద్విగ్నచిత్తు డై భోగము లనుభవింప రాజ్యము వాంఛించుచున్నట్లు తోచును. ఈనాడు రాజ్యము మొదలు ఏది కోరినను అది ఆర్యున కిత్తును" అనుకొని ఉద్యానమునకు బోయి, ప్రణామము చేసి, కూరుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు ఏకాంతమును కోరి, జను లావలకుబోయినపిదప మిన్నకుండెను. అప్పుడు రాజు, "ఆర్యా, మీరు ఏకాంతము కోరియు, ఏకాంతము లభించినపిమ్మట ఏమియును చెప్పజాలకున్నారు. పన్నెండువత్సరములు గడచినవి. మీరు కోరినది రాజ్యము మొదలుకొని—అంతయు ఇచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. మీరు నిర్భయముగా అడుగవచ్చును" అనెను. "మహారాజా, నే నడిగినది మీ రిత్తురా?" "భన్తే, ఇత్తును." "మహారాజా, మార్గ మున నడచునపుడు పాదరక్షలు, గొడుగు కావలెను." "భన్తే, పన్నెం డేళ్ళు వీని నడుగలేకపోయినారా?" "అవును, మహారాజా," "భన్తే, ఇట్లు చేసితి రేల?" "మహారాజా, ఎవడు తనకు ఇది కావలెను అని యాచించునో వాడు విచారపడును. నేను యాచించినపిమ్మట మీ రీయనిచో, మన మిరువురము విచారింపవలసివచ్చును. కావున ఏకాం తము కోరుచుంటిని" ఇట్లని మూడుగాథలు పలికెను:

ఉండు యాచకునకు గతుల్ రెండె బ్రహ్మ
దత్తనృప, ధనప్రాప్తియో, ధనము దొరక
కుండుటో; ఇద్దియే యాచ్ఞ కుండు నియతి.

యాచనను రోదనం బండ్రు; యాచనపయి
నీది యొసగమి యగు ప్రతిరోదనంబు.

కాన కోరుచునుంటి నేకాంతసీమ,
అన్యులకు గానబడకుండ నచ్చట మన
రోదనంబులు పాంచాలమేదినీశ!

రాజు బోధిసత్త్వుని యభిమానమునకు ప్రసన్నుడై వర మిచ్చుచు నాలుగవగాథ పలికెను:

బ్రాహ్మణోత్తమ, నే వృషభములతోడ
కపిలగోసహస్రము నీకు కాన్క యిత్తు.
ఒసగకుండునె నీధర్మయుక్తగాథ
లాలకించిన యార్యు డనార్యునకును?

"మహారాజా, నాకు వస్తువులపై కోరిక లేదు. నేను కోరినవి ఇచ్చిన చాలును" అని పాదరక్షలు, ఛత్రము తీసికొని, "మహారాజా, ప్రమాదము లేకయుండుము. దానము చేయుచుండుము. శీలములను రక్షింపుము. ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠింపుము" అని బోధిసత్త్వు డుపదేశించెను. తన నాపవలెనని రాజు పట్టుదల చూపినను బోధిసత్త్వుడు హిమాచలమునకు బోయి, అభిజ్ఞలు, సమాపత్తులు పొంది, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు పరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు ఆనందుడు; తపస్వి నేనే.

324 చమ్మసాటక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము జేయుచు చమ్మసాటక నాయకుడైన పరివ్రాజకుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

చర్మమునే అతడు ధరించుచుండెడివాడు. ఒకనాడాతడు పరివ్రాజకారామమునుండి బయలువెడలి భిక్షాటనము చేయుచు పొట్టేళ్లు

పోరాడుచోటు చేరెను. ఒక పొట్టేలు ఆతనిని చూచి వచ్చి డీకొనుటకై ముందుగా వెనుకడుగులు వేసెను. తనయెడ ఆ జంతువు గౌరవము ప్రకటించుచున్న దని పరివ్రాజకుడు తలచి అచటినుండి కదలలేదు. పొట్టేలు వేగముగా వచ్చి ఆతనితొడలో క్రుమ్మి అతనిని క్రిందబడ వైచెను. ఈ విషయము భిక్షుసంఘమున తెలిసిపోయెను. ఒకనాడు వారు ధర్మసభలో ఈ విషయము చర్చించుచుండగా శాస్త అరుగుదెంచి, సంగతి తెలిసికొని, "భిక్షువులారా. ఈత డిప్పుడే కాదు పూర్వముకూడ చండుని (పొట్టేలు)కడ వినాశము నొందినాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు వణిక్కులమున బుట్టి, వ్యాపారము చేయుచుండెను. ఆసమయమున చర్మశాటికపరివ్రాజకుడు వారాణసిలో భిక్షాటనము చేయుచు, పొట్టేళ్ళు పోరాడుచున్నచోటు చేరెను. పొట్టేలు వెనుకకు తగ్గుట చూచి "ఇది నాయెడ గారవము చూపుచున్నది. కదలకున్నది" అని తలపోసి, జనులకన్న పొట్టేలే నాగుణములు గ్రహించినది" అని చేతులు జోడించి, నిలుచుండియే ఈగాథ పలికెను:

మంచిజాతిది, కాన మంత్రభూసురుని
యెడ గౌరవము చూపు నీగొఱ్ఱెపోతు
భద్రమైనది చతుష్పాత్తు,-పొట్టేలు
రమ్యమ్మును, ప్రియంకరమ్మునై నదియు.

అప్పుడు తన దుకాణములమీద కూరుచున్న బోధిసత్త్వుడు పరివ్రాజకుని నిషేధించుచు రెండవగాథ పలికెను:

విప్రుడా, క్షణమాత్ర వీక్షణమ్మునను
నమ్మగూడదు సుమా, నాలుగుకాళ్ళ
జంతువు; వెనుకకు జరిగిపోయినది.
గాఢప్రహారంబు కావించుకొరకు.

ఆయన పలుకుచుండు సమయములో పొట్టేలు వెనుకకు వచ్చి

గట్టిగా తొడమీద తన్ని పరివ్రాజకుని క్రిందబడద్రోసెను. అతడు వేదన ననుభవించుచు ఆక్రోశించుచుండెను.

శాస్త ఆవిషయమును ప్రకటన చేయుచు మూడవగాథ పలికెను:

విప్రు తొడలోని యెముకలు విరిగిపోయె
దేహ మంతయు నుగ్గయ్యె, బాహువులను
పట్టుకొని యేడ్చుచున్నాడు బ్రాహ్మణుండు:
వీడనున్నాడు ప్రాణముల్, వేగ జనుము.

పరివ్రాజకుడు నాలుగవగాథ పలికెను:

పొగడునో యెవ్వ డపూజ్యు లౌ వారి
పొలియు వాడు ధ్రువంబు పొట్టేలి దెబ్బ
తిన్నట్టి నావంటి దైవవిధాన.

ఇట్లతడు పరిదేవనము చేయుచు అచ్చటనే మరణించెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున చమ్మసాటకుడు ఇప్పటి చమ్మసాటకుడే. పండితవ్యాపారి నేనే.

325. గోధ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు మాయాభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఈ కథ పూర్వమే వచ్చినది. ఇచ్చట ఆభిక్షువును శాస్తకడకు కొని వచ్చి భిక్షువులు "భన్తే, ఈతడు మోసగా" డని విన్నవించిరి. "భిక్షువులారా, ఈత డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ మోసగాడే అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బల్లికడుపున బుట్టి, పెరిగి, పెద్దశరీరము కలిగి, అడవిలో నివసించుచుండెను. ఒకానొక దురాచారితపస్వి అచ్చటికి సమీపమున పర్ణకుటీరములో నివసించుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు ఆహారము గ్రహించుటకు బోయి, దానిని జూచి, సదాచారసంపన్నుని కుటీర మని తలచి అచటికిబోయి తాపసునకు ప్రణామము చేసి, నిజనివాసమునకు బోయెను.

ఒకనాడు ఆకుటిల తపస్వి సేవకులయింటినుండి వండి తెచ్చిన మధురమాంసము తిని "ఇది దేనిమాంస?" మని యడుగగా "బల్లి మాంస" మని వారు చెప్పిరి. ఆతనికి రసతృష్ణ యేర్పడి "నా యాశ్రమమునకు వచ్చు బల్లిని చంపి, వండి యథాభిమతముగా భుజింతును" అని తలపోసి, నెయ్యి, పెరుగు, మసాలాద్రవ్యములు సమకూర్చుకొని, దుడ్డుకర్రమీాద కాషాయవస్త్రము కప్పి, కుటీరద్వారముకడ బోధిసత్త్వునకై ఎదురుచూచుచు, శాంతునివలె, దాంతునివలె కూరుచుండెను.

బల్లి వచ్చి ద్వేషపూరితమైనవాని యాకృతి చూచి. "వీడు నాజాతి జంతుమాంసము తిని యుండవలెను. నేను వీనిని పరీక్షింతును" అని గాలి కెదురుగా నిలిచి, వానియొడలివాసన గ్రహించెను. అందువలన నిజజాతిజంతుమాంస మీాతడు భుజించినట్లు విశదమయ్యెను. బల్లి తాపసికడకు రాక మరలెను. అది రాకుండుట గ్రహించి తాపసి దుడ్డుకర్ర దానిమీాదికి విసరి వేసెను. కర్ర దానియొడలికి తాకక తోకచివర తగిలెను. "పో, తప్పిపోతివి" అని తపస్వి పలుకగా బోధిసత్త్వుడు "ఇక్కడ తప్పిపోతివి. కాని నాలు గపాయములనుండి తప్పిపోనేరవు" అని పరుగిడి, చంక్రమణము చేసి, శిరముతో బిలములో బ్రవేశించి, రెండవరంధ్రమునుండి తల వెలుపల కుంచి రెండుగాథలు పలికెను:

శ్రమణుండ వనుచు, అసంహృతబుద్ధి
వైనట్టి నీకడ కరుగుదెంచితిని.
దండంబుతో నన్ను తాడించినావు

శ్రమణోత్తరునిబోలె; జడలు ధరించి
జింకచర్మము దాల్చి చేసెడి దేమి
లోన మాలిన్యంబు పైన శౌచంబు.

విని తాపసి మూడవగాథ పలికెను:

ఉండు ముండుము, పోవ కుడుము, నాకడను
లవణశాల్యన్నతైలంబులు కలవు
తిరుగబోతకు చాల దినుసులు కలవు.

అది విని బోధిసత్త్వుడు నాలుగవగాథ పలికెను:

బహురంధ్రబిలములోపల బ్రవేశింతు;
నూనెయు లవణమ్ము కానిమ్ము వృద్ధి
సరిపడకే పోవు సరకులు నాకు.

ఇట్లు పలికి "ఓరీ కుటిలతపస్వీ, నీవు ఇక్కడనే ఉంటివేని, చుట్టు ప్రక్కల నున్న జనులతో వీడు దొంగ అని నిన్ను పట్టించెదను, అవమానము చేయించెదను. శీఘ్రముగా పారిపొమ్ము" అని బెదరించెను. కుటిలతపస్వి అచటినుండి పలాయితు డయ్యెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున కుటిలజటిలుడు ఈ టక్కరి భిక్షువే, ఉడుమురాజు నేనే.

326 కక్కారు జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహరించుచు దేవదత్తుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

ఆతడు సంఘమున చీలిక పెట్టి అగ్రశ్రావకులతోను పరిషత్తుతోను వెడలిపోయిన పిమ్మట నోటివెంట వేడినెత్తురు క్రక్కుకొనెను. ధర్మసభలో భిక్షువులు ఈవిషయమై చర్చించుచుండగా శాస్త అచటి కరు

దెంచి, సంగతి గ్రహించి, "భిక్షువులారా, ఆత డిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ అనృతవాది; అందుచే ఇప్పుడేకాక పూర్వముకూడ వ్యథ పొంద వలసివచ్చె" నని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ముప్పదిమూడవ భవనమున ఒక దేవపుత్రుడుగా నుండెను. ఆకాలమున వారాణసిలో మహోత్సవము జరిగెను. నాగులు, గరుడులు, 'భుమ్మట్ఠక' దేవతలు అనేకు లుత్సవమునకు వచ్చిరి. ముప్పది మూడవ భవనమునుండి నలుగురు దేవపుత్రులు 'కక్కారు' అను దివ్యపుష్పమాలను ధరించి, ఉత్సవము జూడవచ్చిరి. ఆపుష్పసుగంధము పన్నెండుయోజనములనగరమంతటను నిండిపోయెను. ఈపుష్పములు ధరించినవా రెవ్వరని లోకులు యోజించుచుండగా, తమకోసమే జనులు వెదకుచున్నా రని చూచి దేవపుత్రులు నిజమహిమచే రాజాంగణము మీద ఆకాశమున నిలిచిరి. జనులు గుమిగూడిరి. రాజు, శ్రేష్ఠి, యువ రాజ ప్రభృతులు వచ్చిరి.

"మీరు ఏ దేవలోకమునుండి వచ్చినారు?" అని లోకు లనిరి.

"ముప్పదిమూడవ దేవలోకమునుండి వచ్చినాము."

"ఏమి పనిమీద?"

"ఉత్సవము చూచుటకు."

"ఈ పుష్పములపే రేమి?"

"ఇవి దివ్యకక్కారు పుష్పములు."

"ఇవి మా కిచ్చి, మీరు దివ్యలోకములో వేరుపుష్పములు దాల్పుడు."

"ఈ దివ్యకుసుమములు మహాశక్తివంతములు. దేవతలకే యోగ్య ములు. మానవలోకమున దుర్మార్గులు, తుచ్ఛులు, మూర్ఖులు, అగు వారికి తగవు. గుణవంతు లగువారు మాత్రము ధరింపవచ్చును."

అందులో జ్యేష్ఠదేవపుత్రుడు తొలిగాథ పలికెను:

> అన్యులవస్తువు నపహరింపండు
> చేతుల; ననృతంబు చెప్పడు నోట,

మత్తుండుకాడు సంపద లబ్ధమైన;
ఆతండు కక్కారు కర్హుండు సుమ్మి!

కావున ఈగుణములు కలవారు అడిగినచో ఇత్తుము.

పురోహితుడు విని యిట్లు తలపోసెను: "ఈగుణములలో ఒకటి కూడ నాకు లేకున్నను, అసత్యము చెప్పి, ఈపుష్పదామములు ధరించెదను. గుణవంతుడ నయినట్లు లోకులు భ్రమించెదరు." ఇట్లు తలపోసి, నా కీగుణము లున్నవి అని పుష్పమాలికకై ప్రథముని నడిగి తీసికొనెను. రెండవ దేవపుత్రుడు రెండవగాథ పలికెను:

ధనమును వెదకుడు ధర్మంబుతోడ,
ధన మాహరింప డధర్మంబుతోడ,
పొందడు మత్తత భోగంబులందు,
ఆతండు కక్కారు కర్హుండు సుమ్మి.

పురోహితుడు 'నా కీ గుణము లున్నవి' అని అడిగి పూలదండ తీసికొని ధరించి, మూడవ దేవపుత్రుని యాచించెను. ఆతడు మూడవ గాథ పలికెను:

పసపునుబోలు మానసము లేకుండు,
సంతరించును దృఢశ్రద్ధ ఒంటరిగ
తినకుండ నుండు స్వాదిష్ఠ భోజ్యములు,
ఆతండు కక్కారు కర్హుండు సుమ్మి.

'నా కీ గుణము లున్నవి' అని పురోహితుడు పూలదండ తీసికొని ధరించి, నాలుగవ దేవపుత్రుని దామమునకై యాచించెను. ఆతడు నాలుగవగాథ పలికెను:

సమ్ముఖమం దైన, చాటున నైన,
యోగ్యులం బరిహాస మొనరింపకుండు,
చెప్పిన విధముగా చేసెడివాడు,
ఆతండు కక్కారు కర్హుండు సుమ్మి.

'నా కీ గుణము లున్నవి' అని పురోహితుడు దండ తీసికొని, ధరించెను.

నలువురు దేవపుత్రులు తమపుష్పదామములను పురోహితున కిచ్చిన తరువాత దేవపుత్రులు తమలోకమునకు బోయిరి. వారు వెడలి పోయినతరువాత పురోహితునకు మహాశిరోవేదన కలిగెను. ఆబాధ పదునైన కత్తియంచుతో కోయుచున్నట్లును, ఇనుపకమ్మితో రాయుచున్నట్లును ఉండెను. అతడు యాతన ననుభవించుచు ఇటునటు దొరలుచు, కేకలు వేయుచుండెను. ఏ మిది? యని జను లడుగగా "నాకడ లేనిగుణములు ఉన్నట్లు అసత్యము చెప్పి, ఆదేవపుత్రులకడ పుష్పదామములు పరిగ్రహించితిని. వీనిని నాశిరసుపైనుండి లాగివేయుడు" అని యాతడు వేడెను. వారు యత్నించినను దండలు ఊడిరాలేదు; ఇనుపపట్టీలతో బంధించిన ట్లుండెను.

అతనిని లేవనెత్తి యింటికి గొనిపోయిరి. అతడు కేకలువేయుచుండ ఏడుదినములు గడిచెను. అమాత్యులను బిలిచి రాజు "ఈదుశ్చరిత్రుడు చనిపోవునేమో ఏమి చేయుదము?" అనెను. "దేవా, మరల ఉత్సవముచేయింపవలెను. దేవపుత్రులు మరల వత్తురు." రాజు క్రమ్మర ఉత్సవము చేయించెను. దేవపుత్రులు క్రమ్మర వచ్చి రాజాంగణముపై ఆకసమున నిలిచిరి. సువాసనతో నగరమంతయు నిండిపోయెను. లోకులతనిని బట్టుకొని వచ్చి దేవపుత్రునియెదుట వెల్లకిలగా బడవేసిరి. "నాప్రాణములు రక్షింపుడు" అని యతడు వారిని వేడుకొనెను. దేవపుత్రు లిట్లనిరి: "ఈపుష్పములను దుష్టులు దుశ్శీలురు ధరింపరాదంటిమి. నీవు మోసముచేయ నెంచి నిజకర్మఫల మొందితివి." ఇట్లని జనసమూహముయెదుట నతనిని నిందించి, శిరసుమీది పూలదండలు తీసి, జనుల కుపదేశ మిచ్చి నిజస్థానమునకు జనిరి.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆ సమయమున బ్రాహ్మణుడు దేవదత్తుడు; ఆదేవపుత్రులలో ఒకడు కాశ్యపుడు, ఇంకొకడు మహామౌద్గల్యాయనుడు, వేరొకడు సారిపుత్రుడు; జ్యేష్ఠదేవపుత్రుడు నేనే.

327 కాకాతి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఉద్విగ్నచిత్తుడగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అపుడు శాస్త ఆభిక్షువుతో భిక్షూ, నీవు సత్యముగా ఉద్విగ్న చిత్తుడ వైతివా?" అనెను.

"భన్తే, సత్యమే."

"ఏల ఉద్విగ్నచిత్తుడ వైతివి?"

"భన్తే, రాగకారణమున."

"భిక్షూ, స్త్రీలను రక్షించుటకు వలనుపడదు. పూర్వపండితులు స్త్రీలను సముద్రమధ్యమున సేమరవృక్షముమీద కూరుచుండబెట్టినను, వారిని సంరక్షింపలేకపోయిరి" అని శాస్త పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడాయన పట్టపురాణి కడుపున బుట్టి, పెరిగి, తండ్రిమరణానంతరము రాజ్యపాలనము చేయుచుండెను. ఆయన పట్టపురాణి కాకాతిదేవి అప్సరసలవలె చాల చక్కనిది. ఇక్కడికథ సంక్షిప్తము. విస్తృతముగా కుణాలజాతకమున (536) వచ్చును.

ఆకాలమున గరుడరాజు మనుష్యాకారమున వచ్చి, రాజుతో జూదమాడుచు, కాకాతియెడల ప్రతిబద్ధచిత్తుడై ఆమెను గరుడభవనమునకు గొనిపోయి ఆమెతో క్రీడించుచుండెను. రాణిని గానక రాజు నటకుబేరు డను గంధర్వుని తదన్వేషణార్థము నియోగించెను. ఆమె గరుడరాజుకడ నున్నదనియు, సరోవరతీరమున ఏరకవనమున నున్నదనియు వాడు తెలిపెను. గరుడరాజు మానవలోకమునుండి బయలుదేరునపుడు నటకుబేరుడు గరుడుని రెక్కలలో నొకదానిచాటున దాగి, గరుడభవనము చేరి, మరల గరుడుని రెక్కలలో దాగి, మానవలోకమునకు వచ్చెను. గరుడరాజు వారాణసీరాజుతో జూదమాడుచుండగా నటకుబేరుడు వీణ ధరించి రాజుకడ నిలిచి ఈ తొలిగాథ పలికెను:

ఈ సువాసన వీతెంచు నెచటినుండి,
నామన స్సెంత దూరమ్ము నకా రమించు,
కలను నా ప్రియ యైన కాకాతి యచట.

విని గరుడరాజు రెండవగాథ పలికెను:

దాటినాడవు మహోదధి యెట్లు? సప్త,
సాగరంబులు నీవు సంతరించితివి?
తటిని కేబుక మెట్లు దాటగల్గితివి?
ఎట్లు సింబలి వృక్ష మెక్క జాలితివి?

నటకుబేరుడు మూడవగాథ పలికెను:

సంద్రంబు సాగరసప్తకంబు నది
దాటుచు, సింబలితరు వెక్కినాను.
నీదుసాయంబున నే పక్షిరాజ!

అంతట గరుడరాజు నాలుగవగాథ పలికెను:

ఛీ యింత దేహమ్ము! ఛీ యింత జడిమ!
కొనివచ్చుచుంటిని, కొనిపోవుచుంటి
ననుదిన మ్మెను జాయాజారు నవుర!

గరుడరాజు కాకాతిదేవిని గొనివచ్చి, రాజు కిచ్చి, మరల నగరము లోనికి వచ్చుట మానుకొనెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను పరిపోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము ఉద్విగ్నచిత్తభిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున నటకుబేరుడు ఉద్విగ్నచిత్తభిక్షువు. రాజు నేనే.

328 అననుసోచియ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు భార్య మరణించిన గృహస్థును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

భార్య మరణింపగా ఆతడు స్నానము చేయక, భుజింపక ఏపనియు

చేయక, కేవలము శ్మశానభూమిలో ఏడ్చుచు మొత్తుకొనుచు తిరుగు చుండెను. అయినను ఘటము క్రింది దీపమువలె ఆతనిలోపల శ్రోతా పత్తిమార్గమునకు ఆధారము వెలుగుచుండెను.

శాస్త ప్రాతఃకాలమున లోకముపై దృష్టిప్రసారించి, ఈతనిసంగతి గ్రహించి, భిక్షాటనానంతరము మరలివచ్చి భోజనానంతరము శ్రమణ సేవకుని వెంటగొని ఆతనిఇంటికి జనెను. గృహస్థు శాస్తకు స్వాగత సత్కారములుచేసి, కూరుచుండబెట్టి తానొకప్రక్క కూరుచుండెను.

"ఉపాసకా, చింతాక్రాంతుడవైనట్టున్నావే?" అని శాస్త పలికెను.

"భన్తే, చిత్తము. నాభార్య చనిపోయినది. ఆవిచారములో నున్నాను."

"ఉపాసకా, దేనిధర్మము విడిపోవుటయో, అది విడిపోవక తప్పదు. దానికై చింతించుట అనుచితము. పూర్వకాలమున పండితుడు భార్యను కోల్పోయినపిదప ఈధర్మమును గ్రహించి విచారము మానుకొనిరి."

ఆతడు ప్రార్థించిన పిమ్మట శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను. ఆకథ దశమనిపాతమున క్షుద్రబోధిజాతకమున వచ్చును. ఇచ్చట సంక్షేప రూపము.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి, పెరిగి, తక్షశిలకు బోయి, సమస్తవిద్యలు నేర్చి తలిదండ్రులకడకు మరలివచ్చెను. ఈ జాతకమున బోధిసత్త్వుడు కుమారబ్రహ్మచారి. నీకోసము కన్యను వెదకుచున్నా మని తలిదండ్రులు చెప్పిరి. "గృహస్థుగా నుండుట నిష్ఫలము. మీ యనంతరము ప్రవ్రజింతును" అని బోధిసత్త్వుడు చెప్పెను. వారు బల వంతము చేయుగా అతడు బంగరుప్రతిమ చేయించి "ఇట్టికన్య లభించి నచో పెండ్లియాడుదు" నని చెప్పెను.

ఆస్వర్ణప్రతిమ తలిదండ్రులు మూతబండిలో పెట్టించి అనేకాను చరులను బంపి, "జంబూద్వీపము అంతటను తిరుగుచు, ఇట్టి బ్రాహ్మణ కుమారి లభించినచో అక్కడ ఈసువర్ణవిగ్రహ మిచ్చి కన్యను కొని రండు" అని చెప్పిరి. ఆకాలమున పుణ్యవతి బ్రహ్మలోకమునుండి జారి

పడి కాశీరాష్ట్రములోని యొకానొక పల్లెలో ఎనుబదికోట్ల ధనవంతు లయిన బ్రాహ్మణులయింట కన్యగా నవతరించి, పెరుగుచుండెను. ఆమెకు సమ్మిల్లభాషిణి యని పేరుపెట్టిరి.

పదునారు సంవత్సరములు వచ్చునప్పటికి ఆమె సర్వాంగపరిపుష్టి కలిగి, దేవకన్యవలె సుందరియు, మనోహారిణియు నయ్యెను. ఆమెహృదయములో అనురాగ మంకురింపలేదు. ఆమె బ్రహ్మచారిణి. స్వర్ణ ప్రతిమను దీసికొనువారు ఆపల్లె చేరిరి. దానిని చూచినవారు "బ్రాహ్మణకుమారి సమ్మిల్లభాషిణి ఇక్కడికి వచ్చిన దేమి?" అనిరి.

విని వారు ఆబ్రాహ్మణునియింటికి జని, సమ్మిల్లభాషిణిని కోరిరి. "నాకు గృహస్థాశ్రమముతో పనిలేదు. మీ యనంతరము పరివ్రాజిక నయ్యెదను" అని తలిదండ్రులకు ఆకన్య సందేశ మంపెను. ఏమి మాటలు తల్లీ! అని తలిదండ్రులు సువర్ణప్రతిమను దీసికొని, ఆమెను మహావైభవముతో సాగనంపిరి. బోధిసత్త్వునకు, సమ్మిల్లభాషిణికిని వాంఛ లేకున్నను పెద్దలు వివాహము జరిపిరి. ఉభయులు ఒకయింటనే యుండి ఒకశయ్యమీదనే శయనించుచున్నను ఒకరిమీద నొకరు అనురాగదృష్టి బరపలేదు. వారు ఇరువురు భిక్షుకులవలె, ఇరువురు బ్రాహ్మణులవలె ఒకచోటనే నివసించుచుండిరి.

కొంతకాలమునకు తలిదండ్రులు మరణింపగా బోధిసత్త్వుడు వారికి సంస్కారాదులు చేసి, సమ్మిల్లభాషిణిని బిలిచి, "భద్రే, మా యెను బదికోట్లద్రవ్యము, మీ యెనుబదికోట్లద్రవ్యమును దీసికొని, ఈపరివారమును పరిపాలింపుము. నేను ప్రవ్రజింతును" అని చెప్పెను.

"ఆర్యపుత్రా, మీరు ప్రవ్రజించిన పిమ్మట నేనుగూడ ప్రవ్రజింతును. "నేను మిమ్ము వీడజాలను." ఉభయులును ధనమంతయు దానము చేసి, సంపత్తిని ఉచ్ఛిష్టమువలె విడిచి హిమాలయమునకు బోయిరి. అచ్చట ఇరువురును ప్రవ్రజించిరి. బహుకాలము అడవిలో ఫలమూలములు తినుచు ఉప్పు చింతపండుకొరకు హిమాలయమునుండి దిగి, క్రమముగా వారాణసి చేరి, రాజోద్యానమున నుండసాగిరి.

వారచట నున్నకాలమున సుకుమారి యైన పరివ్రాజికకు రుచిపచిలేని శుష్కభోజనమువలన రక్తవికారరోగము పట్టుకొనెను. తగిన యౌషధము దొరకకపోవుటచే ఆమె బలహీనురా లయ్యెను. బోధి

సత్త్వుడు భిక్షాటనమునకు బోవునపుడు ఆమెను నగరద్వారముకడకు జేర్చి, అచటి సత్రములో నొకబల్లమీద బండుకొనబెట్టి, నగరము లోనికి బోయెడివాడు. ఆయన దగ్గరలేనప్పు డామె మృతిజెందెను. జను లామెసౌందర్యమును గాంచి చుట్టు జేరి యేడ్చి మొత్తుకొనిరి. బోధిసత్త్వుడు తిరిగి వచ్చి ఆమె మరణించుట గాంచెను. "తెగిపోవుస్వభావము కలది తెగిపోవును. అన్ని సంస్కారములును అనిత్యములు; ఇదియే గతి" అని తలపోసి, ఆమె పండుకొనియున్న పట్టెమీదనే కూరుచుండి భోజనము చేసి, మూతి కడుగుకొనెను. చుట్టు నున్న జన మాయనను "భన్తే, ఈపరివ్రాజిక మీ కేమయి యుండును?" అని యడిగిరి. "గృహస్థాశ్రమమున ఈమె నాచరణసేవిక." "భన్తే, మేము భరింపలేక ఏడ్చి మొత్తుకొనుచున్నాము. మీరు దుఃఖింపరేమి?" "ఈమె జీవించియున్న నాతో కొంచెము కలిసియుండెడిది. ఇప్పుడు పరలోకవాసిని యగుటచే నాకు సంబంధము లేదు. అన్యలోకవశ యైనదానికై దుఃఖింప నేల?" అని బోధిసత్త్వుడు జనమునకు ధర్మోపదేశము చేయువాడయి ఈగాథలు పలికెను:

తనవార లైన పెద్దలమధ్య చేరి
నది ప్రియ సమ్మిల్లభాషిణి; యింక
నా కేమి యామెతో? శోకింప నేల?

ప్రత్యక్షముగ లేని వ్యక్తికోసరము
దుఃఖించు నెడల, మృత్యువు చుట్టుముట్టి
యుండగా సర్వదా, యోగ్యము నరుడు
తనకోస మెంతయు తానె శోకింప.

నిలువ, కూర్చుండ, పన్నుండ, నేత్రమీల
నమున, నున్మీలనమ్మున నరునివయసు
క్షయము గాంచును; నిజమృతిసంశయాస్ప
దమ్మ కానపు, డన్యులం దయ దలిర్ప
కాంచదగు; పోవువారికై కించవలదు.

ఈవిధముగా ఆయన అనిత్యతను స్పష్టముచేయుచు ధర్మోపదేశము చేసెను. లోకు లామెకు దహనసంస్కారాదులు చేసిరి. బోధిసత్త్వుడు

హిమాలయమునకు బోయి, అభిజ్ఞలు పొంది, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ధర్మము బోధించి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకము లు సరిపోల్చెను. అప్పుడు గృహస్థు స్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆసమయమున సమ్మిల్లభాషిణి రాహులమాత; తపస్వి నేనే.

329 కాలబాహు జాతకము

శాస్త వెళువనమున విహారము చేయుచు లాభసత్కారములు కోలుపోయిన దేవదత్తుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

దేవదత్తుడు తథాగతునియెడ వైరభావము నిలిపి ఆయనను సంహ రించుటకై ధానుష్కులను నియోగించి, నడగిరి యనుహస్తిని ప్రయో గించుటచే ఆతని ద్వేషము స్పష్టమయ్యెను. నియమానుసారముగా ఆయనకు భోజనము పంపెడివారు పంపుట మానిరి. రాజుకూడ ఆయన కడకుపోవుట మానెను. తనకు లాభసత్కారములు పోయినప్పటినుండి యాతడు గృహస్థులను యాచించుచు తిరుగుచుండెను. భిక్షువులు ధర్మ సభలో ఈవిషయము చర్చించుచుండగా విషయము గ్రహించి, "భిక్షువులారా, అతడు ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ లాభసత్కార ములు కోలుపోయినా డని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో ధనంజయుడు రాజ్యము చేయుచున్న ప్పుడు బోధిసత్త్వుడు రాధ అను చిలుక యయ్యెను. మహాశరీరము కల ఆచిలుక తమ్ముని పేరు పోట్ఠపాదుడు.

ఒకనాడు వేటకాడు రెండు చిలుకలను పట్టి, వారాణసీరాజుకు

సమర్పించెను. రాజు వానిని బంగరుపంజరమున బంధించి, బంగరుపళ్ళెములో మధుపదార్థములు పెట్టించి మధురజలము త్రాగించుచు పెంచు చుండెను. వానికి మిక్కిలి ఆదరము జరుగుచుండెను.

వనచరు డొకనాడు కాలబాహు వను పేరు కల మహానీలమర్కటమును దెచ్చి రాజుకు సమర్పించెను. తరువాత వచ్చిన దగుటచే మర్కటకమునకు లాభసత్కారములు మెండుగా జరుగుచు, చిలుకలకు తరిగిపోయెను. చిత్తస్థైర్య ముండుటచే బోధిసత్త్వు డేమియు ననలేదు. చిన్నవాడు అంత స్థిరచిత్తుడు కాకపోవుటచే "అన్నా, ఈ రాజుకులమున మనకు రుచ్యతమసరసభోజనము లభించుచుండెడిది; ఇప్పుడు కాలబాహువుకు లభించుచున్నది. ధనంజయరాజుకడ మనకు ఆదరము లభింపనప్పుడు ఇక్కడ నేమిచేయుదుము? రా, అడవిలోనికి పోవుదము" అని సంభాషించుచు ఈగాధ పలికెను:

ఎవనివలనను మనకు లభించు నన్న
పానములు నేడు వానిచే ప్రాప్తము లగు
మర్కటమునకు! పోదము మనము వనికి–
రాధ, కలిగె తిరస్కృతి రాజువలన.

విని రాధ రెండవగాధ పలికెను:

హాని కాని, లాభము కాని, యశము కాని
అపయశము, నింద, పొగడిక యైనగాని
సుఖము, దుఃఖము లోకాన సుస్థిరములు
కాని ధర్మాలు, కావున మాను చింత.

ఆకర్ణించి, మర్కటమునెడల ఈర్ష్యవిడువలేని చిన్నచిలుక మూడవగాధ పలికెను:

నిజము! ధీమంతుడవు రాధ, నీవు! భావి
ఘటనలను గూడ గ్రహియింప గలవు, రాజ
కులమునం దుండి, యీచచ్చుకోతి నెపుడో
వెడలనడవగ జూచెడి విధము గలదె!

రాధ నాలుగవగాధ పలికెను:

కర్ణముల్ రిక్కించి, కనుబొమల్ ముడిచి
బెదరించుచుఁ రాజు బిడ్డల మిగుల
అన్నపానములకు నతిదూర మగును
స్వాయముగా తమ్ముఁడా, శాఖామృగంబు.

కొలదిదినముల తరువాత కాలబాహువు రాజకుమారులయెదుట కర్ణచాలనాదులు చేసి బెదరించెను. వారు భయపడి కేకలు వేసిరి. ఏ మిది? యని రా జడిగెను. కారణము తెలియగా దీనిని వెడల గొట్టుడు అని రాజు ఆనతిచ్చెను.

చిలుకలకు మరల యథాపూర్వకసమ్మానము లభించెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు పరిపోల్చెను. ఆకాలమున కాలబాహువు దేవదత్తుడు; పోట్ఠపాదుడు ఆనందుడు రాధుడు నేనే.

330 సీలవీమంస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు సదాచారపరీక్షకు డైన బ్రాహ్మణుని గూర్చి చెప్పినది.

అతీతకథ

ఈకథలో బోధిసత్త్వుడు వారాణసీరాజపురోహితుడు. తనసదాచారత్వమును పరీక్ష యిచ్చుటకై మూడు దినములు సువర్ణకార్షాపణములు సువర్ణ ఫలకమునుండి పైకి తీసెను. చోరు డనుకొని అతనిని రాజు నెదుట నుంచిరి. అతడు రాజసన్నిధిలో నిలిచి, శీలమహిమను వర్ణించి, తాను ప్రవ్రజించుటకై రాజుననుమతిని కోరుచు ఈగాథ పలికెను:

అగు సదాచారంబు జగమున శుభద
మగు సదాచారంబు జగతి నుత్తమము
ఘోరసర్పము 'సదాచారి' యశస్సు
పొందుటచేతనే క్రుందదే దాయె.

ఇట్లు పలికి యతడు వెడలిపోవుచుండెను. త్రోవలో కసాయిదుకాణమునుండి డేగ మాంసఖండము నెత్తుకొని ఆకసమున కెగిరెను. ఇతర పక్షులు వచ్చి, దానిని చుట్టుముట్టి, గోళ్ళతో ముక్కులతో కొట్ట నారంభించెను. బాధ కోర్వలేక డేగ మాంసఖండమును జారవిడిచెను. వేరొకపిట్ట దానిని గ్రహించెను. తక్కినవి దానిని వేధించుటచే అది కూడ మాంసఖండమును జారవిడిచెను. బోధిసత్త్వు డంతయును జూచి "కామభోగములు ఈమాంసఖండము వంటివి. గ్రహించినవానికి బాధ, విడిచిపెట్టినవానికి సుఖము సంభవించును" అని భావించి రెండవ గాధ పలికెను:

ఒక్కింత తినుబండ మున్నంతవరకు
గృధ్రమున్ వేధించె, ఖేచరాల్ కూడి
ఏమియు నుండదో యెవ్వాని కడను
హింసింప రవ్వాని నెవ్వరు గూడ.

ఆయన మార్గము వెంట జని సాయంకాలమున నొకగ్రామము చేరి, ఒకగియింట పండుకొనెను. వారియింటిదాసి పింగళ ఒకనితో సంకేత మేర్పరచుకొని, యజమానుని కాళ్లు కడిగి, ఆయన నిద్రించినతరువాత వసారాలో కూరుచుండి "అతడు ఇక వచ్చును, ఇక వచ్చును" అనుచు రెండు జాములు గడపెను. తెల్లవారుజామువరకును వేచియుండి, ఇక రా డని నిరాశ చేసికొని, పండుకొనెను. బోధిసత్త్వుడు చూచి "దాసి ఆశతో అంతవరకును వేచియుండెను. వాడు వచ్చెడి యవకాశము లే దని నిరాశచెంది సుఖముగా పండుకొన్నది. ఆశ లేకుండుటయే సుఖము" అనుకొని మూడవ గాధ పలికెను:

ఆశ లేనప్పుడు హాయిగా నిద్ర:
ఆశ ఫలించుచో హాయి జనించు
ఆశ మూలమున నిరాశను జెంది
సుఖముగా పింగళ సుస్వాప మొందె.

మరునా డాయన గ్రామము విడిచి అడవిలోనికి బోవుచుండగా ధ్యానారూఢు డయిన తాపసి కానవచ్చెను. చూచి ధ్యానసుఖముకంటె ఇహాపరలోకములలో హెచ్చుసుఖము లేదని తలచి బోధిసత్త్వుడు

నాలుగవ గాథ పలికెను:

ఇహపరలోకాల నెందైన గాని
కలుగబోదు సమాధికంటె సౌఖ్యంబు
స్థిరచిత్తుడైనట్టి పురుషుని వలన
సంభవింపదు సుమీ, స్వపరపీడనము.

ఇట్లు పలికి అరణ్యములో ప్రవేశించి, ప్రవ్రజించి, ధ్యానము, అభిజ్ఞ లను ఉత్పన్నము చేసి, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున తపస్వి నేనే.

331 కోకాలిక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కోకాలికుని గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ తక్కార్యజాతకమున (481) విస్తృతముగా కానవచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయు చుండగా బోధిసత్త్వుడు అతని మంత్రిరత్నముగా నుండెను. రాజు మిక్కిలి వాచాలుడు. బోధిసత్త్వుడు అతని వాచాలత నాపుటకై అవకాశమునకై వెదకుచు తిరుగుచుండెను.

ఒకనాడు రాజు ఉద్యానము చేరి మంగళశిలపై గూరుచుండెను. దానికి పై భాగమున ఆమ్రవృక్షశాఖలు వ్యాపించినవి. మామిడిచెట్టు మీద కాకి గూటిలో నల్లనికోయిల తన గ్రుడ్డు పెట్టినది. కాకి కోకిల గ్రుడ్డును పొదుగుచుండెను. గ్రుడ్డునుండి కోకిలపిల్ల బయలుదేరెను. అది తనబిడ్డ యనుకొని కాకి ముక్కుతో ఎర తెచ్చి దానిని పోషించు చుండెను. చిన్నిపిట్ట రెక్కలతో బాగుగా ఎగురలేనప్పుడే కోకిలకూజితము చేసెను. "ఇది ఇప్పుడే మరొకవిధముగా కూయుచున్నది. పెద్దది

యగుచో నేమి చేయునో?" అని కాకి దానిని ముక్కుతో పొడిచి చంపి కులాయమునుండి కూలద్రోసెను. అది రాజుపాదములకడ బడెను. రాజు బోధిసత్త్వునితో "మిత్రమా! ఏమిది?" యనెను. బోధిసత్త్వుడు తనలో "నేను రాజుకు నిదర్శనము చూపుటకై యత్నించు చుండగా ఇది లభించినది" అనుకొని "మహారాజా, ఈకోకిలబిడ్డను కాకి పోషించుచుండెను. రెక్కలు రాకముందే ఇది కోకిలకూత కూసినది. తనబిడ్డ కాదని తెలియగానే కాకి దీనిని ముక్కుతో పొడిచి చంపి, కులాయమునుండి క్రిందికి కూలద్రోసినది. మానవులు కాని, పశువులు కాని, పక్షులు కాని, అధికప్రసంగమువలన ఇట్లే దుఃఖ భాక్కులు కావచ్చును" అని యీ గాథలు పలికెను:

తరుణమ్మునకు ముందు ధ్వనిచేయువాడు
చచ్చును కోకిలశాబకం బట్లు,
అంతటి తీక్ష్ణంబు లైనశస్త్రమ్ము
లైన, హాలాహలంబైనను కాని,
ఆకస్మికమ్ముగా నాదుదుర్భాష
కన్నను చురుకులౌ మిన్నలు కావు.

ఉచితకాలమున, ననుచితకాలమున
బుద్ధిమంతుడు వాక్కువూన్కి రక్షించు:
తనకు సమాను డాజనునితోగూడ
అతివేలముగ మాటలాడ డెన్నండు.

అందుచే ధీమంతు డైనట్టివాడు
సమయజ్ఞు డగుచు యోచన చేసి పలుకు:
వశవర్తు లగుదురు వైరు లాతనికి,
అల సుపర్ణునకు సర్పాదులువోలె.

బోధిసత్త్వుని యుపదేశము విన్నప్పటినుండియు రాజు మితభాషి యయ్యెను. ఆతడు బోధిసత్త్వుని విశేషముగా బహూకరించెను.

శాస్త్ర ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున కోకిలపోతము కోకాలికుడు. పండితామాత్యుడు నేనే.

332 రథలట్ఠి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, కోసలరాజపురోహితుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆయనరథములో నెక్కి తన జమీాగ్రామమునకు బోవుచుండెను. ఎగుడు ప్రదేశమున రథమునుండి రథమునుండి ధ్వనిచేయుచు బండ్ల వరుస వచ్చుచుండుట చూచి "మీా బండ్లవరుస ఆపుడు" అని రెండు మార్లు కేకవేసెను. శకటము లాగకపోవుటచే కోపించి బ్రాహ్మణుడు తన చేతనున్న కొరడాకర్రతో మొదటిబండి పోలుమీాద కొట్టెను. అది విడిపోయి ఆయనశిరస్సుపై తగిలెను. అప్పు డాయన ఆగి రాజుతో "బండ్లవాండ్రు నన్ను కొట్టినా" రని విన్నవించెను. రాజు వారిని పిలిపించి ప్రాడ్వివాకులకు ఆ అభియోగము తెలియపరచెను.

ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో కూర్చుండి "ఆయుష్మంతులారా, రాజపురోహితుడు తనను బండ్లవాండ్రు కొట్టి రని అభియోగము తెచ్చి ఓడిపోయినాడు" అనుచుండిరి. శాస్త అచట కరుదెంచి విషయము తెలిసికొని "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఇట్లే జరిగెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయన న్యాయమంత్రిగా నుండెను. అంతయును పూర్వోక్తవిధమే! ఈకథలో మాత్రము రాజు విచారణప్రారంభమున బండివానిని బిలిపించి అభియోగము లేకుండనే వానితో "నీవు మాపురోహితుని కొట్టి, ఆయన నుదుటిపై బొప్పికట్టించినావు" అని వానిఆస్తిని జప్తుచేయవలసిన దని ఆజ్ఞయిచ్చెను. అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు "మహారాజా, అభియోగము లేకుండనే మీారు వీని సర్వస్వగ్రహణమున కాజ్ఞ యిచ్చినారు. ఒక్కొక్కరు స్వయముగానే దెబ్బకొట్టుకొని ఇతరులు కొట్టినా రని చెప్పుచుందురు. కావున విచారణ నడపకుండ ఏమియు చేయుట ఉచితము కాదు. రాజ్యపాలన చేయువారు వ్యవహారము విని తీర్పుచెప్పుట యుక్తము" అని ఈ గాథలు పలికెను:

కొందరు కొందరు ముందుగా తామె
కొట్టి, అన్యులు తమ్ము కొట్టిన యట్లు
విజయ మొందియు తామె విజితులైనట్లు
పల్కుచుందురు రాజ,! ప్రథమమ్మునందు
వచ్చి నివేదించువారలవాక్కు
విశ్వాసయోగ్యంబు వెంటనే కాదు
అన్యనివేదనం బాలించి, ఏది
న్యాయమో దానినే చేయుట మేలు.

భోగాలలో బడిపోవుచు, నాల
సించెడి గృహమేధి శ్రేష్ఠుండు కాడు.
సంయమమ్మే లేని సాధువు కాని
న్యాయమ్ము చూడని నరపతి కాని
క్రోధమ్ము విడువని కోవిదుం డేని
మంచివారలు కారు: మనుజనాయకుడు
చేసి విచారణ శిక్షాదికంబు
విధియింపగా కీర్తి వృద్ధినిగాంచు.

రాజు బోధిసత్త్వుని మాటలు విని ధర్మానుసారముగా చేసిన విచారణలో బ్రాహ్మణునిదే దోషమని తేలెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున బ్రాహ్మణుడు నేటి బ్రాహ్మణుడే; పండితామాత్యుడు నేనే.

333 పక్కగోధ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము జేయుచు ఒకానొక గృహస్థును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

వర్తమానకథ సుచ్చజజాతకమున (320) వచ్చినది. ఆయన మరలి వచ్చు సమయమున త్రోవలో వేటకాడు కానబడి, ఇరువురకు సరిపోవు

నంత వండిన ఉడుము నిచ్చెను. భార్యను నీరు త్రాగ నంపి ఆతడు దానిని సంపూర్ణముగా భక్షించి, ఆమె మరలివచ్చిన పిదప "భద్రే, ఉడుము పారిపోయినది" అని చెప్పెను. "మంచిది స్వామీ, ఉడకబెట్టిన ఉడుము పారిపోయినపుడు మన మేమి చేయగలము" అని యామె పలికెను.

వారు జేతవనము చేరి నీరు త్రాగి, శాస్త్ర సన్నిధి కరిగి కూరుచున్నపుడు శాస్త్ర "ఉపాసికా, ఈనీభర్త హితచింతకుడేనా? నీయెడ ప్రీతి చూపునా? మేలు చేయునా?" అని ప్రశ్నించెను.

"భన్తే, నేను ఈయనకు హితచింతకురాలను; ప్రీతి చూపుదును; మేలు చేయుదును. కాని ఈయన స్నేహరహితుడు."

"ఉండుగాక. ఇప్పు డిట్టున్నాడు, కాని నీగుణములను స్మరించి నపుడు సమస్తము నీకిచ్చెను" అని శాస్త్ర, ఆమెప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

ఈ కథలో వారు మరలి వచ్చుసమయమున మార్గములో లుబ్ధకుడు వారిని జూచి బడలినట్టు గ్రహించి, ఇరువురు భుజించుటకై వండిన ఉడుము నిచ్చెను. రాజకన్య దానిని తీగెతో కట్టి తీసికొనిపోయెను. కొంతదూరము పోగా సరస్సు కనబడినది. త్రోవ విడిచి కొంతదూరమున వారు రావిచెట్టుక్రింద గూరుచుండిరి. "భద్రే, నీవు పోయి, కమలపత్రములతో దొన్నె చేసి, మంచినీరు తెమ్ము. మనము మాంసము భక్షింతము" అని రాజకుమారుడు చెప్పెను. ఆమె ఉడుమును చెట్టుకు వ్రేలాడదీసి, నీరు తెచ్చుటకై సరస్సుకు పోయెను. రాజకుమారుడు ఉడుమును తిని, తోకచివరభాగము చేత బట్టుకొని, పరాఙ్ముఖుడై కూరుచుండెను. ఆమె జలము తెచ్చినంతనే "భద్రే, ఉడుము కొమ్మపైనుండి దుమికి బిలములోనికి పారిపోయినది. నేను పరుగెత్తిపోయి, తోక పట్టుకొంటిని. చేతిలో నున్నభాగము తెగిపోయినది, తక్కినభాగము బిలములో ప్రవేశించినది" అనెను. "దేవా, వండిన ఉడుము పరుగెత్తిపోయినపుడు మన మేమి చేయగలము? పోవుదము" అని రాజకుమారి పలికెను.

వారు నీరు త్రాగి వారాణసి చేరిరి. రాజకుమారునకు రాజ్యము వచ్చినపిమ్మట ఆమెను పట్టపుదేవిని మాత్రము చేసినాడు; సమ్మానాదులు ఏమాత్రము లేవు.

బోధిసత్త్వుడామెకు సమ్మానాదులు చేయించు తలపుతో ఒకనాడు రాజసమ్ముఖమున నిలిచి రాణితో "ఆర్యే, మీవలన మా కేమియు లభించుట లేదు. మీదృష్టి మామీద పడుటలేదు" అనెను.

"నాయనా, ప్రభువువలన నాకే ఏమియు లభింపనప్పుడు మీ కేమి ఈయగలను? అరణ్యములో ఉడకబెట్టిన ఉడుమును సంపూర్ణముగా ఒక్కరే భుజించినవారు ఇప్పుడు మాత్రము నా కేమి యిత్తురు?" అని రాణి పలికెను.

"ఆర్యే, ఇట్లనరాదు. ప్రభువు ఇట్లు చేయరు."

"నాయనా, వారిసంగతి మీకు తెలియదు. నాకు తెలియును" అని రాణి ఈ తొలిగాథ పలికెను:

వల్కలంబులు దాల్చి వనమున రాజు,
కవచంబు, ఖడ్గంబు గ్రహియించువేళ
అశ్వత్థకోటరమందుండి యుడుము
పారిపోవుట నేను పరికించినాను.

ఈవిధముగా రాజులోపమును నలువురయెదుట ప్రకటించెను.

విని బోధిసత్త్వుడు "ఆర్యే, ప్రభువుకు మీమీద ఇష్టము లేనప్పటి నుండియు ఉభయులకును బాధగా నుండునట్లు మీ రిచ్చట ఏల నిలిచి యున్నారు?" అని ఈ రెండుగాథలు పలికెను:

నమ్రత చూపుచో నమ్రుడ వగుము;
సఖ్యమ్ము చేయుము సంగతి వేడ,
ఉపకార మొనరింప నుపకృతి చేయు,
మపకారికి ననర్థ మాచరింపకుము.

విడిచిపెట్టుము నిన్ను విడనాడువాని,
పేరాసకలవాని జేరబోవకుము.

సాంగత్యము విరక్తజనునితో వలదు;
తరువులు ఫలరహితమ్ములౌ పిదప

ద్విజములు చనునట్లు వేరొకచోటు
ప్రాపింపుము: జగత్తు బహువిశాలంబు.

బోధిసత్త్వునివాక్కులు వినినంతనే రాజున కామెగుణములు జ్ఞప్తికి వచ్చినవి. "భద్రే, నేటివరకు నీగుణగణమును లెక్కింపకుంటిని; పండితోత్తమునివాక్కులవలన తెలిసికొంటిని. నాయపరాధములను నీవు సహించియుంటివి. నీ కీరాజ్యమంతయును ఇచ్చుచున్నాను" అని రాజు నాలుగవ గాథ పలికెను:

క్షత్త్రియాణీ, కృతజ్ఞతవల్ల నీకు
శక్తికొలందిని సలుపుదు పనులు.
అనుకొమ్ము నీదిగా ఐశ్వర్య మెల్ల:
నీవు కోరినదాని నే నిత్తు నీకు.

ఇట్లు పలికి రా జామెకు సమస్తసంపదల నొసగి, ఈయన ఈమె గుణగణమును జ్ఞప్తికి తెచ్చినాడు అని బోధిసత్త్వునకు విశేషసంపద యిచ్చెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశనము కావించి, జాతకములు సరిపోల్చెను. అంతట భార్యాభర్తలు శ్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు లయిరి. ఆకాలమున భార్యాభర్తలు ఈకాలపు భార్యాభర్తలే; పండితామాత్యుడు నేనే.

334 రాజోవాద జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు రాజోపదేశవిషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

వర్తమానకథ సకుణ జాతకమున వచ్చును. ఇచ్చట శాస్త "మహారాజా, ప్రాచీనరాజులు పండితులవాక్కు విని, ధర్మానుసారముగా రాజ్యపరిపాలనము చేసి, స్వర్గము చేరిరి" అని రాజుప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి పెద్దవాడయి సమస్తవిద్యలు నేర్చి, ప్రవ్రజించి, అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొంది, రమణీయహిమాలయప్రదేశమున ఫలమూలము లాహారముగా నివసించుచుండెను.

ఆకాలమున రాజు తనలోపములను చూపువారికై వెదకుచుండెను. నగరిలోను, నగరములోను అట్టివాడు లభింపకపోవుటచే వేషము మార్చి జనపదములలో తిరగజొచ్చెను. అప్పటికిని గుణములే వినుచు, లోపములను చెప్పువారు కనబడనందున రాజు హిమాలయప్రదేశమున విచరించు బోధిసత్త్వుని యాశ్రమము జేరి, ఆయనకు ప్రణామము చేసి, ఒకప్రక్కగా గూరుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు కుశలప్రశ్నలు వేసి, అడవిలో పండిన మఱ్ఱిపండ్లు తినుచుండెను. అవి పంచదారవలె తియ్యగా శక్తిదాయకముగా నుండెను. బోధిసత్త్వుడు రాజుతో "పుణ్యపురుషా, ఈపండ్లు తిని, నీరు త్రాగుము" అని ఫలము లిచ్చి, నీ రొసగెను. తిని రాజు "భన్తే, ఈఫలము లింత తియ్యగా నుండుటకు కారణ మేమి?" అని యడిగెను.

"పుణ్యపురుషా, రాజు న్యాయానుసారముగా పరిపాలించుచుండుటచే ఇవి మధురముగా నున్నవి" అనెను.

"రాజు అధార్మికుడైనచో వీనిలో తీపి తొలగిపోవునా?"

"అవును. రాజులు ధర్మము విడనాడుచో తైలము, మధువు, శర్కర మొదలగువానిరుచి పోయి, అడవిలోని ఫలమూలాదుల మాధుర్యము పోయి, అన్నియు ఓజోరహితములగును, చెడిపోవును. ఇవియే కాదు; సమస్తరాష్ట్రముకూడ ఓజోరహితమై చెడిపోవును. రాజులు ధార్మికులైనచో అన్నియు మధురములై, శక్తివర్ధకములై, రాష్ట్రమంతయు శక్తిమంత మగును."

అవు నని రాజు తా నెవరో తెలుపక బోధిసత్త్వునకు ప్రణామము చేసి, వారాణసికి మరలిపోయెను. తాపసివాక్కులను పరీక్షింపవలె నని బుద్ధిపుట్టి రాజు ధర్మవ్యతిరేకముగా రాజ్యము చేసి చూచెద నని కొద్దికాల మట్లు గడపి, మరల బోధిసత్త్వునికడ కేగి ప్రణామము చేసి

ఒకప్రక్క కూరుచుండెను.

ఆయన రాజుకు పండినమఱ్ఱిపండ్లు బెట్టెను. అవి చేదుగా నుండుటచే రాజు ఉమిసి "భదంతా, పండ్లు చేదుగానున్నవి" అనెను.

"పుణ్యపురుషా, రాజు ధర్మము విడనాడియుండును. రాజు లధార్మికు లగుచో అడవిలోని ఫలమూలాదులు ఓజోరహితము లగును" అని ఈ గాథలు పలికెను:

పుంగవము వక్రముగ నదిం బోవు నేని
గోవు లన్నియు తద్రీతి బోవసాగు.

ఉత్తముం డని విఖ్యాతి నొందువాడు
చేయు నేని యధర్మం బశేషజనులు
ఆదిలోనె యధర్మమ్ము నాచరింత్రు.

రా జధార్మికు డైనచో రాష్ట్రమెల్ల
పొందు నెన్నియొ కష్టముల్; పుంగవంబు
సూటిగా నీదు పక్షాన ఏటియందు
గోవు లన్నియు సూటిగా బోవుచుండు.

ధార్మికుడె రైన యెడల నుత్తముడు, రేడు,
జనము ధార్మిక మగును, రాష్ట్రము సుఖించు.

రాజు బోధిసత్త్వునికడ ధర్మములు విని, తాను రాజు నని ప్రకటించి "భన్తే, నావలననే మొదట పండ్లు తీయగా నుండి పిమ్మట తిక్తము లైనవి. మరల మధురము లగును" అని ఆయనకు ప్రణామము చేసి, నగరమునకు బోయి, ధర్మానుసారముగా పరిపాలించి సర్వము పూర్వస్థితికి దెచ్చెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు ఆనందుడు; తపస్వి నేనే.

335 జంబుక జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు దేవదత్తుడు తథాగతుని అనుకరించుటను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కథ పూర్వమే వచ్చినది. ఇచట సంక్షేపరూపము. ఇచట శాస్త ఆతనితో "సారిపుత్రా, దేవదత్తుడు నిన్ను చూచి ఏమిచేసినాడు" అనెను. "భన్తే, అతడు మిమ్ము అనుకరించుచు నాచేతిలో వీవననుంచి పండుకొనెను. అంతట కోకాలికుడు ఆతని రొమ్ముమీద మోకాలితో పొడిచెను. ఈవిధముగా ఆతడు వ్యథ పొందెను." ఈ విధముగా స్థవిరుడు చెప్పెను. విని శాస్త "సారిపుత్రా, దేవదత్తు డిప్పుడే కాదు. పూర్వముకూడ నన్ననుకరించి వ్యథచెందెను" అని, ఆతనిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు సింహముకడుపున బుట్టి హిమాలయమున గుహలో నివసించుచుండెను. సింహ మొకనాడు వనమహిషమును సంహరించి మాంసము తిని, నీరు త్రాగి, మరలివచ్చుచుండగా నక్క చూచి భయముచే పరుగెత్త నేరక నేలపై బోర్లబండుకొనెను. "జంబుకమా, ఏమిది?" యని సింహ మడుగగా "మహాశయా, నేను మీసేవ చేయుదును" అని నక్క యనెను. "అట్లయిన రమ్ము" అని సింహము జంబుకమును నిజనివాసమునకు గొనిపోయి ప్రతిదినము మాంసము తెచ్చిపెట్టి దానిని పోషించుచుండెను. సింహము కొట్టి తెచ్చిపెట్టు మాంసము తినగా ఒడలు బలిసి, ఒకనాడు జంబుకమునకు అభిమానము పుట్టి "స్వామీ, నా మూలమున ప్రతిదినము మీకు అసౌకర్యము కలుగుచున్నది. అనుదినము మీరు మాంసము తెచ్చి నన్ను పోషించుచున్నారు. నేడు మీ రిచ్చటనే యుండుడు. నేను ఏనుగును చంపి, మాంసము తిని, మీకు గూడ తెచ్చెదను" అని చెప్పెను.

"జంబుకమా, నీ విట్లు కోరకుండుట మంచిది. ఏనుగున్ను వధించి

మాంసము తినుజాతియందు నీవు పుట్టలేదు. నేను వారణమును చంపి నీ కిత్తును. గజశరీరము మహోన్నతము. నామాట వినుము. అన్యథా చేయకుము" అని సింహ మీ తొలిగాథ పలికెను:

తనువు పెద్దది, దీర్ఘదంతములు కలది
ఇభము; నీవు జంబుకము, జన్మింప లేదు
కుంజరమ్మును పట్టెడి కులమునందు.

సింహము నిషేధించినను సృగాలము గుహనుండి బయలుదేరి మూడుమారులు హుక్కా అని నక్కకూత కూసి, పర్వతశిఖర మెక్కి క్రిందిభాగమున నల్లని యేనుగు పోవుచుండుట చూచి, ఎగిరి దాని కుంభస్థలముపై దుముకబోయి పాదముకడ బడెను. వారణము రెండవ పాదము నక్క శిరస్సుపై ఉంచెను. నక్కతల పగిలి చూర్ణము కాగా, అది ఆక్రోశించుచు కుప్పగా కూలిపోయెను. గజము ఘీంకారము చేయుచు వెడలిపోయెను.

బోధిసత్త్వుడు పోయి పర్వతశిఖరముపై నిలిచి, నక్క నాశమగుట చూచి అభిమానకారణమున నక్క నశించినది అని ఈ మూడుగాథలు పలికెను:

సింహమై పుట్టక సింహవిక్రమము
నూరక నటియింప గోరెడి మృగము
భద్రనాగము గాంచి పైకి లంఘించి
నేలపై గూలు సృగాలము ట్లగును
ఉత్తముండు, కులీనుడు, సత్త్వ కల
భూరిదేహునితో సరిపోల్చు కొన్న
యతడు గజహతజంబుక మట్లు కూలు.
తనశక్తి గ్రహియించి, దాని లోపలనె
యోచనతో పను లొనరించువాడు,
జపమున, మంత్రాన, స్వచ్ఛవాక్కునను
సంప్రాప్త నిర్దుష్ట సర్వార్థు డగును.

ఈప్రకారము బోధిసత్త్వుడు మూడుగాథల ద్వారా ఈలోకమున కర్తవ్య మేదో దానిని బోధించెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము జేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున సృగాలము దేవదత్తుడు; సింహము నేనే.

336 బ్రహాచ్ఛత్ర జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, కపటభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమాన కథ ఇదివరలోనే వచ్చినది.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు అర్థధర్మానుశాసకమంత్రిగా నుండెను. వారాణసీప్రభువు మహాసైన్యముతో కోసలరాజ్యముపై దాడివెడలి, శ్రావస్తికి జని యుద్ధము చేసి, నగరములో ప్రవేశించి, రాజును పట్టుకొనెను. కోసల రాజుకు ఛత్రుడనుపుత్రు డుండెను. అతడు వేషముమార్చి బయలుదేరి, తక్షశిలకు బోయి, అక్కడ మూడువేదములను పదునెనిమిది విద్యలను నేర్చి, తక్షశిలనుండి బయలువెడలి మార్గమున వివిధవిద్యలు నేర్చుకొనుచు ఒకానొక సీమాంతగ్రామము చేరెను. అచటి యరణ్యములో ఆశ్రమము నిర్మించుకొని, అయిదువందలతపస్వులు నివసించుచుండిరి. కుమారుడు వారికడకు బోయి గ్రహింపదగిన దంతయు వారివలన గ్రహించి, ప్రవ్రజించి, క్రమముగా ఆగణమునకు శాస్త యయ్యెను.

ఆయన ఒకనాడు తపస్వులను సంబోధించి "మిత్రులారా, మీరు మధ్యదేశమున కేల వెళ్ళరు?" అనెను.

"మధ్యదేశములోనివారు పండితులు; ప్రశ్నలు వేయుదురు. పుణ్యానుమోదనము చేయింతురు. మంగళసూత్రపాఠము చేయింతురు. అసమర్థులయినచో నిందింతురు. భయముచే మే మచ్చటికి బోవుట లేదు." "మీకు భయము లేదు. నే నంతయు నెరవేర్చెదను." "అట్లయిన నడువుడు."

తమతమ కుచితవస్తువులతో అందరును వారాణసి చేరిరి. వారాణసీ నరేశుడు కోసలప్రభువును తనయధీనమునం దుంచుకొని, అచ్చట అధి కారిని నియోగించి, అక్కడి ధనమును వారాణసికి తెప్పించి ఇనుప కడవలలో నింపి, వానిని ఉద్యానమున పూడ్పించెను. తాను రాజధాని లోనే నివసించుచుండెను.

ఆఋషులు రాత్రివేళ రాజోద్యానమున నుండి మరునాడు భిక్షార్థము నగరములోనికి బోయి, రాజద్వారమున నిలిచిరి. రాజు వారిచర్యకు

ప్రసన్నుడై వారిని లోనికి బిలిపించి ఉన్నతాసనములపై గూరుచుండ బెట్టి యవాగు, ఖజ్జకములు వడ్డనచేయించెను. భోజనసమయమున అనేకకుశలప్రశ్న లడిగెను. ఛత్రుడు రాజును ప్రసన్నుని చేసి, సమాధానము లిచ్చి, భోజనానంతరము విచిత్రదానానుమోదము చేసెను.

రాజు సుప్రసన్నుడై వారందరు ఉద్యానమున నిలుచునట్లు మాట పుచ్చుకొనెను. నిధినిక్షేపములను గ్రహించుమంత్రము తెలియుటచే ఛత్రుడు తనతండ్రిధన మచ్చట నుండుట తెలిసికొని "ఈధనము గొనిపోయి రాజ్యము మరల చేకొందు" నని తలచి తాపసులతో "ఆప్తులారా, నేను కోసలరాజపుత్రుడను. వారాణసీప్రభువు మారాజ్యము గ్రహించినాడు. నేను వేషము మార్చి ఇంతకాలము ప్రాణములు దక్కించుకొంటిని. ఇప్పుడు మాకులధనము లభించినది. దీనిని గొనిపోయి రాజ్యము మరల చేకొందును. మీ రేమి చేయుదురు?" అని యడిగెను. "మేము నీవెంట వత్తుము" అని వారు చెప్పగా మంచి దని రాజకుమారుడు తోలుసంచులు చేయించి, రాత్రివేళ నేల త్రవ్వించి ఇనుపబిందెలలోని ధనమును సంచులలోని కెక్కించెను. అయిదువందల తాపసులును మరికొందరును ధనమును మోసికొనిపోయి శ్రావస్తి చేరిరి. అక్కడి రాజ్యాధికారులను పట్టుకొని, నిజరాజ్యమును మరల చేకొని, ఛత్రుడు ప్రాకారాట్టాలకాదులు బాగుచేయించెను. అంతయు అభేద్యము చేసి తాను రాజధానిలో నివసింపజొచ్చెను.

ఉద్యానములోని ధనమును హరించి తాపసులు పలాయితులయిరని వారాణసీరాజుకు తెలియవచ్చెను. ఆత డుద్యానమునకు జని, ఇనుపకడవలు తీయించి చూడగా వానిలో చెత్తమాత్రము కానబడెను. ధనము పోవుటచే నతనికి బాధ కలిగెను. ఆతడు చెత్త చెత్త యని యరచుచు నగరమున తిరుగజొచ్చెను. ఎవ్వరును ఆయనదుఃఖమును నివారింపజాలకుండిరి.

బోధిసత్త్వుడు చూచి "రాజువ్యధ విశేషముగా నున్నది. విలపించుచు నగరమున తిరుగుచున్నాడు. ఈతనికి నేను తప్ప ఇతరులు దుఃఖోపశమనము చేయలేరు. నే నీతని దుఃఖము తొలగించెదను" అనుకొనెను. ఒకనాడు ఉభయులును సుఖాసీనులై యుండిరి. రాజు విలాపము ప్రారంభింపగా బోధిసత్త్వుడు తొలిగాథ పలికెను:

తృణము తృణ మని ప్రలపింతు వేల? తృణము
లెవరు కొనిపోయినారు? నీ కేమి ఫలము?
తృణము తృణ మని యరచెద వేల నీవు?

విని రాజు రెండవగాథ పలికెను:

ఛత్రనాముడు బ్రహ్మచారి బహుశ్రు
తుం డిట కరుదెంచి, తోడ్కొనిపోయె
నాదు సంపత్తి, తృణంబులు చల్లి.

విని బోధిసత్త్వుడు మూడవగాధ పలికెను:

కొలదితోడ విశేషమ్ము కోరువాడు
చేయునిట్టులె: తృణభాండసిద్ధి కవల
నేడ్చినను మొత్తుకొన ఫల మేమి యుండు?

ఇది విని రాజు నాలుగవగాధ పలికెను:

శీలవంతు డీరీతిని చేయ డెపుడు;
చేయుదురు మూఢు లిట్లు: దుశ్శీలు లైన
జనుని పాండిత్య మెల్ల నిష్ఫలము సుమ్మ!

ఈప్రకారముగా వానిని నిందించెను. బోధిసత్త్వుని యుపదేశము వలన రాజుదుఃఖము నిశ్శేష మయ్యెను. రాజు ధర్మానుసారముగా పరిపాలన చేసెను.

శాస్త్ర ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములం సరిపోల్చెను. ఆకాలమున పెద్దఛత్రుడు కపటభిక్షువు; పండితామాత్యుడు నేనే.

337. పీఠ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయు సమయమున ఒకానొకభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు జనపదమునుండి జేతవనము చేరి పాత్ర చీవరములు భద్ర పరచి, శాస్త్రకు ప్రణామము చేసి, తరుణశ్రమణులతో "శ్రీయుషగారెతు

లారా, అతిథిభిక్షువుల నాదరించువా రెవరు?" అని యడిగెను.

"ఆయుష్మన్, అనాథపిండికుడు అను మహాశ్రేష్ఠియు, విశాఖ అను మహాఉపాసికయు ఆదరింతురు."

మంచి దని యాతడు మరునాడు భిక్షు లెవ్వరును ప్రవేశించుటకు పూర్వము నగరమున ప్రవేశించి, అనాథపిండికుని గృహద్వారము చేరెను. ఆసమయ మగుటచే అతని నెవ్వరును లక్ష్యము చేయలేదు. అచట నేమియు లభింపకపోవుటచే అతడు విశాఖయింటికి బోయెను. చాల పెందలకడ బోవుటచే అచటగూడ నతని కేమియు లభింపలేదు. ఇటు నటు దిరుగుచు మరలివచ్చునప్పటికి యవాగు భోజనము ముగిసి పోయెను. మరల ఇటునటు దిరుగుచు వచ్చునప్పటికి మధ్యాహ్నభోజన మయిపోయినది. అతడు విహారము చేరి రెండుకుటుంబములవారిని నిందించుచు తిరుగుచుండెను.

ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో గూరుచుండి ఈ విషయము చర్చించుచుండగా శాస్త అరుదెంచి సంగతి గ్రహించి, భిక్షువును బిలువనంపి "భిక్షూ, ఇది నిజమేనా?" అని యడిగెను. "భన్తే, సత్యమే" అని యాత డన్నపిదప శాస్త 'భిక్షూ, కోపించెద వేల? పూర్వకాలమున బుద్ధోత్పత్తి కాకపూర్వము తపస్వి గృహస్థుల యిండ్ల కేగి, ఏమియు లభింపకున్నను శాంతముగా నుండెను' అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి, పెద్దవాడయి, తక్షశిలకు బోయి, సమస్తవిద్యలు నేర్చి, ప్రవ్రజించి, హిమాలయమున నివసింప జొచ్చెను. అచ్చట బహుకాల ముండి, పిమ్మట నగరము చేరి భిక్షాటనము బయలుదేరెను. ఆనాటిశ్రేష్ఠి శ్రద్ధావంతుడు, భక్తిసమన్వితుడు. "ఎవరియింట శ్రద్ధావంతులు భక్తులు ఉందు" రని బోధిసత్త్వుడు అడుగగా, శ్రేష్ఠియింట నని సమాధానము వచ్చెను. ఆయన అంతట శ్రేష్ఠి యింటికి బోయెను. ఆసమయమున శ్రేష్ఠి రాజసభలో నుండెను. ఇంటిలోనివా రెవరును బోధిసత్త్వుని చూడలేదు. ఆయన వెనుదిరిగి పోవు

చుండెను. రాజసభనుండి మరలి వచ్చుచున్న శ్రేష్ఠి ఆయనను జూచి ప్రణామము చేసి, భిక్షాపాత్ర కై కొని, నిజగృహమునకు గొంపోయెను. అంతట బోధిసత్త్వుని కూరుచుండబెట్టి, పాదములు కడిగి, వెన్న యవాగు భక్ష్యములును వడ్డించెను. భోజనసమయమున పలుకరింపక, అనంతరము ప్రణామము చేసి, యిట్లు విన్నవించెను:

"భన్తే, మాయింటికి వచ్చి భిక్ష మడిగినవారు కాని, శ్రమణ బ్రాహ్మణులు కాని రిక్తహస్తములతో మరలిపోవుట ఇంతవరకును లేదు. మాబిడ్డలు మిమ్ము జూడలేదు. కావున మీాకు పీఠము కాని, కాళ్ళుకడుగుట కాని, భోజనము కాని లభింపలేదు. మీారు ఊరకే మరలిపోవుచుంటిరి. ఇది మాయపరాధము. మమ్ము క్షమింపవలెను" అని శ్రేష్ఠి తొలిగాథ పలికెను:

పీఠ యేనియు నీకునై వేయమైతి
ముదక మేని, భోజన మేని, యొసగలేదు
నీవు మదపరాధమును మన్నింపవలయు.

విని బోధిసత్త్వుడు రెండవగాథ పలికెను:

లేదు నా కెట్టి యాసక్తి, లేదు కోప,
మప్రియపురేఖ మిగులలే దంతరంగ
మందు; నియ్యదియే భవదన్వవాయ
ధర్మ మే మగు నన్న వితర్క మొదవె.

విని శ్రేష్ఠి రెండుగాథలు పలికెను:

ఆర్యులైనవార లరుదేర పీఠంబు
సలిలతైలములను శ్రద్ధతోడ
బంధుజనుల కిచ్చుపగిది నొసంగుట
తొలుతనుండిగూడ కులముతీరు.

ధర్మోపదేశములు చేయుచు బోధిసత్త్వుడు వారాణసీశ్రేష్ఠియింట నుండి, ఆవల హిమాలయమునకు బోయి, అభిజ్ఞులను, సమాపత్తులను పొందెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశ సత్యప్రకాశనములు కావించి రెండుజాతకములు సరిపోల్చెను. భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున వారాణసీ శ్రేష్ఠి ఆనందుడు; తపస్వి నేనే.

338. థుస జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు అజాతశత్రువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆబిడ్డ తల్లికడుపున పడినపిమ్మట తల్లి యగు కోసలనరేశునిపుత్రికి బింబిసారనృపాలుని తొడలోని నెత్తురు త్రాగవలె నని కోరిక గలిగెను. ఆకోరిక దృఢమయ్యెను. పరిచారిక లామెను ప్రశ్నింపగా ఆమె యీ సమాచారము తెలియపరచెను. రాజు ఈవార్త విని లక్షణజ్ఞులను పిలువనంపి దీని తాత్పర్య మేమి అని యడిగెను.

దీని కడుపున నున్న బిడ్డ మిమ్ము సంహరించి మీరాజ్యము చేకొనును'' అని వారు చెప్పిరి.

''నా కుమారుడు నన్ను సంహరించి రాజ్యము చేకొన్నచో అంతేమి హాని కలదు'' అని రాజు తనతొడ బంగరుకత్తితో కోసి రక్తము తీసి దేవికి త్రాగనంపెను.

''నా తనుజాతుడు తండ్రినే సంహరించుపక్షమున ఇట్టివానితో నా కేమి పని!'' అనుకొని ఆమె గర్భస్రావముకై కడుపు గుద్దించుకొనెను. ఈవార్త తెలిసినంతనె రాజు ఆమెను పిలువనంపి ''భద్రే, నాకుమారుడు నన్ను సంహరించి రాజ్యము గైకొనును. నేను జరామరణములు లేనివాడను కాను. జననాంతరము పుత్రునిముఖము చూడనిమ్ము. ఇట్టిపనులు చేయకుము.'' అంతట నామె ఉద్యానములోనికి పోయి పొట్టగుద్దించుకొనెను. రాజు ఈసంగతి తెలిసికొని తోటలోనికి పోయి ఆపని మాన్పించెను. నెలలు నిండినపిదప ఆమె మగశిశువును కనెను. నామకరణమునా డాతనికి అజాతశత్రు డని పేరు పెట్టిరి. జాతుడు కాక మునుపే తండ్రియెడ శత్రుత్వ ముండునని తెలియుటచే అజాతశత్రువని అనిరి. అతడు పెరిగి పెద్దవా డగుచుండెను. ఒకనాడు శాస్త అయిదు వందలమంది భిక్షువులతో రాజమందిరము చేరెను. రాజు ప్రశస్త భోజనము వడ్డనచేయించి శాస్తకు ప్రణామముచేసి ఒకప్రక్కన ధర్మోపదేశము నాలకించుచుండెను. ఇంతలో రాజకుమారుని అలంకరించి తండ్రిచేతుల కిచ్చిరి. రాజు వాత్సల్యముతో బిడ్డను తీసికొని ఒడిలో కూర్చుండబెట్టుకొనెను. రాజు పుత్రప్రేమ వలన వానిని

లాలించుచు ధర్మప్రసంగము సరిగావినకుండెను; రాజుఅశ్రద్ధ గమనించి, శాస్త "మహారాజా, పూర్వము పుత్రునియెడ సంశయము కలిగిన రాజులు, బిడ్డను, యెచ్చటనో గుప్తము చేయించి, తమ మరణాంత రము గద్దె యెక్కింపు డని చెప్పెడివారు" అని రాజు ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు తక్షశిలలో ప్రసిద్ధాచార్యుడై అనేక రాజకుమారులకు బ్రాహ్మణకుమారులకు విద్యలు నేర్పుచుండెను. వారాణసీ రాజ పుత్రుడు పదునారేండ్లవయసున ఆయనకడకు పోయి మూడు వేదము లను, సర్వవిద్యలను గ్రహించి, ఆచార్యునికడ సెలవువేడెను. రాజ కుమారునకు నిజపుత్రునివలన ఉపద్రవము కలుగు నని ఆచార్యుడు అంగవిద్యవలన గ్రహించి, ఆయుపద్రవమును తొలగింప దలచి నాలుగు గాథలు రచించి యిట్లు చెప్పెను. "నాయనా, నీకుమారుడు పదునారు సంవత్సరముల వయస్సున నీకడ భోజనమునకు గూరుచున్నప్పుడు తొలి గాథను, రెండవది దర్బారులోను, ప్రాసాదము నెక్కునపుడు పైసోపానముమీాద ఆగి మూడవ గాథను, శయనాగారములోనికి పోవు నపుడు వసారాలో (శ్రీగర్భము) నిలిచి నాలుగవగాథనుపఠింపుము." రాజకుమారుడు సమ్మతించి వానిని గైకొని, ఆచార్యునకు ప్రణామము చేసి, వెడలిపోయెను.

తండ్రి పోయిన పిమ్మట ఆతడు రాజయ్యెను. ఆతని కుమారునకు పదునారేండ్లు వచ్చెను. వాడు రాజవైభవమును చూచి తండ్రిని వధించి రాజ్యము పొందగోరి తనసేవకులతో చెప్పగా, వారు "దేవా, వార్ధకములో ఐశ్వర్యము లభించినను ప్రయోజన మేమి? ఏదో ఉపా యమున రాజును సంహరించి, రాజ్యము గ్రహింపవలెను" అని చెప్పిరి. రాజకుమారుడు యోచించి "విషము పెట్టెదను" అని భావించి, భోజనసమయమునకు విషము వెంటగొనిపోయి తండ్రిప్రక్కన గూరు చుండెను. పళ్ళెరములో ఆహారము వడ్డింపగానే రాజు తొలిగాథ పలికెను:

ధాన్యతండులముల తారతమ్యంబు
తెలియును, కావున నెలుక బియ్యమునె
భుజియించు ధాన్యంపుపొట్టును విడిచి.

తనసంగతి తెలిసె నని భయపడి వాడు విషము కలపకుండనే తండ్రికి, ప్రణామము చేసి వెడలిపోయెను. వా డీసంగతి నిజసేవకులకు జెప్పి "నాసంగతి బయటపడినది. ఇప్పు డేమి చేయవలెను?" అని యడిగెను. వా రుద్యానమునకు బోవునపుడు రహస్యముగా కూడి యోచించి "ఉపాయము కలదు. ఖడ్గము సిద్ధముగా నుంచుకొనుడు. రాజు దర్బారుకు బోవునపుడు మీ రమాత్యులనడుమ నిలిచి, రాజు అజాగ్రత్తగా నున్నపుడు ఖడ్గముతో ప్రహరింపుడు" అని చెప్పిరి. మంచి దని వాడు కత్తిధరించి రాజు దర్బారుకుబోవునపుడు ప్రహరించుటకై అదను వేచియుండ రాజు రెండవగాథ పలికెను:

ఆలోచనలు చేతు రడవిలో నెవరు
గ్రామాన గుసగుసల్ కావింతు రెవరు?
అన్వేషణముచేతు రవసరార్థంబు
ఎవ్వార; లిది యెల్ల ఎరుకయే నాకు.

తనసంగతి తండ్రికి తెలిసె నని కుమారుడు భయపడి, పోయి సేవకులతో జెప్పెను. ఏ డెనిమిది దినము లయినపిదప వారు "మీరు విరుద్ధముగా నున్నా రని నాయనగారికి తెలియదు. వైఖరినిబట్టియే గ్రహింపవచ్చును" అని చెప్పిరి.

ఒకనాడు వాడు ఖడ్గము గైకొని సోపానములపైన గదివాకిట నిలిచి యుండెను. రాజు మెట్లపై కెక్కి మూడవగాథ పలికెను:

ధర్మపత్నికి గల్గు తనయుండు, యూథ
పతి యగు నన్నట్టి భయముచే తండ్రి
మర్కటరాజు కుమారు బీజములు
చిన్నతనంబున ఛేదించినాడు.

తండ్రి తనను బంధించు నని కుమారు డనుకొని, భయపడి పారిపోయి సేవకులతో "నాయన నన్ను భయపెట్టినాడు" అని చెప్పెను. మాసార్థ మయిన పిమ్మట వారు "కుమారా, మీసంగతి తెలిసినచో

రాజు ఇన్నిదినము లూరకుండడు. ఆయన వైఖరియే తెలుపుచున్నది. సంహారింపుడు'' అని చెప్పిరి. కుమారు డొకనాడు కత్తి ధరించి మేడలో శయనాగారమున మంచముక్రింద దాగుకొని అదను వేచియుండెను. రాజు రాత్రివేళ భోజనానంతరము పండుకొందు నని సేవకులను బంపివేసి, శయనాగారము ప్రవేశించి, శ్రీగర్భములో నిలిచి నాలుగవ గాథ పలికెను:

అంధమేషము క్షేత్రమందు నల్గడల,
తిరుగాడుచుండెడి తీరున నెవరు
పర్యటించుచు క్రింద బడియుండు తుదకు
సర్వమ్ము నాకును జ్ఞాతమ్మ సుమ్మ!

విని, తండ్రికి తనవ్యవహారము తెలిసినదనియు, ఇక తనను నాశము చేయుననియు కుమారుడు భయపడి, మంచముక్రిందినుండి ఈవలకు వచ్చి, ఖడ్గము తండ్రిపాదములపై నుంచి, సాష్టాంగప్రణామము చేసి "దేవా, క్షమింపవలెను'' అని వేడెను. "నీ నేర్పు ఎవరికిని తెలియ దనుకున్నావా?'' అని రాజు బెదరించి, బేడీలు వేయించి, బందిగమునందుంచి, కావలి పెట్టించెను. అప్పుడు రాజుకు బోధిసత్త్వునిగుణము తెలిసెను.

రాజు మరణించినపిమ్మట చెరసాలలో నున్న రాజకుమారుని ఈవలకు గొనివచ్చి రాజ్యాభిషేకము చేసిరి.

శాస్త జాతకములను పరిపోల్చెను. ఆ కాలమున తక్షశిలలో ప్రసిద్ధాచార్యుడను నేనే.

339. బావేరు జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు లాభసత్కారములు కోల్పోయిన తైర్థికుల విషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

బుద్ధుడు జన్మించుటకు పూర్వము తైర్థికులకు లాభము కీర్తి ప్రాప్తించుచుండెడివి. బుద్ధుడు జన్మించినపిదప ఆయనకు యశోలాభ

ములు ప్రాప్తింప జొచ్చెను. ఈ విషయమును గూర్చి ధర్మసభలో చర్చ జరుగుచుండగా శాస్త అచటికి కరుదెంచి విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ గుణవంతుడు జనించు వరకును, గుణహీనులకు యశోలాభములు ప్రాప్తించెడివి" అని పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు నెమలికడుపున బుట్టి, పెరిగి, మిక్కిలి చక్కదనముతో వనమున సంచరించుచుండెను. ఆసమయమున కొందరు వణిజులు దిశాకాకమును గొని పడవలో బావేరురాష్ట్రము చేరిరి. ఆకాలమున బావేరురాజ్యమున పక్షులు లేవు. ఆరాష్ట్రప్రజలు వచ్చి పంజరములోని పక్షిని చూచి "దీనిచర్మ వర్ణము చూడుడు. ముక్కు కంఠము వర కున్నది. నేత్రములు మణిగోళములవలె నున్నవి" అని దానిని ప్రశంసించి, వణిక్కులతో "ఆర్యులారా, ఈపులుగును మా కిండు. దీనితో మాకు పనియున్నది. మీ రాష్ట్రములో మీకు వేరుపిట్టలు దొరకును" అనిరి.

"అట్లయిన వెల యిచ్చి తీసికొనుడు."

"అయిదు కార్షాపణములు తీసికొని పిట్ట నిండు."

"ఈయము."

ఈప్రకారముగా వెల పెరిగి తుదకు నూరుకార్షాపణము లయ్యెను. "దీనితో మాకు చాల పనియున్నది. కాని కేవలము మీమైత్రిని బట్టి అంగీకార" మని నూరుకార్షాపణములు తీసికొని వర్తకులు కాకి నిచ్చిరి.

వారు దానిని బంగరుపంజరములో నుంచి రకరకముల మత్స్య మాంసములు ఫలములు పెట్టి పోషించుచుండిరి. వేరొకపిట్ట లేకపోవుటచే ఈదుర్గుణములవాయసమునకే మేలు, ఆదరము లభించుచుండెను.

వేరొకసారి వర్తకులు నెమలిని గొనిపోయిరి. చిటికలు వేయగానే కూయుట, తాళములు వాయించినంతనే నృత్యము నేర్పి మయూరమును వెంటగొనిపోయిరి. జనులు గుమిగూడినంతనే నెమలి పడవ

ముందుభాగమున నిలిచి, రెక్కలు విదల్చి, మధురధ్వని చేయుచు నృత్యము చేసెను. జనులు ప్రసన్నచిత్తులై "ఆర్యులారా, ఈసుశిక్షిత పక్షిరాజమును మా కిండు" అని వణిజుల నడిగిరి.

"మొదట మేము వాయసమును దెచ్చినపుడు దానిని దీసికొంటిరి. ఇప్పుడు మయూరరాజమును తేగా దీనినిగూడ కావలెననుచున్నారు. మీరాష్ట్రమునకు పిట్టను దెచ్చినచో కష్టము."

"ఆర్యులారా, కానిండు. మీరాష్ట్రమున వేరొండు దొరకును. దీనిని మా కొసగుడు."

వెల పెంచి తుదకు వణిక్కులు సహస్రకార్షాపణములకు దాని నిచ్చిరి. కొన్నవారు ఏడుమణులు చెక్కిన బంగరుపంజరమున దాని నుంచి, మత్స్యమాంసములు, ఫలాదులు, తీయని పేలాలు, షర్బత్తు లిచ్చి పోషించుచుండిరి. మయూరరాజమునకు మంచిపేరు, ఆదరము లభించెను. నెమిలి వచ్చినప్పటినుండి కాకిని చూచువారు లేరు. దానికి తిండి దొరకకపోవుటచే కాకా అని యరచుచు పోయి చెత్త చెదరు పారవేయుచోట వాలెను.

శాస్త అభిసంబుద్ధుడైనపిమ్మట ఈ రెండుకథలను జోడించి ఈ గాథలు పలికెను:

క్రమనాదము గల్గు శిఖావళంబు
కానబడనంతవరకును కాకిపొందె
అచట ఫలమాంసములతోడ నాదరంబు.

చేరినంతనె నెమలి బావేరుసీమ
కాకమున కాదరంబెల్ల కట్టువడియె.

ధర్మరాజ ప్రభంకర దశబలధర
బుద్ధదేవుడు లోకాన పుట్టువరకు
జరుగుచుండెను బ్రాహ్మణశ్రమణపూజ.

దివ్యకంఠాన ధర్మోపదేశములను
మొదలిడినయంత బుద్ధుండు, మున్ను జరుగు
పూజలను తైర్థికుల్ కోలుపోయినారు.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమునందు కాకి నిగంఠనాథ పుత్రుడు. మయూరరాజు నేనే.

340. విసహ్య జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయునపుడు అనాథపిండికుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కథ పూర్వోక్త 'ఖదిరంగార' జాతకమున (40) వచ్చినది. ఈ కథలో శాస్త్ర అనాథపిండికుని సంబోధించి "గృహపతీ, పూర్వము శక్రు డాకాశమున నిలిచి దానము చేయవల దని చెప్పినను ప్రాచీన పండితులు దానము లిచ్చిరి" అని శాస్త్ర అతని ప్రార్థనపై పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఎనుబదికోట్ల ధనమున కీశ్వరుడై విసహ్య నామక శ్రేష్ఠిగా నుండెను. అతనికి పంచశీలములు లభ్యమయినవి. అతడు సహజముగానే దాత. అతడు నాలుగు నగరద్వారములకడను, నగరమధ్యమునను, తన సౌధముకడను ఆరుధర్మశాలలు నిర్మించి దానము లిచ్చుచుండెను. ప్రతిదినము ఆరులక్ష లిచ్చుచుండెను. సమస్తజంబూద్వీపము ఉడికిపోవునట్లు దానము లొసగుచుండుటచే శక్రునిభవనము కంపము నొందెను. దేవేంద్రుని పాండుకంబళశిలాసనము కంపము నొందెను. దేవేంద్రుని పాండుకంబళశిలాసనము వే డెక్కెను.

శక్రు డిట్లు తలపోసెను. "నన్ను స్థానభ్రష్టుని జేయదలచినవా డెవడు? విసహ్యానామకశ్రేష్ఠియా? ఇతడు రెక్కలు మిక్కుటముగా నార్చుచు జంబూద్వీప మంతటను సంచలనము కలుగునట్లు దానధర్మములు చేయుచున్నాడు. దానప్రభావముచే నన్ను పదచ్యుతుని జేసి తాను శక్రత్వము నొందదలచినట్లున్నాడు. ఇత డిక దానము చేయ జాలకుండునట్లు ధనముహరించి ఇతనిని దరిద్రుని జేసెదను." ఇట్లు తల పోసి శక్రు డతనిధనధాన్యములను, తైల మధుశర్కరాదులను, దాసీ దాసమును అంతర్థానము చేసివేసెను. దాననిర్వాహకులు వచ్చి "స్వామీ, దానశాలలు వట్టిపోయినవి. ఎక్కడివస్తువు లక్కడనే హరించిపోయినవి" అని విన్నవించిరి.

"దానధర్మముల నాపవలదు. ఎక్కడనో తెచ్చి ఖర్చులు నడుపుడు"

అని శ్రేష్ఠి వారల నంపి, భార్యతో "భద్రే, దానము నడుపుము" అని చెప్పెను.

ఆమె యి ల్లంతయు గాలించి, మినపగింజలో సగమైన ద్రారకక పోవుటచే "ఆర్యా, మన కట్టుబట్టలు తప్ప ఏమియు కానవచ్చుట లేదు. ఇ ల్లంతయు వట్టిపోయినది. సప్తరత్నములతో నిండిన కొట్లగదులు తెరచి చూడగా ఏమియు కానరాలేదు" అని చెప్పెను. దాసీదాసము కూడ కానరాలేదు. మహాసత్త్వుడు భార్యతో "భద్రే, దాన మెప్పటి కిని ఆపుటకు వీలులేదు. ఇ ల్లంతయు గాలించి, ఏ దయిన బయటికి దీయవలెను" అని పలికెను.

అప్పుడు గడ్డికోయువా డొకడు కొడవలి, కావడి, త్రాడు ద్వారము లోపల బడవేసి పరుగిడెను. శ్రేష్ఠి భార్య ఆ వస్తువులు తీసికొని వచ్చి "స్వామీ, ఇవి తప్ప మరి యేవియును కానరావు" అని చెప్పెను. "భద్రే, ఇంతకు పూర్వము నేను గడ్డి కోసియెరుగను. కాని నేడు గడ్డి కోసి తెచ్చి, అమ్మి దానధర్మములు చేయుదును" అని మహాసత్త్వుడు పలికి, దానభంగ మగు నను భయముచే కొడవలి, కావడి, త్రాడు తీసికొని, నగరము వెలువడి, గడ్డి మొలుచు ప్రదేశమునకు బోయెను. అక్కడ గడ్డి కోసి, రెండుమోపులు కట్టి, కావడిలో పెట్టి, ఒకటి అమ్మి తనకును, రెండవది అమ్మి ధర్మముచేయుటకును సంకల్పించి, నగర ద్వారముకడ గడ్డి విక్రయింపగా వచ్చిన వెలలో ఒక భాగము యాచ కుల కిచ్చెను. బిచ్చగాండ్రు హెచ్చుగా నుండిరి. మాకుకూడ ఇండు అని వారు కేకలు వేయగా నతడు మిగిలిన డబ్బుకూడ దానము చేసెను. ఆనాడు భార్యాభర్తలు భోజనము చేయలేదు.

ఈవిధముగా ఆరురోజులు గడచినవి. ఏడవనాడు అతడు గడ్డి తెచ్చి నప్పుడు ఆహారము లేకుండుటచేతను, అతిసుకుమారు డగుటవలనను, నెత్తి కెండ తగులుటచేతను అతనికన్నులు తిరిగినవి. ఆతనికి శోష వచ్చి, గడ్డిమోపు క్రిందబడినది. ఆవ్యాపారము గమనించుచు తిరుగు చున్న శక్రుడు ఆకసమున నిలిచి తొలిగాథ పలికెను:

దానము లోపంగుచుండ నీధనము కరిగె;
దానధర్మము లికముందు మాని నీవు
స్థిరముగా నున్న సంపద మరల వచ్చు.

మహాసత్త్వుఁ డాయనవాక్కులు విని "నీ వెవరు?" అని యడిగెను.

"నేను శక్రుడను."

"శక్రుడు స్వయముగా దానధర్మములు చేసి, శీలము పరిపాలించి ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠించి, సప్తవ్రతములు పూర్తిచేసి, శక్రత్వము పొందినాడు. కాని నీవో నిజప్రభావముచే దానమునకు విఘ్నము ఘటించినావు. ఇది అనార్యకృత్యము" అని మహాసత్త్వుఁ డీ మూఁడు గాథలు పలికెను:

ఆర్యుండు దారిద్ర్యమందు ననార్య
కార్యంబు చేయుట కాదు ధర్మమ్ము
భోగార్థమై ధనత్యాగంబు మాన
నిలువ దాసంపద నిశ్చయమ్ముగను.

ఎట్టి మార్గము వెంట నేగునో రథము
ఆత్రోవ రెండవయరదంబు చనును.
దేవరాజా, ప్రాతతెరువున సాగు
చుండు దానాపగ ఓసహస్రాక్ష!

ఒసగుచునుందు నా కున్నంతవరకు:
ఏమియు లేనప్పు డే మీయఁగలను?
ఇత్తును వాసవా, ఈస్థితియందు
తగదు ప్రమాదమ్ము దానమ్మునందు.

శక్రుఁ డాయనను నివారింపజాలక "దాన మెందుల కిచ్చుచున్నావు?" అని యడిగెను.

"నాకు శక్రత్వముమీఁద కాని, బ్రహ్మత్వముమీఁద కాని ఇచ్ఛ లేదు. సర్వజ్ఞత్వముకొఱకు ప్రార్థించుచు దానము చేయుచున్నాను."

ఆమాటలు విని శక్రుడు ప్రసన్నుఁడై ఆతని వీఁపుమీఁద హస్త ముంచి నిమిరెను. భోజనము చేసినవాని శరీరమువలె బోధిసత్త్వుని శరీర మాక్షణములో పుష్టినొందెను. శక్రునిప్రభావముచే అతనికి పూర్వైశ్వర్యము మరల లభించెను. ఆతనికి శక్రుడు విశేషధన మొసగి దానధర్మములు చేయ ప్రోత్సహించి, నిజస్థానమునకు జనెను. పోవునపుడు "మహాశ్రేష్ఠీ, నీవు ప్రతిదినము పన్నెండు లక్షలు దానము చేయుచుండు" మని చెప్పెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున శ్రేష్ఠిభార్య రాహులమాత; విశాఖ్యుడు నేనే.

341 కిన్నరీ జాతకము

ఈ జాతకకథ విస్తృతరూపమున కుణాలజాతకమున (536) వచ్చును.

342 వానర జాతకము

శాస్త వేళువనమున నుండునపుడు దేవదత్తుడు తలపెట్టిన వధను గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ పూర్వమే (57, 208) వచ్చినది.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు కోతికడుపున బుట్టి, పెరిగి గంగాతటమున నివసించుచుండెను.

ఆకాలమున గంగలో నివసించు ఆడమొసలికి బోధిసత్త్వుని గుండె మాంసముమీద కోరికకలిగి, భర్తతో చెప్పినది. మగమొసలి వానరమును నీటిలో ముంచి చంపి, గుండెకాయ భార్య కీయవచ్చు నని తలచి బోధిసత్త్వునితో "మిత్రమా, రా, దీవిలో మామిడిపండ్లు తిని వెళ్ళవచ్చును" అనెను.

"నే నెట్లు పోగలను?"

"నిన్ను నావీపుమీద గూరుచుండబెట్టుకొని తీసికొనిపోవుదును."

మకరముమనస్సు తెలియక వానర మెగిరి దానివీపుపై గూరుచుండెను. కొంచెము దూరము పోయి మొసలి "నీటిలో మునుగ నారంభించెను. "న న్నేల నీటిలో ముంచుచున్నా?" వని మర్కట మడిగెను. "నిన్ను చంపి, నీగుండె నాభార్య కిత్తును." నీవు మూర్ఖుడవు. నాగుండె రొమ్ములో నుండుననుకొంటివా?" "అయిన, దాని నెచట నుంచితివి?" "ఆమేడిచెట్టుమీద వ్రేలాడుచున్నది యేదో కనబడుచున్నదా?"

"కనబడుచున్నది. దానిని నా కిత్తువా?"

"ఆ, ఇత్తును."

మకరము జడబుద్ధియగుటవలన వానరమును గొనిపోయి మేడిచెట్టు క్రింద దింపెను. బోధిసత్త్వుడు దానివీపుమీదినుండియే యెగిరి, చెట్టెక్కి ఈగాధలు పలికెను:

సలిలమం దుండి మకరమా, స్థలముపైకి
అరుగుదెంచితి, జరిగిన దాత్మరక్ష!
క్రమ్మర న్నికు నే వశంగతుడ కాను.

ఆవలం గంగ కున్నట్టి ఆమ్రపనస
జంబువులు వద్దు చాలు నుదుంబరములు;
సంఘటిల్లిన విషయమ్ము సత్వరముగ
తెలిసికొనలేనివాడు వైరులకు జిక్కి
భూరితాపము నావల పొందుచుండు.

సంఘటిల్లిన విషయమ్ము సత్వరముగ
తెలిసికొనజాలువాడు వైరులకు జిక్కి
తప్పుకొని యెట్లొ, పొందడు తాప మవ.

ఈవిధముగా లౌకికకృత్యముల సఫలతాకారణము వివరించి మరల వనఖండమునకు బోయెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున మొసలి దేవదత్తుడు; వానరము నేనే.

343 కుంతినీ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కోసలనరేశుని మందిరమున నుండు క్రౌంచ పక్షిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆపిట్ట రాజులేఖలు గొనిపోయెడిది. దానికి రెండు చిన్నబిడ్డలు కలరు. రాజు సందేశమిచ్చి దానిని వేరొకరాజుకడ కంపెను. అది వెడలి

పోయినపిదప రాజకులమున బిడ్డలు దానిబిడ్డలను గొంతులు పిసికి చంపివేసిరి. అది మరలివచ్చి చూచి "నాబిడలను చంపినవా రెవరు?" అని ప్రశ్నవేసెను.

"ఫలాని ఫలాని వారు."

ఆకాలమున రాజకులమున పెంపుడుపులి బోనులో నుండెను. అది చాలక్రూరస్వభావము కలది. వారు పులిని చూడబోయిరి. పక్షికూడ వారి వెనువెంట నరుగుచు "వీరు నాబిడ్డలను హతమార్చినారు; వీరిని కూడ అట్లే హతమార్చెదను" అని తలపోసి పంజరముకడకు బోయిన బిడ్డలను పులిమీదికి నెట్టెను. తోడనే పెద్దపులి వారిని చీల్చివేసెను. అంతట పక్షి తనమనోరథము సిద్ధించిన దని యెంచి, హిమాలయమున కెగిరిపోయెను.

ఈ విషయమై ధర్మసభలో చర్చ జరుగుచుండగా శాస్త "భిక్షువు లారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఈపక్షి ఇట్లే చేసెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బోధిసత్త్వుడు ధర్మపాలనము చేయుచుండ ఆయనయింట క్రౌంచపక్షి యుండెను. అది సందేశములను గొనిపోవు నది. వ్యాఘ్రముచే బిడ్డలను జంపించిన తరువాత "నే నిచట నుండ జాలను. పోవుదును. రాజుతో జెప్పకుండ బోవుదును" అని యోచించి, బుద్ధి మారిన పిమ్మట "రాజుతో జెప్పి పోవుదును" అని తలచి, రాజు సన్నిధికి జని, ఒకప్రక్కన నిలుచుండి "స్వామీ, మీప్రమాదమువలన నాబిడ్డలు చనిపోయిరి. నేను క్రోధవివశనై నీబిడ్డలను చంపించితిని. ఇక నే నిచట నుండరాదు" అని తొలిగాథ పలికెను:

> నీయింటిలో నాకు నిత్యాదరమ్ము;
> గ్రహియించినావు నాకల తెరంగిపుడు
> నే నింక రాజేంద్ర, నిష్క్రమించెదను.

రాజు రెండవగాథ పలికెను:

> దుష్కృతికిఁ మారుదుష్కర్మ జరిగె
> నని గ్రహించినవాని యంతరంగమున
> శమియించు క్రోధంబు! చనకు, క్రౌంచంబ!

"ఆ, ఇత్తును."

మకరము జడబుద్ధియగుటవలన వానరమును గొనిపోయి మేడిచెట్టు క్రింద దింపెను. బోధిసత్త్వుడు దానివీపుమీదినుండియే యెగిరి, చెట్టెక్కి ఈగాథలు పలికెను:

సలిలమం దుండి మకరమా, స్థలముపైకి
అరుగుదెంచితి, జరిగిన దాత్మరక్ష!
క్రమ్మర న్నీకు నే వశంగతుడ గాను.

ఆవలం గంగ కున్నట్టి ఆమ్రపనస
జంబువులు వద్దు చాలు నుదుంబరములు;
సంఘటిల్లిన విషయమ్ము సత్వరముగ
తెలిసికొనలేనివాడు వైరులకు జిక్కి
భూరితాపము నావల పొందుచుండు.

సంఘటిల్లిన విషయమ్ము సత్వరముగ
తెలిసికొనజాలువాడు వైరులకు జిక్కి
తప్పుకొని యెట్లొ, పొందడు తాప మవల.

ఈవిధముగా లౌకికకృత్యముల సఫలతా కారణము వివరించి మరల వనఖండమునకు బోయెను.

శాస్త్ర ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున మొసలి దేవదత్తుడు; వానరము నేనే.

343 కుంతినీ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు కోసలనరేశుని మందిరమున నుండు క్రౌంచ పక్షిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆపిట్ట రాజులేఖలు గొనిపోయెడిది. దానికి రెండు చిన్నబిడ్డలు కలరు. రాజు సందేశమిచ్చి దానిని వేరొకరాజుకడ కంపెను. అది వెడలి

పోయినపిదప రాజకులమున బిడ్డలు దానిబిడ్డలను గొంతులు పిసికి చంపివేసిరి. అది మరలివచ్చి చూచి "నాబిడ్డలను చంపినవా రెవరు?" అని ప్రశ్న వేసెను.

"ఫలాని ఫలాని వారు."

ఆకాలమున రాజకులమున పెంపుడుపులి బోనులో నుండెను అది చాలక్రూరస్వభావము కలది. వారు పులిని చూడబోయిరి. పక్షికూడ వారి వెనువెంట నరుగుచు "వీరు నాబిడ్డలను హతమార్చినారు; వీరిని కూడ అట్లే హతమార్చెదను" అని తలపోసి పంజరముకడకు బోయిన బిడ్డలను పులిమీదికి నెట్టెను. తోడనే పెద్దపులి వారిని చీల్చివేసెను. అంతట పక్షి తనమనోరథము సిద్ధించిన దని యెంచి, హిమాలయమున కెగిరిపోయెను.

ఈ విషయమై ధర్మసభలో చర్చ జరుగుచుండగా శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఈపక్షి ఇట్లే చేసెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బోధిసత్త్వుడు ధర్మపాలనము చేయుచుండ ఆయనయింట క్రౌంచపక్షి యుండెను. అది సందేశములను గొనిపోవునది. వ్యాఘ్రముచే బిడ్డలను జంపించిన తరువాత "నే నిచట నుండజాలను. పోవుదును. రాజుతో జెప్పకుండ బోవుదును" అని యోచించి, బుద్ధి మారిన పిమ్మట "రాజుతో జెప్పి పోవుదును" అని తలచి, రాజు సన్నిధికి జని, ఒకప్రక్కన నిలుచుండి "స్వామీ, మీప్రమాదమువలన నాబిడ్డలు చనిపోయిరి. నేను క్రోధవివశనై నీబిడ్డలను చంపించితిని. ఇక నే నిచట నుండరాదు" అని తొలిగాథ పలికెను:

నీయింటిలో నాకు నిత్యాదరమ్ము;
గ్రహియించినావు నాకల తెరం గిపుడు
నే నింక రాజేంద్ర, నిష్క్రమించెదను.

రాజు రెండవగాథ పలికెను:

దుష్కృతికిఁ మారుదుష్కర్మ జరిగె
నని గ్రహించినవాని యంతరంగమున
శమియించు క్రోధంబుః చనకు, క్రౌంచంబ!

విని క్రౌంచపక్షి మూడవగాథ పలికెను:

> దోషి యగువానికిని ప్రతిదోషి యైన,
> మనుజునకు సంఘటిల్లదు మైత్రి మరల;
> హృదయ మాజ్ఞ యొసంగ దే నిచట నుండ,
> కాన రాజేంద్ర, తప్పదు కదలిపోదు.

రాజు నాలుగవగాథ పలికెను:

> మరల మూర్ఖులు కలిసెడిమాట కల్ల!
> కాని ధీరులు క్రమ్మర కలియుచుంద్రు;
> కాన మమ్ముల విడువకు క్రౌంచపక్షి!

ఇట్లన్నను క్రౌంచపక్షి "స్వామీ, నే నిచట నుండజాల" నని రాజుకు ప్రణామము చేసి, ఎగిరి హిమాలయమునకు వెడలిపోయెను.

శాస్త్ర ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున క్రౌంచపక్షి ఈ క్రౌంచపక్షియే; వారాణసీరాజు నేనే.

344 అంబ జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు ఆమ్రరక్షకస్థవిరుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆతడు వార్ధకమున ప్రవ్రజించి జేతవనసీమనున్న మామిడితోటలో కుటీరము నిర్మించుకొని తోట కాచుచు, నేలపై రాలినపండ్లు భుజించుచు తనపరిచితులకుగూడ నిచ్చుచుండెను. ఆయన భిక్షాటనమునకు బోయినపుడు కొందరు పండ్లు రాలగొట్టి అపహరించుచుండెడివారు. ఒకనాడు నలుగురు శ్రేష్ఠులపుత్రికలు అచిరవతీనదిలో స్నానము చేసి, ఇటునటు దిరుగుచు ఆమామిడితోటలోనికి బోయిరి. వృద్ధుడు వచ్చి వారిని జూచి "మీరు మామిడిపండ్లు తిన్నారు" అన్నారు.

"భన్తే, మేము ఇప్పుడే వచ్చినాము. మామిడిపండ్లు మేము ముట్టుకొనలేదు."

"అట్లగుచో ప్రమాణము చేయుడు."

"భన్తే, ప్రమాణము చేయుదుము."

ఆతడు వారిచే ప్రమాణములు చేయించి లజ్జితలను జేసి పంపెను. ఈవిషయము విని భిక్షువులు ధర్మసభలో చర్చించుచుండగా శాస్త అచ్చటికి బోయి, విషయము గ్రహించి, "భిక్షువులారా, ఈత డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఆమ్రవనపాలకుడుగా నుండి శ్రేష్ఠిపుత్రికలచేత ప్రమాణము చేయించి సిగ్గుపరచి పంపినాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు శక్రత్వము పొందెను. ఆసమయమున దుష్టజటాధారి యొకడు వారాణసికి సమీపములో నదియొడ్డున మామిడితోటలో పర్ణకుటీరము నిర్మించుకొని, తోట కావలికాయుచుండెను. రాలిపడిన పండ్లు తినుచు, సంబంధముకలవారికి ఫలము లిచ్చుచు, నానావిధముల మిథ్యాజీవితము గడపుచుండెను.

దేవలోకమునుండి శక్రుడు మానవలోకమున "తల్లిదండ్రుల కెవరు సేవచేయుచున్నారు, ఎవరు పెద్దలయెడ ఆదరము చూపుచున్నారు, ఎవరు దానధర్మములు చేయుచున్నారు, ఎవరు శీలరక్షణము చేయుచున్నారు, ఎవరు ఉపవాసవ్రతము నెరపుచున్నారు, ఎవరు ప్రవ్రజించి శ్రమణధర్మము పాలించుచున్నారు, ఎవరు దురాచారులు" అని పరికించుచు, ఆమ్రపాలకు డగుజటాధారిని జూచెను. "ఈదుష్టుడు యోగాభ్యాసాదిశ్రమణధర్మములను, విడిచి ఆమ్రవనపాలన చేయుచున్నాడు. వీనిని బెదరించెదను" అని భావించి, వాడు భిక్షార్థము గ్రామములోనికి బోయినపుడు నిజప్రభావముచే మామిడిపండ్లను చోరులు పడవేసిరా యన్నట్లు రాల్చి వేసెను.

ఆసమయమున వారాణసిలోని శ్రేష్ఠికొమార్తెలు నలుగురు ఆమ్రవనమున ప్రవేశించిరి. దుష్టతపస్వి వారిని గాంచి "మీరే మామిడి

పండ్లు హరించినా” రని అడ్డగించెను. “భన్తే, మే మిప్పుడే వచ్చినాము. నీపండ్లు తినలేదు” అని వారు చెప్పిరి. “అట్లయిన ప్రమాణము చేయుడు.” “ప్రమాణము చేసిన పిమ్మట పోవచ్చునా?” “ఆ, పోవచ్చును.” “భన్తే, మంచిది” అని పెద్దది ప్రమాణము చేయుచు తొలిగాథ పలికెను:

నీసహకారముల్ తీసిన యామె
తెలుపు వెండ్రుకలను నలుపు చేయుచును
చిమ్మటతో లాగి శ్వేతకేశములు
పతితోన బాధలు పడుచుండుగాక!

నీ వొకప్రక్క నిలుచుండుము అని తపస్వి రెండవపిల్లచేత ఒట్టు పెట్టించెను. ఆమె రెండవగాథ పలికెను:

నీసహకారముల్ తీసిన యామె
కిరువది, పాతిక, యిరువది తొమ్మి
దేండ్ల కావల లభియించును భర్త!

ఆమె ఒకప్రక్కన నిలిచిన పిదప మూడవ పిల్ల మూడవ గాథ పలికెను:

నీ సహకారముల్ తీసిన యట్టి
యభిసారికకు దూరమందు సంకేత
మొసగిన పతి చిక్కకుండును గాక!

ఆమెచేత శపథము చేయించి ఒకప్రక్క నిలుపగా, నాలుగవ పిల్ల నాలుగవ గాథ పలికెను·

నీసహకారముల్ తీసిన యామె
ధరియించి భూషలు, దాల్చి యంబరము
తాల్చి మాలికలు, చందనచర్చ చేసి,
పడకపై నొంటిగా పవళించుగాక!

“మీరు పెద్దపెద్ద ప్రమాణములు చేసినారు. అన్యు లెవరో ఆమ్ర ఫలములు తినియుందురు. మీ రిక వెళ్ళవచ్చును” అని తపస్వి వారిని విడిచిపుచ్చెను.

శక్రుడు భైరవరూపమున అతనికి గానబడి, అక్కడనుండి కుటిల తాపసుని పరుగెత్తించెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున దుష్టతాపసుడు ఈవృద్ధు; శ్రేష్ఠిపుత్రికలు వీరే; దేవరాజు శక్రుడు నేనే.

345 గజకుంభ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు ఒకానొక అలసభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

శ్రావస్తి నివాసి యగు ఆకులపుత్రుడు బుద్ధశాసనమున మనః పూర్వకముగా ప్రవ్రజించియు శ్రద్ధలేనివాడు బుద్ధవచనపఠనమునను, జిజ్ఞాసలోను, సమాలోచలోను, కర్తవ్యపాలనలోను, సీమ కావల నుండెడివాడు. అతడు నీవరణ (చిత్తముల) – అభిభూతుడు; అన్నిటను అలసుడు. ఈవిషయములు ధర్మసభలో భిక్షువులు చర్చించుచుండగా శాస్త అచటి కరుదెంచి, విషయము తెలిసికొని "భిక్షువులారా, ఈత డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ అలసుడే" అని పూర్వ జన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వు డాయన కమాత్యరత్నముగా నుండెను. వారాణసీప్రభువు ఆలస్యము చేయుస్వభావము కలవాడు. రాజును ప్రబోధించుటకై నిదర్శనముకొరకు బోధిసత్త్వుడు వెదకుచుండెను.

ఒకనాడు రాజు ఉద్యానమునకు బోయి అమాత్యపరివృతుడయి అచట విచరించుచుండగా గజకుంభ మనుకీటకము కానబడెను. అది దినమంతయు కదలుచున్నను ఒకటిరెండు అంగుళములు పోగలదు.

రాజుదానిని జూచి బోధిసత్త్వునితో "మిత్రమా, ఇది యేమి?" అని యడిగెను.

"మహారాజా, ఇది గజకుంభ మను కీటకము. దిన మంతయు కదలి నను ఒకటి రెండు అంగుళములదూరము పోవును" అని బోధిసత్త్వుడు, "ఓగజకుంభమా, నీ గమనము మహామందమే. ఈవనమున దవానలము చెలరేగినచో ఏమి చేయగలవు?" అని ఈ తొలిగాథ పలికెను:

మందపరాక్రముడవు నీ,
విందు దవానలము రేగ, నెటు పోయెదవో;

ఇది విని గజకుంభము రెండవ గాథ పలికెను.

ధరణీబలంబులు, తరుకోటరములు
మెండుగా నున్నవి; మృతియుండ బోవ
దనలంబు స్పృశియింపనందాక వాని.

విని భోధిసత్త్వుడు మిగిలిన గాథలు పలికెను :

ఆలసింపగ దగు కాలాన జవము
వేగమ్ము తగినట్టివేళ మాంద్యమ్ము
పలిపెడివారల సంపద నలుగు
అడుగుల క్రింది యెండాకులు వోలె.

ఆలసింపగ దగునపుడు మాంద్యమ్ము
వేగిరం పడ దగువేళ వేగమ్ము
అవలంబనము చేయు నతని యర్థంబు
పరిపూర్ణమగు శుక్లపక్షేందువోలె.

బోధిసత్త్వునివాక్కులు విని నాటినుండి ఆలస్యాచరణము విడ నాడెను.

శాస్త్ర ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సమాపోల్చెను. ఆకాలమున గజకుంభము ఈ మందభిక్షువు; పండితామాత్యుడు నేనే.

346 కేశవ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహరించుచు విశ్వాసభోజనమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అనాథపిండికుని ఇంట అనుదినము 500 మంది భిక్షువులకు భోజన సదుపాయ ముండెను. భిక్షువుల ఇష్టాపూర్తి ప్రవాహము, కాషాయ వస్త్ర కాంతి, ఋషిజన వాయువు ఆయింట దినదినము వర్తిల్లు చుండెను.

ఒకనాడు రాజు నగరప్రదక్షిణము చేయునపుడు శ్రేష్ఠియింట భిక్షుసంఘమును చూచి, నేనుకూడ ఆర్యసంఘమునకు ప్రతిదినము భోజనవసతి చేయుదు ననితలపోసి విహారమునకు జని, శాస్తకు ప్రణా మము చేసి 500 మంది భిక్షువులకు దైనందిన భోజన సదుపాయ నిశ్చ యము తెలియచేసెను. నాటినుండి రాజసౌధమున ఆప్రకారముగా జరుగుచుండెను. మూడుసంవత్సరములనాటి ప్రాతశాలిధాన్య భోజ నము పెట్టెడివారు. కాని, శ్రద్ధతో ప్రీతితో వడ్డించువారు లేరు. రాజో ద్యోగులు వడ్డనలు చేయుచుండిరి. భిక్షువులు కూరుచుండి బహువిధ ఖాద్యములను తినుట కిచ్చగించెడివారు కారు; రుచ్యపదార్థములను తమతమ సేవకుల ఇండ్లకు బంపి వారి రుచీపచీ లేని ఖాద్యవస్తువులను తెప్పించి వడ్డన చేయుచుండిరి. ఒకనాడు రాజుకొరకు ఫలములు విశేషముగా వచ్చినవి. భిక్షుసంఘమున కొసగు డని రాజు పలికెను. దానశాలలోనికి బోయి చూడగా భిక్షువొక్కడును కానరాలేదు. ఉద్యోగు లావిషయము రాజునకు విన్నవించిరి.

"వారు వచ్చువేళ కాలేదా?" అని రాజు ప్రశ్నించెను.

"అయినది. కాని భిక్షువులు ఇచ్చటనుండి భోజనము కొనిపోయి తమతమ విశ్వాసిసేవకులకు ఈ ఆహార మిచ్చి రుచిపచి లేని వారిఆహా రము స్వీకరించుచున్నారు." రాజు తనలో "నాభోజనము సమృద్ధిగా నుండును. ఏల వీరు దీనిని గ్రహింపక అన్యభోజనము స్వీకరించు చున్నారు!" అనుకొని శాస్తకడకు బోయి ప్రణామము చేసి ఈ విషయ మడిగెను.

శాస్త ఇట్లు చెప్పెను. "మహారాజా, భోజనవిషయమున విశ్వాస

మనునది ప్రధానము. మీయింట విశ్వాసముతో ప్రీతితో భిక్ష పెట్టెడివారు లేకుండుటచే భిక్షువులు భోజనములు కొనిపోయి విశ్వాస పాత్రు లగు వారియిండ్ల భుజించుచుండిరి. మహారాజా, విశ్వాస ముతో సమానమైనది మరి లేదు. శ్రద్ధ లేని యాతఁడు ఇచ్చు చతు ర్విధ మధురపదార్థములు విశ్వాసపాత్రు డగువాఁడు ఇచ్చు తక్రముతో సమానము కావు. పురాణపండితులు వ్యాధిగ్రస్తులైన పిదప రాజు ఐదు వైద్యకులములవారి ఔషధము లిప్పించినను స్వస్థులు కాలేదు; విశ్వాసజనులకడకు బోయి ఉప్పువేయని శ్యామాకనీవారములను, యవాగువను నీటిలో ఉడికించిన కూరలు తిని స్వాస్థ్యము పొంది నారు."

రాజు ప్రార్థించిన పిదప శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుఁడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుఁడు కాశీరాష్ట్రమున బ్రాహ్మణకులమునందు పుట్టి, కల్పకు మారు డనుపేర పెరిగి పెద్దవాఁడయి, తక్షశిలకు బోయి, సమస్త విద్యలు నేర్చి, అనంతరము ప్రవ్రజించెను. ఆకాలమున కేశవనామక తపస్వి అయిదువందుల తాపసులకు శాస్త యయి హిమాలయమున నివసించుచుండెను. బోధిసత్త్వుఁ డాయనకడకు బోయి, ప్రధాన శిష్యుఁ డయ్యెను. కేశవతపస్వి యాశయము స్నిగ్ధత, మైత్రి. వారికి పరస్పరవిశ్వాసము కలిగెను.

కేశవతపస్వి శిష్యులతో గూడి ఉప్పుపులుసుకొరకు గ్రామమునకు వచ్చి క్రమముగా వారాణసి చేరి రాజోద్యానమున విడిసి, మరునాడు భిక్షార్థము నగరములోనికి బోయి, రాజద్వారము చేరెను. రాజు వారిని జూచి, లోనికి గొనిపోయి మేడమీద భోజనము పెట్టించి ఉద్యానమున నుండునట్లు మాట తీసికొనెను. వర్షాకాల మయి నంతనే కేశవతపస్వి రాజుకడ సెలవువేడెను. "భన్తే, తమరు వృద్ధు లయినారు. మాకడనే యుండుడు. తరుణతపస్వులను హిమాలయము నకు బంపివేయుడు" అని రాజు చెప్పెను.

మంచి దని కేశవతపస్వి ప్రధానశిష్యుని వెంట తక్కినవారిని

హిమాలయమునకు బంపి తా నొక్కడే అచ్చట నిలిచెను. కల్ప కుమారుడు తాపసులను వెంటబెట్టుకొని హిమాలయమున కేగెను. కల్పుడు లేకుండుటచే కేశవు డుద్విగ్నచిత్తు డై అతనిని జూడవలె నను వాంఛచే నిద్రకోలుపోయెను. అందువలన అన్నము సరిగా జీర్ణమగుట మానెను. రక్తగ్రహణి పట్టుకొనెను. బాధ మిక్కుటమయ్యెను.

రాజు అయిదుగురు వైద్యుల పరివారముతో ఆయనకు ఉపచారము చేయించెను. రోగము శాంతింపలేదు. కేశవుడు రాజుతో "ఏమి కోరుచున్నారు? నా మరణమా, ఆరోగ్యమా?" అనెను. "భన్తే, ఆరోగ్యము." "అయిన నన్ను హిమాలయమునకు బంపుడు." మంచిదని రాజు నారదుడు అను అమాత్యుని పిలిపించి, "నారదా, భదంతుని తీసికొని వనచరులవెంట హిమాలయమునకు బొమ్ము" అని యానతిచ్చెను.

నారదు డాయన నచట జేర్చి మరలివచ్చెను. కల్పుని జూడగానే కేశవుని మనోరోగము శాంతించెను. కల్పుడు ఉప్పు లేకుండ, తాళింపు లేకుండ, నీటిలో నానిన పర్ణములతోపాటు శ్యామాక, నీవార యవాగువు లిచ్చెను. వెంటనే రక్తగ్రహణి కట్టిపోయెను.

కేశవతపస్వి సమాచారము తెలిసికొని రమ్మని రాజు నారదు నంపెను. ఆతడు పోయి "భన్తే, వారాణసీనరేశుడు వైద్యపంచక పరివారముతో శశ్రూష చేయించినను మీ కారోగ్యము కలుగలేదు. కల్పకతపస్వి మీ కెట్లు సపర్యలు చేయుచున్నాడు?" అని యడిగి తొలిగాథ పలికెను :

కోరిక లన్నియు పూరింపజాలు
క్షితిపతి విడనాడి కేశవ, కల్ప
దేవు నాశ్రమమున తిరిగెద వెట్లొ?

విని కేశవుడు ద్వితీయగాథ పలికెను :

ఇచ్చట రమణీయవృక్షాలు కలవు;
కల్పుని భాషితక్రమము బాధముగ
నారదా హర్షియించె నా మానసమును?

ఇట్లు పలికి, "కల్పుడు నాకు ఉప్పు పోపు వేయక, కేవలము నీటిలో

నానవేసిన పర్ణములతో శ్యామాకనీవార యవాగువు ఇచ్చి నావ్యాధిని ఉపశమింపజేసినాడు" అని చెప్పెను.

విని నారదుడు మూడవగాథ పలికెను :

శాల్యన్న సహితమా స్వచ్ఛమాంసంబు
పూర్వము తింటి, విప్పుడు చప్పనైన
చారులుం, నివ్వరి సరిపడు టెట్లుని?

విని కేశవుడు నాలుగవ గాధ పలికెను :

స్వాదువు కాని అస్వాదువు కాని
కొలదిగా నున్నను గొప్పగా నున్న
నమ్మకమా భోజనమ్ము యుక్తమ్ము:
ప్రముఖరసమ్ము విశ్వాసమ్ము సుమ్ము.

నారదుడు విని రాజుసన్నిధికి జని, కేశవుడు చెప్పిన వాక్కులు పలికెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు ఆనందుడు; నారదుడు సారిపుత్రుడు; కేశవుడు ఒకమహాబ్రహ్మ; కల్పుడు నేనే.

347 అయకూట జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు లోకోపకారమును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ మహాకణ్హజాతకమున (469) వచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఆయనపట్టమహిషి కడుపున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి, విద్యలు నేర్చి తండ్రియనంతరము ధర్మముగా న్యాయముగా రాజ్యపాలనము చేయుచుండెను.

ఆసమయమున జనులు దేవపూజకు లగుటచే పొట్టేళ్ళను మేకలను బలియిచ్చుచుండిరి. ప్రాణిహింసచేయరా దని బోధిసత్త్వుడు చాటింపు చేయించెను. తమకు బలి లభింపకుండుటచే యక్షులు బోధిసత్త్వుని యెడ పగ బూనిరి. వారు హిమాలయమున సభ చేసి, బోధిసత్త్వుని సంహరించుటకై యక్షు నొకని బంపిరి. వాడు పడవ తెడ్డు పరిమాణము గల ఇనుపముక్క తీసికొని, అర్ధరాత్రమునకు ముందే బోధిసత్త్వుని శయ్యతలవైపున నిలిచి దానితో కొట్టి చంపదలంచెను. అప్పుడు శక్రునిపీఠము వేడియెక్కెను. ఆయన యోచించి విషయము గ్రహించి వజ్రాయుధముతో వచ్చి యక్షుని పైభాగమున నిలిచియుండెను. బోధిసత్త్వుడు యక్షుని గాంచి, వాడు తనను రక్షింప నిలిచెనో వధింప నిలిచెనో తెలిసికొనుటకై ఈ తొలిగాధ పలికెను :

ఆయసకూటంబు హస్తాన దాల్చి
నీ వాకసమ్మున నిలిచియున్నావు
రక్షించు కొరకొ? మారణము చేయుటకొ?

బోధిసత్త్వునకు యక్షుడు కనబడుచుండెను, కాని శక్రుడు కనబడుట లేదు. శక్రునివలని భయముచే యక్షుడు బోధిసత్త్వుని ప్రహరింపజాలకుండెను. వాడు బోధిసత్త్వునివాక్కులు విని "మహారాజా, నే నీరక్షణకై రాలేదు. కాలుచున్న ఈయినుపకూటముతో కొట్టుటకై వచ్చితిని. శక్రునివలని భయముచే నిన్ను ప్రహరింపలేకున్నాను" అను విషయమును ప్రకటించుచు ఈ రెండవ గాధ పలికెను:

రాక్షసదూతను రాజేంద్ర, నేను:
భవదీయవధకునై పంపిరి నన్ను
ఇంద్రుండు నిన్ను రక్షించుచునుంట
చేయలేనైతి నీశిరసు బ్రద్దలుగ.

విని, బోధిసత్త్వుడు మిగిలిన రెండు గాధలు పలికెను:

రక్షించుచో దేవరాజు న, న్నిపుడు
పలుపుగాత పిశాచసంఘంబు ఘోష!
ఈప్రజవల్ల నా కేభీతి లేదు.

క్రందనం బొనరించుగాక కుంభాండ
పశుపిశాచము లెల్ల: ప్రబలనాదంబు
సలిపియు, యుద్ధదక్షత లేనివాడు.

శక్రుడు యక్షుని పారద్రోలి, మహాసత్త్వునితో "మహారాజా, భయము లేదు. నేటినుండి మిమ్ము రక్షించుభారము నాపై నున్నది" అని చెప్పి, నిజస్థానమునకు జనెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆసమయమున శక్రుడు అనురుద్ధుడు; వారాణసీరాజు నేనే.

348 అరణ్య జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు ప్రౌఢకుమారియెడల ఆసక్తిని గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ క్షుద్రనారద కస్సపజాతకమున (477) వచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి, పెద్దవాడయి, తక్షశిలలో విద్యలు నేర్చి భార్య పోయినపిమ్మట పుత్రసహితుడై ప్రవ్రజించెను. ఆయన హిమాలయమున నుండునపుడు పుత్రుని ఆశ్రమమున నుంచి, ఫలమూలములకై పోవుచుండును.

ఆదినములలో చోరులు సీమాంతగ్రామములు దోపిడి చేసి, జనులను చెరపట్టుచుండిరి. వారిలోనుండి ఒకానొకకుమారిక పరుగెత్తి వచ్చి ఆశ్రమమును జేరి, తాపసకుమారు నాకర్షించి, అతని శీలభ్రంశము చేసి, రా పోవుద మనెను. "మానాయనగారిని రానిమ్ము. ఆయన యనుమతి తీసికొని పోవుదము." "అట్లయిన ఆనతిగొని రమ్ము" అని యామె బయలువెడలి, త్రోవలో గూరుచుండెను.

తండ్రి వచ్చినతరువాత కుమారుడీ తొలిగాథ పలికెను:

అడవిలోనుండి గ్రామాని కరిగి నేను
ఎట్టి శీలము, వ్రతము కలట్టివాని
తోడ సాంగత్య మొనరింపగూడదు తండ్రి?

తండ్రి ఉపదేశించుచు ఈ మూడు గాథలు పలికెను:

నీవు నెవ్వని మీద, నీ మీద నెవని
కమరునో విశ్వాస, మాలించు నీదు
పలుకులు, పలుకుల తప్పులు పట్ట డెవ్వండు
అతనితో సాంగత్య మాట యుక్తంబు.

ఎవడు త్రికరణశుద్ధిగా నెట్టిపాప
కార్య మొనరింప, డౌరసుకరణి నిన్ను
గాంచు, నాతనితోడ సాంగత్య మీవు
చేయవచ్చును గ్రామంబు చేరుపిదప.

పసువువలె నస్థిరుడు, కపిభంగి చంచ
లాత్ముడు, విరాగరాగంబు లంతలోనె
చెందుచుండు వాడు లభియించినను నీవు
వానితోడి సాంగత్యము వలదు తండ్రి.

విని, కుమారుడాగి "నాయనా, ఇట్టిగుణములు కలవాడు నా కెక్కడ లభించును. నేను వెళ్ళను. మీకడనే యుండును" అనెను. తండ్రి కుమారునకు యోగవిధి చెప్పెను. ఉభయులును ధ్యానమగ్నులై బ్రహ్మలోకపరాయణు లయిరి.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున పుత్రుడు, కుమారియు ఇప్పటివారే; తపస్వి నేనే.

349 సంధిభేద జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు, చాడీలు చెప్పకుండుటకై శిక్షణను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకప్పుడు షడ్వర్గీయ భిక్షువులు చాడీలు చెప్పుచు తిరుగుచుండి రని తెలిసినపుడు శాస్త్ర వారిని పిలువనంపి "భిక్షువులారా, మీరు నిజముగా జగడమాడుచు, వివాదపడుచు భిక్షువులను నిందించుచు తిరుగుచున్నారా! అందువలన నూతనముగా జగడములు అంకురించును, అదివర కున్న కలహములు వృద్ధినొందును" అనెను.

"చిత్తము, సత్యమే."

భగవాన్ వారిని నిందించి "భిక్షువులారా చాడీలు చెప్పుట పదును గల శస్త్రప్రహారము వంటిది. దానిచే, దృఢవిశ్వాసముగూడ త్వరలో విచ్ఛిన్నమగును. మనుజులు సింహ వృషభములవలె మైత్రి కోల్పోవుదురు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడాయన పుత్రుడై జన్మించెను. పెద్దవాడయి తక్షశిల కేగి, విద్యలు నేర్చి వచ్చి, తండ్రియనంతరము ధర్మానుసారముగా రాజ్యము చేయుచుండెను.

ఆకాలమున గొల్లవాడు అడవిలో ఆవులను మేపుచు, ఇంటికి మరలివచ్చునపుడు గర్భవతి యైన యావును తోలుకొని వచ్చుట మరచెను. దానికి సింహముతో మైత్రి కుదిరెను. అవి రెండును గాఢ మైత్రితో ఒకచోటనే నివసించుచుండెను. క్రమముగా ఆవుకు దూడయు సింహికి మగసింహమును పుట్టినవి. అవి రెండును కులక్రమాగత మైత్రినిబట్టి ఒకచోటనే నివాసము చేయుచుండెను.

ఆటవికు డొకడు వానిని జూచినాడు. వాడు అడవిసామానులు తీసికొని రాజుకు సమర్పించినపుడు రాజు వానితో "మిత్రమా, అడవిలో నీవు ఆశ్చర్యకరమైన విషయము చూచితివా?" అనెను.

"దేవా, మరేమియు లేదు. సింహము, వృషభము మైత్రితో మెలగుచుండుట చూచితిని."

"మూడవజంతువు వీనితో కలిసినచో విపత్తు సంభవించును. వేరొక జంతువు దీనితో కలిసినప్పుడు నాకు దెలుపుము." "చిత్తము దేవా."

ఆటవికుడు వారాణసికి జనినపిమ్మట నక్క సింహవృషభముల సేవకు కుదిరెను. ఆటవికుడు వచ్చిన తరువాత వానిని జూచి మూడవ జంతువు చేరియుండుట చూచి, రాజుతో చెప్పదలచి నగరమునకు జనెను.

నక్క యిట్లు తలపోసెను : "సింహవృషభములమాంసము తప్ప తక్కిన యన్ని జంతువులమాంసము భుజించితిని. వీనికి వైరము కల్పించి, వీనిమాంస మారగింతును." "ఇది యిట్లున్నది." అది అట్లున్నది" అని ఉభయులకును వైరము కల్పించి నక్క వాని శీఘ్రమరణమున కెదురుచూచుచుండెను.

ఆటవికుడు పోయి రాజుతో "దేవా, వానితో మూడవజంతువు చేరినది" అని విన్నవించెను.

"అది యే జంతువు." "దేవా, నక్క".

"వానికి కలహము కల్పించి జంబుకము వానిని జంపించును. అవి చనిపోవులోగా మన మక్కడకు చేరుదము" అని రాజు ఆటవికుడు మార్గము చూపుచుండగా నచటికి జేరెను. సరిగా అప్పటికి సింహవృషభములు పోరాడి మరణించినవి. జంబుకము ప్రసన్నచిత్తముతో ఒక మారు సింహమాంసమును వేరొకమారు వృషభమాంసమును దినుచుండెను. జంతువులు రెండును మరణించియుండుట చూచి రాజు రథములోనే యుండి సారథితో సంభాషించుచు ఈ గాథలు పలికెను:

స్త్రీలలోగాని భోజనస్థితిని గాని
వీనిలోన సమానత కానరాదు
కావునను సారథీ, కొండెగాని నేర్పు
చూడు మిందున; కొండెము చురుకత్తి
మాద్రి దిగు: సింహవృషభాల మాంస మెట్లు
నీచజంతువు మెక్కెనో నీవు చూడు.
పలికి చాడీలు, భేదము కొలుపువారి
పలుకు వినువారి కీగతి పట్టుచుండు:

అట్టివారి వాక్కులు విననట్టివాడు
స్వర్గగాములవలె సుఖస్వాప మొందు.

ఇట్లు పలికి రాజు, సింహకేసరములను, చర్మమును, నఖములను కోరలను తీయించి నగరమునకు గొనిపోయెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు నేనే.

350 దేవతాపహ్నా జాతకము

ఈ దేవతాప్రశ్నావళి ఉమ్మగ్గ జాతకమున (546) వచ్చును.

అతీతకథ

దేవతాప్రన్నావళి ఉమ్మగ్గజాతకమున (546) వచ్చును.

351 మణికుండల జాతకము

అతీత కథ

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, కోసలరాజుకు అంతఃపురమున సర్వార్థ సాధకు డగు దుష్టామాత్యుని విషయమై చెప్పినది. వర్తమానకథ ఇదివరలో చెప్పబడినది.

కాని, ఈకథలో బోధిసత్త్వుడు వారాణసీరాజు. దుష్టామాత్యుడు కోసలరాజును గొనివచ్చి, రాజ్యము గెలిపించి వారాణసీన రేశుని బందిగమునం దుంచునట్లు చేసెను. రాజు ధ్యానావస్థితుడై ఆకాశమున పర్యంకముపై గూరుచుండెను. చోరరాజుశరీరము తపింప

జొచ్చెను. అతడు వారాణాసీన రేశునికడకు వచ్చి, తొలిగాధ పలికెను:

గుఱ్ఱముల్ రథముల్ మణికుండలములు
దారపుత్రభోగమ్ము లంతమ్ము చెంద
ఏల శోకింపవో దుఃఖకాలమందు?

విని బోధిసత్త్వు డీ రెండు గాధలు పలికెను :

భోగముల్ త్యజియించి పోవును తొలుత,
పురుషుండు మొదటనే భోగముల్ విడుచు
భోక్త లనిత్యులుపో కామకామి!
నాకు దుఃఖము లేదు శోకకాలమున.

శత్రుకా, ఉదయించి చంద్రుండు, వృద్ధి
పొంది, క్షయమ్మను పొందుచునుండు
సంతప్త మొనరించి సర్వలోకమ్మ
అస్తంగతుం డగు నాదిత్యుడైన.
ఈ లోకధర్మంబు లెఱిగియుండుటను
నాకు దుఃఖము లేదు శోకకాలమున.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు చోరరాజుకు ధర్మోపదేశము చేసి, అతనివిధానమును నిందించుచు ఈ గాధలు పలికెను :

అలసుడున్ భోగి యౌనట్టి గృహస్థు,
శమదమమ్ములు లేని సాధుజనుండు,
అవిమృశ్యకారియై నట్టి నృపుండు,
కోపిదుం డయ్యును క్రుద్ధమానసుడు—
కారు సత్పురుషులు వీర లెవ్వారు.

కాగూడ దవిమృశ్యకారి నృపుండు;
యోజించి కార్యము లొనరించు రేని
కతిశయించును కీర్తి అన్నివిధాల.

చోరరాజు బోధిసత్త్వుని క్షమాపణము వేడి రాజ్యము సమర్పించి నిజజనపదమునకు బోయెను.

352 సుజాత జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు తండ్రి మరణించిన గృహస్థును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

తండ్రి మరణానంతర మాతడు ఏడ్చుచు, మొత్తుకొనుచు తిరుగుచు, శోక మాపుకొనలేకపోయెను. అతనికి శ్రోతాపత్తి ఫలప్రాప్తిని సంభావించి శాస్త భిక్షార్థము శ్రావస్తిలో పర్యటించుచు శ్రమణుని వెంటబెట్టుకొని ఆతనిఇంటికి బోయి పరచిన ఆసనముపై కూరుచుండెను. ఆ ఉపాసకుడు ప్రణామము చేసి కూరుచున్నపిదప శాస్త "ఉపాసకా, దుఃఖించుచున్నావా?" అనెను. 'చిత్తము భన్తే' యని యాతడు చెప్పిన పిదప శాస్త "ఉపాసకా, పురాణపండితులు అన్యపండితుల వాక్కులు విని పితృమరణానంతరము శోకము విడిచిరి" అని అతనిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వు డొకానొక గృహస్థుని యింట జన్మించెను. ఆయనకు సుజాతకుమారు డని పేరుపెట్టిరి. ఆయన పెరుగునప్పటికి పితామహుడు మరణించెను. బోధిసత్త్వుని జనకుడు శోకాకులచిత్తు డయ్యెను. ఆయన శ్మశానమునకు బోయి, అస్థికలు తెచ్చి, తనతోటలో నుంచి వానిపై స్తూపము మట్టితో నిర్మించెను. సమయాసమయములందుకూడ స్తూపమును పుష్పములతో పూజించుచు, చైత్యమునకు ప్రదక్షిణములు చేయుచు, ఏడ్చి మొత్తుకొనుచు స్నానచందనాదులు మాని, భోజనము చేయక, భూమిపనికూడ చూడకుండెను.

అది చూచి బోధిసత్త్వుడు తనలో "తాత పోయినప్పటినుండియు నాయన శోకాతురు డయినాడు. నేను తప్ప ఇతరులెవరును ఈయనకు వివేకము కలిగింపజాలరు. ఉపాయముచే ఈయనశోకము తొలగింతును" అనుకొని, గ్రామమువెలుపల మృతవృషభముకడ గడ్డి, నీరు ఉంచి తిను తిను, త్రాగుము త్రాగుము అని వక్కాణింపజొచ్చెను.

అక్కడకు బోయినవారు ఆయనతో "సుజాతా, వెఱ్ఱివాడ వయితివా ? చచ్చిపోయిన యెద్దునకు గడ్డి నీరు చూపుచున్నావా?" అనుచుండిరి. ఆతడు బదులు పలుకకుండెను. లోకు లాతనితండ్రితో "నీకుమారునకు పిచ్చి యెత్తినది మృతవృషభమునకు గడ్డి నీరు పెట్టుచున్నాడు" అని చెప్పిరి. పితృశోకమునకు మారు ఆగృహస్థునకు పుత్రశోకము కలిగెను. త్వరితముగా ఆయన కుమారుని కడకు వచ్చి "నాయనా, సుజాతా, నీవు తెలిసినవాడవే. చచ్చిన యెద్దునకు ఆహారనీరము లేల ఇచ్చుచున్నావు?" అని రెండు గాథలు పలికెను :

పచ్చి తృణములం దెచ్చి తిను మని
బక్క చిక్కిన ముసలియెద్దును
ఇంత తొందర పెట్టి యరచెడి
యీత డెవ్వండు!

అన్న పానీయ వంచితం బగు వృషభము
బ్రదుక, దరిచెడు మూర్ఖునిభాతి నీవు.

అది విని బోధిసత్త్వుడు రెండు గాథలు పలికెను :

అటులె యున్నది దాని మస్తక
మటులె యున్నవి కాలుసేతులు
అట్లె యున్నవి చెవులు తోకయు
కావునను వృషభంబు లేచును
జీవములతో నని తలంతును.

అయ్య తలయును కాలుసేతులు
అట్లు లేవే; కట్టి యేడ్తువు
స్తూప మాయనమీద మృత్తిక
తోడ, కావొకో దుష్టబుద్ధివి?

అది విని బోధిసత్త్వునితండ్రి తనలో "నాకుమారుడు వివేకముకలవాడు. ఇహపరలోకకృత్యములు తెలిసినవాడు. నాకు వివేకము కలిగించుటకే ఈకార్యము చేసినాడు" అనుకొని, "నాయనా, సుజాత పండితా, నాకు తెలిసిది—సంసారమంతయు అనిత్యము. తండ్రి-శోకమును తొలగించు పుత్రుడు ఇట్లే యుండవలెను" అని కుమారుని ప్రశంసించుచు ఇట్లు పలికెను:

నేయి పోయగ మండెడు నిప్పువోలె
నున్న బాధను తొలగింపు ముదకము వలె
పెరికి హృత్తాపశల్యంబు పితృవిచార
మును తొలగించినాడవు; వినిన యంత
నీదుపలుకులు శమియించె నాదుదుఃఖ
మంతరించెను చాంచల్య, మపగతంబు
హృదయశల్యము, చింతలే దిపుడు నాకు
లేదు మాణవకా, ఇంక రోదనమ్ము
నిజహృదయమందు దయయుండు నెవరి కట్టి
ప్రజ్ఞ కలవార లన్యుల బాధతొలగ
జేతురు పితృశోకమ్ము సుజాతు నట్లు.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశన మొనరించి జాతకములు సరిపోల్చెను. గృహస్థు శ్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున సుజాతుడు నేనే.

353. ధోనసాఖ జాతకము

శాస్త భగ్గజనపదమున సుంసుమారగిరి సమీపమునందలి భేసకలావనమున విహారము చేయునపుడు బోధిరాజకుమారుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆకాలమున ఉదయనపుత్రుడు బోధిరాజకుమారుడు సుంసుమారగిరిపై నివసించుచుండెను. అతడు నేర్పరి యగు వడ్రంగిని బిలువ నంపి, ఏప్రభువునకును లేని ప్రాసాదమును నిర్మాణము చేయించెను. అది కోకనాదనామకము. ప్రాసాదము పూర్తియయినంతనే రాజు వడ్రంగి కన్నులు పెరికించెను. ఈవిషయము భిక్షుసంఘమునకు దెలిసెను. వారు ధర్మసభలో చర్చచేయుచుండగా శాస్త అచటికి కరుదెంచి విషయము గ్రహించి, "భిక్షువులారా, ఆత డిప్పుడే కాదు. పూర్వముకూడ కఠినుడు, దుస్సాహసికుడు; అనేకక్షత్రియుల నేత్రములు పెరికించి, వారి

మాంసముకూడ నివేదన చేయించినాడు'' అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు తక్షశిలలో ప్రసిద్ధాచార్యు డయియుండెను. జంబూ ద్వీప మంతటనుండియు క్షత్రియ బ్రాహ్మణ విద్యార్థు లాయనకడ విద్యాభ్యాసము చేయుచుండిరి. వారాణసీరాజపుత్రుడు బ్రహ్మదత్త కుమారుడుకూడ ఆయనకడ మూడువేదములు పఠించెను. బోధిసత్త్వు డాతని శరీరలక్షణములను బట్టి గ్రహించి ''నాయనా, నీవు కఠినుడవు, పరుషస్వభావుడవు, దుస్సాహసికుడవు. ఇట్టివానికి లభించిన యైశ్వర్యము సుస్థిరముగా నుండదు. ఐశ్వర్యము పోయినపిమ్మట ఆశ్రయము దొరకనట్లు శరణము లభింపదు. కావున నీ విట్టివాడవు కావలదు'' అని రెండు గాధలు పలికెను.

ఉండ వో బ్రహ్మదత్తుడా, ఒక్కచోట
సతము క్షేమ నవీనతా సౌఖ్యములును,
పడవ పగిలిన పిమ్మట కడలినడుమ
దిక్కు తోచని మనుజుని తెరగు కాక
నీవు ధననాశ మైనను నిబ్బరముగ
ఉండవలెు; మానవుడు చేయుచుండు కార్య
ఫలము నొందును; సత్కర్మఫలము శుభము,
అశుభకర్మమునకు దుఃఖ మగును ఫలము
బీజములు బట్టి ఫలితంబు నోజపొందు.

అతడు ఆచార్యునకు ప్రణామము చేసి, వారాణసికి బోయి తండ్రికి తనవిద్యను జూపి యువరాజపదమున ప్రతిష్ఠితుడయి, పితృ మరణానంతరము రా జయ్యెను, ఆయనకు పింగియనాము డగు పురో హితు డుండెను. ఆయన కఠోరహృదయుడు. ఆత డైశ్వర్యలోభముచే తనలో ''నే నీ రాజుద్వారా జంబూద్వీప మందలి రాజుల నెల్లరను పట్టించెదను. అప్పు డీతడు ఏకచ్ఛత్రాధిపతి యగును. నేను ఏకైక పురోహితుడ నగుదును'' అని తలచి ప్రభువునకు తనయభిప్రాయమును తెలిపెను.

రాజు మహాసైన్యముతో బయలుదేరి ఒక్కొక్క రాజు నగరమును ముట్టడించి పట్టుకొనుచుండెను. ఈవిధముగా జంబూద్వీపమందలి రాజులను బట్టుకొని, వారిని వెంటబెట్టుకొని, తక్షశిలారాజ్యమును కబళించుటకై అక్కడకు జేరెను. అన్యు లెవ్వరును ధ్వంసము చేయ నేరకుండునట్లు బోధిసత్త్వుడు తక్షశిలానగరము మరమ్మతు చేయించెను.

వారాణసీరాజు గంగానదీతీరమున, మహావటవృక్షముక్రింద ముదుక గుడ్డ చుట్టించి దానిపైన చాందినీ కట్టించి, క్రింద శయ్య పరపించి పండుకొనెను. జంబూద్వీపములోని రాజసహస్రమును జయించి, తక్షశిల జయింపజాలమికి చింతించుచు రాజు పురోహితునితో "ఆచార్యా ఇందరురాజులతో వచ్చియు, తక్షశిలను పట్టుకొనజాలకున్నాము. కర్తవ్య మేమి?" అనెను.

"మహారాజా, వేయిమంది రాజులకన్నులు పెకలించి, చంపి, కుక్షులు చీల్చి, పంచప్రకారమధురమాంసములనుతీసికొని, ఈవటవృక్షముమీది దేవతకు బలి ఈయవలెను. ప్రేగులు వత్తులవలె వృక్షముచుట్టును చుట్టి రక్తముతో పంచాంగుళీచిహ్నములు వేయవలెను. ఇట్లయిన మనకు శీఘ్రముగా జయము కలుగును" అని పురోహితుడు చెప్పెను.

మంచి దని రాజు మహాయోధులయిన మల్లురను తెరవెనుక నిలిపి, ఒక్కొక్క రాజును బిలిపించి పడగొట్టి, స్మృతి లేకుండజేసి, నేత్రములు పెరికించి, మాంసము తీయించి శవములను గంగానదిలో బార వేయించెను. ఉక్తప్రకారము బలికర్మ నడిపి భేరి వేయించి, యుద్ధమునకు బయలువెడలెను. అంజిసకత నామకు డగు యక్షుడు వచ్చి రాజు కుడికన్ను పెకలించి తీసికొనిపోయెను. రాజు బాధచే వివశుడై వచ్చి వృక్షముక్రింద శయనముపై వెల్లకిలబడిపోయెను.

ఆసమయమున రాబందు సన్ననిమొన కల యెముక నోట గరచుకొని వటవృక్షముమీద వాలి, మాంసము తిని ఎముక జారవిడిచెను. దానియంచున ముక్క విరిగి లోహశలాకవలె రాజువామనేత్రమున గ్రుచ్చుకొనెను. బోధిసత్త్వునివాక్కు లాక్షణమున రాజునకు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. "మాయాచార్యుడీవిషయము గ్రహించియే, బీజమునకు అనురూపమైనఫలము లభించు నని చెప్పియుండనోపును. కర్మాను

రూప మైన విపాక మనుభవింపవలెను'' అనుకొని విలపించుచు రాజు ఈ రెండు గాథలు పలికెను:

ఇయ్యది ఆచార్యవాక్య;
ఇట్లు చెప్పె పారాశర్యు
డవల నిన్ను బాధించెడి
యకార్యంబు చేయవలదు.

పెద్దకొమ్మల మఱిచెట్టిది
పింగియా, ఇచ్చట నె భూషణ
చందనాలంకారయుతు లగు
క్షత్రియుల్ హతు లైరి; న న్నా
కర్మఫలమే యనుసరించును.

ఇట్లు పలికి యేడ్చి మొత్తుకొనుచు, పట్టపు దేవికి జ్ఞప్తిచేసి, ఈ గాథ పలికెను:

చందనవిలిప్త మై లతచందమునను
చక్కని శరీరమున వెల్గు శ్యామ భార్య,
ఇప్పు డాయుబ్బరిం జూగ నేను పోదు
ననెడి భావమునం కల్గు నధికబాధ.

ఆత డీప్రకారముగా విలపించుచునే మరణించి, నరకమునకు పోయెను. ఐశ్వర్యలోభి యగు పురోహితు డాతనిని రక్షింపజాల డయ్యెను; తన యైశ్వర్యము నైనను రక్షించుకొనలేకపోయెను.

రాజు చనిపోవగనే మహాసైన్యము వికావిక లయ్యెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు బోధిసత్త్వకుమారుడు; పింగియ దేవదత్తుడు; ఆచార్యుడు నేనే.

354 ఉరగ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు పుత్రుని కోల్పోయిన గృహస్థుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కథ భార్య, తండ్రి కోల్పోయిన వానికథవలె నున్నది. ఈకథలో శాస్త వెనుకటివలెనే ఆతనియింటికి పోయెను. ఆతడు వచ్చి ప్రణామము చేసి కూరుచుండెను. "ఆయుష్మన్, ఏల నీవు చింతించుచున్నావు?" అని శాస్త ప్రశ్నించెను.

"భన్తే, పుత్రుడు పోయినది మొదలు విచారముతోనున్నాను."

"ఆయుష్మన్, తెగిపోవు స్వభావము గలది తెగిపోవును. నష్టమగు స్వభావము గలది నష్ట మగును. జీవించియుండున దేదియును లేదు. అనంతచక్రవాళములందును, త్రిభువనము లందును మరణము పొందనిది లేదు. అట్టి స్థితిలో శాశ్వతసంస్కార మేదియును లేదు. సర్వప్రాణులకును మరణ మున్నది; సంస్కారము లనిత్యములు. పురాణ పండితు లీతర్కము గ్రహించి విచారము మానుకొనిరి" అని శాస్త ఆతనికి ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు వారణసీద్వారమున కావలిగ్రామమున బ్రాహ్మణుల యింట బుట్టి కృషికర్మచే జీవనము చేయుచుండెను. ఆయనకు పుత్రుడు, పుత్రికయు నుండిరి. కొడుకు పెద్దవా డయినపిదప సమానవంశమునుండి కన్యను తెచ్చి కుమారునకు పెండ్లి చేసెను. దాసితోగూడ వారారుగు రయిరి: బోధిసత్త్వుడు భార్య, పుత్రుడు, పుత్రిక, కోడలు, దాసి, వారెల్లరు కలసిమెలసి శాంతచిత్తములతో, ప్రీతితో నుండిరి. "మీావద్దకు వచ్చినవారికి దానధర్మములు చేయుడు. శీలములు రక్షింపుడు. ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠింపుడు. మరణము స్మరింపుడు. నిజమరణమును భావింపుడు. ప్రాణులకు మరణము నిశ్చయము, జీవితము అనిశ్చితము. అన్నిసంస్కారములు అనిత్యములు, క్షయించిపోవునవి.

శ్రేయింబవళ్లు అప్రమత్తతో చరింపుడు" అని బోధిసత్త్వుడు వారికి ఉపదేశ మిచ్చుచుండును. మంచిదని వారు ఉపదేశము గ్రహించి, అప్రమత్తతో మరణస్మృతిభావనతో నుండిరి.

ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు పుత్రునితో పొలమునకు బోయి నేల దున్నుచుండెను. కుమారుడు మోడులు మొదలగునవి పెరికి, కాల్చి వేయుచుండెను. ఆతనిసమీపమున బిలములో విషసర్ప ముండెను. పొగ పోయి దానికన్నుల నలముకొనెను. కోపించి సర్పము నాలుగు కోరలు దిగబడునట్లు కుఱ్ఱవానిని కరచెను. వాడు క్రిందబడి మరణించెను. బోధిసత్త్వుడు వెనుదిరిగి ఎద్దుల నాపి బాలునికడకు బోయి చూచెను; శవమును గొనిపోయి చెట్టుక్రింద పండుకొనబెట్టి వస్త్రము కప్పెను. ఆయన దుఃఖింపలేదు, కేకలు వేయలేదు. అనిత్యమును గూర్చి తలపోసి, పోయి, నేల దున్నజొచ్చెను.

ఇంతలో పొలముప్రక్కగా విశ్వాసయోగ్యుడు పోవుచుండగా బోధిసత్త్వుడు చూచి "నాయనా, ఇంటికి బోవుచున్నావా?" అని యడిగెను. "ఆఁ". అట్లయిన మాయింటికి బోయి, రోజువలె ఇరువురకు భోజనము తేవలదు, ఒకరికే తేవలె నని చెప్పుము. ఇదివరలో దాసి యొక్కతెయే భోజనము తెచ్చుచుండెడి. నేడు నలుగురును తెల్లబట్టలు కట్టుకొని పరిమళపుష్పములు తేవలె నని చెప్పుము."

ఆతడు పోయి బ్రాహ్మణితో ఆప్రకారమే చెప్పెను. "నాయనా, ఈసందేశ మెవ రిచ్చినారు".

"అమ్మా, బ్రాహ్మణుడు"

కుమారుడు చనిపోయె నని ఆమెకు తెలిసెను, కాని ఆమె కొంచె మయినను చలింపలేదు. చిత్తస్థైర్యము కలిగిన యామె స్వచ్ఛవస్త్రములు ధరించి, నలువురచేతను కట్టించి భోజనము, పుష్పములు తీసికొని వారిని వెంటబెట్టుకొని పొలముచేరెను. ఒకరును రోదింపలేదు, కేకలు వేయలేదు. కొడుకు పడియున్న చెట్టునీడనే బోధిసత్త్వుడు కూర్చుండి భోజనముచేసెను. అనంతర మందరును కట్టెలు తెచ్చి, చితిపేర్చి, శవమును దానిపై నుంచి, పుష్పములతో పూజ చేసి, నిప్పు ముట్టించిరి. ఎవరి కంటివెంటను బాష్పబిందువు రాలలేదు. అంద

రును మరణస్మృతిని అభ్యసించినవారే.

వారి శీలప్రభావముచే శక్రునిభవనము తాప మొందెను. "నన్ను స్థానచ్యుతుని జేయదలచినవా డెవడు?" అనుకొని శక్రు డాతనిసంగతి తెలిసికొని, అతని ప్రభావమువలననే తనస్థానము ఉత్తప్తమయ్యె నని గ్రహించి, ప్రసన్నుడై ఆతనియొద్దకు బోయి సింహగర్జనము చేసి, అతనియిల్లు సప్తరత్నభరితము చేయదలచెను. శక్రుడు త్వరితముగా జని, దహనము జరుగుచున్న ప్రదేశమున నొకప్రక్కగా నిలిచి "నాయనా, ఏమి చేయుచున్నావు?" అనెను.

"స్వామీ, ఒకనిని దహనము చేయుచున్నాను."

"నీవు మనుష్యుని దహనముచేయుచున్నట్లు కాక, ఏదో జంతువును వండుచున్నట్లున్నావు."

"కాదు స్వామీ, మనుష్యునే దహనము చేయుచున్నాను."

"అట్లయిన శత్రువునా?" "స్వామీ, శత్రువును కాదు — ఔరసపుత్రునే." "ఇష్టము లేనివానినా?" "స్వామీ, అత్యంత ప్రియపుత్రునే" "ఏల దుఃఖింపవు?" దుఃఖింపకయుండుటకు కారణమును జెప్పు నీ ప్రథమగాథ పలికెను:

చనునట్లు కుబుసంబు సర్పంబు విడిచి
ప్రాణియు జను శరీరమ్మును విడిచి
ఈరీతి భోగవిహీనమై తనువు
కాలధర్మము చెంది కాలుచున్నపుడు
కర్ణాల జొరబడి జ్ఞాతుల ఏడ్పు
తెలియంబడదు, పరదేవన యేల
చేయను, నిజగతి చేరినా డతడు.

శక్రుడు బ్రాహ్మణితో "అమ్మా, నీ కితడు ఏమి కావలెను?" అనెను. స్వామీ, పదిమాసములు కడుపున మోసి, స్తన్య మిచ్చి, కాలుసేతులు నిమిరి పెంచిన పుత్రుడు." "అమ్మా, తండ్రి కఠినుడగుటచే రోదింపలేదు. కాని మాతృహృదయము కోమలము కదా, నీ వేల దుఃఖింపవు?" తాను రోదింపకుండుటకు కారణము దెలుపు నీ రెండు గాథ లామె పలికెను:

అరుదెంచె పిలుపులే కచ్చటనుండి,
ఏగినా డచ్చటి కిచ్చటినుండి

అనుమతి పొందకే! అరుదెంచినట్లు
పోయెను; దానికై పొదలగా నేలని

కాలి పోయెడు వేళ జ్ఞాతుల యేడ్పు
వానికి దెలియదు కాన గోదనము
చేయను, నిజగతి చేరినా డతడు.

అప్పుడు శక్రుడు సోదరను జూచి "నీ కత డేమగును?" అని యడిగెను. "స్వామీ, సోదరుడు" "అమ్మా, సోదరులయెడ చెల్లెండ్రకు ప్రీతియుండును. నీ వేల దుఃఖింపవు?" తాను రోదింపకుండుటకు కారణము దెలుపు నీ రెండుగాథ లామె పలికెను :

శోకించు నేనియు శుష్కించిపోదు,
ఫలమేమి యద్దాని బంధుమిత్రాది
జనుల కసహ్యంబు సంజాత మగును.

దందహ్యమాను డాతం డెరుగండు
జ్ఞాతిమిత్రులరోదనమ్ము; శోకింప
నందుచే; నిజగతి నరగినా డతడు.

శక్రు డాతని భార్యతో "అమ్మా, నీ కత డేమి కావలెను?" అనెను. "స్వామీ నా పతి." "పతి పోయినపిదప స్త్రీలు అనాథ లగుదురు. నీ వేల దుఃఖింపవు?"

తాను దుఃఖింపకుండుటకు కారణము దెలుపు రెండు గాథల నామె పలికెను :

బాలుండు కనుగొని పయనించు చంద్రు
పట్టనేరక యేడ్చు పగిది నేయుండు
చచ్చువానికి నేడ్చు జనునివర్తనము.

దందహ్యమాను డాతం డెరుంగండు
జ్ఞాతిమిత్రులరోదనమ్ము; శోకింప
నందుచే; నిజగతి కరిగినా డతడు.

శక్రుడు దాసిని జూచి "ఆతడు నీ కే మగును?" అని యడిగెను. "స్వామీ, నాయజమానులు." "ఆయన నిన్ను కొట్టి బాధించి బలవంతముగా పనులు చేయించి యుండక తప్పదు. కావున అతడు మరణిం

చుట మంచిదే యని యెంచి నీవు దుఃఖింపకున్నావు." "స్వామీ, కాదు. క్షమ మైత్రి దయ కలిగిన యజమానుడు. ఆర్యపుత్రుడు రొమ్మున బెరిగిన పుత్రునివంటివాడు." "అట్లయిన అమ్మా, నీవేల దుఃఖింపవు?" తాను దుఃఖింపకుండుటకు కారణము తెలుపు రెండు గాథల నామె నలికెను :

భగ్నమైన సలిలభాండంబు క్రమ్మర
నదుక వీలుపడని యట్లయుండు
మరణ మొందువాని కొరకు శోదించుట.

దహ్యామానతనువు తనసమీప
బంధుమిత్రజనులపరి దేవనంబును
నెటు గ్రహించుని కాన యేడ్వ నేను.

శక్రుడు ధర్మకథనము విని సుప్రసన్నుడై "మీ రందరు అప్రమత్తు లయి మరణస్మృతిని అభ్యసించినారు మీరు చేతులతో నిక నేపనియు చేయకుడు. నేను దేవరాజు శక్రుడను, మీయింట సప్తరత్నములను నింపెదను. మీరు దానధర్మములు చేయుడు, శీలము రక్షింపుడు, ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠింపుడు. అప్రమత్తతతో నుండుడు" అని యుప దేశించి అనంతధన మింట సమకూర్చి వెడలిపోయెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. సత్యప్రకాశనానంతరము గృహస్థు స్రోతాపత్తిఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. ఆకాల మున దాసి ఖుజ్జుత్తర; బాలిక ఉత్పలవర్ణ; కుమారుడు రాహులుడు; తల్లి క్షేమ; బ్రాహ్మణుడు నేనే.

355 ఘత జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కోసలనరేశుని అమాత్యునివిషయమై చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

తన కుపకారము చేసిన అమాత్యునకు రాజు విశేషసంపద సమకూర్చి, భేదోపాయసమర్థులమాటలు విశ్వసించి, అతనిని కారాగారమున ద్రోయించెను. అమాత్యుడచట ధ్యానమున నుండి, స్రోతాపత్తిమార్గమును గ్రహించెను. రా జాతనిగుణములను స్మరించి బంధనాగారమునుండి విడిపించెను. అమాత్యుడు సుగంధపుష్పమాలికలు చేకొని, శాస్తకడ కరిగి ప్రణామము చేసి, కూరుచుండెను. "నీకు అనర్థముకలిగినది కాదా?" అని శాస్త యనెను. "భన్తే, చిత్తము. కాని అనర్థమునుండి అర్థప్రాప్తియయినది; స్రోతాపత్తిమార్గము లభించినది." "ఉపాసకా, నీకేకాదు, పూర్వము పండితులకు గూడ అనర్థమునుండి అర్థము లభించినది" అని శాస్త ఆతనిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వు డాయనపట్టపుదేవికడుపున బుట్టినాడు. ఆయనకు ఘృతకుమారు డని పేరుపెట్టిరి. పెరిగి పెద్దవా డయి అతడు తక్షశిలకు బోయి విద్యలు నేర్చి వచ్చి ధర్మానుసారముగా రాజ్యము చేయుచుండెను. ఆయన యమాత్యు డొకడు అంతఃపురద్రోహము చేయగా ప్రత్యక్షముగా చూచి రాజు వానిని దేశమునుండి వెడలగొట్టెను.

ఆ కాలమున ధంకరాజు శ్రావస్తిని పరిపాలించుచుండెను. అమాత్యు డాయనకడకు బోయి కొలువులో కుదిరి క్రమముగా తనసలహాతో వారాణసీరాజ్యమును స్వాధీనము చేయించెను. రాజు బోధిసత్త్వుని శృంఖలాబద్ధుని జేసి, కారాగారమున బడవేయించెను. బోధిసత్త్వుడు ధ్యానావస్థితు డై ఆకాశమున కెగసి, పర్యంకబంధమున గూరుచుండెను. ధంకునిశరీరమున తాపము పుట్టెను. ఆతడుపోయి బోధిసత్త్వునిముఖము వంక జూచెను. సువర్ణదర్పణమువలె, వికసించిన పద్మమువలె వదనము

శోభాయుక్తముగా నుండెను. ధంకుడు బోధిసత్త్వుని ప్రశ్నించువాడై యీ తొలిగాథ పలికెను :

ఒక్క నీవు తప్ప తక్కినవారలు
యేడ్చుచున్నవార లెల్లరి ముఖ
ములను బాష్పబిందువులు కానిపించును;
ఎందుచేత శోక మొంద వీవుని

తాను శోకింపకుండుటకు కారణము తెలుపువాడై బోధిసత్త్వుడు మిగిలిన గాథలు పలికెను.

కడచిన సౌఖ్యంబు కాని భవిష్య
దానందమును గాని తేనేర డెవడు
కావున చింతింప; దానికి లేదు
తోడ్పాటు. శోకమ్ముతో వివర్ణతయు
కార్శ్యమ్ము సైతము ఘటిల్లుచుండు;

చింతాకులునకు రుచింప దన్నమ్ము
శుష్కించువానికి శోకశల్యమును
చూపుదు రరులును సుప్రసన్నతను.

గ్రామము నందైన, గహనమందైన
ఎత్తున, లోతున నెచ్చట నున్న
పాండు వర్ణాదులు ప్రాప్తించవోయి!

ఏకాకిగా నుండి ఎవ్వడు సుఖము
తనకు తానై కూర్చుకొనజాలకుండు,
ఒసగజాలదు వాని కుర్వి సౌఖ్యంబు.

ధంకుడు గాథలు విని బోధిసత్త్వుని క్షమ వేడి రాజ్యము సమర్పించి వెడలిపోయెను. బోధిసత్త్వుడు అమాత్యులకు రాజ్యము సమర్పించి హిమాలయమున కరిగి, ప్రవ్రజించి, ధ్యానావస్థితుడై బ్రహ్మలోక పరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున ధంకరాజు ఆనందుడు; ఘృతరాజు నేనే.

356 కారండియ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ధర్మసేనాపతిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

స్థవిరుడు తనకు కానవచ్చినవారికి దీక్ష యిచ్చుచుండెను. వేటగాండ్రు, బెస్తలు మొదలగువారు కనబడగానే దీక్ష గైకొను డని ఆతడు వారికి దీక్ష యిచ్చుచుండెను. వారు ఆయనయెడ ఆదరముచే ఆయన యానతి నుల్లంఘింపలేక దీక్ష కైకొనుచుండిరి. కాని నిర్వహింపలేక తమతమ వృత్తులనే అనుసరించుచుండిరి. స్థవిరుడు తోడి వారలను పిలిచి, "ఆయుష్మంతులారా, వీరు నాకడ దీక్షగైకొన్నారే గాని, నిర్వర్తించుటలేదు" అని చెప్పెను.

"భన్తే, వారికి ఇష్టము లేకున్నను తాము దీక్ష ఇచ్చుచున్నారు. వారు తమ ఆనతి నుల్లంఘింపనేరక గ్రహించుచున్నారు. ఇకనుండి తాము ఇట్లు దీక్ష ఈయవలదు."

స్థవిరుడు అసంతుష్టు డయ్యెను. ఈసమాచారము విని భిక్షువులు ధర్మసభలో చర్చించుచుండగా శాస్త అచ్చటి కరుదెంచి సంగతి తెలుసుకొని, "భిక్షువులారా, ఈత డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ కానబడినవారికెల్ల—వా రడగకపోయినను దీక్ష యిచ్చుచుండెడి వాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణవంశమున బుట్టి పెద్దవాడయి, తక్షశిలకు బోయి, అచ్చట శిష్యాగ్రేసరు డయ్యెను. అతనిపేరు కారండియుడు.

అచటి యాచార్యుడు అడిగినను అడుగకున్నను కనబడినవారికెల్ల బెస్తవారికిగూడ స్వీకరింపుడు స్వీకరింపుడు అని పంచశీలము లిచ్చుచుండెను. వారు స్వీకరించియు లెక్కచేయకుండిరి. ఆచార్యు డావిషయము శిష్యులతో జెప్పెను. "భన్తే, వారి కిష్టము లేకున్నను మీరు శీలము లిచ్చుచున్నారు. కావున వారు శీలభంగము చేయుచున్నారు. కోరినవారి కిచ్చుచు కోరనివారి కీవలదు" అని శిష్యులు చెప్పిరి. ఆయ

నకు తృప్తి కలగలేదు. కనబడినవారికి శీలము లిచ్చుచునే యుండెను.

ఒకనాడు ఒకానొక గ్రామమునుండి జనులు వచ్చి బ్రాహ్మణుల కొసగు అపూపములలో కొంతభాగము గైకొనుటకై ఉపాధ్యాయుని ఆహ్వానించిరి. ఆయన శిష్యుడు కారండియుని బిలిచి "నాయనా, నే నచటికి బోవలేను. నీవు ఈఅయిదువందల బ్రహ్మచారులను గొనిపోయి అపూపములను గైకొని మనకు రావలసిన భాగము తీసికొనిరమ్ము" అని చెప్పెను. అతడు పోయి, మరలివచ్చునపుడు త్రోవలో గుహను గాంచి తనలో "ఆచార్యుడు కనబడినవారి కెల్ల శీలము లిచ్చుచున్నాడు. అడుగకపోయినను సరియే. ఇక అడిగినవారికే ఇచ్చునట్లు చేసెదను" అని యోచించెను. విద్యార్థులు సుఖాసీనులై యుండ తాను లేచి పెద్ద రాయి యెత్తి గుహలో బడవేసెను. అంతటితో ఆగక రాలు వేయుచుండెను. వారు లేచి అతనని సమీపించి "ఏమిది?" యనిరి. ఆతడు మాటాడలేదు. అంతట వారు శీఘ్రముగా ఆచార్యుని కడకు జని ఈ విషయము చెప్పగా, ఆయన వచ్చి సల్లాపము చేయుచు ఈ తొలిగాధ పలికెను.

ఓయి కారండియ, ఒంటిగా నీవు
కానన పర్వత కందరంబులను
రాలు రువ్వెదవు, సంభ్రమపడునట్లు;
ఏమి లాభము కల్గు నిందుచే నీకు?

విని, కారండియుడు ఆచార్యునకు బోధ చేయువాడై రెండవ గాధ పలికెను.

అబ్ధి పరీవృత యౌ ధరాస్థలిని
ఇసుకదిబ్బలను మహీధరమ్ములను
విరజిమ్మి వేయుచు నరచేతివోలె
సమతలమ్ముగ జేయ నయకట్టి శిలల
నందుచే రువ్వుదు కందరమ్ములను.

విని, ఆచార్యుడు మూడవగాధ పలికెను.

ఓయి కారండియ, ఉర్వి నెవ్వండు
చేయనేరం డరచేతిసమంబు;

నీ వొక్క లోయనే నింపయత్నింప
తలతును నీజీవితము చాలదనియె.

అది విని శిష్యుడు నాలుగవ గాథ పలికెను.

మానవు డొకడు పమానమ్ము చేయ
నోపనిచో పృథ్వి, ఓ బ్రహ్మవేత్త
వివిధదృష్టులు కల్గు వీరల నొక్క
దృష్టికి నీవును తేజాల వెపుడు.

విని ఆచార్యుడు తనలో "కారండియుడు యుక్తముగా చెప్పినాడు. నేటినుండి మానుకొందును" అనుకొని, పంచమ గాథ పలికెను.

ఏవిధంబుగ మానవు డీధరిత్రి
సమతల మ్మొనరింపగా జాలడో అటె
సర్వజనుల నేకము చేయజాల డొకడు
అనుచు గ్రహియించితిని సంగ్రహముగ నేను.

ఈ విధముగా ఆచార్యుడు బ్రహ్మచారిని ప్రశంసించెను. అత డాచార్యునకు బోధ చేసి, యింటికి గొనిపోయెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున బ్రాహ్మణుడు సారిపుత్రుడు, కారండియ పండితుడు నేనే.

357 లటుకిక జాతకము

శాస్త జేతవనముల విహారము చేయుచు, దేవదత్తునిగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో సంభాషించుచు "ఆయుష్మంతు లారా, దేవదత్తుడు కఠినుడు, దుస్సాహసికుడు, ప్రాణులయెడ అతనికి దయలేదు" అనుచుండిరి. శాస్త అచటికి జని విషయము గ్రహించి

"భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ నితడు దయారహితుడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు ఏనుగుకడుపున బుట్టి, సుందరమైన మహాశరీరముతో ఎనుబదివేల యేనుగుల కధినేత యై, హిమాలయ ప్రదేశమున నివసించుచుండెను.

ఒకానొక కోలంకి పక్షి ఏనుగులు చరించు ప్రదేశములో గ్రుడ్లు పెట్టెను. అవి పరిణతములై పగిలినవి. అందుండి చిన్నపిట్టలు బయలు వెడలినవి. రెక్కలు వచ్చి అవి యెగురకమునుపే బోధిసత్త్వుడు 80 వేల యేనుగులతో మేత మేయుచు అచ్చటికి వచ్చెను. చూచి పిట్ట తనలో "ఈ హస్తిరాజు నాబిడ్డలను త్రొక్కివేయవచ్చును. వీనిని రక్షించుటకై ఈయనను ప్రార్థించెదను" అనుకొని పిట్ట రెండురెక్కలు చేర్చుకొని ఆయన కెదురుగా నిలిచి ఈ తొలిగాథ పలికెను.

ఓ యరణ్యనివాసి, ఓ యూథనాథ
ఓ షష్టివర్షియ, ఓహో యశస్వి,
నేరెక్కలను మోడ్చి నీదుసన్నిధిని
వందనం బొనరింతు; వధియింపవలదు,
దుర్బలుల్ నాదుపుత్రులు గజేంద్ర!

"నీ బిడ్డలను రక్షించెదను. విచారింపకుము" అని మహాసత్త్వుడు వానికి పైన నిలిచి, ఎనుబదివేల యేనుగులు వెడలిపోయిన తర్వాత పక్షితో "నా వెనుక ఏకాకిగా ఒక యేనుగు వచ్చుచున్నది. అది మాట వినదు. నీబిడ్డలను రక్షింపు మని దానిని ప్రార్థింపుము" అని చెప్పి వెడలిపోయెను.

ఆయేనుగు-వచ్చినంతనే పక్షి రెక్కలు జోడించి, స్వాగతముపలికి, రెండవ గాథ పలికెను.

ఓ పర్వతనివాసి; ఓ వనవాసి,
ఏకచారీ, నీకు నిదె మ్రొక్కుదాన
నేను రెక్కలు మోడ్చి నీదుసన్నిధిని—
దుర్బలుల్ నాదుపుత్రులు గజేంద్ర!

విని, అది మూడవగాథ పలికెను.

ఏమి చేయుదువు న న్నీవు దుర్బలపక్షి,
వామపాదాన నీవంటి లక్షలకొలది
పులుగులన్ మర్దింతు, పుత్రులన్ వధియింతు.

ఇట్లు పలికి అది చిన్నపిట్టలను కాళ్ళతో త్రొక్కి, మూత్రము విడిచి, ఘీంకారము చేసి వెడలిపోయెను.

పక్షి వృక్షమువిూది కెగిరిపోయి వాలి, "ఏనుగా, ఇప్పుడు నీవు ఘీంకారము చేయుచు పోవుచున్నావు. నే నేమి చేయుదునో కొలది దినములలో చూచెదవు. శరీరముకన్న బుద్ధిబలము గొప్పదని నీ వెరుగవు. మంచిది, నీకు తెలియపరచెదను" అని దానిని బెదరించుచు నాలుగవ గాథ పలికెను :

బల మెల్లతావుల పనికిరా దయ్య,
నాగరాజా! చంపినావు నాసుతుల-
నీ కపకారంబు నే నొనర్చెదను.

కొలది దినములకు పక్షి కాకిసేవ చేసెను. అది ప్రసన్నమయి 'నీ కేమి కావలెను!' అని యడిగెను. "స్వామీ, నాకు వే రేమియు కోరిక లేదు. తమ ముక్కుతో ఏకాకి గజము కన్నులు పొడవవలె నని మాత్రము ఆశ". మంచి దని కాకి అంగీకరించిన పిమ్మట పిట్ట ఈగ సేవ చేసెను. అది నీ కేమి కావలెను? అని యడుగగా "ఈ కాకి ఒంటరిగా తిరుగుచున్న యేనుగు కన్నులు పొడిచినతరువాత మీరు వానిలో గ్రుడ్లు పెట్టవలె నని నాకోరిక" అని పిట్ట చెప్పెను. మంచి దని ఈగ అంగీకరించిన పిదప, పిట్ట కప్పకు సేవచేసెను. 'నీ కేమి కావలెను'? అని కప్ప అడుగగా పిట్ట యిట్లు చెప్పెను : "ఒంటిగా తిరుగు గజము గ్రుడ్డిదై నీటికై తిరుగునపుడు మీరు కొండపైకి బోయి బెకబెకలాడవలెను. ఏనుగు పర్వత మెక్కిన పిమ్మట మీరు క్రిందికి వచ్చి ప్రపాతమున బెకబెక లాడవలెను, మిమ్ము నేను కోరునది యిదియే" విని, మండూకము సమ్మతించెను.

ఒకనాడు కాకి ఏనుగు రెండు కన్నులను ముక్కుతో పొడిచెను. ఈగ పోయి అందులో గ్రుడ్లు పెట్టెను. కీటకములు పీకుచుండగా బాధ

కోర్వలేక దాహము పుట్టి నీటికై ఏనుగు తిరుగుచుండెను. ఆసమయ మున మండూకము కొండమీదికి బోయి బెకబెకలాడెను. అచ్చట ఉదక ముండు నని తలచి యేనుగు నెమ్మదిగా కొండపై కెక్కెను. ఇంతలో మండూకము క్రిందికి దిగి అరచెను. అచ్చట నీర ముండునని యెంచి ఏనుగు నడచుచు జారి క్రిందిలోయలో పడి మరణించెను. దాని మరణము చూచి, పిట్ట సంతోషించి దాని శరీరముపై గంతులు వేసి యథా కర్మం గతా.

ఇది అభిసంబుద్ధగాథ !

కాకమ్ము, లటుకమ్ము, కప్పయు, నీల
మక్షికమ్మును గూడి మత్తగజమ్ము
నంత నొందించిన; వప్రియం బైన
వైరంబు పెట్టుకో వలదు; కన్గొనుము
వైరంబుచే గల్గు భూరి దుర్గతిని.

ఆ కాలమున ఏకాకిగా చరించు హస్తిదేవదత్తుడు; యూథనాయకుడు నేనే.

358 క్షుద్రధర్మపాల జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచుండగా దేవదత్తుడు చేయనెంచిన వధోద్యమ మును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఇంకొక కథలో భోధిసత్త్వుని బెదరింపలేకపోయెను. కాని ఈకథలో ఏడుమాసముల స్థితిలో బోధిసత్త్వుని కాలుచేతులు శిరస్సు కోయించి అంత దద్దరజాతకమున (172) గొంతు నులిమిచంపివేసి పొయ్యిమీద మాంసము వండించి తినెను. ఖాంతివాదజాతకమున (313) రెండుకొరడాలతో వేయిదెబ్బలు కొట్టి, కాలుసేతులు ముక్కుచెవులు కోసి, జుట్టు పట్టుకొని లాగి వెలకిల బడవైచి కాలితో రొమ్ముపై తన్ని

పరుగిడెను. ఆనాడే బోధిసత్త్వుడు ప్రాణములు విడిచెను. క్షుద్రవనందియ జాతకమున, (222) మహాకపి జాతకమున (407) గూడ చంపినట్లున్నది. ఈ విధముగా బహుకాలమువరకు వధోద్యోగము చేయుచు ఆయన బుద్ధత్వము పొందువరకును యత్నములు చేయుచుండెను. ఒకనాడు భిక్షువులు ధర్మసభలో ఈవిషయము చర్చించుచుండగా, శాస్త అచటికి కరుదెంచి, విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, కేవలమిప్పుడే కాదు, దేవదత్తుడు నన్ను సంహరించుటకు యత్నము చేసినాడు; కాని బెదరింపనైనను బెదరింప జాలకపోయెను. కాని పూర్వము ధర్మపాలకుమారుని కాలమున పుత్రసమానుడనైన నన్ను చంపించెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో మహాప్రతాపు డనురాజు పరిపాలన చేయుచుండగా బోధిసత్త్వ డాయనపట్టమహిషి యగు చందాదేవి కడుపున బుట్టెను. ఆయనకు ధర్మపాలుడని పేరు పెట్టిరి. ఏడుమాసముల వయస్సున ఆయనను తల్లి సుగంధజలస్నానము చేయించి, అలంకరించి, ఆడించుచు కూరుచుండెను. రాజామెనివాసమునకు వచ్చెను. ఆమె కుమారునితో ఆడుచు ప్రీతిపరవశ యగుటవలన రాజును చూచియు లేవలేదు. "ఈమె కుమారుని మూలమున ఇప్పుడే గర్వించియున్నది. నన్నేమాత్రము లెక్కచేయుట లేదు. బిడ్డడు పెరిగిన పిమ్మట నన్ను మానిసిగా కూడ గణింపదు. వీని నిప్పుడే సంహారము చేయించెదను" అని తలపోసి రాజు మరలిపోయి సింహాసనముపై గూరుచుండి, తన సాధనములతో రమ్మని ఘాతుకుని కానతి పంపెను. వాడు కాషాయ వస్త్రము ధరించి, రక్తపుష్పమాలిక మెడలో దాల్చి, భుజమున గొడ్డలి పెట్టుకొని, ఉపధానఘటమును, కాలుసేతులు బంధించుటకు దండములను గొనివచ్చి రాజును నమస్కరించి "దేవ, ఏమి చేయవలెను?" అని యడిగెను.

"దేవిశయనాగారములోనికి బోయి ధర్మపాలుని దీసికొనిరా" అని రాజానతిచ్చెను. రాజు కోపముతో వెడలిపోవుటచూచి రాణి భయపడి, ధర్మపాలుని తనరొమ్మునకు గట్టిగా అదుముకొని కూర్చుండి

యేడ్చుచుండెను. చోరఘాతుకుడు పోయి వీపుమీద కొట్టి, చేయిపట్టు కొని బిడ్డను లాగి రాజుసన్నిధికి దీసికొనిపోయి "దేవా, ఏమి చేయ వలెను?" అనెను. ఒక బల్ల తెచ్చి, ఎదుట వేయుము. దానిమీద వీనిని పండబెట్టుము" అని రాజాజ్ఞ యయినంతనే వాడు అటులే చేసెను. చందాదేవి రోదనము చేయుచు కుమారుని వెంటనే అచటికి వచ్చెను. "దేవా, ఏమి చేయుదును?" అని ఘాతకు డనెను. "ధర్మ పాలుని చేతులు ఖండింపుము" అని రాజు పలికెను. చందాదేవి "దేవా నాపుత్రుడు ఏడునెలలవాడు ఏమియు తెలియనివాడు. వీని దోష మేమియు లేదు. దోష మున్నచో అది నాదే. కావున నా చేతులు నరికింపుడు" అని ఈ విషయమునే ప్రకటించు తొలిగాథ పలికెను :

తప్పు నాయది దేవ, ధర్మపాలుని విడిచి,
నాకరద్వయఖండనమున కానతియిండు.

రాజు ఘాతకునివైపు చూచెను. "దేవా, ఏమి చేయుదును?" "ఆలసింపక హస్తములు ఖండింపుము." తక్షణమే వాడు తీక్ష్ణపరశు వెత్తి తరుణవంశకరీరములనువలె బాలుని రెండు చేతులను ఖండించెను; హస్తములను ఖండించువేళ బాలుడు రోదనము చేయలేదు. కేకలు వేయలేదు; శాంతిని, మైత్రిని పురస్కరించుకొని కష్టమును సహించెను.

తెగిన చేతులను చందాదేవి తనయుత్సంగమున జేర్చికొని రక్త సిక్తయై, దుఃఖించుచు తిరుగుచుండెను. "దేవా, ఏమి చేయుదును?" అని ఘాతుకు డడుగగా రాజు కాళ్ళు రెండును ఖండింపు" మనెను. విని చందాదేవి రెండవ గాథ పలికెను :

తప్పు నాయది దేవ, ధర్మపాలుని విడిచి
నాపదద్వయఖండనమున కానతియిండు.

రాజు మరల ఘాతుకున కాజ్ఞ యిచ్చెను. బాలుని రెండుకాళ్ళను వాడు ఖండించెను. తెగినకాళ్ళను చందాదేవి తన యుత్సంగమున జేర్చుకొని రోదనము చేయుచు "స్వామీ, మహాప్రతాపా, కాలు సేతులు లేని బిడ్డలను తల్లులు పోషింపవలెను. నేను కూలిచేసి వీనిని పోషింతును. వీనిని నాకు దయచేయుడు" అని వేడెను. ఘాతుకుడు

"దేవా, రాజాజ్ఞ నెరవేర్చినాను. నాకర్తవ్యము పూర్తి అయినదా?" అనెను. "లేదు, ఇంకను కాలేదు." "ఇంకేమి చేయవలెను ?" "వీని శిరము ఖండింపవలెను." చందాదేవి మూడవ గాథ పలికెను :

తప్పు నాయది దేవ ధర్మపాలుని విడిచి
నా కరద్వయఖండనమున కానతి యిండు.

ఇట్లు పలికి తన మెడ చాపెను.

"దేవా, ఏమి చేయుదును?" అని ఘాతుకు నడిగెను. "వీని శిరము ఖండింపుము." వాడు శిరసు ఖండించి "రాజాజ్ఞ నెరవేరినదా దేవా!" అనెను. "ఇంకను కాలేదు" "దేవా, ఏమి చేయుదును?" "ఖడ్గాగ్రమున వీనిని 'అసిమాల' చేయుము." వాడు శవమును ఆకసమున కెగురవేసి, కత్తిచివర అందుకొని 'అసిమాల' చేసి, మాంసము మేడమీది కెగురవేసెను. చందాదేవి బోధిసత్త్వునిమాంసము ఒడిలోని కెత్తుకొని ఏడ్చుచు ఈ గాథలు పలికెను :

ఘోరంపు దగు పుత్రహనన వారణము
ఈ రాజునకు చెప్ప నెవ్వరు లేరు.

ఆమె రెండుచేతులతో గుండెమాంసము పట్టి మూడవగాథ పలికెను:

ఉత్తరాధికారి ఉర్వికి నీ ధర్మ
పాలుం, డతనిహ స్తపాదములును
శిరము చందనమున సిక్తంబు లై
వేరు పడియె, చూడ గుండె పగులు దేవ!

మండెడి వేణువనములో వెదురుబ్రద్దలగునట్టు లామె గుండె బ్రద్దలయి అచ్చటనే చనిపోయెను. రాజు సింహాసనమున గూర్చుండలేక వేదికపై పడిపోయెను. భూమి రెండుఖండములు కాగా అగాధ మేర్పడెను. రాజు దానిలో బడెను. అతని దుర్గుణములు సహింపలేక భూమి రెండులక్షల యోజనములమేర బ్రద్దలయి వానికి త్రోవయిచ్చెను. అవీచినరకజ్వాలలు రేగి కులాగతకంబళమువలె వానిని చుట్టివేసి అవీచిలోనికి ద్రోసివేసెను. అమాత్యులు చందాదేవికి బోధిసత్త్వునకు అంత్యక్రియలు చేసిరి.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకమును పరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు దేవదత్తుడు; చందాదేవి మహాప్రజాపతి గౌతమి; ధర్మపాలకుమారుడు నేనే.

359 సువర్ణ మృగ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు శ్రావస్తిలోని ఒకానొక కులకన్యనుగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆమె శ్రావస్తిలో ఇరువురుశ్రావకుల సేవకపరివారములోనిది. ఆమె శ్రద్ధాళువై, ధర్మసంఘముల యెడ ప్రీతి కలదై సదాచారిణియై, విద్యావతియై, దానాదిపుణ్యకార్యములయం దభిలాష కలదై యుండెను. ఆమెను శ్రావస్తిలోనే సమానకక్ష్య కల కుటుంబములోనివాని కిచ్చి పెద్దలు పెండ్లి చేసిరి. ఆ కుటుంబమువారు మిథ్యాధర్మము నవలంబించువారు. ఆమె తలిదండ్రులు "మాబిడ్డ శ్రద్ధాళువు; త్రిరత్నములయెడ ప్రీతికలది. దానాదిపుణ్యకార్యనిరత. మీరు మిథ్యాదృష్టి కలవా రగుటచే ఈమెను అభిమతప్రకారము దానధర్మములు చేయనీయరు. ధర్మము వినుట, విహారమునకు పోవుట, పంచశీలపాలనము చేయుట, ఉపోసథవ్రతము నవలంబించుట మొదలగు పుణ్యకార్యములు చేయనీయరు అందుచే ఈమెను మీకడకు పంపము" అనిరి.

"మీబిడ్డ మాయింటికి వచ్చి ఆమె యిష్టప్రకారము చేయవచ్చును. ఆమెను మేము అడ్డగింపము. కావున పంపుడు."

"అట్లగుచో తీసికొనిపొండు." సుముహూర్తము చూసి వారామెను వారింటికి కొనిపోయిరి. ఆమె కర్తవ్యపరాణయు సదాచారనిరతయు నై, పతిని దేవతాతుల్యముగా భావించుచు, అత్తమామలకు భర్తకు ఉపచారములు చేయుచుండెను. ఒకనాడామె భర్తతో 'ఆర్యపుత్రా, మీకు విశ్వాసము గల స్థవిరులకు దానమీయవలె'నని కోరిక అనెను.

"భద్రే, మంచిది; నీ యిచ్చవచ్చినట్లు చేయుము."

ఆమె స్థవిరులకు ఆహ్వానము పంపి బాగుగా సత్కరించి భోజనాదికము పెట్టి ఒకప్రక్కన కూర్చుండి 'భదంతులారా, ఈ వంశమువారు మిథ్యాదృష్టి కలవారు. శ్రద్ధ లేనివారు. త్రిరత్నములతో పరిచయము లేనివారు. ఆర్యులారా, ఈ కుటుంబమువారికి త్రిరత్నములతో పరిచయము కలుగువరకును ఈ భిక్ష స్వీకరింపుచుండుడు."

అని విన్నవించెను.

స్థవిరులు స్వీకరించి ప్రతిదినము ఆయింటనే భోజనము చేయుచుండిరి. ఒకనా డామె భర్తతో ఆర్యపుత్రా, స్థవిరులు ప్రతిదినము ఇచ్చటికి వచ్చుచున్నారు. మీరు వారి నేల దర్శింపరు” అనెను.

“మంచిది. వారి దర్శనము చేసెదను” అని ఆమె భర్త మరునాడు స్థవిరులు వచ్చి భోజనము చేసినపిదప ఆర్య ప్రబోధించుటచే వారి కడకు జని కుశల మడిగి ఒకప్రక్క గూరుచుండెను. ధర్మసేనాపతి అతనికి ధర్మోపదేశము చేసెను. ఆతడు ఉపదేశమగు స్థవిరుని చర్యకు ప్రసన్నచిత్తుడై ఆనాటినుండి స్థవిరులు వచ్చినపుడు వారికి ఆసనములు పరచి నీరు వడియకట్టి భోజనానంతరము ధర్మోపదేశము వినజొచ్చెను. క్రమముగా అతని మిథ్యాదృష్టి తొలగిపోయెను. ఒకనాడు స్థవిరుడు వా రిరువురకు ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యములను ప్రకటించెను. భార్యాభర్తలు శ్రోతాపత్తిఫలము నొందిరి. ఆవల స్థవిరుడు తలిదండ్రులమొదలు పరివారజనమువరకు ఎల్లరు మిథ్యాదృష్టి విడచి, త్రిరత్నములకు భక్తులైరి. ఒకనాడు ఆమె భర్తతో ‘ఆర్యపుత్రా, నేను గృహవ్రత నగుటవలన లాభ మేమి ? ప్రవ్రజింప దలచినాను’ అని విన్నవించెను.

“భద్రే, నేనుకూడ ప్రవ్రజింతును” అని అతడు ఆమెను భిక్షుణీ ఉపాశ్రయమునకు గొనిపోయి ప్రవ్రజితను చేయించి తాను శాస్త కడకు జని ప్రవ్రజ్యము వేడెను. శాస్త అతనికి ప్రవ్రజ్యము, ఉపసంపదయు నొసగెను. వా రిరువురు విదర్శనభావన అభ్యసించి అచిరకాలములోనే అర్హత్వమందిరి.

ఒకనాడు ధర్మసభలో “ఆయుష్మంతులారా, ఫలాని తరుణి భిక్షుణి తాను ప్రవ్రజించి భర్తనుకూడ ప్రవ్రజింప చేసి అర్హత్వము పొంది, అతని యర్హత్వమునకు తోడ్పడెను” అనుచుండిరి. శాస్త అరుదెంచి విషయము గ్రహించి “భిక్షువులారా, ఆమె యిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ పండితులను మరణపాశము నుండి విముక్తులను చేసిన” దని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ

బోధిసత్త్వుడు లేడికడుపున బుట్టి, పెరిగి, దర్శనీయు డయ్యెను. శరీరము బంగరువలె, కాళ్ళు లాక్షారసచిత్రిత మయినట్లు, కొమ్ములు వెండితీగెల వలె, నేత్రములు మణులవలె, ముఖము ఎర్రకంబలముబంతివలె నుండెను. ఆయనభార్యయైన లేడి చాల చక్కనిది. ఉభయులు కలసి మెలసి యుండిరి. 80వేల సుందరమృగములు బోధిసత్త్వుని సేవించు చుండెను. వేటకాండ్రు మృగములను పట్టుటకై వలలు పన్నుచుండిరి.

ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు మృగములకు ముందు నడచుచుండగా పాదము వలలో జిక్కుకొనెను. ఆయన వలను లాగివేయదలచి కాలు లాగుకొనెను. చర్మము చిదికిపోయెను మరింత లాగునప్పటికి మాంసము పిగిలి, నరము తెగి, వలత్రాడు బొమికను పట్టుకొనెను. జాలమును ఛేదింపజాలనని తెలిసినప్పు డాయన మరణభయముచే పెద్దబొబ్బ పెట్టెను. మృగసమూహము భయపడి పరుగెత్తెను. భార్యమాత్రము జంతుబృందములో భర్తను కానక ఆయన కేదో ఆపద సంభవించె నని భావించి, శీఘ్రముగా ఆయనవద్దకు జేరి అశ్రుపూరితనయనము లతో "స్వామీ, మీరు బలాఢ్యులు. వలను సహింపలేరా? కాలు జాడించి లాగివేయుడు" అని ప్రోత్సాహించుచు ఈ గాథ పలికెను.

విక్రమింపుము మహామృగమా!
విక్రమింపుము స్వర్ణపాదా!!
ఒంటిగా నీ కాననంబున
ఉండలేనయ్యా!

బోధిసత్త్వుడు రెండవ గాథ పలికెను :

విక్రమించితి భద్రురాలా!
వేగముగ తన్నితిని నేలను,
చర్మపాశము నేను త్రెంపం
జాలకున్నాను.
చాల గట్టిది చర్మపాశము
కాలిలోనికి కోత కోయును.

అప్పుడు భార్య "స్వామీ, భయము లేదు. నేను వేటకానిని శక్తి కొలది ప్రార్థించి మిమ్ము రక్షించెదను. ప్రార్థన మన్నింపనిచో నాప్రాణ

ముల నిచ్చి మీ ప్రాణములు కాపాడెదను" అని చెప్పి ఊరడించుచు రక్తసిక్తగాత్రుడైన బోధిసత్త్వుని పట్టుకొని నిలిచియుండెను. ఇంతలో వేటకాడు కత్తితో శక్తి యను ఆయుధముతో కల్పాంతవహ్నివలె నే తెంచుచుండెను. వాని రాక చూచి భార్య "స్వామీ, భయము లేదు. నేను యత్నించెదను. వాడు వచ్చుచున్నాడు" అని ఊరడించి వాని కెదురుగా బోయి ప్రక్క కొదిగి నమస్కరించి "ఆర్యా, నాభర్త సువర్ణాకారుడు, 80వేల మృగముల కధిపతి" అని బోధిసత్త్వుని ప్రశంస చేసి, తనను వధింపు మని యాచించుచు మూడవ గాథ పలికెను :

ఓయి లుబ్ధక! లాగి నీకా
క్షేయ, మాకులు పఱచి నేలను
తొలుత నే వధియింపు మా
వల మహామృగమున్.

విని వేటకాడు తనలో "మానవజాతిలో స్త్రీలు భర్తలకోసము తమప్రాణముల నొసగరు. ఇది మృగజాతి యయినను పతికొరకు ప్రాణములను విడువనున్నది. మనుష్యవాణిలో మధురముగా పలుకు చున్నది. ఈ రెండిటిని వధింపక ప్రాణములతో నుండనిత్తును" అని తలచి, ప్రసన్నచిత్తుడై నాలుగవ గాథ పలికెను :

మనుజవాక్కుల మృగిని భద్రే!
కనుట! వినుటయు లేదు; సౌఖ్యం
బగును గావుత నీకు నేతన్మృగమునకు గూడన్.

బోధిసత్త్వుడు బంధవిముక్తుడైనపిదప, మృగి ప్రసన్నచిత్తయై మృగయుని ప్రశంసించుచు అయిదవ గాథ పలికెను :

బోధిసత్త్వుడు తనలో "ఇతడు నా కుపకారము చేసినాడు, ప్రత్యుపకారము చేయుదును" అనుకొని కాలికడ నున్న మణిఖండమును వాని కిచ్చి "సౌమ్యా, నేటినుండి ప్రాణిహింస చేయవలదు. దీనితో కుటుంబమును పోషించుకొనుచు, దానధర్మప్రభృతి పుణ్యకార్యములు చేయుచుండుము" అని యుపదేశించి అరణ్యములోనికి బోయెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు పరిపోల్చెను. ఆకాలమున వేటకాడు ఛన్నుడు; లేడి తరుణభిక్షుణి; మృగరాజు నేనే.

360 సుసంధి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, ఉద్విగ్నచిత్తు డగు భిక్షువును గూర్చి, చెప్పినది.

వర్తమానకథ

శాస్త అతనితో 'భిక్షూ, నీవు సత్యముగా ఉద్విగ్నచిత్తుడ వైతివా?" అనెను. "భన్తే, సత్యముగానే." "ఏమి చూచి ఉద్విగ్న చిత్తుడ వైతివి." "అలంకృతస్త్రీని చూచి." అంతట శాస్త "ఈస్త్రీ రక్షించుటకు వీలుకానిది. పురాణపండితులు స్త్రీని గరుడ భవనము నకు పంపి సురక్షితముగా నుంచుటకై యత్నించి విఫలులైరి" అని వారిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో తంబరాజు రాజ్యము చేయుచుండెను. అతనికి సుసంధి యను భార్య మహాసుందరి కలదు. ఆకాలమున బోధి సత్త్వుడు గరుడజాతిలో బుట్టి సేరుమద్వీప మను నామాంతరము కల నాగద్వీపమున గరుడభవనమున నివసించుచుండెను. ఒకసారి యతడు యువకునిరూపమున వారాణసి వచ్చి తంబరాజుతో జూదమాడెను. ఆతని సౌందర్యమును జూచి పరిచారికలు సుసంధితో "మనరాజుగా రితో ఇట్టి యువకుడు జూదమాడుచున్నాడు" అని చెప్పిరి. ఒకనా డామె అతనిని చూచుకోరికతో పాచికలాడుచోటికి బోయి, పరిచారి కలనడుమ నిలిచి చూచెను. అతడుకూడ దేవిని జూచెను. ఉభయులకు పరస్పరాకర్షణము కలిగెను. గరుడరాజు నిజప్రభావముచే నగరమున చీకటి గ్రమ్మునట్లు చేసెను. క్రింద బడిపోవుదు మను భయముచే జనులు నివాసములు వీడి యీవలకు వచ్చిరి. గరుడరాజు సుసంధిని నిజప్రభావ ముచే ఆకాశమార్గమున నాగద్వీపమునకు గొనిపోయి నిజభవనములో బ్రవేశించెను. సుసంధి యెచ్చటికి బోయెనో ఎవరికిని తెలియలేదు. గరుడు డామెతో భోగించుచు, వారాణసికి వచ్చి రాజుతో జూద మాడి పోవుచుండెను.

రాజుకడ అగ్గు డను గంధర్వు డుండెను. రాజు వానిని బిలిచి

"బాబా, దేవి యెచ్చట నున్నదో జాడతీయుము. స్థలమార్గములు జలమార్గముల గ్రుమ్మరుము" అని చెప్పెను. అతడు ధనము వెంటగొని గ్రామములు క్రుమ్మరుచు భరుకచ్ఛము చేరెను. అప్పుడు భరుకచ్ఛము నుండి వణిక్కులనౌక స్వర్ణభూమికి బయలుదేర నుండెను. అతడు వారి కడకు బోయి "నేను గంధర్వుడను. పడవ కేవు ఇచ్చుటకు బదులు గీతవాద్యములతో మిమ్ము సంతోషపెట్టుదును. నన్ను నౌకలో గొని పొండు" అని యడిగెను. వారు సమ్మతించి, పడవ నడిపిరి. సుఖప్రయాణము చేయుచున్న ఆనౌకమీద సమావిష్టులై వారు గంధర్వుని బిలిచి "పాట పాడి వాద్యములు మ్రోయింపుము" అనిరి.

"నేను పాడి వాద్యములు వాయించిన పిమ్మట మత్స్యములు కల్లోలము చెందును. నౌక భగ్నమగును." "మానవమాత్రుడి గీతవాద్యములకు మత్స్యము లాకులములు కావు. మేళము కానిమ్ము." "అనంతరము నాపై కోకింపరాదు."

అతడు వీణ తీసి తారస్థాయిలో స్వరమేళనము చేసి పాటపాడు నప్పటికి వివశములై మత్స్యములు కల్లోలము పొందెను. మొసలి యొకటి యెగిరివచ్చి నావలో బడెను.

వాయుతరంగానుసారముగా నౌక జలప్రవాహమున గొట్టుకొని పోయి నాగద్వీపములోని గరుడభవనమునకు సమీపమున మర్రిచెట్టు కడకు జేరెను.

గరుడరాజు ద్యూతమునకు బోవగనే సుసంధిదేవి విమానమున సముద్రతటమున విచరించుచుండెను ఆమె గంధర్వుని జూచి గురుతుపట్టి ఎట్లు వచ్చితి వని యడిగెను. అతడు వృత్తాంతమంతయు వివరించెను. "నీకు భయము లేదు' అని యామె వాని బాహువులు పట్టుకొని, విమాన మెక్కించి తీసికొనిపోయి, శయ్యపై పండబెట్టెను. అతనికి విశ్రాంతి కలిగిన పిమ్మట దివ్యభోజనము పెట్టి, దివ్యవస్త్రము లిచ్చి, దివ్యగంధపుష్పములతో నలంకరించి, రమ్యశయ్యమీదికి గొనిపోయెను.

ఈవిధముగా వానికి సుసంధి ఉపచారములు చేయుచు, గరుడరాజు వచ్చునప్పటికి వానిని దాచిపెట్టుచు, ఆతడు వారాణసి పోయినవెంటనే వానితో రమించుచుండెను. ఒకటిన్నరమాసములు గడిచినవి. వారాణసీనివాసి యగు వర్తకుడు వంటచెరకు, మంచినీరు కొరకు నిజనౌకను

సువర్ణద్వీపమందలి న్యగ్రోధముకడకు గొనివచ్చెను. గంధర్వుడా నౌక యెక్కి వారాణసి చేరి రాజసన్నిధికి బోయెను. ఆసమయమున గరుడ రాజు తంబరాజుతో పాచిక లాడుచుండెను. గంధర్వుడు రాజసన్నిధిలో గీతవాద్యములు సాగించుచు గరుడునితో ఈగాథ పలికెను :

వీచు నెచ్చట తిమిగవృక్షగంధానిలము
ఘోష పెట్టునో యెట నకూపార మెల్లపుడు
ఓయి తంబ, సుసంధి యుండునో ఎచ్చోట
అచ్చోట కోరికల్ గ్రుచ్చివేయును నన్ను.

విని గరుడరాజు రెండవ గాథ పలికెను.

ఓ యగ్రగ, ఏ రీతి నుదధి దాటితి వీవు ?
ఏ రీతి సేరుమం బీక్షించినాడవో ?
ఇర్వురకు సంధాన మే రీతి ఘటియిల్లె ?

అంతట అగ్రుడు మూడు గాథలు పలికెను :

భరుకచ్ఛమునుండి నావ
బయలు వెడలి వణిజులతో
బ్రద్దలయ్యె తిమింగిలపు
ప్రబలతాడనమ్ము వలన.

చేరుకొంటి ఫలకముపై
తీరమునకు; భద్రురాలు
ఆ చందనలిప్తగాత్రి
ఆత్మజాతు తల్లివోలె

పట్టి యుద్ధరించి, అన్న
పానీయము లంబరములు
సేనీయము నిచ్చి నాకు
స్వయముగ సేవించె నన్ను

తంబ, మత్తనేత్ర చేసె
తానే యని తెలిసికొనుము.

గంధర్వుని పలుకులు విని గరుడరాజు పశ్చాత్తాపము నొంది "సుసంధిని గరుడభవనములో నుంచినను రక్షణ లేకపోయెను. ఈ దుశ్శీలతో నా కేల?" అని తలపోసి ఆమెను గొనివచ్చి రాజుకు సమ

ర్పించి, మరల నెన్నడును అచ్చటికి బోవలేదు.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఉద్విగ్నచిత్త భిక్షువు శ్రుతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున రాజు ఆనందుడు; గరుడరాజు నేనే.

361 వణ్ణారోహ జాతకము

శాస్త శ్రావస్తిసమీపమునందలి జేతవనమున విహారము చేయుచు, ఇరువురు ప్రధాన సేవకులను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఇరువురు మహాస్థవిరులు ఈ వర్షాకాలము అరణ్యమున గడుపుద మని తలచి పాత్రలు, చీవరములు గైకొని జేతవనము వెలువడి ఒకా నొక ప్రత్యంతగ్రామ సమీపమందలి అరణ్యమున నివసించుచుండిరి. ఉచ్ఛిష్టభోజనము చేయువాడు వారికి సపర్యలు చేయుచు ఒకప్రక్కన నివసించుచుండెను. స్థవిరులు కలసిమెలసి యుండుటచూచి "వీరు అన్యోన్యమైత్రితో నున్నారు. వీరిలో చీలిక గల్పింపగలనా" అని తల పోసి సారిపుత్రస్థవిరుని సన్నిధికి జని "భన్తే, తమకు మహామౌద్గల్యాయ నులతో ఏమైన కలహ బీజమున్నదా ?" అనెను.

"ఆయుష్మన్, ఎందులకు ?"

భన్తే, నేను ఇచటకు వచ్చిన తరువాత ఆయన మిమ్ము నిందించు చున్నాడు. జాతిలో, గోత్రములో, సూత్రపారములో, జ్ఞానములో నాతో పోటీచేయుగలడా ?" అన్నాడు. స్థవిరుడు మందహాసము చేసి "ఆయుష్మన్, నీవు నడువుము" అని యానతిచ్చెను. వాడు మరునాడు మహామౌద్గల్యాయనుని కడకు జని ఇట్లే ప్రసంగించెను. ఆయన చిరు నవ్వుతో "ఆయుష్మన్, నీవు నడువుము" అనెను. అనంతరము మహా మౌద్గల్యాయనుడు సారిపుత్రునికడకు బోయి "ఆయుష్మన్, ఉచ్ఛిష్ట

భోక్త నీకడకు వచ్చి ఏమైన చెప్పినాడా?" అని అడిగెను.

"ఆయుష్మన్, అవును నాతో చెప్పినాడు, వీనిని మనము వెడలనంపవలెను."

"ఆయుష్మన్, మంచిది. వీనిని పంపివేయుము" అని "నీవిచట నుండవలదు" అని వానిని గెంటివైచెను. వారిరువురు మరల కలసి యుండిరి. ఆవల వారు శాస్త్రకడ కేగి ప్రణామము చేసి కూరుచుండి, కుశలప్రశ్నములు వేసి "భన్తే, ఉచ్ఛిష్టభోక్త మాలో భేదము కల్పింప యత్నించి విఫలుడై వెడలిపోయెను" అనిరి.

శాస్త్ర "ఉచ్ఛిష్టభోక్త ఇపుడే కాదు. పూర్వముకూడ మీలో చీలిక కల్పింప యత్నించి విఫలుడై వెడలిపోయినాడు" అని వారి ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు అడవిలో వృక్షదేవతగా నుండెను. ఆకాలమున సింహము, వ్యాఘ్రము అడవిలో పర్వతగుహలో నివసించుచుండెను. నక్క వాని సేవలో నుండి ఉచ్ఛిష్టము భుజించుచు, బలిసి, యొకనాడు తనలో "నేను సింహ వ్యాఘ్ర మాంసము లెన్నడును భుజింపలేదు. వీనికి తంత్రము పన్ని వైరము పెట్టవలెను. ఇవి కలహించి మరణించి నపుడు వీని మాంసము మెక్కుదును" అని తలచి సింహముకడకు బోయి "స్వామీ, మీకు పులితో నేమైన వైర మున్నదా?" అనెను.

"సౌమ్యా, ఏమి మాట ?"

"భన్తే, నేను వచ్చునపుడు పెద్దపులి మిమ్ము నిందించుచుండెను. ఒడలిరంగులో గాని శరీరసంఘటనలో గాని, జాతిలో గాని, బలములో గాని, వీర్యములో గాని నాలో ఒక్కవంతయినను లేదన్నది."

"నీవు పో. ఇట్లు పలుకదు."

అపుడు నక్క వ్యాఘ్రముకడకు బోయి పైవిధముగానే చెప్పెను. విని పులి సింహముకడకు బోయి "మిత్రమా, నీవు ఇదిఇది అంటివా?" అని యడుగుచు తొలిగాథ పలికెను :

వర్ణమందు జాతియందు
బలమునందు విక్రమమున
పదారునకు హెచ్చుకాడు
సుబాహు డని పల్కితివా ?

విని సింహము నాలుగు గాధలు పలికెను :

ఇట్లె నన్ను నీవు కూడ
హేళన మొనరించినట్లు
నక్క చెప్పినపుడు తోచె
నాకు నిట్లు: "విద్వేషము
రవులుకొల్ప సృగాలంబు
ప్రయత్నమ్ము చేయు; నింక
పనికిరాదు దీనితోడు"
ఎవ్వడైన నొరులతోడ
ఏవో చెప్పి విశ్వాసము
కలిగించుచు మిత్రభేద
కల్పనమ్ము చేయు నెడల
గాఢ ద్వేషము జనించు
స్వాంతమందు, నెవ్వడేని
సర్వదా విభేదభీతి
అప్రమత్తుడై లోపం
బన్వేషించుచు నుండునో
అతడు మిత్రంబు కాడు
స్నిగ్ధ డతడె మిత్రునకుం
జెరుపు చేయ, కాతనియొడి
తల యుంచుచు పండుకొనునో
తల్లియొడిని బిడ్డవోలె.

ఇట్లు సింహము తనగుణగణమును ప్రశంసింపగా పులి తన పొరపాటు గ్రహించి సింహమును క్షమాపణ వేడెను. ఉభయులు యథాప్రకారము కలసిమెలసి యుండిరి. కాని, నక్కమాత్రము వేరొకచోటికి పారిపోయెను.

362 శీలవీమంస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు సదాచారమును పరీక్షించువానిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

రాజు ఆయనను అన్యబ్రాహ్మణులకన్న అధికముగా గౌరవించు చుండెను. ఆయన సదాచారి యగుటయే కారణము. బ్రాహ్మణుడు తనలో "నేను సదాచారుడ నని రాజు సమ్మానించుచున్నాడా? బహుశ్రుతుడ నని సమ్మానించుచున్నాడా? ఈ విషయమై పరీక్ష చేసెదను" అనుకొని ఒకనాడు షరాబుదుకాణములో కార్షాపణములు రాసిగా నుండగా ఒకకార్షాపణమును తీసికొనిపోయెను. గౌరవముచే షరాబు ఏమియు ననలేదు. రెండవసారి ఇట్లే జరిగినపుడుకూడ అత డేమియు పలుకలేదు. కాని మూడవసారి ఇట్లే జరిగినపుడు బ్రాహ్మణుని పట్టుకొని షరాబు రాజుకడకు తీసికొనిపోయి "దేవా, ఈయన పచ్చిదొంగ" అని విన్నవించెను. "ఈయన ఏమి చేసినాడు?" అని రాజడిగెను.

"మా కుటుంబసంపదను హరించుచున్నాడు."

"బ్రాహ్మణోత్తమా, నిజమేనా?"

"మహారాజా, ఈయనకుటుంబసంపదను నేను హరించుట లేదు. సదాచార మధికమా బహుశ్రుతి అధికమా అను సందేహము కలిగి పరీక్ష చేయనెంచి మూడుపర్యాయములు కార్షాపణము లెత్తితిని. ఈయన నన్ను కట్టి మీకడకు గొనివచ్చినాడు. బహుశ్రుతత్వము కన్న సదాచారమే అధికమైన దని ఇపుడు తెలిసికొన్నాను. ఇక గృహస్థుగా నుండక ప్రవ్రజింతును."

బ్రాహ్మణుడు ఇంటిగుమ్మమువైపు చూడక జేతవనమునకు బోయి శాస్తను వేడి ప్రవ్రజించెను. ఉపసంపదకూడ లభించినది. ఆవల విపశ్యనాభావన నభ్యసించి అగ్రఫలము (అర్హత్త్వము) పొందెను.

భిక్షువులు ధర్మసభలో చేరి ఈవిషయము చర్చించుచుండగా, శాస్త అరుదెంచి సంగతిగ్రహించి "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు. పూర్వముకూడ పండితులు తమశీలమును పరీక్షించుకొని ప్రవ్రజించి సుప్రతిష్ఠితు లైరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణవంశమున బుట్టి, పెరిగి, విద్య లన్నియు నేర్చి, వారాణసికి మరలివచ్చి రాజును కలిసికొనెను. రా జాయనను తన పురోహితునిగా నియమించెను. ఆయన పంచశీలములను రక్షించు చుండెను. ఆయన సదాచారసంపన్ను డని గ్రహించి రాజు ఆదరించు చుండెను. తనను రాజు సదాచారసంపన్నతకో, బహుశ్రుతు డయి యుండుటకో, దేనికి ఆదరించుచున్నాడో యనుకొనెను. వర్తమాన కథతో అంతయు సరిపోవును. కాని ఈకథతో ఆబ్రాహ్మణుడు తనను రాజు గౌరవించుట సదాచారసంపన్నతకే అని గ్రహించి ఈ యయిదు గాథలు పలికెను:

శీలమా మరి బహుశ్రుతియా
శ్రేష్ఠ మెయ్యది యనెడి సందే
హమ్ము పూర్వం బుండె, శీలమె
అధిక మని యిప్పుడు తలంతును.

నిక్కముగ శ్రేష్ఠంబు శీలమె,
నిష్ఫలంబులు జాతివర్ణము;
లెవని కుండునో శీల మతనికి
నేమి కార్యము బహుశ్రుతితో ?

ఎవ రధార్మికు లైన- క్షత్రియు
లేని, వైశ్యులు కాని- వారలు
విడిచి దేవ మనుష్యలోకా
లడిగిపోవుచునుంద్రు దుర్గతి.

ఇచటి ధర్మాచరణమున నే
ఎల్లవారలు దేవతాసము
లగుచునుందురు; వేద మైనను
జాతి యైనను, బంధు వైనను
సౌఖ్య మొసగుట కల్ల పరలో
కమున; సుఖదాయకము నిడు
విమలశీలం బొకటియే సుమి.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు శీలమును ప్రశంసించి, ప్రవ్రజించు

టకై రాజుననుమతి గొని, ఆనాడే హిమాలయమునకు బోయి, ప్రవ్ర జించి, అభిజ్ఞులను సమాపత్తులను పొంది, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున శీలపరీక్షకుడు నేనే.

363 హిరి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు అనాథపిండికుని మిత్రుడు ప్రత్యంతగ్రామ నివాసి యగు శ్రేష్ఠిని గూర్చి చెప్పినది.

అతీత కథ

రెండుకథలును ప్రథమనిపాతములో నవమవర్గములో తుదిజాతక కథలో సవిస్తరముగా వచ్చినవి. ఈ కథలో మాత్రము సరిహద్దు శ్రేష్ఠి పరిజనులు వారాణసీ శ్రేష్ఠితో "మాసంపత్తి యంతయు కోలు పోయినపిదప పారిపోతిమి" అని చెప్పిరి. అంతట వారణాసీశ్రేష్ఠి తమ కడకు వచ్చినవారి యెడ కర్తవ్యమును "ఎవరు నిర్వహింపరో వారికి ఉపకార మొనర్చువారు ఎచ్చటను లభింపరు" అని చెప్పి ఈక్రింది గాథలు పలికెను.

సిగ్గు విడిచి సత్కార్మలు
చేయకుండ నేను యుష్మ
దీయుడ నని చాటువాడు
తెలిసికొనగవలెను నేను
దీని కిష్ట పడ నటంచు.

చేయుదాని చెప్పవలెను
చెప్పుదాని చేయవలెను
చేయకుండ చేసినట్లు
చెప్పినచో గ్రహియింతురు

ఎరుక గలుగువారు; వైర
మెప్పుడు శంకించుచుండి
అప్రమాదమున మెలగుచు
ఆప్తుని లోపములు వెదకు
నతడు కాడు సుహృత్తముడు.

ప్రమోదంబు సౌఖ్యంబును
ప్రశంసయును ప్రాప్తించు
ననెడి యాశతోడ మైత్రి
అభివృద్ధిని గాంచుచుండు.

శాంతరసము గ్రోలుచు నే
కాంతముగా వసియించుచు
ధర్మప్రీతిరసంబును
త్రావువాని నెన్నండును
తాకవు భీపాపంబులు.

ఈరీతిగా బోధిసత్త్వుడు పాపులైన మిత్రుల సంసర్గమునకు ఉద్విగ్నుడై ఏకాంతవాస మొనర్చి మహానిర్వాణమును జెంది ధర్మాదేశమును పెంపొందించెను.

శాస్త ఇట్లు ధర్మోపదేశముచేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. అప్పటి సరిహద్దు నివాసి ఇప్పటి సరిహద్దు నివాసియే. అప్పటి వారణాసీ శ్రేష్ఠిని నేనే.

364 ఖజ్జోపనక జాతకము

-ఈ ఖద్యోపనక - పన్హో మహాఉమ్మగ్గ జాతకమున (546) విస్తరముగా నుండును.

365 అహితుండిక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచూ, ఒకానొక వృద్ధుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కథ సాలకజాతకమున (249) వచ్చినది. ఈకథలో కూడ ఆ వృద్ధుడు గ్రామబాలకుని సాధువు చేయుటకై తిట్టుచు కొట్టుచు నుండెను. ఆ బాలుడు పారిపోయి సాధువుకానేలేదు. రెండవసారికూడవానిని సాధువును చేయుటకై వృద్ధుడు యత్నించెను; ప్రయత్నము లాభింప లేదు. వేరొకమారు మాటాడగా వాడు కనబడుటకు గూడ ఇచ్ఛ చూపలేదు. ఈ విషయమై ధర్మసభలో చర్చజరుగుచుండగా శాస్త అరుగుదెంచి విషయము గ్రహించి, "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడేకాదు, పూర్వము కూడ సహృదయుడై, ఒక్కసారి దోషము చూసిమరల కనబడదల పెట్టలేదు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ధాన్యవర్తకునియింట బుట్టిపెరిగి పెద్దవాడయి, ధాన్య వ్యాపారమువలన జీవనముచేయుచుండెను. పాములవాడు కోతినిపెంచి దాని కాటనేర్పి, పాముల నాడించుచుండెను. వారాణసిలో ఉత్సవమునకు వచ్చి, ధాన్యవ్యాపారియింట కోతిని విడిచి తమాషాలు చేయుచు ఏడుదినములు తిరుగుచుండెను. వ్యాపారి కోతికి ఖాద్యములు, భోజ్యములును పెట్టెను. పాములవాడు ఏడవనాడు వచ్చి ఉత్సవములో మత్తెక్కియుండుటచే వెదురుకర్రతో కోతిని మూడుసారులు మోది, ఉద్యానమునకు గొనిపోయి, బంధించి పండుకొనెను. కోతి కట్టు విప్పుకొని మామిడి చెట్టెక్కి పండ్లుతినుచుండెను. వాడు లేచి, చెట్టుమీది కోతిని చూచి, దానిని మోసగించి పట్టుకొన తలచి దానితో మాటాడుచు ఈగాథ పలికెను :

> ద్యూతమున మిత్రంబ సుముఖా,
> ఓడిపోతిని కోయుమా ప
> క్వామ్రఫలములు శక్తికొలదిని
> ఆరగించెదము.

విని కోతి మిగిలిన గాధలు పలికెను :

ఈ యళీకప్రశంసలు
ఏల సౌమ్యా, మర్కటంబుల
సుముఖముల నీ వెచట నేనియు
చూచినాడవొ, విన్నవాడవొ ?

కొట్టితివి ముమ్మారు ధాన్యపు
కొట్టులో నా మూతిమీదను
మత్తులో అహితుండికా, నే
మరవలేదు సుమా.

నేటి ఘటనము తలచుకొన్నను
మేటిభయము జనించు; రాజ్యము
నాకు జూపుచు నీవు వేడిన
నీకు ఫల మొసగక

కలము, నా గర్భంపుసౌఖ్యము
దెలిసికొని, నిర్మత్సరుం డగు
వానితోడను మైత్త్రి నెరపగ
వలయు ధీరుండు.

ఇట్లు పలికి మర్కటము శీఘ్రముగా అడవిలో జొరబడెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున పాములవాడు వృద్ధస్థవిరుడు; వానరము శ్రమణుడు; ధాన్యవాపారి నేనే.

366 గుంబియ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, ఒకానొక ఉద్విగ్నచిత్తు డగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త అతనితో "భిక్షూ, సత్యముగా నీవు ఉద్విగ్నచిత్తుడ వైతివా?" అనెను. 'భన్తే, సత్యమే.' 'ఏమి చూచి ఉద్విగ్నచిత్తుడ

వై తివి?' 'అలంకృతస్త్రీని చూచి.' "భిక్షూ, ఈ ఐదు కామభోగములు గుంబియ యక్షుడు విషము కలిపి తేనె మార్గమధ్యమునం దుంచిన ట్లున్నవి" అని శాస్త, వాని ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు వణిక్కులమున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి, 500 శకటములలో సామానులు తీసికొని వ్యాపారార్థము వారాణసినుండి బయలు దేరి మార్గమున బోవుచు అరణ్యాముఖమున ఆగి వర్తకులను సమావేశ పరచి, "ఈ మార్గమున విషవృక్షములు, ఆకులు ఉన్నవి. ఇదివరలో మీరు తినియుండని పదార్థము కానబడినచో నాతో జెప్పకుండ భుజింప వలదు. అమనుష్యులు (యక్షాదులు) విషము కలిపిన భోజనపు మూటలు, విషము నింపిన తేనెపెరలు, ఫలాదులు మార్గములో నుంచి పోవుదురు. నాకు దెలుపకుండ అట్టివానిని సైతము భుజింపరాదు" అని యుపదేశించి బయలుదేరెను.

గుంబియు డను యక్షుడు అరణ్యములో మార్గముప్రక్క ఆకులు పరచి, విషాక్త మైన మధుపిండము నుంచి సమీపములో తేనె సేకరించుచు చెట్లమాటున తిరుగుచుండెను. పుణ్యముకై ఎవరో వాని నక్కడ నుంచిరని యెఱుగనివారు తలచి, భుజించి మరణించుచుందురు. యక్షాదులు ఆశవములను తినుచుందురు. బోధిసత్త్వుని బిడారములోని కొందరు లోభులు ఆపుకొనలేక దానిని భుజించిరి. బుద్ధిమంతులు నిలువబడి అడిగిన తరువాత భుజింతు మనుకొనిరి. భోధిసత్త్వు డింతలో వచ్చి మధుపిండములు చేతబట్టుకొన్నవారితో వానిని పారవేయు డని చెప్పెను. తొలుత భుజించినవారు మృతినొందిరి. కొంచెము తిన్న వారికి వమన విరేచనము లగుటకు చతుర్మధువు లిచ్చిరి. వారు బ్రదికిరి.

భోధిసత్త్వుడు కుశలముగా గమ్యస్థానము చేరి, సరకులమ్మి, నిజస్థానమునకు మరలివచ్చెను.

ఈవిషయము చెప్పి, శాస్త అభిసంబుద్ధుడైన పిదప ఈగాథలు పలికెను :

ఆహారార్థము గుంబియు
అన్వేషించుచు వనమున
మధువర్ణము మధురసంబు
మధుగంధము కల్గువిషము
చల్లెను; దానిని మధు వని
చవి చూచినవారు మిగుల
తాప మొంది మరణించిరి.

దానిని విషముగ గ్రహించి
స్పర్శ చేయనట్టివారు
శాంతిసుఖంబుల నుండిరి;
ఇట్లె లోకమందు గూడ.

ఎవ్వరు విషసదృశము లగు
కామభోక్త, లామిషభుక్కు-
లా మనుజులం మృత్యుపాశ
ములకు జిక్కి అడగుచుంద్రు;
ఇట్లె క్లేశదాసులందు
నేప్రాజ్ఞులు కామభోగ
వర్జనంబు కావింతురో
వారు నంగవివర్జితులు.

శాస్త్ర సత్యప్రకాశనము చేసి జాతకములు పరిపోల్చెను. ఉద్విగ్నచిత్త భిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆ కాలమున బిడారునాయకుడు నేనే.

367 సాలియ జాతకము

శాస్త్ర వేళువనమున విహారము చేయుచు "ఆయుష్మాన్, దేవదత్తుడు త్రాసకారకుడు కాకుండుగాక" అను వచనమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అప్పుడు శాస్త్ర "కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఇతడు

నాకు త్రాసకారణము కూడ కాలేకపోయెను” అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడొకానొక గృహస్థునియింట పుట్టి బాల్యములో సాటి బాలకులతో పాటు మఱ్ఱిచెట్టుకడ ఆడుచుండెను. రోగులెవ్వరునుతనకడకు రాని బడుగువైద్యుడొకడు మఱ్ఱితొఱ్ఱలోనుండి తల యీవలకు బెట్టి నిద్రించుచున్న సర్పమును జూచి “గ్రామములో నా కేమియు లబ్ధిలేదు. ఈ బాలురను మోసగించి, పాముచే కరపించి, చికిత్స చేసినచో ఏమైన లభించును” అని యోచించి బోధిసత్త్వుని బిలిచి “మైనా దొరకినచో తీసికొందువా ?” అనెను.

“ఆఁ”.

“అదుగో, తొఱ్ఱలో పండుకొన్నది.”

అది సర్ప మని తెలియక బోధిసత్త్వుడు చెట్టెక్కి దాని మెడ పట్టుకొనెను. పా మని తెలియగానే దానిని వంపు తిరుగనీయక గట్టిగా బట్టుకొని సత్తువకొలది విసరిపారవేసెను. పోయి అది వైద్యుని మెడ మీదబడి కాటువేసెను. వైద్యుడు దానిని క్రిందికి ద్రోసి పరుగెత్తెను. మనుష్యులు గుమి గూడిరి. సమావిష్టులైన జనులకు బోధిసత్త్వుడు ధర్మోపదేశము చేయువాడై ఈ గాథలు పలికెను :

కలవింక పుశాబక మని
కాలవ్యాళంబు నెవడు
పట్టుకొనియె, దానికాటు
వలన నతడు మరణమొందె.

చంపగోరి యొరుల నెవడు
జంపనేరడో యతండు
ఇతనివలెనె కన్నుమూయు
ఎవ్వడైన గాని గాలి
కెదురుగాను గుప్పెడిసుక
చల్లునేని, వెనుదిరుగుచు
పెల్లుగ నది దెబ్బతీయు

విధమున హరియించు దుష్ట
విధానమ్ము వెనుదిరుగుచు.

సన్నధూళి గాలి కెదురు
చల్లువాని మీదికెతుది
సోకునట్లు వెనుదిరుగుచు,
శుద్ధులు నిర్మలుడు దోష
శూన్యుడైనవాని యెడల
దోషం బాపాదించెడి
దుష్టునకంటును పాపము.

శాస్త ఈధర్మోపదేశముచేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున దుర్బలవైద్యుడు దేవదత్తుడు; బుద్ధిమంతు డగు బాలుడు నేనే.

368 కచసార జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, ప్రజ్ఞాపారమితను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త వారితో "భిక్షువులారా, తథాగతుడు ఇప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ ప్రజ్ఞావంతుడు, ఉపాయకుశలుడు నయి యుండెను" లేని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఒకానొక గృహస్థునియింట బుట్టె...(అంతయు వెనుకటి కథవలెనే). వైద్యుడు మరణించిన పిదప గ్రామవాసులు చూచి ఆబాలకులు వానిని హత్య చేసి రని తలచి, వారిని బంధించి, శిక్షించుటకై వారాణసిలో రాజుకడకు గొనిపోయిరి. త్రోవలో బోధిసత్త్వుడు బాలకులతో 'మీరు భయపడవలదు. రాజసన్నిధికి బోయినప్పుడుకూడ

సంతుష్టచిత్తములతో ప్రసన్నవదనములతో నుండుడు. రాజు నాతో తొలుత మాటలాడును. అనంతర మేమి చేయవలెనో నేను తెలుపుదును. వారు సరే అని అటులే చేసిరి. వారు నిర్భీతులుగా ప్రసన్నచిత్తులుగా నుండుట చూచి రాజు తనలో "మనుష్యుని హత్య చేసినారని పీరిని బంధించి తెచ్చినాడు. ఇట్టి కష్టములో నున్నను వీరు నిర్భీకులుగా ప్రసన్నవదనములతో నున్నారు. వీరికి విచారము లేకుండుటకు కారణ మేమో కనుగొందును" అని వారిని ప్రశ్నించువాడై ఈ తొలిగాధ పలికెను:

పట్టుపడియు అమిత్రులకు
కట్టుపడియు బంధనమున
శాంతముఖుడ వైన నీకు
చింత యేల లేకున్నది ?

విని, బోధిసత్త్వుడు మిగిలిన గాథలు పలికెను:

కొలదిలాభ మొదవగలదు
విలపింపక చింతింపక
నున్నయెడల ప్రసన్నముగ
నుందురు శాత్రవుడుకూడ.

అర్థవినిమయమున వేత్త
లైనవార లాపదలందు
సుస్థిరముగ నున్నయెడల
చూచి వికారమ్ము లేని
పూర్వముఖము లరులైనను
పొందగలరు విచారమ్ము
అర్థసిద్ధి కూర్చునుపా
యముల ననుసరింపవలయు;
మంత్రజపమొ, సుభాషితమొ,
మంతనమ్ము కులక్రమపు
సంబంధము, దానధర్మ
సరణియొ గ్రహింపవలయు.

స్వయముగానో అన్యజనుల
వలననో ఉద్దిష్టార్థము

ప్రాప్తి శూన్య మని తెలిసిన
పట్టులందు దుఃఖింపక
దృఢము పూర్వకర్మం బని
ఏమి చేయగల ననియు
గ్రహియించిన పిదప నరుడు
సహనము వహియింపవలెను.

బోధిసత్త్వుని ధార్మికకథ విని రాజు విచారణ చేసి, బాలురు నిర్దోషు లని నిరూపించి, బంధనములు తొలగించి, బోధిసత్త్వుని హెచ్చుగా గౌరవించి, అర్థధర్మానుశాసకు డైన అమాత్యరత్నముగా నియమించెను; మిగిలిన బాలురను గూడ బాగుగా నాదరించి ఒక్కొక్కరికి తగిన పదవుల నిచ్చెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, రెండు జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున వారాణసీనరేశుడు ఆనందుడు; కుద్రవాడు స్థవిరానుస్థవిరుడు; పండితబాలుడు నేనే.

369 మిత్తవిందక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు ఒక్కమాటమీద నిలవని భిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది.

అతీత కథ

మహామిత్రవిందక జాతకమున (439) సవిస్తరముగా నుండును. ఈ కథలో మిత్రవిందకుడు సముద్రమున బడినతరువాత మహాలోభమున ముందరికి జని, నరకగామిప్రాణులను ఉడకబెట్టు 'ఉస్సదనరకము' చూచి, పట్టన మనుకొని ప్రవేశించి, ఖురచక్రబాధ లనుభవించెను. ఆసమయమున బోధిసత్త్వుడు దేవపుత్రరూపమున ఉస్సద-నరకమున విచరించుచుండెను. ఆయనను జూచి ప్రశ్నించువా డై అత డీగాథ పలికెను:

ఏమి యపరాధమ్ము చేసితి
స్వామి! నే దేవతలయెడలనో ?
ఏమి పాపము చేసినానో
ఎల్లపుడు నా శిరము చుట్టును
చక్ర మొక్కటి తిరుగు;

బోధిసత్త్వుడు విని రెండవగాధ పలికెను:

రమణక
సదామత్తక దూహాకంబులు
బ్రహ్మోత్తరప్రాసాదంబుల
పరిత్యజించి ఇచటి కేలను
వచ్చినాడవో ?

అప్పుడు మిత్రవిందకుడు మూడవగాధ పలికెను:

దానికన్నను
ఇచ్చోట విశేషభోగము
లందవచ్చు నన్న భ్రాంతి
పొంది యనంతదుఃఖ
మందు వచ్చిపడినాడను.

అంతట బోధిసత్త్వుడు మిగిలిన గాధలు పలికెను:

ఆనాలుగునుండి యెనిమి
దష్టమునుండి షోడశంబు!
అచటినుండి ద్వాత్రింశ
త్తాశపడుటచేత చక్ర
మవతరించె తలమీదికి
గిర గిర గిర గిర చక్రము
తిరుగుఁ లోభతాడితజను
శిరముమీద నిరంతరము.

మిత్రవిందకుడు మాటాడుచుండగనే ఆ చక్రము వానిని మెలిబెట్టి గిర్రున తిరిగి అదృశ్యమయ్యెను. అందువలన వా డేమియు పలుకుట కశక్తు డాయెను. దేవపుత్రుడు నిజస్థానమునకు బోయెను.

శాస్త్ర ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు పరిషోల్చెను. ఆ కాలమున మిత్రవిందకుడు మాట వినని భిక్షువు; దేవపుత్రుఁడు నేనే.

370 పలాస జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కాముకత్వనిగ్రహమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త భిక్షువులను పిలువనంపి "కాముకతవలన సందేహముతో నుండుట సంభవించును; వటవృక్షమువలె వినాశకారణ మగును. ప్రాచీనపండితులు శంకింప దగిన విషయములను శంకించుచునే యుండిరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు సువర్ణ హంసకడుపున బుట్టి పెరిగి, చిత్రకూటపర్వతము మీద స్వర్ణగుహలో నివసించుచు, హిమాలయప్రదేశమున నొకజలాశయమున స్వయముగా మొలుచు ధాన్యమును తిని వచ్చుచుండును. వచ్చి పోవు మార్గమున పెద్దపలాశవృక్షము కలదు. హంస పోవునపుడును వచ్చునపుడును దానిపై విశ్రమించుచుండును. ఆవృక్ష దేవతకును హంసకును మైత్రి కుదిరెను. అటుతరువాత ఒకపక్షి మర్రిపండు తిని వచ్చి, పలాశవృక్షముమీద వాలి, కొమ్మలనడుమ రెట్టవేసెను. దానివలన మర్రిమొక్క మొలిచెను. అది నాలుగంగుళములు పెరిగినపుడు ఎర్రనియాకులు వేసి కన్నులపండువుగా నుండెను. అది చూచి హంస రాజువృక్షదేవతను బిలిచి "ఇది యేచెట్టుమీద పెరుగునో దానిని హరించును. దీనిని వెంటనే పీకివేయుము. సంశయాస్పదములగువానిని సంశయింపవలెను. హంస పలాశదేవతకు ఉపదేశమిచ్చుచు తొలిగాధ పలికెను :

అనె పలాశమ్ముతో హంస మీ రీతి;
ఉద్భవించిన వటం బొడిలోనె యుండె
నిక్కంబుగా తీయు నీప్రాణములను.

అంగీకరింపక వృక్షదేవత యిట్లు పలికెను.

అభివృద్ధిని గాంచనిమ్ము!
ఆధారముగా నుండును;

జననీ జనకులవిధాన
సంబంధం బుండుగాక.

హంస మూడవ గాధ పలికెను :

అడుగుదు నీకు తెలియజెప్పి,
అతిభయదము వటవృక్షము
ఒడినిడుకొని పోషించుచు
నున్నా; నిద్దాని వృద్ధి
ఒప్పుటలేదు నామనను.

ఇట్లు పలికి హంసరాజు రెక్కలు సారించి చిత్రకూటపర్వతమున కెగసిపోయెను. మరల నెన్నడు పలాశముమీదికి బోవలేదు. మఱ్ఱి పెరిగి, మోదుగును చుట్టివేసెను. శాఖలతో దేవతావిమానముకూడ పడిపోయెను. అప్పుడు వృక్షదేవత బోధిసత్త్వుని మాటలు జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని, రానున్న ఆపదను గూర్చి ఆయన చెప్పినప్పుడు విననైతిని అని యేడ్చి మొత్తుకొనుచు ఈ గాథ పలికెను :

భయము కలుగు నిపుడు; హంస
భాషితమ్ము గ్రహియింపమి
పర్వతమ్ము వంటి మహా
పద సంఘటితం బైనది.

వటవృక్షము పెరిగి మోదుగను మోడుచేసెను. దేవతా విమానము పూర్ణముగా నష్టమాయెను.

అభిసంబుద్ధగాథ :

అభివృద్ధిం గాంచు చెద్ది
ఆత్మీయాధారము నే
భక్షించెడి దానివృద్ధి
ప్రశంసింప రార్యజనులు
ఉత్పన్నము కానుండెడి
యువరోధము శంకతోడ
ధీరుడు తన్మూలము నే
త్రెంచివేయ యత్నించును.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి, రెండుజాతకములు సరిపోల్చెను. అయిదువందల భిక్షువులు అర్హత్వ మొందిరి. ఆ కాలమున స్వర్ణహంస నేనే.

371 దీధితి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కోశాంబిలో కలహప్రియునిగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

వారు జేతవనమునకు క్షమాపణ వేడుసమయమున శాస్త వారిని సంబోధించి "భిక్షువులారా, మీరు నానోట వెడలిన బిడ్డలు. తండ్రి చెప్పినప్రకారము బిడ్డలు నడచుకొనవలెను. మీరు ఉపదేశానుసారము ప్రవర్తించుట లేదు. పూర్వము తమతలిదండ్రులను బాధించి, రాజ్యమునకు వచ్చినచోరులు అడవిలో తమచేత జిక్కినను ప్రాచీనపండితులు జననీజనకులమాట నుల్లంఘింపక, చోరులను సంహరింపలేదు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

సంఘభేదకజాతకమున ఈ కథ సవిస్తరముగా నుండును. దీర్ఘాయు కుమారుడు అరణ్యములో వారాణసీరాజును జుట్టు పట్టుకొని కత్తి యెత్తి "నా తలిదండ్రులను వధించిన వానిని పదునాలుగు ముక్కలు చేయుదును" అనుకొనెను. కాని తలిదండ్రు లిచ్చిన యుపదేశము జ్ఞప్తికి వచ్చి, ప్రాణముపోయినను వారి యానతి నుల్లఘింపను, ఈయనను బెదరింతును అని తలపోసి, తొలిగాథ పలికెను :

ఇట్లు నాకు చిక్కి రాజ!
ఈ యుపద్రవమ్మునుండి
తప్పించుకొనంగ నీకు
దారి యున్న దని తలంతువ ?

రాజు రెండవ గాథ పలికెను :

ఇట్లు నీకు చిక్కి బాబ,
ఈ యుపద్రవమ్మునుండి
తప్పించుకొనంగ నాకు
దారియున్న దని తలంతువ ?

అంతట బోధిసత్త్వుడు మిగిలిన గాథలు పలికెను :

సుచరితంబు తప్ప రాజ!
సుభాషితంబు తప్ప నన్ను
మిట్టి రణసమయమందు
నేది రక్ష చేయు? ధనం
బట్టివేళ నిరర్థకము.

నన్ను తిట్టె, నన్ను కొట్టె
నన్ను గెలిచె ముచ్చిలియెను
అన్య అని తలంచుచుండు
నట్టివారి వైరభావ
మెట్టు లుపశమింప గలదు?

వైర మెపుడు శాంతి గనదు
వైరముచే; అవైరముననె
శాంతి గాంచు; ఇదియె లోక
సనాతనం బగు నియమము.

ఇట్లు పలికి బోధిసత్త్వుడాయన చేతికి ఖడ్గ మిచ్చుచు "మహా రాజా, నాకు మీయెడ ద్వేషము లేదు. నన్ను సంహారింపుడు" అనెను. రాజుకూడ "నాకు నీమీద ద్వేషము లేదు" అని శపథము చేసి, అతనితో నగరము చేరి అమాత్యుల కాతనిపరిచయము చేసి "ఈయన కోసలరాజపుత్రుడు, దీర్ఘాయుకుమారుడు. ఈయన నాకు ప్రాణదానము చేసినాడు. ఈయనకు నేను ప్రత్యుపకారము చేయలే నైతిని" అని తన పుత్రిక నిచ్చి, వివాహము చేసి, పితృసింహాసనమున నతనిని ప్రతిష్ఠించెను. నాటినుండి యుభయులు సఖ్యతతో రాజ్యములు పరిపాలించుచుండిరి.

శాస్త్ర ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున తలిదండ్రులు మహారాజకులము వారు; దీర్ఘాయుకుమారుడు నేనే.

372 మిగపోతక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు ఒకానొకవృద్ధుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

ఆత డొక బాలుని ప్రవ్రజితుని జేసెను. ఆశ్రమణుడు వృద్ధునకు బాగుగా సేవలు చేయుచు, రోగగ్రస్తుడై మరణించెను. వృద్ధుడు శోకాభిభూతుడై గట్టిగా నేడ్చుచు, మొత్తుకొనుచు, ఆక్రందనము చేయుచుండెను. ధర్మసభలో ఈవిషయము శాస్త విని "భిక్షువులారా, వృద్ధు డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ వీనికై యిట్లే చేసెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శక్రపదవి నొందెను. ఆసమయమున వారాణసి నివాసి యొకడు హిమాలయమునకు బోయి ప్రవ్రజించెను. అతడు ఫలములు తినుచు ఒకనాడు అరణ్యములో తిరుగుచుండగా తల్లి చనిపోయిన లేడి పిల్ల కనబడెను. ఆయన దాని నాశ్రమమునకు గొనిపోయి మేత వేసి పోషించుచుండెను. లేడిపిల్ల పెరిగి పెద్దదయి, చూడ చక్కగా నుండెను. తాపసి దానిని బిడ్డవలె పెంచుచుండెను. ఒకనా డది తృణములు విశేషముగా దిని అజీర్ణరోగముచే మరణించెను. నాబిడ్డ పోయినా' డని తాపసి యేడ్చి మొత్తుకొనుచుండెను. అపుడు దేవరాజు శక్రుడు లోకమును పరిశీలించుచు తాపసుని జూచి, ఆయన మనస్సున 'సంవేగము' ఉత్పాదన చేయుటకై ఆకాశమున నిలిచి తొలి గాథ పలికెను :

త్యజించితివి నీవు గృహము,
అనాగరికుడవు, శ్రమణు
డైతి; వెవరి మరణమునకొ
వ్యథనొందుట తగదు నీకు.

విని తపస్వి రెండవగాథ పలికెను :

సహవాసము చేయునపుడు
శక్ర, పశువుతోడ నైన
మనుజుతోడ నైన హృదయ
మునకు ప్రీతి యుద్భవించు
సహజమెకద దానికై
సంతాపము నే పొందుట ?

శక్రుడు రెండు గాథలు పలికెను :

మరణించిన వారికొరకు
మరణించెడు వారికొరకు
ప్రలాపింత్రు జనులు, ఋషీ
ప్రలపింపకు నీ వాగతి
విలాపంబు నిష్ఫల మని
విజ్ఞు లంద్రు; రోదనమున
శవప్రేత వేచునేని
జ్ఞాతిసమూహంబు గూడి
సకలజనులు రోదించుట
సుకరం బగు నొకరి కొకరు.

ఇట్లు శక్రుడు పలుకుచుండగా రోదనము నిరుపయోగ మని గ్రహించి తాపసి శక్రుని స్తుతించుచు మూడు గాథలు పలికెను :

నేయి పడగ భగ్గు మనెడు
నిప్పువోలె నున్న నాదు
హృదయబాధ చల్లార్చుము
ఎడదలోని శోకశల్య
మెడలింపుము.
విని శక్రా, నీ వాక్కులు
వీతశోకమనస్కుండ
నైతి, తొలగె చాంచల్యము
వదిలిపోయె హృదయశల్య
మిపుడు చింత లేదు నాకు
ఇపుడు నేను రోదింపను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున తపస్వి వృద్ధుడు; శక్రుడు నేనే.

373 మూసిక జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు అజాతశత్రువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

కథ పూర్వోక్తము. (ధుసజాతకమున 338). రాజు కొంచెముతడవు పుత్రునితో క్రీడించుచు, కొంతతడవు ధర్మము వినుచుండుట గ్రహించి ఈపుత్రునివలన ఇతనికి కలుగు నని యూహించి శాస్త "మహారాజా, పూర్వరాజులు సందేహస్థానములను సందేహించుచు, పుత్రులు తమ మరణానంతరము గద్దె యెక్కుదు రని గ్రహించి, వారిని ఒకప్రక్కకు నెట్టెడివారు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు తక్షశిలలో బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి ప్రసిద్ధాచార్యు డయ్యెను. వారాణసీరాజకుమారుడు యవనామకుడు ఆయనవద్ద అన్ని విద్యలు నేర్చి వెడలిపోవుటకై సెలవువేడెను. యవరాజకుమారునకు తత్కుమారునివలన ఆపద సంభవించు నని ఆచార్యుడు అంగవిద్య వలన గ్రహించి, అపాయము తొలగించుటకై దృష్టాంతము నాలోచించుచుండెను. ఆచార్యునికడ అశ్వ ముండెను. దాని కాలికి గాయము తగిలెను. నయమగువరకు దానిని ఇంటిలోనే నిలిపిరి. సమీపమున జలాశయ ముండెను. ఇంటిలోనుండి మూషికము వచ్చి గుఱ్ఱముకాలి మీది వ్రణమును నాకు చుండెను. గుఱ్ఱము దానిని వారింపజాల కుండెను. ఒకనాడు అశ్వము వేదన సహింపలేక, వ్రణముకొఱకుటకు వచ్చిన మూషికమును జలాశయములో పడునట్లు తన్నెను. గుఱ్ఱపువాడు "ప్రతిదినము వచ్చి వ్రణము తిను మూషికము ఈనాడు కనబడ దేమి? ఎచ్చటికి బోయినది?" అనెను.

ప్రత్యక్షముగా నిది యెరిగిన బోధిసత్త్వుడు దీనిసందర్భములో మొదటిగాథ రచించి రాజకుమారున కిచ్చెను. రెండవ దృష్టాంతము కొఱకు యోచించుచుండగా, గుఱ్ఱమువ్రణము నయమయినది. అంతట దానిని ఇంటినుండి బయటికి తోలిరి. అది యవక్షేత్రములోనికి బోయి

మేతకై పైరులోనికి ముఖము పోనిచ్చుట చూచి బోధిసత్త్వుడు రెండవ గాథ కట్టి రాజకుమారున కిచ్చెను. మూడవ గాథ తనప్రజ్ఞాబలముచే కట్టి రాజకుమారున కిచ్చి "నాయనా, రాజ్యప్రతిష్ఠితుడ వై, సాయంకాలము స్నానపుష్కరిణికి బోయినపుడు చివర మెట్టువరకు తొలిగాథ పలుకుచుపొమ్ము. నీవు నివసించు మేడలో ప్రవేశించునపుడు క్రింది మెట్టువరకును రెండవగాథ పలుకుచు పొమ్ము. మూడవ గాథ పై మెట్టువరకును పలుకుచు పొమ్ము" అని చెప్పి, వీడు కొలిపెను.

ఆతడు పోయి యువరాజయి, తండ్రిమరణానంతరము రాజ్యమునకు వచ్చెను. అతనికి కుమారుడు పుట్టి, పదునారేండ్లప్రాయము కలవాడై, రాజ్యలోభమునకు వశంవదుడై తండ్రిని చంప నెంచెను. 'ఈయన చితారోహణము చేయువరకును నేను వేచియున్నచో జరాజీర్ణుడనై పోవుదును. అప్పుడు రాజ్యములభించినను ఏమి ప్రయోజనము?" అని తలచి తనసేవకులను బిలిచి చెప్పెను. వారు "దేవా, సీమాంతజనపదములకు బోయి ఉపప్లవము కలిగింపజాలమైతిమి. కావున ఏదోయుపాయమున మీరే తండ్రిని వధించి రాజ్యమునకు రండు" అని చెప్పిరి. అత డంగీకరించెను.

ప్రాసాదమున రాజు సాయంకాలము స్నానముచేయు పుష్కరిణికి సమీపములో రాజకుమారుడు దాగియుండెను. సోపానాదులు శుభ్రము చేయుటకై మూషికయను దాసిని రాజు పంపెను. దాసి పోయి ప్రదేశము శుభ్రముచేయుచుండగా రాజు కుమారుడు చూచి, తనసంగతి బయటపడు నని భయపడి దానిని రెండుతుండెములు చేసి పుష్కరిణిలోనికి విసరివైచెను. దాసి మరలిరాలే దనియు, ఎచ్చటికి బోయినదో తెలియ దనియు పరిజను లనుకొనిరి. రాజు తొలిగాథ పాడుచు పుష్కరిణియొద్దకు చేరెను.

ఎచటికేగెను దాసి మూసిక!
ఎట్లుపోయిన దని ప్రలాపము
చేయుచున్నది జనసమూహము.

తనపని తండ్రికి తెలిసె నని కుమారుడు భయపడి, పరుగెత్తిపోయి, తనసేవకుల కీ సంగతి తెలిపెను. ఏడెనిమిది రోజులు గడచినతరువాత

వారు "దేవా, రాజున కీసంగతి తెలిసినచో ఊరకుండడు. ఊహావలన అట్లు పలికియుండవచ్చును. ఆయనను సంహరింపుడు" అని బోధించిరి. ఒకనాడు వాడు ఖడ్గము ధరించి మెట్లక్రింద నిలిచి రాజు వచ్చునప్పటికి ఇటునటు ప్రహరించు తరుణముకై వేచియుండెను. రాజు రెండవ గాథ పాడుచు వచ్చుచుండెను.

నీవు గాడిదవోలె చూతువు
నిలిచి యటునిటు; జలాశయమున
ద్రోసి మూసిక, యవలు తినగా
నాసపడె దోర్కా!

కుమారుడు తనలో "నాయన నన్ను చూచియుండును" అనుకొని భయముచే పరుగెత్తెను. అర్ధమాస మయిన తరువాత వాడు తండ్రిని దుడ్డుకర్రతో కొట్టి చంపనెంచి పొడుగాటి కర్రతో డ్పాటుతో నిలుచుండెను. మూడవ గాథ పాడుచు రాజు మెట్లెక్కెను:

నీవు మూర్ఖుడ వాదినుండియు,
నిలిచినాడవు దీర్ఘయష్టిని
పట్టి యిప్పుడు, నేను నీచే
ప్రాణములు విడువ౯.

నాడు కుమారుడు పారిపోవనేరక రాజుపాదములమీద వ్రాలి "దేవా, నాకు ప్రాణదానము చేయుము" అని ప్రార్థించెను. రాజు వానిని బెదరించి, సంకెలలు వేయించి, బంధనాగారమునందు పడవేయించెను.

రాజు శ్వేతచ్ఛత్రముక్రింద అలంకృతాసనముపై గూరుచుండి, గురువుసంగతి జ్ఞప్తికిరాగా "నలుదిక్కుల ప్రసిద్ధుడైన మదాచార్యుడు నాకు రాబోవునపాయమును ముందుగా గ్రహించి, ఈ గాథలు నాకు చెప్పియుండనోపును" అనుకొని, ప్రసన్నచిత్తుడై, ప్రీతివాక్యములు పలుకువాడై మిగిలిన గాథలు పలికెను:

నేను విమానమ్ము వలన
గాని, అంగసదృశుడైన
పుత్రువలనగాని రక్ష

పొంద లేదు; విశేషించి
పుత్రు డాక్రమించినాడు
నాకు రక్షకమ్ములయ్యె
శ్లోకములే నిశ్చయముగ.

ఎల్లరు నేర్తురు విద్యల
హీన మధ్య మోత్తములను,
అర్థము గ్రహియింతు రంద,
రైన ప్రయోగింప లేరు.
జ్ఞానం బుపయోగించెడి
కాలం బాపన్నమగును.

కొంతకాలమునకు తండ్రి మరణింపగా, కుమారుడు రాజ్యాభిషిక్తు డయ్యెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున నలుదిక్కుల ప్రసిద్ధిచెందిన ఆచార్యుడు నేనే.

374 క్షుద్రధనుగ్గహ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు, పూర్వభార్యాసక్తుని గూర్చి చెప్పిన-

వర్తమాన కథ

పూర్వభార్యవలన తాను ఉద్విగ్నచిత్తుడయినట్లు ఆభిక్షువు చెప్పిన పిదప శాస్త "భిక్షూ, ఈ స్త్రీ నీకిప్పుడే అనర్థకారిణి కాదు, పూర్వము కూడ ఈమెవలన నీతల కరవాలమున ఖండితమయినది" అని భిక్షువుల ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు శక్రు డయ్యెను. ఆకాలమున తక్షశిలలో తరుణబ్రాహ్మ

ణుడు సమస్తవిద్యలు నేర్చి ధనుర్విద్యలో పరిపూర్ణుడై చిన్నధనుర్ధరు డని పేరుపొందెను. అతని యాచార్యుడు చూచి, ఇతడు నాకు తెలిసిన విద్య గ్రహించినాడు అని భావించి, తనపుత్రిక నిచ్చి వివాహము చేసెను. ఆమెను వెంటబెట్టుకొని యతడు వారాణసీమార్గమున ప్రయాణము చేయుచు అడవియేనుగు జనశూన్యము చేసిన ప్రదేశము చేరెను. అచ్చటికి బోవుట కెవ్వరికిని ధైర్యము లేదు. జనులు వారించినను లెక్కసేయక ధనుర్ధరుడు భార్యతోగూడ అడవిలో బ్రవేశించెను.

ప్రవేశింపగానే ఏనుగు వారి నెదుర్కొనెను. అతడు గజకుంభస్థలములను బాణముతో గొట్టెను. బాణము దూసికొనిపోయి, ఆవలకు వచ్చెను. ఆప్రదేశమును ధనుర్ధరపండితుడు నిష్కంటకము చేసి, రెండవ యడవిలో జొచ్చెను. అచ్చట ఏబదుగురు చోరులు త్రోవలు కొట్టుచుందురు. జనులు పోవలదని వారించినను వినక ధనుర్ధరుడు అడవిలోనికి జనెను. చోరులు మృగమును చంపి, మార్గముప్రక్కనవండుచు, అలంకృత యైన స్త్రీతో గూడివచ్చుచున్న ధనుర్ధరుని జూచి పట్టుకొన నెంచిరి. చోరనాయకుడు పురుషలక్షణవిద్యలో కుశలుడు. అతడు ధనుర్ధరుని ఉత్తమపురుషునిగా నెంచి, తనవారి నెవ్వరిని లేవనీయలేదు. ధనుర్ధరుడు భార్యను వారివద్దకు బంపుచు 'మాకుగూడ మాంసఖండ మిమ్మని యడిగి కొనిరమ్ము' అని చెప్పెను.

ఆమె పోయి మాంసఖండ మిమ్మనియడిగెను. ఈమె ఉన్నతవంశములోనిదని గ్రహించి చోరనాయకుడు ఆమెకు మాంసపుముక్క ఇమ్మని ఆనతిచ్చెను. వండినమాంసము మేము తిన్నామని చోరులు పచ్చిమాంస మామె కిచ్చిరి. దానిని జూడగానే ధనుర్ధరునకు కోపము వచ్చెను. చోరులుకూడ లేచి నిలిచి 'మేము స్త్రీలమా, అత డొకడే పురుషుడా' అనుకొనిరి.

నలుబది తొమ్మిది బాణములతో ధనుర్ధరుడు నలుబది తొమ్మిది మంది చోరులను పడగొట్టెను. నాయకుని కొట్టుటకై బాణములేదు. ఆయన తూణీరములో ఏబదినారాచములే యుండెను. ఒకబాణముతో గజమును కొట్టెను; నలువది తొమ్మిది నారాచములు నలుబది తొమ్మిది చోరులపై విడిచెను. అంత నతడు చోరనాయకుని బడ ద్రోసి, రొమ్ముపై గూరుచుండి ఖడ్గ మిమ్మని భార్యతో ననెను. ఆమె

ఆక్షణమున చోరనాయకునిపై మరులుగొని ఒర చోరనాయకుని చేతికి కత్తిపిడిని భర్తచేతికి కత్తియొరను అందిచ్చెను. నాయకుడు ఖడ్గము దూసి, ధనుర్ధరుని శిరము ఖండించెను. అనంతరము వా డామెను వెంట గొని పోవుచు కులగోత్రము లడిగెను. "తక్షశిలలో ప్రసిద్ధాచార్యుని పుత్రికను." "నీ వితనితో నెట్లు కలిసితివి ?" "విద్యలో తనయంత టివా డిత డయ్యె నని నాతండ్రి యితనియెడ ప్రసన్నుడై న న్నిచ్చి పెండ్లిచేసెను. నీమీఁది యాసక్తిచే కులప్రాప్తుడైన భర్తను చంపించితిని."

చోరనాయకుడు తనలో "ఈ స్త్రీ తన భర్తను చంపించినది. ఇంకొకనిని జూచి నన్నుగూడ ఇట్లే చేయించును. దీనిని విడిచిపెట్టవలెను" అని తలచెను. త్రోవలో ఏరు కనబడెను.

"భద్రే, ఇందులో భయంకరమైన మొసళ్ళున్నవి ఏమి చేయుదము ?" "స్వామీ, నా నగ లన్నియు నా యుత్తరీయములో మూట కట్టి ఆవలియొడ్డు చేరి మరల వచ్చి నన్ను గొనిపొమ్ము." మంచిదని చోరజ్యేష్ఠుడు నగలుమూట కట్టి, ఈది ఆవలియొడ్డు చేరి, పోవుచుండెను. చూచి యామె "స్వామీ, ఏమి నన్ను విడిచిపోవుచున్నారా ? ఏల ఇట్లు చేయుచున్నారు ? రండు నన్నుగూడ తీసికొనిపొండు" అనుచు ఈ తొలిగాథ పలికెను :

నీ వన్ని నగలతో నావలి దరికి
చేరినాడవు స్వామి శీఘ్రమ్ముగాను
అరుదెంచి వెనుకకు నావలిదరికి
దాటవేయుము నన్ను త్వరితమ్ముగాను.

విని చోరజ్యేష్ఠుడు ఆవలియొడ్డున నిలిచి రెండవగాథ పలికెను :

సమ్మదమున నీతో చిర
సంసర్గము గల్గు ధ్రువ
స్వామిని విడనాడి, నన్ను
అతఃపూర్వ మపరిచితు
నధ్రువు చేపట్టినాను;
ఇంక నన్ను విడిచిపెట్టి
ఎవని నైన స్వీకరింప

గలవు; కాన ఇచటినుండి
కడుదూరము పోవువాడ.

"నీ వచటనే యుండుము. నేను చాలదూరము పోవలెను. అని ఆమె యేడ్చుచుండగా నగలమూటతో పరుగెత్తెను. ఆమూర్ఖురాలు ఇచ్ఛాబాహుళ్యముచేత ఈవిధముగా విపత్తులకులోనయి, అనాథ యయి, సమీపమున నున్న ఏలగళకుంజములో గూరుచుండి రోదనము చేయుచుండెను.

ఆసమయమున శక్రుడు ఈప్రపంచమువైపు చూచుచు, ఆదిక్కు చూచెను. దీనిని చీవాట్లుపెట్టి సిగ్గుకాలుచేయవలె నని యెంచి శక్రుడు మాతలిని పంచశిఖుని వెంట బెట్టుకొని ఏటియొడ్డున నిలిచి, నీవు చేపవు కమ్మా అని మాతలితోను, నీవు పిట్టవు కమ్మా అని పంచశిఖునితోను చెప్పి నేను నక్కరూపము దాల్చి మాంసఖండము నోటగరచుకొని, దాని కెదురుగాపోవుదును. నే నచ్చటికి వచ్చినంతనే నీవు నీటిలోనుండి యెగిరి నా కెదురుగా పడవలెను. నోట నున్న మాంసఖండమును జార విడిచి నేను చేపను బట్టుకొనుటకై దుముకుదును. పంచశిఖుడు మాంస ఖండ మెత్తుకొని ఆకాశమున కెగురవలెను అని చెప్పి, మాతలిని నీటిలో దిగు మనెను. "చిత్తము దేవా!" అని యతడు మత్స్య మయ్యెను. పంచశిఖుడు పక్షి యయ్యెను.

శక్రుడు జంబుక మయి, మాంసము నోటకరచుకొని, ఆమె కెదురుగా వచ్చెను. మత్స్యము నీటిలోనుండి ఎగిరి నక్క కెదురుగా పడెను. జంబుకము నోటిలోని మాంసఖండము జారవిడిచి చేపను పట్టుకొనబోయెను. చేప యెగిరి నీటిలో జొచ్చెను. పక్షి మాంసము నెత్తుకొని ఆకాశమున కెగిరిపోయెను. ఏమియుదొరకక నక్క ఏలగళకుంజము వంక జూచుచు విచారముతో గూరుచుండెను.

ఆమె నక్కను జూచి "ఇచ్ఛాబాహుళ్యముచే నక్కకు మాంసము కాని మత్స్యము కాని దక్కలేదు" అనుకొని కుండబ్రద్దలయినట్లు పెద్ద పెట్టున నవ్వెను. విని నక్క మూడవ గాథ పలికెను:

ఏళగజము కుంజములో
నెవరు నవ్వుచున్నవాడు ?
నృత్యగానతాళంబుల

నేది లేదు; సుశ్రోణీ
ఏడ్పువేళ నవ్వే దేల ?

ఆమె నాలుగవ గాథ పలికెను:

దుష్టబుద్ధి, మూర్ఖత్వము
తోఁబుట్టువులవు నీకు
జంబుకంబ, మత్స్యము మాం
సమ్ము రెండు లేని దీన
సరణిని యోచించెదవే.

అంతట నక్క అయిదవ గాథ పలికెను:

సులువు పరులలోపములను
జూచుట, నిజదోషంబుల
శ్రమము కనలేక పతిని
జారుని చింతాక్రాంతవు.

ఆమె విని యీ గాథ పలికెను :

ఓ జంబుక, మృగరాజా,
యుక్తమె నీ పన్నదె
చనుచు నిచటి నుండి యింక
స్వామిని వశవర్తి జేతు.

ఆదురాచారిణిపలుకులు విని దేవరాజు శక్రుడు తుదిగాథ పలికెను:

మట్టి పిడత కలియించెడి
మానవుండు కాంస్యపాత్ర
అపహరించు, పాప కృత్య
మాచరింతు విక మీదను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశనము, సత్యప్రకాశనము చేసి, జాతకములు పరిపోల్చెను. ఉద్విగ్న చిత్తభిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫల మొందెను. ఆ కాలమున ధనుర్ధరుడు ఉద్విగ్నచిత్త భిక్షువు; ఆమె పూర్వభార్య దేవరాజశక్రుడు నేనే.

375 కపోత జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక లోభభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

లోభికథ వివిధవిధముల చెప్పబడినది. శాస్త ఆతనితో "భిక్షూ, నీవు సత్యముగా లోభివేనా?" అనెను. "భన్తే, సత్యమే" అని అత డన్న పిదప శాస్త "భిక్షూ, నీ విప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ లోభివే. లోభముచేతనే ప్రాణములు........."అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కపోతము కడుపున బుట్టి, వారాణసీశ్రేష్ఠి వంటయింట పంజరములో నుండెను. మత్స్యమాంసములమీద కోరికతో కాకి యొకటి కపోతముతో మైత్రి చేసి అచ్చటనే నివసింపజొచ్చెను.

ఒకనాడు కాకి విశేషముగా కూర్చిన మత్స్యమాంసములను జూచి తినవలె ననుకోరికతో గొణుగుచు పంజరములోనే యుండెను. "మిత్రమా, ఎర తినుటకై పోవుదము" అని కపోతము పిలిచినప్పుడు తన కజీర్ణము చేసిన దని చెప్పి, పావురము వెడలిపోయినపిదప నా శత్రువు కంటకము విరగడ అయిన దనుకొని, యథేష్టముగా మత్స్య మాంసములు భుజింతు నని భావించి తొలిగాథ పలికెను :

కపోతంబు వెడలిపోవు,
కతన నిపుడు సుఖముగాను
నీరోగముగ నున్నవాడ;
నిష్కంటకముగ నిప్పుడు
మనస్తుష్టి చేసికొందు
మత్స్యమాంసశాకంబుల
మదాకర్షణంబు మెండు.

వంటవాడు మత్స్యమాంసములు వండి, వంటయింటినుండి ఈవలకు వచ్చి చెమట తుడిచికొనుచుండగా కాకి పంజరము వెలువడి డేకిసా

మీద వాలి కిరీకిరీ అని ధ్వని చేసెను. వంటవాడు వేగముగా పోయి కాకిని పట్టుకొని రెక్కలుపీకివేసి, పచ్చి అల్లము, ఆవాలు నూరి, అందులో ఉల్లిపాయలు, పులిమజ్జిగ కలిపి, దానియొడలికి పట్టించి, కర్ర విరిచి ముక్కను త్రాటితో దానిమెడకు గట్టి పంజరములో బడవైచెను.

కపోతము వచ్చి కాకిని జూచి "నామిత్రుని పంజరములోనికి వచ్చి ఇట్లు చేసిన ఆతతాయి యెవడు! వాడు ప్రచండుడు కానోపును. చంపి వేయగలడు" అనుచు రెండవ గాథ పలికెను:

మస్తకమున శిఖ కలిగిన
మలిమ్లుగ్బలాక యెవరు ?
మబ్బుపూతతో బలాక,
రమ్మిచటికి; వాయసమ్మ
ప్రచండుండు నా మిత్రము.

విని కాకి మూడవగాథ పలికెను:

ఈ స్థితిలో నన్ను గాంచి
హేళనమ్ము చేయవలదు;
వంటవాడు లాగి ఈక
తొంటినిండ పిండిపూసె.

విని నవ్వి చమత్కారముగా కపోతము నాల్గవ గాథ పలికెను:

మంచిరకము తానమయ్యె,
మంచి లేపనంబుకూడ;
అన్నపానంబులు తుష్టిగ
నయినవి; నీకంఠమందు
స్ఫటికమ ? పోరానీ యట్టి
యడవికి జని వచ్చినావ ?

అప్పుడు కాకి అయిదవ గాథ పలికెను:

శత్రువైన మిత్రమైన
చనండు పోరాని యెడకు
రెక్క లూడ్చి చిన్న గుదియ
అక్కట కట్టుదురు మెడకు.

విని కపోతము చివరగాథ పలికెను:

ఇట్లే మరల చేతువు సఖ,
ఇదియె నీదు స్వభావమ్ము
మనుజభోజనమ్ము కాదు
మంచిది ఖగజాతి కెపుడు.

ఈప్రకారముగా ఉపదేశము చేసి, రెక్కలు విప్పి యెగిరి కపోతము వేరొకచోటికి బోయెను. కాకి అందులోనే మరణము చెందెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి, సత్యప్రకాశనము కావించి, జాతకముఉసరిపోల్చెను. లోభభిక్షువు అనాగామిఫలము పొందెను. ఆకాలమున కాకి లోభభిక్షువు; కపోతము నేనే.

376 అవారియ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు రేవుదాటించువానిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

వాడు అజ్ఞాని, మూర్ఖుడు, బుద్ధుని గాని, తదితరులనుగాని గురుతించువాడు కాడు. ఒకానొక గ్రామీణభిక్షువు బుద్ధదర్శనార్థము బయలుదేరి అచిరవతీనదీఘట్టకము చేరి, "ఉపాసకా, నాకు నావ ఇమ్ము. ఆవలి యొడ్డునకు పోయెదను" అని వానితో ననెను. "భన్తే, ఇది సమయము కాదు. మీరు ఇక్కడ ఎక్కడనో నిలువుడు." "ఉపాసకా, ఎక్కడ నుండగలను? నన్ను గొనిపొమ్ము." నావికుడు కుపితుడై "శ్రమణా, తీసికొనిపో." స్థవిరుడు నావ యెక్కెను. నావ సూటిగా పోవక, వాలున పోయినది. నావ ఒరగుచు లేచుచునుండుటచే ఆతనిపాత్రయు, చీవరములు తడిసిపోయినవి. కష్టముమీద చీకటిపడినతరువాత నావ ఒడ్డు చేరినది. ఆయన విహారము చేరినాడు. ఆనాడు బుద్ధసేవార్థము చనుట కవకాశము లభింపకపోవుటచే మరునాడు శాస్త సన్నిధికి జని, ప్రణా

మము చేసి, ఒకప్రక్కన గూరుచుండెను. "ఎప్పుడు వచ్చితివి?" అని శాస్త కుశలప్రశ్నము చేసెను. "భన్తే, నిన్న వచ్చితిని." "నిన్ననే వచ్చినవాడవు ఇప్పటివరకును బుద్ధసేవార్థము ఏల రావైతివి?" అతడు జరిగినవృత్తాంతము తెలుపగా విని శాస్త "భిక్షూ, వాడు ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ప్రచండుడు, కఠినుడు. నీకు ఇప్పుడు కష్టము కలిగించినాడు; పూర్వము పండితులను కష్టపెట్టినాడు" అని, అతని ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి, పెరిగి తక్షశిలలో సమస్త విద్యలు నేర్చి, ప్రవ్రజించి, చిరకాలము హిమాలయమున నివసించి కందమూలఫలములు తినుచు ఉప్పుపులుసుకొరకు వారాణసి వచ్చెను. అక్కడి రాజోద్యానమున దిగి భిక్షకై వెడలి, రాజప్రాంగణము చేరు నప్పటికి రాజు చూచి, ప్రసన్నుడై అంతఃపురములోనికి గొనిపోయి భోజనము పెట్టించి, రాజోద్యానములో నుండునట్లు ఒప్పించెను. అను దినము ఆయనదర్శనార్థమై రాజు వెడలుచుండెను. బోధిసత్త్వుడు "మహారాజా, రాజానుచితములయిన 'అగతియ – గామి' ధర్మముల ననుసరింప వలదు. అప్రమత్తతతో, క్షమా మైత్రి, దయలతో ధర్మా నుసారముగా రాజ్యము చేయవలెను" అని ఉపదేశమిచ్చుచు రెండు గాథలు పలుకుచుండెను :

కోపింపకు భూమిపతీ,
కోపింపకు రథే సభా,
కోపింపం దగియుకూడ
క్రుద్ధుడు కానట్టి రాజు
అగు పూజ్యుడు రాష్ట్రంబున.

అడవిలోన, పల్లెలోన
ఎత్తుచోట, పల్లంబున
నెచట నైన నుండు నేను,
ఇద్దియె యనుశాసనమ్ము
వద్దు క్రోధము. రథే సభా!

ఈ విధముగా రాజు వచ్చినప్పు డెల్ల గాథలు పలుకుచుండెను. ప్రసన్న చిత్తుడై రాజు బోధిసత్త్వునకు లక్షఆదాయము వచ్చుగ్రామ మిచ్చెను. బోధిసత్త్వు డంగీకరింపలేదు. ఈవిధముగా పంద్రెండుసంవత్సరములు గడచినతరువాత ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు "బహుకాల మొక్కచోటనే ఉన్నాను. జనపదములలో విచరించి వచ్చెదను" అనుకొని రాజుకు తెలియనీయక ఉద్యానపాలకుని బిలిచి, "బాబా, జనపదములలో విచరింపగోరుచున్నాను. తిరిగి వచ్చెదను. నీవు రాజుతో జెప్పుము" అని గంగాఘట్టమునకు బోయెను. అక్కడ అవారియపిత యను నావికు డుండెను. వాడు మూర్ఖుడు. గుణవంతులను గ్రహింపలేడు, తన కాదాయము వచ్చునుపాయు మెరుగడు. నది దాటువారిని వాడు ముందు దాటవేసి తరువాత కేవు అడుగుచుండువాడు. ఈయని వారితో జగడము పెట్టుకొనును. దానివలన లాభము తక్కువ. మీదుమిక్కిలి చీవాట్లు దెబ్బలు తగులుచుండెడివి. ఇట్టి గ్రుడ్డిమూర్ఖుల విషయమై శాస్త్ర బుద్ధుడైనపిదప ఈ గాథ పలికెను :

నావికుండ వార్యపితృ
నాముడు గంగావాహిని
మొదట జనులు దాటవేసి
పిదప నడుగు వేతనంబు
కలహము తప్పెడిది కాదు
కాన భోగవృద్ధి లేదు.

బోధిసత్త్వుడు ఆనావికునికడకు జని "చిరంజీవి, నన్ను ఆవలియొడ్డునకు గొనిపొమ్ము" అనెను. "శ్రమణా, నాకు కేవు ఈయగలవా?" "ఆయుష్మన్ భోగాభివృద్ధికి, అర్థాభివృద్ధికి, ధర్మాభివృద్ధికి ఉపాయము తెలిపెదను." నావికుడు యోచించి "ఈయన తప్పక నా కేమైన ఇచ్చు" ననుకొని బోధిసత్త్వుని పడవలో నది దాటించి "నాకు కేవు దయచేయుడు" అనెను.

"మంచిది, ఆయుష్మన్" అని బోధిసత్త్వుడు భోగాభివృద్ధి కుపాయము చెప్పువాడై తొలిగాథ పలికెను :

నావికా, నీ వడుగవలయును
కేవు తొలుతనె; దాట దలచిన

వాని చిత్తము వేరు, దాటిన
వాని చిత్తము వేరగున్.

విని, నావికుడు తనలో "ఉపదేశ మయినది. ఇక నేమైన ఇచ్చును" అనుకొనెను. కాని బోధిసత్త్వుడు "ఆయుష్మన్, భోగాభివృద్ధికి ఉపాయము తెలిసినది. ఇక అర్థధర్మాభివృద్ధికి ఉపాయము వినుము" అని ఈ గాథ పలికెను :

అడవిలోనను, పల్లెలోనను
ఎత్తుచోటను, పల్లమందును
ఎచటనైనను నేను నిలుతును
ఇద్ది నా యనుశాసనం బగు
వద్దు క్రోధము నావికా!

ఇట్లు పలికి "నీకర్థధర్మవృద్ధిని ఉపాయము చెప్పితి" ననెను.

"శ్రమణా! నానావకు కేవు ఇచ్చినావా?"

"ఆయుష్మన్, ఇచ్చినాను."

"దీనివలన నాకు లాభము లేదు. కేవు తెమ్ము."

"ఆయుష్మన్, నాకడ ఇంతకన్న వే రేమియు లేదు."

"అట్లయిన ఏల నావ యెక్కితివి?" అని వాడు తాపసిని తీరమునకు నెట్టి పడవేసి, రొమ్ముపై గూరుచుండి, ముఖముమీాద మోదుచుండెను. ఇంతలో నావికుని భార్య వానికి అన్నము పట్టుకొని వచ్చి తాపసిని జూచి భర్తతో "స్వామీా, ఈమున రాజసమ్మానితుడు. కొట్టవలదు" అని చెప్పెను. వాడు క్రుద్ధుడై "నీ పీకుటిలతపస్విని దండింపనీయవా!" అని యామెను కొట్టి పడద్రోసెను. అన్నపుచట్టి క్రిందబడిపగిలిపోయెను. పూర్ణగర్భవతి యైన యామెకు గర్భస్రావ మాయెను. మనుష్యహంత యని జనులు వానిని బట్టుకొని బంధించి రాజసన్నిధికి గొని పోయిరి. విచారణ జరిగి వానికి శిక్షపడెను.

శాస్త అభిసంబుద్ధుడైన పిమ్మట ఈ గాథలు పలికెను:

ఏ యుపదేశమ్ము వినుచు
నిచ్చెను రాజాగ్రహార
మా యుపదేశమున రొట్టె
నాస్యముపై నావికుండు.

పగిలె నన్న భాండ మువ్వి
భార్య పడియె మరణ మొంది
పడియె నామె గర్భ మవని.
పండుకొనియు నున్న మృగము
ఫలితములేన ట్లతనికి
ఫల మేమియు లేకపోయె.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశనము గావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున నావికుడు ఇప్పటి నావికుడే; రాజు ఆనందుడు; తపస్వి నేనే.

377 సేతకేతు జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు కపటభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ ఉద్దాలజాతకమున (70) వచ్చినది.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు వారాణసిలో ప్రసిద్ధాచార్యుడై 500 బ్రహ్మచారులకు వేదము చెప్పుచుండెను. అందులో ప్రధానశిష్యుని పేరు శ్వేతకేతువు. ఆతడు ఉదీచ్యబ్రాహ్మణకులమున బుట్టినాడు. అతనికి జాత్యభిమానము మెండు. ఒకనా డతడు విద్యార్థులతో గలిసి నగరము వెలుపలికి బోయి తిరిగివచ్చునపుడు నగరద్వారముకడ చండాలుని జూచి 'నీ వెవరు?' అని యడిగెను. "నేను చండాలుడను." వాని శరీరముమీది గాలి వచ్చి తనకు తాకునేమో యను భయముతో శ్వేతకేతువు "చండాలా, అధోవాతముగా పొమ్ము" అని తాను గాలికెదురుగా బోయెను. వాడును శీఘ్రముగా నెగువకు జనెను.

"ఓరి వృషలా, వ్యర్థుడా!" అని శ్వేతకేతువు వానిని దూషించెను. "నీ వెవరు?" అని చండాలు డతని నడిగెను. "నేను బ్రాహ్మణమాణ

వకుడను.'' "మంచిది. నీవు బ్రాహ్మణుడవే యగుచో నా ప్రశ్నకు సమాధానము చెప్పగలవా?" "ఆఁ, చెప్పగలను." "చెప్పలేనిచో కాళ్ళసందునుండి దూరిరావలసివచ్చును."

మాణవకుడు తనసామర్థ్యమును ఊహించుకొని 'అడుగు' మనెను. చండాలపుత్రుడు అక్కడివారిని సాక్షులుగా నిర్ణయించి "దిక్కు లెన్ని?" అని ప్రశ్నించెను.

"తూరుపు మొదలు నాలుగుదిక్కులు." "వీనిని గూర్చి అడుగుట లేదు. నీ కిదే తెలియదు. నాశరీరముమీదినుండి వచ్చుగాలిని అస హ్యించుకొంటివా?" అని వాడు శ్వేతకేతువుమెడ పట్టుకొని, ఊపి, తనకాళ్ళ సందునుండి యీవలకు లాగెను.

బ్రహ్మచారు లీవిషయము ఆచార్యునకు దెలిపిరి. ఆయన విని "నాయనా, శ్వేతకేతూ, చండాలుడు నిన్ను తనకాళ్ళసందునుండి యీవలకు లాగినసంగతి నిజమా?" అని యడిగెను.

"ఆచార్యా, అవును. ఆ చండాలదాస్యాఃపుత్రుడు నీకు దిక్కులే తెలియవు అని నన్ను తనకాళ్ళసందునుండి లాగినాడు. ఇక వాడు దొరకినచో చేయవలసినది చేయుదును'' అని శ్వేతకేతువు కోపముతో వానిని దూషించెను. ఆచార్యుడు "నాయనా, శ్వేతకేతూ, వానిపై కోపము వలదు. చండాలపుత్రుడు బుద్ధిమంతుడు. వాడు నిన్ను సామాన్య దిశలవిషయమై అడుగలేదు, అన్యదిశలను గూర్చి అడిగినాడు. నీవు విన్నదానికన్న, చూచినదానికన్న తెలిసికొనవలసినది చాల మెండు" అని ఉపదేశించువాడై. ఈ రెండు గాథలు పలికెను:

క్రోధము వలదు శ్వేతకేతు
కోపించుట మేలు గాదు
కననివి విననివి యెన్నో
కలవు, పూర్వదిక్కు సుమ్మ
తలిదండ్రులు; గురువు శ్రేష్ఠ
దక్షిణదిక్కండ్రు: వేత్త
లాహ్వానించి యిచ్చువారు
అన్నవస్త్రములు, గణింత్రు
శ్రమణ బ్రాహ్మణ దిక్కును;
చాల యుత్తమంబు, దాని

జేరిన దుఃఖితులుం సుఖము
శ్వేతకేతు, చెందుచుంద్రుం.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు బ్రహ్మచారికి దిక్కులను తెలిపెను. మాణవకుడు వారాణాసిలో నుండక తక్షశిలకు వెడలిపోయెను. అక్కడ ప్రసిద్ధాచార్యునికడ సర్వవిద్యలు అభ్యసించి, ఆచార్యునికడ సెలవుతీసికొని, తక్షశిల వెలువడి, అన్నిసంప్రదాయములవిద్యలను నేర్చుచు తిరుగజొచ్చెను. క్రమముగా నొకసీమాగ్రామము చేరి, అచ్చోటు నాశ్రయించియున్న 500 తాపసులను జూచి, ప్రవ్రజించి, వారికి దెలిసిన విద్యామంత్రతంత్రాదులు గ్రహించి, వారికి నాయకుడై వారాణాసికి వచ్చి ఒకనాడు భిక్షాటనమునకై రాజప్రాంగణము చేరెను.

రాజు తాపసులచర్యకు ప్రసన్నుడై వారిని సౌధమున గూరుచుండబెట్టి భోజనము పెట్టించి, ఉద్యానమున నుండుడని కోరి సాయంకాలము ఉద్యానమునకు వచ్చి ప్రణామము చేయుదు నని చెప్పెను.

అందరును ఉద్యానమునకు జేరినపిదప శ్వేతకేతువు వారితో "మిత్రులారా, సాయంకాల మిచ్చటికి వత్తు నని రాజు చెప్పినాడు. ఒక్కసారి రాజును ప్రసన్నుని జేసికొన్నచో జీవిత మంతయు సుఖముగా గడచును. నేను మీలో కొందరు లంబమాన యోగస్థితిలో నుండుడు; కొందరు కంటకశయ్యపై బండుకొనుడు; కొందరు మడమలపై గూర్చుండి శరీరశోషణము గావించు తపముచేయుడు; కొందరు నీటమునిగి యోగమం దుండుడు; కొందరు పవిత్రగ్రంథములను శుకానువాదముచేయుడు" ఈ ప్రకారముగా వారి కాదేశ మిచ్చి, తాను పర్ణకుటీరద్వారమున దిండ్లు పరచిన పీఠముపై గూరుచుండి, పంచవర్ణముల వస్త్రము కప్పినపుస్తకమును విచిత్రవర్ణాధారకముమీదనుంచి, అయిదుగురు సుశిక్షితవిద్యార్థుల ప్రశ్నములకు సమాధానము చెప్పుచున్నట్లు కూరుచుండెను.

రాజు వచ్చి, ఆ మిథ్యాచారులను జూచి, ప్రసన్నుడై శ్వేతకేతువు కడకు బోయి ప్రణామము చేసి, ఒకప్రక్కగూరుచుండి, రాజపురోహితునితో సంభాషించుచు మూడవ గాథ పలికెను:

తలిపంద్రుులుం పూర్వదిక్కు
దక్షిణది క్కాచార్యుడు;

దారసుతులు పశ్చిమదిక్కు
స్నిగ్ధజనం బుత్తరదిశ
సేవకాదు లధోదిక్కు.

విని పురోహితుడు నాలుగవ గాథ పలికెను:

శ్రమణబ్రాహ్మణులు పైన
ప్రమాదంబు రాకుండగ
ఈ దిక్కులకున్ నమస్సు
గృహస్థు కావింపవలయు.

ఇది వినునప్పటికి రాజుకు తాపసులమీాది శ్రద్ధ పోవజొచ్చెను. శ్వేతకేతువు గ్రహించి తనలో "రాజుకు శ్రద్ధయుండెను. కాని పురోహితుడు కర్రతో కొట్టినట్టు దానిని ముక్కలు ముక్కలు చేసినాడు. అతనితో కొంత మాటాడవలెను" అనుకొని ఆయనతో సంభాషించువాడై, అయిదవ గాథ పలికెను:

తాల్చి యజినజటలు, మలిన
దంతమ్ములు వికృతరూప
ధారణమున జపముచేయు
వారు నిఖిలమానవకర్మ
విదు లగుచును సకలాప
ద్విమోచనంబు గాంచగలరె?

విని పురోహితుడు ఆరవ గాథ పలికెను:

బహుశ్రుతుం డయ్యు, రాజ
పాపకర్మ మొనరించుచు
చేయక ధర్మాచరణము
వేయివేదములు పఠించి
ఆచరణము లేక దుఃఖ
మోచనంబు కానేరదు.

ఈ ప్రకారముగా శ్వేతకేతుని సిద్ధాంతమును ఖండించి, తాపసుల నందరను గృహస్థులను జేసి, వారికి డాలులు, ఆయుధములు నిచ్చి మహంతులను జేసి, రాజసేవలో నియుక్తులను జేసెను. ఇది మహంతుల ఉత్పత్తికథ.

చేయుచు వేదాధ్యయనము
చేయడేని సత్కర్మము
దుఃఖం బద్దానివలన
తొలగదేని వేదంబులు
ఫలహీనము అని సంయమ
కలితాచరణము సత్యము;
తలపవచ్చుగద నే నిటు ?

నిష్ఫలంబు కాదు వేద
నిచయము; సంయమ సహితా
చరణమె సత్యమ్ము సుమ్ము,
స్వాధ్యాయమువలన కీర్తి
సంప్రాప్తం బగును; పొందు
సంయత కృత్యుండు శాంతి.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆకాలమున శ్వేతకేతువు కపటభిక్షువు; చండాలపుత్రుడు సారిపుత్రుడు; పురోహితుడు నేనే.

378 దరీముఖ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు మహాభినిష్క్రమణమును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ పూర్వమే వచ్చినది.

అతీత కథ

పూర్వము రాజగృహములో మగధరాజు పాలనము చేయుచుండగా, బోధిసత్త్వుడాయనపట్టమహిషికడుపున బుట్టెను. శిశువుకు బ్రహ్మదత్తకుమారు డని పేరుపెట్టిరి. అతడు పుట్టినరోజుననే పురోహితునకుగూడ పుత్రుడు పుట్టెను బిడ్డనిముఖము చాలసుందరముగా నుండుటచే దరీముఖు డని పేరుపెట్టిరి. వా రిరువురను రాజకులమునందే పెంచుచుండిరి. ఉభయులకు పరస్పరప్రేమ వృద్ధియయ్యెను. పదు

నారు సంవత్సరములు వచ్చునప్పటికి వారు తక్షశిల కేగి అన్నివిద్యలు నేర్చి, అన్నిమతముల విద్యలను దేశవ్యవహారములను గ్రహించుటకై గ్రామాదులలో విచరించుచు, వారాణసి చేరి, దేవకులమున (ఆలయము) నిలిచి, మరునాడు నగరములోనికి భిక్షార్థము పోయిరి. ఒక యింట పరమాన్నము సిద్ధము చేసి, ఆసనములాయత్తపరచి, బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టి, దక్షిణలిత్తు మని యింటివారు ప్రతీక్షించుచుండ వీ రుభయులు నచ్చటికి జేరిరి. బ్రాహ్మణులు భోజనార్థము వచ్చినా రని తలచి వారు మహాసత్త్వుని పీటమీద తెల్లనివస్త్రమును, దరీముఖుని పీటమీద రక్తవస్త్రమును పరచిరి. ఆలక్షణమును బట్టి తనమిత్రుడు వారాణసీప్రభు వగు ననియు, తాను సేనాపతి నగుదు ననియు దరీముఖుడు తలచెను. వా రచ్చట భోజనము చేసి, దక్షిణలు గ్రహించి, ఆశీర్వదించి, రాజోద్యానమునకు బోయిరి.

అచ్చట బోధిసత్త్వుడు మంగళశిలాపట్టముపై శయనించెను. దరీముఖు డతనిపాదములు నొక్కుచు ప్రక్కన గూరుచుండెను. వారాణసీప్రభువు చనిపోయి నాటి కేడుదినములు. పురోహితుడు రాజుకు అంత్యక్రియలు చేయించి, పుత్రశూన్య మైన రాజ్యమున ఏడవనాడు పుణ్యారథమును నడిపించెను. పుణ్యారథకృత్యము మహాజనజాతకమున (539) వచ్చును. చతురంగసేనాపరివృత మై పుణ్యారథము నగరములో బయలుదేరి, అనేకతూర్యధ్వనులతో ఉద్యానద్వారము చేరెను.

తూర్యారావములు విని దరీముఖుడు తనలో "నా మిత్రునికై పుణ్యారథము వచ్చినది. నే డతడు రాజయి నన్నే సేనాపతిని జేయును. కాని నాకు గృహస్థాశ్రమముతో నేమి పని? వెడలిపోయి ప్రవ్రజింతును" అని తలపోసి, బోధిసత్త్వునకు సూచన చేయక పోయి ఒక ప్రక్కన నిలుచుండెను. పురోహితుడు ఉద్యానద్వారమున రథమునాపి, లోనికి బోయి మంగళశిలాఫలకముమీద పండుకొనియున్న బోధిసత్త్వుని జూచి, ఆతనిపాదములలోని రేఖల నుపలక్షించి "ఇతడు పుణ్యాత్ముడు. రెండువేలదీవులతో గూడిన నాలుగుమహాద్వీపములను పరిపాలింపగలవాడు" అని తలచి, ఈతని స్థైర్యమును పరీక్షింపగోరి, అన్నివాద్యములు బలముగా మ్రోయించెను.

బోధిసత్త్వుడు మేలుకొని, ముఖముమీద వస్త్రము తొలగించి, జన సమూహమును జూచి, మరల వస్త్రము కప్పుకొని, పాలుమాలిక తొల గినపిమ్మట లేచి పర్యంకబంధమున గూరుచుండెను. పురోహితుడు మోకాళ్ళపై గూర్చుండి "దేవా, మీరు రాజ్యాధికారు లయినారు" అని పలికెను. "ఆర్యా, ఈరాజ్య మపుత్రకమా?" "చిత్తము దేవా!" "అట్లయిన మంచిది" అని అత డంగీకరించెను. వా రతని కచ్చటనే ఉద్యానమున పట్టాభిషేకము చేసిరి.

మహావైభవము లభించినపిదప రాజు దరీముఖుని మరచిపోయెను. రథ మెక్కి యాతడు జనము వెంటరాగా నగరములో ప్రవేశించి, రాజద్వారముకడ ఆగి, అమాత్యులకు వారివారిపదవు లిచ్చి, ప్రాసాద మెక్కెను.

ఆసమయమున దరీముఖుడు ఉద్యానము నిర్జనమయిన దని తలచి వచ్చి శిలాఫలకముపై గూరుచుండెను. ఎండిన పచ్చనియాకు ఆతని ముందు రాలెను. ఆపత్రము తీసికొని అతడు క్షయవ్యయముల విచా రణచేయుచు (అనిత్య దుఃఖ అనాత్మ) త్రిలక్షములను మననము చేయుచు పృథ్వి ఆనందముఖరితము చేయుచు ప్రత్యేకబోధిని పొందెను. ఆక్షణముననే ఆయనగృహస్థవేష మంతర్థానము చెందెను. ఆకాశము నుండి అద్భుతపాత్రము, చీవరములు దిగి, ఆయనశరీరమును యుక్త ముగా నాచ్ఛాదించెను. వెంటనే యతడు అష్టపరిష్కారధారి యై సమ్యక్చర్యాయుక్తు డై శతవర్షస్థవిరునివలె నయి, బుద్ధిబలముచే ఆకస మున కెగసి, హిమాలయప్రదేశమున నందనమూలకప్రపాతమున దిగెను

బోధిసత్త్వుడు ధర్మానుసారముగా రాజ్యము చేయుచుండెను; కాని వైభవాధిక్యమువలన మత్తు డై నలువదిసంవత్సరములవరకు దరీ ముఖుని విస్మరించెను. నలువదియవసంవత్సరము కడచినంతనే ఆతనిని జూడ గోరిక కలిగెను. దరీముఖు డను నా మిత్రు డెచ్చట నున్నాడు? అని అంతఃపురములోను, సభలోను అనుచుండెను. అతని నివాసస్థానము నాకు దెలుపువారికి లాభము కలుగును అని తరచుగా అనుచుండ పది సంవత్సరములు గడచిపోయెను.

ప్రత్యేకబుద్ధు డైన దరీముఖునకు ఏబది సంవత్సరముల తుదను

మిత్రుడు తనను స్మరించుచున్నా డని గ్రహించి "ఆత డిప్పుడు వృద్ధు డయినాడు. పుత్రపుత్రికాపరివారము పెరిగినది. నేను పోయి ధర్మోప దేశము చేసి, అతనిని ప్రవ్రజితుని చేసెదను" అని యెంచి బుద్ధిబల ముచే ఆకాశమార్గమున రాజోద్యానమున దిగి, శిలాపట్టముమీఁద స్వర్ణ ప్రతిమవలె గూరుచుండెను.

ఉద్యానపాలకు డతనిని జూచి పోయి "భన్తే, ఎక్కడినుండి వచ్చి వచ్చినారు?" అని యడిగెను. "నందనమూలకపర్వతమునుండి." "తమ నామధేయము?" 'ఆయుష్మన్, నన్ను దరీముఖప్రత్యేకబుద్ధు డందురు. "భన్తే, తమరు మారాజుగారి నెరుగుదురా?" "అవును, నేను గృహ స్థుగా నున్నప్పుడు ఆయన నా మిత్రుడు." "భన్తే, రాజుగారు తమను దర్శింపగోరుచున్నారు. తమ రాక వారికి తెలిపివచ్చెదను." "మంచిది, పోయిరమ్ము."

తనమిత్రము వచ్చినా డనుసమాచారము తెలియగానే రాజు రథ మెక్కి, బహుపరివారముతో ఉద్యానము చేరి, ప్రత్యేకబుద్ధునకు ప్రణామము చేసి, కుశల మడిగి, ఒకప్రక్క గూరుచుండెను.

ప్రత్యేకబుద్ధు డాయనకు ధర్మోపదేశము చేసెను. "బ్రహ్మదత్తా, ఏమిచేయుచున్నావు? ధర్మానుసారముగా రాజ్యము చేయుచున్నావా? దుర్గతికి గొనిపోవు కర్మలు చేయుట లేదుకదా? ధనముకొరకు నీవు జనులను బాధింపక యోగ్యముగా నున్నావుకదా?—— నీవు వృద్ధుడ వయినావు బ్రహ్మదత్తా! భోగములను విసర్జించి ప్రవ్రజింపవలసిన సమయ మాసన్నమైనది" అని యీతొలిగాథ పలికెను:

బ్రహ్మదత్త, కామాదులు
పంకము బోలు నూబి బోలు
అంటి వేని నాపద లని
అంటి ధూళిధూమము లని
బ్రహ్మదత్త, వీని విడిచి
ప్రవ్రజింపవలయు నీవు.

విని, రాజు భోగములలో తాను మునిగి యుండుట ప్రకటించుచు రెండవ గాథ పలికెను:

బ్రాహ్మణ, భోగంబులందు
భయదముగా ననురక్తుడ,
చిక్కుకొన్నవాడ, మూర్ఛ
చెందియున్నవాడ, నాకు
ఆజీవిత మందు కలదు
అనురాగము; కామాదులు
విడువబాల నాచరింతు
వివిధపుణ్యకార్యంబులు.

తాను ప్రవ్రజింపలే నని బోధిసత్త్వుడు చెప్పినను దరీముఖుడు మరల ఉపదేశము చేయువాడై ఈ రెండు గాధలు పలికెను:

హితచింతకు డుపదేశం
బిచ్చినపుడు శుభేచ్ఛుండు
దాని నాచరింపకుండ
తన కార్యమె శ్రేష్ఠ మనుచు
తలచు; మూర్ఖు డెన్నిసార్లొ
తల్లి కడుపునందు బడును.

యోగిజనము లెద్దానిని
యోజింతురో అశుభం బని
భరితము మలమూత్రంబుల
భయదనరకమందు పడును.
కామభోగముల నెవ్వరు
కడునాసక్తులు, బద్ధులు
తల్లిగర్భ మవ్వారలు
త్యజయింపం జాల రెపుడు.

దరీముఖుడు గర్భప్రవేశ, గర్భనివాసమూలకదుఃఖమును వివరించి గర్భమునుండి యీవలకు వచ్చు దుఃఖమును ప్రకటించుచు ఈ ఒకటి న్నర గాధలు పలికెను:

మలరక్తశ్లేష్మంబుల
మిళితగర్భకుహరంబును
వీడవచ్చుచుందురు; త
ద్వేళ నేది తగిలినను

తోచును ప్రతికూలముగా-
దుఃఖంబే కలుగుచుండు
కావు విన్నమాటలు, నే
కాంచి స్వయముగా వచింతు;
చాలపూర్వజన్మంబుల
సంస్మరణము కలదు నాకు.

శాస్త్ర అభిసంబుద్ధుడై, ప్రత్యేకబుద్ధుడైన దరీముఖుడు ఈ విధముగా రాజుకు ఉపదేశ మిచ్చె నని చెప్పి, ఈ యర్థగాథ పలికెను:

వితతభావపూర్ణసుభా
షిత గాథల ద్వారంబున
తనమాటనె యొప్పించెను
దరీముఖుడు సుమేధుని చే.

ఈప్రకారముగా ప్రత్యేకబుద్ధుడు భోగములయందలి దోషమును జూపి, "మహారాజా, నీవు ప్రవ్రజించు, ప్రవ్రజింపకపో. భోగముల దుష్పరిణామమును గూర్చి, ప్రవ్రజ్యామహత్త్వమును గూర్చియు చెప్పినాను. నీవు అప్రమత్తుడవై యుండుము" అని, స్వర్ణ రాజహంసమువలె ఆకసమున కెగిరి, మేఘములపై నడచి నందమూలకపర్వతముకడ దిగెను.

బోధిసత్త్వుడు దశనఖసమ్మేళనముచే ప్రకాశించుచున్న అంజలి శిరసుపై నుంచికొని నమస్కారము చేసెను. దరీముఖుడు కనబడునంత వరకును జూచి, అనంతరము జ్యేష్ఠపుత్రుని బిలిపించి, అతనికి రాజ్య మిచ్చి, జనులు విచారపడుచుండగా హిమాలయమునకు బయలుదేరి పోయి, పర్ణకుటీరము నిర్మాణము చేయించి, ప్రవ్రజించి, కొలదికాలమునకే అభిజ్ఞలు, సమాపత్తులు పొంది, జీవితాంతమున బ్రహ్మలోకగామి యయ్యెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. అనేకులు శ్రోతాపన్నులైరి. ఆకాలమున రాజు నేనే.

379 నేరు జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు శాస్తకడ కర్మస్థానము (యోగవిధి) పొంది, సీమాంత గ్రామమునకు బోయెను. అచటివారు ఆయనచర్య కానందించి, భోజనము పెట్టి, పర్ణశాల నిర్మించి, అందు నిలిపిరి. విశేషముగా సత్కరించిరి. అంతట శాశ్వతవాది ఆగ్రామమునకు రాగా, ఆతనిసిద్ధాంతము విని, స్థవిరుని సిద్ధాంతము విడిచి, అతనిని సత్కరించిరి. ఆవల ఉచ్ఛేదవాది రాగా, శాశ్వతవాదిని విడిచి, లోకుల ఉచ్ఛేదవాదిని స్వీకరించిరి. అనంతరము నగ్నతావాది అటచేరగా, జను లతనిని స్వీకరించిరి. స్థవిరుడు గుణావగుణము లెరుగనివారల నడుమ వ్యథతో నివసించుచు, వర్షాకాలము తొలగిపోవగా శాస్తకడకు చేరెను. కుశలప్రశ్నానంతరము శాస్త అతనిని "వర్షాకాల మెక్కడ గడపితివి?" అని యడిగెను. "భన్తే, సీమాంతగ్రామమున." "సుఖముగా నుంటివా?" "భన్తే. గుణావగుణము లెరుగనివారల నడుమ కష్టముతో నుంటిని." "భిక్షూ, పురాణపండితులు పశువులకడుపున పుట్టినను గుణావగుణము లెరుగని వారినడుమ ఒక్కరోజయిన నుండలేదు. నీ వెట్లుంటివి?"

భిక్షువు ప్రార్థించినపిదప శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు స్వర్ణహంసకడుపున బుట్టెను. ఆయనకు తమ్ము డుండెను. వారు చిత్రకూటపర్వతమున నివసించుచు హిమాలయప్రదేశమున స్వయముగా పండు ధాన్యమును తినుచుందురు. ధాన్యము తిని యొక నాడు రెండుపక్షులు చిత్రకూటమునకు మరలివచ్చుచు త్రోవలో నేరు అను కాంచనపర్వతమును జూచి దానిపై వ్రాలెను. ఆ పర్వతముపై నుండు పక్షులు, కుందేళ్ళు, చతుష్పాత్తులు—నానావర్ణములు కలవి—అచ్చట మేత మేయుచుండును; అవి పర్వతముమీదికి వచ్చినపుడు తత్ప్రభావముచే సువర్ణ వర్ణముతో శోభిల్లును. ఈవిషయము తెలియక,

కాంచనవర్ణము చూచి తమ్ముడు అన్నతో "కారణ మేమి" అని యడుగువాడై ఈ రెండుగాథలు పలికెను:

అటవీ సాధారణ వా
యసములం, పక్షిశ్రేష్ఠుల
మైన మేము నీ పర్వత
మందు వాని సమాన మగుదు
మందరమును, వ్యాఘ్రసింహా
నీచసృగాలములతోడ
నిఖిలజంతువులు సమాన
వర్ణ మొందు నిచ్చట, నీ
పర్వతనామం బేమో?

విని, బోధిసత్త్వుడు మూడవ గాథ పలికెను:

ఈ యుత్తమపర్వతంబు
నెల్లజనులు నేరు వందు,
రిట సువర్ణఘనకాంతుల
నెల్లప్రాణు లొందుచుండ్రు.

ఇది విని తమ్ముడు తక్కిన గాథలు పలికెను:

శాంతజనుల కెట మాన్యత
సంభవింప, కవమానము
జరుగునో, హీనుల కెచ్చట
సమాదరము కల్గు, నచట
సలుపరాదు నివాసంబు.

నేరుమీద అలస దీక్ష
శూరభీరు లకారణముగ
సహానముగా గాంచు కతన
సమాదరము, నివాసంబు
సజ్జను లొనరింప రచట.

ఈ నగ ముత్తమ మధ్యమ
హీన భేద మేమి చూప
దెల్లర సమముగ నెంచును:
ఇంక దీని విడువవలయును.

ఇట్లు పలికినపిదప ఉభయులు ఎగిరి చిత్రకూట పర్వతమునకు బోయిరి.

శాస్త ధర్మోపదేశ సత్యప్రకాశములు కావించి జాతకము సమాప్తి చేసెను. భిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున చిన్నహంస ఆనందుడు; పెద్దహంస నేనే.

380 అసంక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు పూర్వభార్యపై ఆసక్తిని గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ ఇంద్రియ జాతకమున (423) వచ్చును.

ఈ కథలో శాస్త "భిక్షూ, నీవు నిజముగా ఉత్కంఠితుడ వైతివా?" "భన్తే, చిత్తము" "దేనివలన?" "పూర్వభార్యవలన." "భిక్షూ, ఈమె నీకు అనర్థదాయకురాలు. ఈమె మూలమున పూర్వము కూడ నీవు చతురంగబలము విడనాడి హిమాలయప్రదేశమున మహావ్యథల నొందుచు మూడు సంవత్సరము లుంటివి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కాశీగ్రామమున బ్రాహ్మణకులమున పుట్టి పెద్దవాడయి, తక్షశిలకు బోయి, విద్య లభ్యసించి, ప్రవ్రజించి, కందమూలఫలములను భుజించుచు, అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొంది, హిమవత్ప్రదేశమున నివసించుచుండెను.

ఆకాలమున ఒకానొక పుణ్యప్రాణి త్రయస్త్రింశద్భవనమునుండి చ్యుత మై ఆప్రాంతమందలి కమలసరోవరములో ఒకానొక కమలమున స్త్రీశిశువుగా జన్మించెను. మిగిలిన కమలములు వడలి పడిపోయినను ఆకమలము మాత్రము నిండువికాసముతో (పొట్టతో) నుండజొచ్చెను.

ఆతాపసి స్నానార్థము సరోవరమునకు పోయినప్పుడు దృష్టి ఆతామరపై బడి అది యట్లుండుటకు కారణ మేమని యోచించెను. స్నానార్థమాయనవస్త్రము ధరించి, ఈదుచు అచ్చటికి బోయి చూచు నప్పటికి కమలగర్భమున స్త్రీశిశువు కానబడెను. బిడ్డను పుత్రిగా నెంచుకొని, తనకుటీరమునకు దీసికొని పోయి పోషింపసాగెను.

కాలక్రమమున ఆమె పదునారేండ్ల తరుణి అయినది. ఆమెరూపము దేవమానుషరూపములకు నడుమ నున్నది. ఆరోజులలో శక్రుడు బోధిసత్త్వుని సేవార్థము రాకపోకలు చేయుచుండెను. అత డామెను చూచి "ఈమె యెచటనుండి వచ్చినది?" అని యడిగి ఆమె ప్రాప్తిక్రమమును విని 'ఈమె కేమి కావలెను?' అని ప్రశ్న చేసెను.

"మిత్రమా, ఈమె నివాసార్థము స్ఫటికసౌధము నిర్మింపవలెను. అందు దివ్యశయనము, దివ్యవస్త్రాలంకారములు, దివ్యభోజనాదికము ఉండవలెను" అని తాపసి చెప్పెను. "మంచిది భదన్తా" అని శక్రు డామె నివాసార్థము స్ఫటికప్రాసాదమును, నిర్మింపజేసి, అందు దివ్యశయన వస్త్రాలంకారాదికము ఏర్పాటు చేయించెను.

ఆమె యెక్కవలసివచ్చినపుడు ప్రాసాదము గగనమునుండి క్రిందికి దిగును; అమె యెక్కినపిదప గగనస్థలమునకు బోయి నిలుచును. ఆమె బోధిసత్త్వుని సేవించుచు ప్రాసాదమున నివసించుచుండెను.

ఆటవికు డొక డిది చూచి "భన్తే, ఈమె తమ కేమి కావలెను?" అని యడిగెను. "ఈమె నాబిడ్డ." వా డీవిషయము వారాణసీప్రభువుతో "దేవా, నేను ఇట్టికన్యను ఒకానొక తాపసిపుత్రికను చూచినాను" అని తెలిపెను.

ఈమాటలు చెవిని బడినంతనే రాజు ఆమెయెడ ఆసక్తికలవాడయి, ఆటవికులు మార్గము చూపుచుండ చతురంగబలముతో నచటికి బోయి, దండు విడిసి, ఆటవికుని వెంటబెట్టుకొని, అమాత్యసహితుడయి ఆశ్రమము జొచ్చి, బోధిసత్త్వునకు ప్రణామము చేసి, ఒకప్రక్కన గూరుచుండి, "భన్తే, స్త్రీలు బ్రహ్మచర్యమునకు ప్రతిబంధస్వరూపలు. మీ కొమార్తెను నేను పోషింతును" అనెను.

బోధిసత్త్వుడు "ఈకమలమున ఏ మున్నది" అని అశంకించి పూర్వము నీటిలో దిగి ఈదిపోయి ఆమెను తెచ్చుటచే ఆశంకాకుమారి

అని పేరుపెట్టెను. బిడ్డను కొనిపొమ్మని వెంటనే చెప్పక "ఈమెపేరు తెలిసికొనగలిగినచో ఈమెను తీసికొని పోవచ్చును" అని తాపసి పలికెను.

"భన్తే, మీరు చెప్పినమీద తెలిసికొనవచ్చును."

"నేను తెలుపను. ప్రజ్ఞాబలముచే నీవే గ్రహించి ఈమెను కొనిపోవచ్చును."

మంచి దని యంగీకరించి యాత డప్పటినుండి ఈమెపే రేమి కానోపును" అని మంత్రులతో ఆలోచింపసాగెను. వారు బోధిసత్త్వునితో అసాధారణనామము లెన్నియో చెప్పుచు 'భన్తే, ఈమెపేరు ఫలానా కాదా?' అనుచుండిరి. 'ఈపేరు కాదు' అని యాత డనుచుండెను. ఈవిధముగా నామధేయములను యోచించుటలో సంవత్సరము గడిచిపోయెను. సింహాదివన్యమృగములు గజాశ్వములను మానవులను చంపివేయుచుండెను. సర్పముల బాధ, కుట్టెడి యీగల బాధ హెచ్చిపోయెను. శీతాకాలబాధవలన మనుజులు మరణింపసాగిరి. దీనితో నా కేల అని క్రుద్ధుడై రాజు బోధిసత్త్వునితో జెప్పి వెడలి పోయెను.

ఆనాడు ఆశంకాకుమారి స్ఫటికవాతాయనము తెరచి నిలిచి యుండెను. రాజామెను చూచి "మాకు నీపేరు తెలియలేదు. నీవు హిమాలయమందే ఉండుము. మేము పోవుచున్నాము" అనెను

"మహారాజా, నావంటిస్త్రీ ఎచ్చటికి బోయిన దొరకును? నా మాటలు వినుడు" త్రయస్త్రింశద్దేవలోకమున, చిత్తలతావనమున, ఆశావతి యను లత కలదు. దాని పండువలన దివ్యపానీయము లభించును. ఆపానీయ మొకసారి త్రాగినచో నాలుగు మాసములు దివ్యశయ్యపై శయనింపవచ్చును. అది వేయిసంవత్సరముల కొకసారి ఫలించును. సురాప్రియులైన దేవపుత్రులు ఫలము లభించు ననునాశతో దాహము సహించుచు వేయి సంవత్సరములు నిరంతరముగా దానివైపు చూచుచుందురు— లత బాగుగా నున్నదో లేదో యని ఒక్కయేటికే మీర లుద్విగ్నులయిపోయినారు. ఆశ ఫలించినపిమ్మటనే సౌఖ్యము. ఉద్విగ్నులు కావలదు" అని, యామె ఈ తొలి గాథ పలికెను:

జనియించెను చిత్తలతా
వనమున ఆశావతి లత,
ఒసగు ఫలము వేయియేండ్ల
కొక్కసారి; దాన సేవ
యొనరింతురు దేవతలును.

ఆమెమాటలకు రాజు వెనుకకు మరలి అమాత్యులను గుమిగూర్చి పదిపది పేర్ల చొప్పున కల్పన చేయింపజొచ్చెను. ఈప్రాకారముగా మరి యొకసంవత్సరము గడిచిపోయెను. పదిపేర్లలోగూడ ఆమెపేరు లేదు. ఫలానిపేరు కాదా అని రాజు చెప్పగా కాదని బోధిసత్త్వుడనెను.

దీనితో నా కేలయని రాజు గుర్ర మెక్కి బయలుదేరెను. ఆశంకా కుమారి స్ఫటికవాతాయనము ప్రక్కన కానబడెను. రాజు చూచి 'నీ వుండుము. మేము పోవుదము" అనెను. "ఏల పోవుచున్నారు మహా రాజా?" "నీపేరు గ్రహింపలేకున్నాను."

"మహారాజా, నామధేయ మేల గ్రహింపలేరు? ఆశ తప్పక ఫలిం చును. నామాట ఆకర్ణింపుడు. ఒకానొక కొంగ పర్వతశిఖరముమీద వాలియుండెను. దానికోరిక సఫల మయ్యెను. మీకోరిక ఏల ఫలింపదు? మహారాజా, శాంతి వహింపుడు. కొంగ ఒకానొక కమలసరోవరము నుండి చేపను పట్టుకొని యెగిరిపోయి పర్వతశిఖరముమీద వ్రాలెను. అది ఆనాడచ్చటనేయుండెను. మరునాడది యిట్లు యోచించెను. "ఈకొండకొమ్మున సుఖముగా నున్నది. ఎగురకుండ ఇచ్చటనే యుండి చేపలను పట్టుకొని, నీరు త్రాగినచో ఎంతో హాయిగానుందును."

ఆనాడు శక్రుడు అసురులను జయించి, త్రయస్త్రింశద్భవనమున గూరుచుండి "నామనోరథసిద్ధి అయినది. తన మనోరథసిద్ధి కానివాడు కలడా?" అని ధ్యానింపగా కొంగ కానబడెను. దీనికోరిక నెరవేర్చెదను అని శక్రుడు కొంగకు సమీపమున నున్న నదిలో వరదకల్పించి కొండ నెత్తము చేరునట్లు చేసెను. అక్కడనే నిలిచి కొంగ చేపలు తిని నీరు త్రాగి ఆనాడు గడపివేసెను. వరద తగ్గి, నీరు క్రిందికిపోయెను. మహా రాజా, ఈప్రకారముగా కొంగకోరిక నెరవేరినప్పుడు మీకోరిక యేల నెరవేరదు?" అని ఆశంకాకుమారి ఈగాథలు పలికెను:

ఆశ విడువబోకు రాజ
ఆశ సఫల మైనపిదప
ప్రమదదాయకం బగు; నా
పక్షి యాశ విడువలేదు;
ఫలిత మొదవె నిన్నాళ్లకు
ఆశ విడువ వలదు రాజ!

రాజు ఆమాటలు విని, రూపపాశబద్ధుడై, వెడలిపోవక, అమాత్యులను ఏకత్రచేర్చి, నూరుపేర్ల చొప్పున నామకల్పన చేయింపజొచ్చెను. ఈప్రకారముగా సంవత్సరము గడచెను. రాజు బోధిసత్త్వునకు ప్రణామము చేసి పోవుచున్నాము అని వెడలిపోయెను.

స్ఫటికవాతాయనము ప్రక్క నిలిచియున్న ఆశంకాకుమారిని చూచి, రాజు "నీ వుండుము. మేము పోవుచున్నాము" అనెను.

"ఎందులకు మహారాజా?"

"మాటలతోనే నీవు నన్ను సంతుష్టచిత్తుని చేయుచున్నావు. ఉపభోగము లేదు. నీమధురవాక్పాశబద్ధుడనై యిచ్చట మూడు సంవత్సములు గడపినాను. ఇక పోవుచున్నాను" అని యీగాథలు పలికెను:

భాషణమాత్రమున తృప్తి
శరపనెంతు క్రియలగాదు.
సువర్ణంబె సేరెయ్యక
సుమదామంబునకుబోలె;

సుగంధంబుమాత్ర మందు
శూన్య; మెవడు మిత్రులతో
శుష్కప్రియవాక్కు లాడి
శూన్యహస్తముం జూపునో
చేయడు త్యాగంబు వాని
స్నేహము పోవుచునుండును.

చేసినదే చెప్పు నెవడు
చేయనిదాని చెప్ప డెవడు
చేయకయే చెప్పు నెవడు
బుద్ధిమంతు లట్టివాని
పోల్చికొనం గలరు సుమా!

ప్రాథేయంబును సేవా
బలమును క్షీణించిపోయె;
శంకాస్పదము జీవితమ్ము,
ఇంక పోవుచున్న వాడ.

రాజువాక్కులు విని ఆమె "మహారాజా, ఇప్పుడు మీరన్నదే నా పేరు పోయి నాతండ్రితో చెప్పి, నన్ను మీవెంట గొనిపొండు" అని ఈ గాథ పలికెను:

ఏ వేదన నుంటి నేను
ఇప్పు డదియె నా నామము
పిలిచెద నన్మజ్జనకుని -
వేచియుండు డిచట రాజ!

రాజు బోధిసత్త్వుని సన్నిధికి బోయి ప్రణామము చేసి "తమపుత్రిక పేరు ఆశంకాదేవి" అనెను. బోధిసత్త్వుడు "పేరు తెలియగానే తీసికొనిపోవచ్చును" అనియెను. రాజు స్ఫటికప్రాసాదముకడకు బోయి "భద్రే, నేడు నీతండ్రియే నిన్ను నా కిచ్చినారు. పోవుదము, రమ్ము" అనగా ఆమె "మహారాజా, వేచియుండుడు. నేను నాయనగారిని చూచివచ్చెదను" అని సౌధము దిగి, తండ్రిని జేరి, ప్రణామము చేసి, క్షమింపు మని ప్రార్థించి, రాజువెంట జనెను. రాజామెను వెంటగొని వారాణసి చేరెను కొడుకు కూతులను గని వృద్ధిపొంది, ప్రేమతో సుఖముగా నుండెను.

బోధిసత్త్వుడు ధ్యానారూఢుడై బ్రహ్మలోకమున జన్మించెను.

శాస్త ధర్మోపదేశసత్యప్రకాశములు కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఉద్విగ్నచిత్తు డగు భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నందెను. ఆ కాలమున ఆశంకాకుమారి పూర్వభార్య; రాజు ఉద్విగ్నచిత్తుడు; తపస్వి నేనే.

381 మిగాలోప జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు మాట సహింపలేని భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

శాస్త ఆభిక్షువును పిలువనంపి "భిక్షూ, నీవు నిజముగా మాట సహింపలేనివాడవా?" అనెను. "భన్తే, చిత్తము."

"భిక్షూ, నీవు ఇపుడే కాదు, పూర్వము కూడ ఇట్లే యుంటివి. పండితులమాట వినక జంఝూవాతమున జిక్కువడి వ్యథనొందితి" వని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు గృధ్రముకడుపున బుట్టి, అపరణ్ణగృధ్ర మను పేరుతో గృధ్రగణపరివృతు డై, గృధ్రకూటపర్వతమున నివసించుచుండెను. ఆయన పుత్రుడు స్థేమబలసంపన్నుడు, మిగాలోపనాముడు.అన్నిగ్రద్దలు ఎగురుదూరముకంటె ఎక్కువదూర మెగురుచున్నా డని గ్రద్దలు గృధ్రరాజుతో జెప్పగా, కుమారుని బిలిచి ఆయన "నాయనా, నీవు మహోచ్ఛ్రేఖకు ఎగురుచున్నావట. అంతయెత్తు పోవుచో ప్రాణములు కోలుపోవుదువు" అని చెప్పి, మూడుగాథలు పలికెను:

మిగాలోప, నీగమనము
మేలుగ తోపదు; బాబా
ఎగురుదు వూర్ధ్వమున నెంతో
గగనమ్మున విహరింతువు;
క్షితితలమ్ము చతుష్కోణ
క్షేత్రముగా గానబడునో
యపుడు నీవు మరలి రమ్మ;
అంతకు మించి పోవలదు.

ఉపదేశము వినినవా డగుటచే వాడు తండ్రిమాట వినక, తండ్రి నిర్దేశించిన సీమ నతిక్రమించి పై కెగిరెను. కాలవాతము దాటి

ఝంఝూవాతమునబడిపోయి వాడు వాయుప్రహారమున ప్రాణములు కోలుపోయి ఖండఖండము లై ఆకాశమార్గముననే అంతర్ధాన మయ్యెను.

ఈ మూడును అభిసంబుద్ధగాథలు:

పక్షయానచారు లైన
పక్షు లుపప్లరమున కేఁగి
స్థితిపోలెను తాముగూడ
స్థిరమ్ము లని యెంచుననియు
చపేటమ్ము తగిలినట్లు
జడిగాడుపు దెబ్బతినుచు
పడిపోవు నధోగతి ననిం

ఆలింపక వృద్ధజనకు
డపణ్ణకుని యుపదేశము
అతిక్రమించి కాలవాయు
వాకసమున కెగిఁపోవ,
జంఝానిలమున గృధ్రము
స్వరూపంబు కోలుపోయెం

వాని నాశ్రయించి యున్న
వారలు, భార్యాపుత్రులు
ఎల్లరు కష్టము పా లై;
రిట్లు వృద్ధజనులవాక్కు
లెవ్వరు లక్ష్యము చేయరో
అభిమానము తోడ సీమ
నతిక్రమించు గద్దవోలె
అవ్వారలు నశియింతురు.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున మాట వినని మిగాలోపుడు భిక్షువు; అపరణ్ణుడు నేనే.

382 సిరి కాలకణ్ణి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు అనాథపిండికుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు శ్రోతాపత్తిఫలము నొందిన పిమ్మట పంచశీలములను అఖండముగా పాలించుచుండెను. ఆతని భార్యయు, పుత్రికలు, పుత్రులును పాలించుచుండిరి. దాసజనులును, కూలివాండ్రును అట్లే చేయుచుండిరి. ఒకనాడు ఈ విషయమై ధర్మసభలో చర్చజరుగుచుండగా శాస్త అచటికి కరుదెంచి, "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు. పూర్వము పండితజనులు స్వయముగా పవిత్రులయి, పరివారమును గూడ పవిత్రము చేసెడివారు" అని వారిప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శ్రేష్ఠి యయి, దానధర్మములు చేయుచు శీలములు రక్షించుచు, ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠించుచుండెను. ఆయన భార్య కూడ పంచశీలములు రక్షించుచుండెను. బాలురు, బాలికలు, దాసదాసీ జనము కూడ అటులే చేయుచుండెను. ఒకనా డతడు తనలో "నాకంటె ఎక్కువ సుచరితశీలుడు వచ్చిన పక్షమున నేను కూరుచుండు పీఠము కాని, నేను పండుకొను శయనము కాని ఆయన కిచ్చుట ఉచితము కాదు. అదివర కుపయోగింపని వస్తువుల నిచ్చుట సమంజసము" అని తలపోసి, తనయింటనే ఉపయోగింపని ఆసనమును, శయనమును ఒకప్రక్క నుంచెను.

ఆసమయమున చాతుర్మహారాజిక దేవలోకమునుండి విరూపాక్ష మహారాజపుత్రిక కాలకణ్ణియు, ధృతరాష్ట్రమహారాజపుత్రిక సిరియు గంధమాల్యములను గొని, అనోతప్తసరోవరము చేరిరి. అక్కడ ఘట్టము లనేకము కలవు. అందు బుద్ధులఘట్టమున బుద్ధులు, ప్రత్యేక బుద్ధుల ఘట్టమున ప్రత్యేకబుద్ధులు, భిక్షులఘట్టమున భిక్షులు, తాపసుల ఘట్టమున తాపసులు, చాతుర్మహారాజికాది షట్స్వర్గములలోని

దేవపుత్రులఘట్టమున దేవకన్యలు స్నానములు చేయుచుందురు.

ఆకన్య లిరువురు నచటికి జేరి, 'నేను ముందు స్నానముచేయుదును, నేను ముందు స్నానము చేయుదును' అని జగడమాడిరి. కాలకణ్ణి "నేను లోకపాలన చేయుచున్నాను, తీర్పు చెప్పుచున్నాను. కావున నేనే ముందు స్నానముచేయుదును" అనెను. సిరి "లోకులకు ఐశ్వర్య దాయకము లైన సర్వకార్యములందు నియుక్తను. కావున నేనే ముందు స్నానము చేయవలెను" అనెను. మనలో నెవరు తొలుత స్నానము చేయవలె ననువిషయము చతుర్మహారాజులు నిర్ణయింప వలె నని నిశ్చయించుకొని వారుభయులు చతుర్మహారాజసన్నిధికి బోయి "మాలో నెవరు ముందుగా అనోతప్తసరోవరములో స్నానము చేయవలెనో చెప్పు" డనిరి.

ధృతరాష్ట్రవిరూపాక్షులు విరూఢకవైశ్రవణుల మీద బాధ్యత నుంచి "మేము నిర్ణయింపజాలకున్నాము" అని చెప్పిరి. "మేమును నిర్ణయింపజాలము. శక్రుని సన్నిధికి పంపుదుము" అని వారు కన్యలను బంపిరి. విని శక్రుడు "నేను నిర్ణయింపలేను. వీ రిరువురు నాకు సంబంధించినవారిబిడ్డలు" అనుకొని "వారాణసిలో శుచిపరివారశ్రేష్ఠి కలడు. ఆయనయింట ఇతఃపూర్వ ముపయోగింపని ఆసనము, శయ్యయు కలవు. మీలో నెవరు ఆసనముమీద గూరుచుండగలరో, శయ్యపై పరుండగలరో వారు తొలుత స్నానముచేయవచ్చును" అని చెప్పెను. విని కాలకణ్ణి తోడనే నీలచేలము ధరించి, నీలలేపనము పూసికొని, నీలమణిభూషలు దాలిచి, ఒడిసెలనుండి విసరినరాయివలె దేవలోకము నుండి దిగి, అర్ధరాత్రమునకు తరువాత శ్రేష్ఠిప్రాసాదమున ఉపస్థానశాలాద్వారమున శయ్యాసమీపముగా నీలకాంతులు ప్రసారించుచు ఆకసమున నిలిచెను. ఆయనదృష్టి ఆమెమీద పడినది. చూడగానే ఆమె శ్రేష్ఠికి నచ్చలేదు. అతడు సంభాషించుచు ఈతొలిగాథ పలికెను:

ఎవరు నల్లవన్నెదాన ?
వింపు కాదు నీ రూపము,
ఎవరిబిడ్డ నీవు ? నిన్ను
నెట్టులు గుర్తింపగలము ?

విని కాలకణ్ణి రెండవ గాథ పలికెను:

నేను విరూపాక్షు సుతను
నీలవర్ణగాత్రిని, భూరి
కోపనశీల నపుణ్యాత్మ
నందురు నను కాలకణ్ణి
అభ్యర్థించెద నేను మీ
యంతికమున వసియింపగ.

అంతట బోధిసత్త్వుడు మూడవ గాథ పలికెను:

ని న్నడిగెద నో కాళీ,
నీవు నెట్టివారలపై
ఇష్టమొ, దానింబట్టియె
మేము నిన్ను గ్రహియింతుము.

ఆమె ఈ గాథలు పలికెను:

మేలు మరచువాడు, మాట
పాలనచేయలేని వాడు
కలహప్రియుు, డీర్ష్యాళువు
కడులుబ్ధుడు, మహాశరుడు,
చేరినవారి వినాశంబు
చేయువాడు నాకు ప్రియుడు.

క్రోధనుండు, బద్ధవైరి
కొండెగాడు, విభేదకుడు
పరుషవాక్కు, కటుహృదయుడు
పరమప్రియు డగును నాకు.

నేడు కాని రేపు కాని
నిర్వహింప దగు పనులను
తెలిసికొనం జాలక, యుప
దేశంబున మండిపడునో
యోగ్యులకన్నను తానే
యు త్తముండ నని యెంచునో
అభిరుచి దుష్టార్థంబుల
త్యక్తమిత్ర, మధికప్రియు
డట్టివాడు లభియించిన
అధికసుఖము కలుగు నాకు.

ఆమెను నిందించుచు బోధిసత్త్వు డీ గాథ పలికెను:

కాళీ, ఈ గుణములు మా
కడలే, వేదో జనపద
మునకో నిగమమ్మునకో
చనుము రాజధానికైన.

విని కాలకర్ణి దుఃఖిత యై అనంతరగాథ పలికెను:

మీకడ నేతద్గుణములు
మృగ్యము లని తెలియు నాకు,
ధనము చాల కూడబెట్టు
దౌర్భాగ్యులు కల రెందరొ
దాని నష్టపరతు మేము,
తమ్ముడు దేవుండు నేను.

ఇట్లు పలికి "దేవలోకమున మాకడ దివ్యభోగ్యవస్తువు లనేకము కలవు, దివ్యశయనాసనములు కలవు. వీనితో మాకు ప్రయోజన మేమి!" అని వెడలిపోయెను.

ఆమె వెడలిపోవగానే సిరి స్వర్ణవర్ణానులేపనముతో స్వర్ణాలంకారములతో ఉపస్థానశాలాద్వారముకడ పచ్చనికాంతులు ప్రసారించుచు భూమిపై పాదములమీద నిలిచి, సగౌరవముగా నిలుచుండెను. చూచి బోధిసత్త్వు డీగాథ పలికెను:

దివ్య మైన వర్ణముతో
స్థిరమీదను ప్రతిష్ఠితవు
ఎవరు నీ? వెవ్వరి బిడ్డ?
వెట్లు నిన్ను గుర్తింతుము?

విని సిరి రెండవ గాథ పలికెను:

నే ధృతరాష్ట్రునికన్యను
నిజనామము, సిరియు లక్ష్మి
గాఢప్రజ్ఞావంతులు
గ్రహియింపగలరు నన్ను
అభ్యర్థించెద భవదీ
యాంతికమున నే నిలువగ.

బోధిసత్త్వుఁ డిట్లనెను:

ఏము నిన్ను ప్రశ్నింతుము
ఎట్టి స్వభావము కర్మము
లున్న వానికడను లక్ష్మి,
ఉండగ వాంఛించెదవో
దానివలన నిన్ను మేము
తప్పక గ్రహియింపగలము.

ఆమె యి ట్లనెను:

శీతోష్ణమ్ముల గానీ
వాతాతపముల గానీ
అహిమక్షికముల నైనను
ఆకలి దప్పికల నైన
పరిగణింపకుండ రేలుం
పవళులు స్వీయార్థంబును
వదలక నిర్వర్తించెడు
వాడు నచ్చు! నతనితోడ
వాసము చేయం దలంతు.

త్యాగి, శీలమిత్రవంతు
డక్రోధనుడును, ఋజువ
ర్తనుడును, మృదుభాషణుండు
జనులతోడ కలిసి మెలసి
తిరుగువాడు, విశ్వసనీయ
ధీరవాక్కు, పదవియందు
నుండికూడ నమ్రుడైన
యుత్తముండు లభియించిన
ఉదధితరంగంబువోలె
నుప్పొంగుదు నతనివైపు.

స్నేహితులను శత్రువులను
శ్రేష్ఠ సమాన హీనులను
మేలో కీడో చేయువారి
మేళవింప గలుగువాడు,
పరుషవాక్య మెన్నండును

పలుకనివాడు దొరకినచో
అట్టి యోగ్యపురుషుదాన
నా మరణం బగుదు నేను.

ఏతద్గుణ గణములోన
నేదో యొకదాని వలన
దొరకిన సిరి లెక్కింపని
దురితవర్తనుని, ధూర్తుని
దూరముగా విడిచిపోదు.

భాగ్యవంతు డైనగాని
భాగ్యహీను డైనగాని
స్వయముగనే యగును నరుడు,
పరులు మార్పు చేయలేరు.

సిరిదేవి పలుకులు విని బోధిసత్త్వుడు ఆమె నభినందించుచు "ఇంత వర కెవ్వరు నుపభోగింపని ఈయాసనము, శయ్యయు నీకు తగినవి. నీవు ఆసనముపై గూరుచుండి, శయ్యపై బండుకొనుము" అని చెప్పెను.

సిరిదేవి రాత్రి యచటనుండి, వేకువజామున చతుర్మహారాజిక దేవ లోకము చేరి, అనోతప్తసరోవరమున ముందుగా స్నానము చేసెను. శ్రేష్ఠిశయ్యను సిరిదేవతోపయోగమునకై యుంచుటచే దానికి శ్రీశయ్య యను పేరు వచ్చి, నేటికిని ఆపేరనే ప్రఖ్యాతి వహించి యున్నది.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము జేసి జాతకములను పరిపోల్చెను. ఆ కాలమున సిరిదేవి ఉత్పల వర్ణ; శ్రేష్ఠి నేనే.

383 కుక్కుట జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు ఉద్విగ్నచిత్తు డగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆ భిక్షువుతో శాస్త "ఏల ఉద్విగ్నచిత్తుడ వైతివి?" అనెను. భన్తే, అలంకారములు ధరించిన ఒకానొక స్త్రీని చూచి ఆసక్తినొందు టచే" "భిక్షూ, స్త్రీలు మోసముచేసి టక్కులు చూపి తమవశము చేసికొని పురుషులను నాశము చేయుదురు. లోభి యగు పిల్లివలెనే అగును" అని శాస్త ఊరకుండెను. ఆవల ఆతని ప్రార్థనవలన శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు అరణ్యములో కుక్కుటముకడుపున బుట్టి, అనేకశతకుక్కుట పరివృతు డై నివసించుచుండెను. సమీపములో పిల్లి వసించుచు, ఉపాయమున మోసగించి, బోధిసత్త్వునితప్ప తక్కిన కుక్కుటములను భక్షించెను. బోధిసత్త్వుడు దానికి పట్టుబడలేదు. అది యిట్లు తల పోసెను. "ఈకుక్కుటము చాల శరము కలది. నాశాఠ్యమును కౌశలమును గ్రహింపలేదు. నేను నీభార్య నగుదునని మోసగించి, వశ పరచుకొన్నపిదప భక్షింపవలెను." ఇట్లు తలపోసి ఆకుక్కుటము కూరు చున్న వృక్షశాఖక్రిందికి జేరి, ప్రశంసాపూర్వకముగా యాచించుచు ఈ గాథ పలికెను:

> చిత్రవర్ణపక్ష, తామ్ర
> శిఖా, దిగుము శాఖనుండి
> స్వీకరింపు పత్నిగ నను.

బోధిసత్త్వుడు విని "ఇది నా బాంధవుల నందరను భక్షించినది. లోభపెట్టి నన్ను తినివేయజూచుచున్నది. దీనిని పంపివేశెదను" అని తలచి, రెండవ గాథ పలికెను:

నేను ద్విపాత్తును కల్యా
ణీ, నీవు చతుష్పాత్తువు,
పశుపక్షుల కెపుడును సరి
పడదు మేళనంబు వేరు
పతిని మనోరమ, వెదకుము.

"ఇతడు మిక్కిలి శఠుడు. ఏదో యుపాయమున నితనిని మోసగించి భక్షింతును" అని భావించి మార్జాల మీ గాధ పలికెను:

నేను సుందరమధురభాషి
ణిని కుమారి నింతపరకు
అగుదును నీదాన, ఇష్ట
మగునెడలం దెలుపవలయు
ఆర్యవిధిని సర్వాలకును.

బోధిసత్త్వుడు విని "దీనిని బెదరించి పారద్రోలవలె" నని తలచి నాలుగవ గాధ పలికెను:

కుణపంబుల భక్షించుచు
కుక్కుటముల వధియించుచు
క్రోలుచు రక్తమ్ము, చోర
గతి తిరిగెదుదాన, నీకు
పతి కానని తెలిసికొమ్ము.

అది పారిపోయెను; వెనుదిరిగి చూడనైన చూడలేదు. ఇవి అభిసంబుద్ధగాధలు:

ఈ విధముగ చతురవనిత
వీక్షించుచు వరప్రవరు
మార్జారిణి కుక్కుటంబు
మాడ్కిని వశవర్తిజేసి
మహాయత్న మొనరింతురు.

శీఘ్రముగా నుత్పన్న
స్థితిని గ్రహింపం జాలని
యాతడు శత్రువశంగతు
డై యనుతాపంబు నొందు.

శీఘ్రముగా నుత్పన్న
స్థితిని గ్రహింపంజాలిన
యాతడు బ్రతుకు నీవలబడి
అమిత్రజాలంబు నుండి
కుక్కుటంబు బిడాలంపు
టక్కు తప్పి కొన్నయట్లు.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు పరిపోల్చెను. ఉద్విగ్నచిత్తుడగు భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున కుక్కుట రాజు నేనే.

384 ధమ్మద్ధజ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు కపటభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది. ఆసమయమున శాస్త భిక్షువులారా, ఇతడిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ కపటవృత్తి కలవాడే" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు పక్షికడుపున బుట్టి, పెరిగి పక్షిగణపరివృతుడై సముద్ర మధ్యమున దీవిలో నివసించుచుండెను. వారాణసీనివాసు లగు వ్యాపారులు దిశాకాకముతో పడవ యెక్కి సముద్రయానము చేయుచుండ పడవ బ్రద్దలయ్యెను. ఆ కాకి ద్వీపమున వాలి "ఇక్కడ గొప్ప పక్షి సమూహ మున్నది. ఉపాయము చేసి గ్రుడ్లను పిల్లలను తినుచుండ వలెను" అని తలపోసి, పక్షిసమూహమున వాలి నోరు తెరచి ఒంటి కాలిమీద నేలపై నిలిచెను. "స్వామీ, తమనామధేయ మేమి?" అని పక్షు లడిగినవి. "నా పేరు ధార్మికుడు." "ఒంటికాలిమీద నిలుతు రేల?" "రెండవపాద ముంచినచో భూమి నాభారము భరింపలేదు." "ముక్కు తెరచి నిలిచితి రేల?" "నేను వాయుభక్షణము చేయు

దును. మ రేమియు తినను."

ఇట్లు చెప్పి కాకి పక్షులను సంభోధించి "మీ కుపదేశ మిత్తును. వినుడు" అని తొలిగాథ పలికెను :

ధర్మాచరణము యుక్తము
దానివలన మేలు కలుగు
ధర్మ మాచరించు నతడు
ఇహపర లోకములయందు
బహుసుఖముగ నిద్రించును.

ఈ కాకి గ్రుడ్లు మ్రింగుటకు వచ్చిన దని యెరుగక పక్షులు దుశ్శీలుని ప్రశంసించుచు రెండవ గాథ పలికెను:

భద్రమైన దీ ఖగంబు
పరమధార్మికంబు ద్విజము
ఒంటికాలిమీద నిలిచి
ఉపదేశించుచున్నది!

పక్షులు దురాచారియెడ శ్రద్ధ చూపుచు "స్వామీ, తమరు మాంసము భుజింపరు, కేవలము వాయుభక్షణ చేయుదురు. మాగ్రుడ్లను పిల్లలను కనిపెట్టియుండుడు" అని చెప్పి మేతకై వెడలిపోయెను. ఆ పాపి పిట్టలు లేనపుడు కడుపునిండ అండములను శాబకములను తిని, అవి మరలివచ్చునప్పటికి శాంతాకారముధరించి, నోరు తెరచుకొని, ఒంటి కాలిపై నిలుచుండెను. బిడ్డలుకనబడకపోవుటచే పిట్టలు కూసికూసి అలసి పోయెను. కాకి ధార్మికుడని యెంచి యించుకంతయు అనుమానపడలేదు.

ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు తనలో "ఇక్కడ తొలుత అపాయము లేదు. ఈ కాకి వచ్చినప్పటినుండి ఆరంభమయినది. దీనిని పరిశోధింప వలెను" అని తలచి తక్కినపిట్టలతో మేతకు పోవునట్లు పోయి, త్వరలో మరలివచ్చి రహస్యప్రదేశమున డ్రాలెను.

పిట్టలు వెడలిపోయినతరువాత కాకి లేచి గ్రుడ్లను, బిడ్డలను కడుపు నిండ మేసి వచ్చి, నోరు తెరచుకొని, ఒంటికాలిపై నిలుచుండెను. పిట్టలు మరలివచ్చినపిదప పక్షిరాజు వానిని సమావేశపరచి "ఈపాపి అండములను, శాబకములను మ్రింగుచుండగా నేను చూచినాను. మీరు వీనిని పట్టుడు. పారిపోవుచో పట్టి పడవేయుడు" అని యానతిచ్చి,

మిగిలిన గాథలు పలికెను:

దీనిస్వభావం బెరుగము
తెలియకయే పొగడుదురే,
అండంబుల శాబకముల
నారగించుచునే ధర్మ
మనుచున్నది పలుమారులు
చెప్పనొకటి నాలుకతో
చేయనొకటి నోటితోడ.
వాతను ధర్మము స్థిరమే
చేతయందు కానరాదు;
మాట లన్న కోమలములు
మానసంబు చొరరానిది;
కాలభుజంగము వల్మీ
కమ్మునందు దాగియుండు
ఇంత మహాధ్వజు డీతని
నెల్లెడల మహాత్ము డన్న
ఈ వాయసమును నిజముగ
ఎరుగడు సామాన్యజనుడు.
ముక్కులతో బొడిచి దీని
రెక్కలతో గొట్టి కాళ్ల
రక్కి చంపివేయవలయు!
సహవాసమున కయోగ్యము,
చంపవలయు దుష్టమతిని.

ఇట్లు పలికి పక్షిరాజు స్వయముగా ఎగిరి కాకిశిరస్సుపై తన్నెను. తక్కినపక్షులు కాకిని ముక్కులతో, గోళ్ళతో, కాళ్ళతో, రెక్కలతో పొడిచి, రక్కి, తన్ని, కొట్టెను. అది అచ్చటనే పడి చచ్చెను.

శాస్త్ర ఈధర్మోపదేశము చేసి జాతకములం సరిపోల్చెను. ఆకాలమున కపటకాకము ఇప్పటి భిక్షువు; పక్షిరాజు నేనే.

385 నందియమిగరాజ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు తల్లిని పోషించుభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త అతనితో "భిక్షూ, నీవు నిజముగా గృహస్థులను పోషించుచున్నావా? అనెను. భన్తే, చిత్తము. "వారు నీ కేమి కావలెను?" "భన్తే, తలిదండ్రులు." "భిక్షూ, మంచిది! నీవు పురాణపండితుల పరంపరను రక్షించుచున్నావు. ప్రాచీనపండితులు పశువు కడుపున బుట్టినను తలిదండ్రుల ప్రాణములను రక్షించినారు" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము కోసలరాష్ట్రమున సాకేతనగరములో కోసలరాజు పరిపాలనము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు మృగముకడుపున పుట్టి, పెరిగి, నందియమృగనామము వహించెను. అతడు సదాచారుడై, తలిదండ్రులను పోషించుచుండెను. ఆకాలమున కోసలరాజు మృగములవెంట బడుచు, కృషి మొదలగు కార్యములు, సరిగా చేయనీయక మనుజులను వెంటబెట్టుకొని ప్రతిదినము వేటలో మునిగి తేలుచుండెను.

లోకు లొకచో జేరి "ఆర్యులారా, ఈరాజు మనపనులు సరిగా చేయనిచ్చుటలేదు. సంసారులు నష్టపడుచున్నారు. మనము అంజనవన ఉద్యానముచుట్టు కంచె వేసి, ద్వారము పెట్టి, కోనేరు త్రవ్వి, గడ్డినాటుదము. కర్రలు, గునపములు, బరిసెలు చేతబట్టుకొని అరణ్యములో తిరిగి, పొదలు గాలించి, లోనిమృగములను బయటికి ద్రోలి, గోవులు కొట్టములోనికి జేరునట్లు వానిని వనములో జేర్చి, తలుపు వేయుదము. ఇది రాజునకు తెలిపి మనపనులు చేసికొనుచుందము" అని చెప్పిరి. ఏకగ్రీవముగా నెల్లరు ఈయుపాయ మంగీకరించి, ఉద్యానార్థము అరణ్యములో ప్రవేశించి, యోజనభూమిచుట్టు గిరిపెట్టిరి.

ఆసమయమున నందియమృగము తలిదండ్రులతో నొకపొదరింట నుండెను. కొందరు నానావిధశస్త్రములను ధరించి ఒకరిబాహువు లొకరు పట్టుకొని ఆపొదరింటిని చుట్టుముట్టిరి. కొందరు మృగములను

వెదకుచు ఆపొదవైపు వచ్చిరి. నందియమృగము వారిని జూచి "నేడు నాప్రాణముల నర్పించి యైనను తలిదండ్రులను రక్షింపవలెను" అని యెంచి లేచి, ప్రణామపూర్వకముగా "అమ్మా, నాయనా, వీరలు పొదలో ప్రవేశించి మమ్ములను ముగ్గురను చూడగలరు. ఏదో యుపాయమున మీరు జీవింపవలెను. ప్రాణములతో నుండుట ప్రశస్తము. జనులు పొదముందరికి వచ్చి కొట్టి గాలించునపుడు నేను వెలుపలికి పరుగిడుదును. ఈ చిన్నిపొదలో ఒక్క మృగమే ఉన్నదని వారు భావించి లోపలికి పోవరు. మీరు జాగరూకతతో నుండుడు" అని మరల ప్రణామము చేసి బయలువెడలుటకు సిద్ధముగా నుండెను.

మనుష్యులు పొద కొకవైపున నిలిచి, కోలాహలము చేసి, దులుపుచుండగా నందియ బయలుపడెను. ఈ మృగ మొకటే అం దుండె నని వారు తలపోసి లోనికి బోవలేదు. నందియ పోయి యితర మృగములతో గలిసెను. ఆ జంతువులను చుట్టుముట్టి, జనులు ఉద్యానము లోనికి తోలుకొనిపోయి, ద్వారము బంధించి, రాజున కీవృత్తాంతము తెలిపి, తమతమపనులలో నిమగ్నులయిరి.

నాటినుండి రాజు పోయి స్వయముగా నొకమృగముపై బాణము వేసి, దానిని తీసికొని రమ్మని ఎవనినో పంపుచుండును. మృగములు వంతులు వేసికొన్నవి. తనవంతు వచ్చిన మృగము ఒక ప్రక్కకు బోయి నిలుచుండును. దానిపై బాణము ప్రయోగించి తీసికొని పోవుదురు. నందియమృగము గడ్డి మేసి, పుష్కరిణిలోని నీరు త్రాగుచుండును. దానివంతు రాలేదు. బహుకాలము గడచినపిమ్మట తలిదండ్రులకు బిడ్డను చూడవలె ననుకోరిక కలిగెను. "మనకుమారుడు మృగరాజువలెను గజమువలెను బలిష్ఠుడు. జీవించియున్నచో శక్తిమంతుడు. గోడ దుమికి చూచుటకు మనకడకు వచ్చెడివాడే. అయినను మనము వానికి సందేశము పంపుదము" అని అవి మార్గమున నిలిచిపోవుచున్న బ్రాహ్మణుని జూచి మనుష్యవాక్కుతో "ఆర్యా, ఎచ్చటికి పోవుచున్నారు ?" అని అడిగెను. సాకేతమునకు అని ఆయన చెప్పగా అవి ఈ ప్రథమ గాథ పలికినవి :

అరుగు నెడల సాకేతము
నందలి 'అంజన- వనమున'

నో బ్రాహ్మణ నీ, వచ్చుట
నున్నా డౌరసపుత్రుడు
"నీ తలిదండ్రులు వృద్ధులు
నీ దిదృక్షతోడ నున్న
వారు సుమా నందియ" యని
వానితోడ చెప్పవలయు.

ఆతడు మంచి దని అంగీకరించి సాకేతము చేరిన మొదటినాడే ఉద్యానమునకు బోయి నందియ ఎవ రని యడిగెను. మృగము వచ్చి ఆయనప్రక్కన నిలిచి నేనే అనెను. బ్రాహ్మణుడు సందేశము తెలిపెను. "బ్రాహ్మణోత్తమా, నేను పోవుదును, గోడ దుమికి పోవగలను. కాని నేను రాజు సంతరించిన తృణములు తిని, పానీయము త్రాగుచున్నాను. నే నాయనకు ఋణగ్రస్తుడను. చిరకాలమునుండి యీ మృగములనడుమ నివసించుచున్నాను. రాజుకు, ఈ మృగములకు కల్యాణము కల్పింపక నిజబలము చూపి దుమికిపోవుట సముచితమా? నా వంతు వచ్చినప్పుడు వీనికి కుశలత కలిగించి వత్తును' అని నందియ రెండు గాథలు పలికెను:

రా జొసంగు నాహారము
గ్రహించుచున్నాను, రాజ
పిండద్రోహంబును తల
పెట్టను, ప్రభుబాణమునకు
ఎట్ట యెదుట నిలుతు నేనే!
భూసుర, క్షేమముగ ముక్తి
పొందు వెడల, తల్లి గాంతు.

విని బ్రాహ్మణుడు వెడలిపోయెను. తరువాత నందియవంతు వచ్చినప్పుడు రాజు చాలమంది అనుయాయులతో ఉద్యానము చేరెను. బోధిసత్త్వుడు (నందియ) ఒకప్రక్క నిలిచియుండెను. మృగముమీద విడుచుటకై రాజు బాణము లాగెను. మరణభయముచే తక్కిన జంతువులు పారిపోవునట్లు బోధిసత్త్వుడు పరుగిడక నిర్భీతితో, మైత్రి భావనతో తనకోమలపార్శ్వము త్రిప్పి నిలిచియుండెను. రాజు చూచి తన్మైత్రీభావనవలన బాణము విడువజాలకుండెను.

"మహారాజా, బాణ మేల విడువరు? విడువుడు" అని బోధిసత్త్వుడు పలికెను.

"మృగరాజా, విడువజాల కున్నాను."

అట్లయిన మహారాజా, గుణవంతులగుణములను గురితింపుడు."

అపుడు రాజు బోధిసత్త్వునియెడ శ్రద్ధ కలిగి ధనుర్బాణములను విడిచి, ప్రాణము లేని యీ కర్రముక్కగూడ నీ గుణములను గ్రహించినది. మానవుడ నయినను నేను గ్రహింపనైతిని. నన్ను క్షమింపుము. నీ కభయ మిచ్చుచున్నాను" అనెను.

"మహారాజా, నా కేమో అభయ మిచ్చినారు. ఈ యుద్యాన మృగముల నేమి చేయుదురు ?"

"వీనికిగూడ అభయమిచ్చుచున్నాను."

మృగరాజజాతకమున చెప్పబడినట్లు బోధిసత్త్వుడు సమస్తవన మృగములకు, ఖేచరము లగు పక్షులకు, జలచరము లగు మత్స్యములకు అభయ మిప్పించి, రాజును పంచశీలములందు స్థాపించి "మహారాజా, నాలుగు అగతులలో (ఛందాగతి, దోషాగతి, మోహాగతి, భయాగతి) పడవలదు. రాజధర్మదశకమునకు విరుద్ధముగా ప్రవర్తింపక, న్యాయ్యమున రాజ్యపాలన చేయవలెను' అని బోధించి, కొన్ని దినము లాయనకడ నుండెను.

సమస్తప్రాణులకును అభయము లభించినది అను విషయము ప్రకటము చేయుటకై చాటింపించెను.

అంతట నందియ "మహారాజా, అప్రమత్తుడవయి యుండుము" అని చెప్పి, తలిదండ్రులకడకు బోయెను.

ఇవి అభిసంబుద్ధ గాథలు :

ప్రథమమ్మున నే కోసల
రాజభవననికట కాన
నమ్మున సుందరమృగముగ
నందియనామమున నుంటి.

ఆవల కోసల నరేశు
నంజనవనమున నుండగ
ప్రభువు వచ్చి చాపంబున

బాణ మెక్కు పెట్టినాడు.
స్వయముగ బాణమున కేను
చన నెదురుగ, చూచి రేడు
విడిచిపెట్టె క్షేమముగా
వెడలిపోయి తల్లి గంటి.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము జేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నందెను. ఆకాలమున తలిదండ్రులు రాజకులములోనివారు; బ్రాహ్మణుడు సారిపుత్రుడు; రాజు ఆనందుడు; నందియమృగ నేత నేనే.

386 ఖరపుత్త జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు పూర్వభార్యాసక్తిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త ఆ భిక్షువుతో, భిక్షూ, నీవు నిజముగా ఉద్విగ్నచిత్తుడ వైతివా ?" "భన్తే, చిత్తము" "దేనిచే ఉద్విగ్నచిత్తుడ వైతివి ?" పూర్వభార్యచే. భిక్షూ, ఈమె అనర్థకారిణి. పూర్వము కూడ ఈమె మూలమున నీవు అగ్నిలో బడి చచ్చుచు పండితుల వలన బ్రతికితివి" అని శాస్త పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము సేనకు డనురాజు వారాణసిలో రాజ్యపాలనము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శక్రపదవి నొందెను. ఆ కాలమున సేనకునకు ఒకానొక నాగరాజుతో మైత్రి సంఘటిల్లెను. నాగభవనమునుండి బయలువెడలి నాగరాజు భూమిపై తిరుగుచు ఆహారము సంపాదించుకొనుచుండెను. గ్రామములోని బాలురు ఇది సర్ప మని దానిపై మట్టిబెడ్డలు వేసి, కర్రలతో కొట్టిరి. క్రీడార్థ ముద్యానమునకు బోవుచున్న రాజు చూచి, ఏ మది యని యడగి, వారు పామును కొట్టుచున్నా

రని విని, కొట్టవద్దు, పామును పోనిండు" అని వారల వెడలనడచెను. ప్రాణములతో నున్న నాగరాజు నాగభవనమునకు పోయెను. అనేకరత్నములను కొని నాగరాజు అర్ధరాత్రమున రాజశయనాగారమున ప్రవేశించి రత్నము లొసగి "మీవలననే నాప్రాణములు దక్కినవి" అని రాజుతో మైత్రి నెరపెను. నాగరాజు తరచుగా రాజును కలియుచుండువాడు. కామభోగములలో తృప్తినొందని యొక నాగకన్యను రాజసేవార్థము నియోగించి నాగరాజు రాజుకు మంత్ర ముపదేశించి నాగకన్య కనబడనప్పుడు మంత్రమును జపింపు మని చెప్పెను.

ఒకనాడు రాజు నాగకన్యతో ఉద్యానమున ప్రవేశించి పుష్కరిణిలో జలక్రీడ లాడెను. నీటిలో జలసర్పము కనబడగా నాగకన్య రూపము మార్చి సర్పముతో అనుచితముగా ప్రవర్తించెను. ఆమె కానబడక పోగా రాజు యోచించి ఈమె యెచ్చటికి బోయినదో అనుకొని, మంత్రమును జపించి, అనుచితప్రవర్తనమును గాంచి వెదురుకర్రకొనతో దానిని కొట్టెను.

నాగకన్య క్రోధముతో నాగలోకమునకు బోవగా ఏల మరలివచ్చితివి? అని రాజడుగ "నీమిత్రము తనమాట నేను వినలే దని వీపుపై కొట్టినాడు" అని గాయము చూపెను. సత్య మేమో తెలిసికొనకుండనే నాగరాజు నలుగురుయువకులను పిలిపించి "మీరు సేనకుని శయనాగారము ప్రవేశించి ఫూత్కారములతోనే వానిని దగ్ధము చేయుడు" అని ఆనతిచ్చెను. రాజు నిద్రించువేళకు వారు శయనాగారమున ప్రవేశించునప్పటికి రాజు భార్యతో "భద్రే, నాగకన్య యెచట నున్నదో తెలియునా?" అనెను. "దేవా, నాకు తెలియదు." ఈవేళ మేము జలక్రీడ లాడెడువేళ, నాగకన్య జలసర్పము కనబడగా దానితో అనుచితముగా వర్తించెను. ఇట్లు చేయరా దని శిక్షించుటకై దానిని వెదురుకర్రతో కొట్టితిని. అది నాగభవనమునకు బోయి ఏమేమో చెప్పి నాగరాజుకు నాకు మైత్రి చెడగొట్టునని భయముగా నున్నది."

ఈ మాటలు విని నాగయువకులు మరలిపోయి నాగరాజుతో జరిగిన వర్తమానము చెప్పిరి. తోడనే ఆవేశము కలిగి నాగరాజు సేవకుని శయనాగారమునకు బోయి సంగతి తెలిపి క్షమాపణము వేడి, అన్నిభాషలు గ్రహింపగల మంత్ర ముపదేశించి" ఇది అనర్ఘమైన

మంత్రము. ఒరులకు చెప్పినచో అగ్నిలో దగ్ధమై మృతి నొందవలసి వచ్చును" అని కట్టడిచేసెను. మంచిది అని రాజు స్వీకరించెను.

నాటినుండి రాజు చీమలభాషకూడ గ్రహింపగలిగెను. ఒకనాడాయన మేడపై యంతస్థున గూరుచుండి, తేనె పంచదారలతో భోజనము చేయుచుండెను. భోజనవేళ మధుబిందువు, పాకము బొట్టు, పూరీముక్క నేలమీద పడినవి. చీమ వానిని చూచి, "రాజుగారి మేడమీద తేనెకుండ బ్రద్దలయినది. పంచదారబండి, పూరీలబండి బోల్తా పడినవి. తేనె, చక్కెర, పూరీలు తినుటకు రండు" అని కేకలు వేయుచు తిరగజొచ్చెను. రాజు దానివాక్కులు విని నవ్వుకొనెను. ప్రక్కనే యున్న రాణి ఈయన యేమి చూచి నవ్వినాడో అనుకొనెను.

సాయంకాలము రాజు భోజనము చేయుచున్నప్పుడు అన్నకణము నేలపైబడెను. చీమలు చూచి "రాజుగారింట అన్నభాండము బోర్లబడినది. తినుడు" అని కేకలు వేసినవి. విని రాజు మరల నవ్వుకొనెను. రాణి బంగారుగిన్నెతో రాజుకు వడ్డనచేయుచు, తనను జూచి ఆయన నవ్వుకొన్నాడని తలపోసెను. రాత్రి శయ్యపై పండుకొన్నప్పుడు ఆమె రాజుతో "ఏల నవ్వినారు ?" అనెను. "నా నవ్వుతో నీ కేమి పని ?" అని ఆయన అన్నను రాణి పట్టుపట్టుటచే సంగతి వివరించెను.

"మీకు తెలిసిన మంత్రములు నా కుపదేశింపుడు."

"ఉపదేశింపజాలను" అని రాజు అంగీకరింపకున్నను ఆమె మాటిమాటికి హఠము చేయసాగెను.

"నీ కా మంత్రము నుపదేశించినచో మరణింతును. మరణించినను సరే, నాకు మంత్ర ముపదేశింపుడు దేవా !"

రాజు స్త్రీ వశంవదుడై సరే అని "ఈమెకు మంత్ర ముపదేశించి అగ్నిప్రవేశము చేయుదును" అని తలచి రథ మెక్కి ఉద్యానమునకు బోయెను.

ఆసమయమున శక్రుడు భూలోకముపై దృష్టిపరపి యుండుటచే ఈ విషయము గ్రహించి "రాజు మూర్ఖుడు. స్త్రీకొరకు అగ్గిలో మ్రగ్గనున్నాడు. ఇతని ప్రాణములు రక్షింతును" అని తలచి, సుజా అను అసురకన్యను వెంటబెట్టుకొని వారాణసి ప్రవేశించెను. ఆమె మేక

యయ్యెను. శక్రుడు మేకపోతాయెను. శక్రు డిట్లు సంకల్పించి లోకు లకు కనబడకుండ రాజు రథము నెదుటికి ఉభయులు చనిరి. రాజుకు గుఱ్ఱములకును మాత్రము మేకపోతు కానబడుచుండెను.

పోతు సంభాషణ మారంభించి మైథునక్రియలో నున్నట్లు ఆకా రము ధరించెను. రథమునకు పూన్చిన గుఱ్ఱములలో నొకటి చూచి "మిత్రమా, మేకలకు బుద్ధిలే దని సిగ్గు లే దని వినియున్నాను. ఇప్పుడు కాని చూచియుండ లేదు. ఇందరయెదుట నీవు అకృత్యము చేయు చున్నావు. మే మిదివరలో విన్న దానికిని ఇప్పుడు చూచినదానికిని సరిపోవుచున్నది" అని ఈ తొలిగాధ పలికెను :

అజము మూర్ఖ మని పండితు
లన్న వా రీ కార్యము
రహస్యముగ చేయదగును;
ప్రకటముగా కూడదనియు
గ్రహియింపదు మేక, చూడు.

విని, పోతు రెండు గాధలు పలికెను :

గ్రహియింపుము మూర్ఖుడ వని
గర్దభపుత్రా, నీవును
నిమ్నముఖా, వక్రోష్ఠా
నీవు విముక్తుండ వయ్యు
మూర్ఖా, పరుగిడవు: రాజు
మూర్ఖతరుడు నేనకుండు
మోయుచు లాగుదువు రథము.

రాజు వానిసంభాషణ గ్రహించి, నెమ్మదిగా రథము తోలెను. గుఱ్ఱము నాలుగవ గాధ పలికెను :

ఏల నేను మూర్ఖుండనొ
ఎరుగుదు వీ వజరాజా!
కాని నిన్ను ప్రశ్నించెద,
సేనకుండు మూర్ఖు డెట్లు?

విని, పోతు అయిదవ గాధ పలికెను :

ఒప్పగిన-చో లబ్ధమైన
యుత్తమార్థమును భార్యకు
ఉభయులకును మరణ మొదవు;
ఉండబోదు తదర్థంబు.

రా జామాటలు విని "అజరాజమా, నీవే మాకు మేలు చేయ గలవు. ఇప్పుడు మే మేమి చేయవలెనో నిర్దేశింపుము" అనెను.

"మహారాజా, ప్రాణికి తనప్రాణముకంటె ప్రియతర మేమియు లేదు. ప్రియవస్తువుకొరకు వినాశమునొందుట, కలిగినయశస్సు పోగొట్టుకొనుటయు ఉచితములు కావు" అని ఆరవ గాథ పలికెను:

హే జనింద, యుష్మాదృశు
డిది నా ప్రియవస్తువనుచు
ఆత్మార్పణ చేయునెడల
అద్దానిని సేవింపం
జాలం డాత్మయె శ్రేష్ఠము;
సముచిత మైన యుక్తిచే
ఆపల గూడ ప్రియవస్తు
ప్రాప్తి సంభవించునుగద.

ఈ విధముగా బోధిసత్త్వుడు రాజున కుపదేశించెను. రాజు ప్రసన్ను డై "అజరాజమా, ఎచ్చటినుండి వచ్చినావు?" అని ప్రశ్నించెను.

"మహారాజా, నేను శక్రుడను. నీపై ననుగ్రహము కలిగి, నిన్ను రక్షింపవచ్చినాను."

"దేవరాజా, నేను మంత్ర ముపదేశింతు నని మాట యిచ్చినాను. ఇప్పు డేమి చేయుదును?"

"మహారాజా, నష్టము లేదు. ఈ మంత్రము గ్రహించుటకు సంసిద్ధత కావలెను అని కొన్నిదెబ్బలు కొట్టింపుము. అప్పుడు మంత్ర మక్కరలే దనును."

రాజు సమ్మతించెను. బోధిసత్త్వుడు రాజున కుపదేశ మిచ్చి, నిజ నివాసమున కరిగెను. రాజు ఉద్యానము ప్రవేశించి, రాణిని పిలిపించి "భద్రే, మంత్రము స్వీకరింతువా?" అనెను.

"చిత్తము, దేవా !"

"అయినచో సిద్ధము చేయించెదను."

"ఏమి ?"

"వీపుపై నూరుమారులు కొరడా పడినను నోటివెంట ధ్వని రాగూడదు."

మంత్రలోభముచే నామె సరే అనెను. రాజు శూలారోపకుని బిలువనంపి, వానిచే రాణివీపుమీద రెండుదెబ్బలు వేయించెను. నాలుగు దెబ్బలకోర్చి, రాణి "నాకు మంత్రము వలదు" అని అరచెను.

"నేను మరణించినను సరే అని మంత్రము గ్రహింపగోరితివి" అని రాజు ఆమెనడుముమీది చర్మము ఒలిపించి విడిచెను. ఆ తరువాత నామె మరి యేమియు పలుకలేకపోయెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఉద్విగ్నచిత్తభిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫలము నందెను. ఆకాలమున రాజు ఉద్విగ్నచిత్త భిక్షువు; దేవి పూర్వభార్య; అశ్వము సారిపుత్రుడు; దేవరాజు శక్రుడు నేనే.

387 సూచీ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ప్రజ్ఞాపారమితను గూర్చి చెప్పినది. వర్తమాన కథ ఉమ్మగ్గజాతకమున వచ్చును.

ఆసమయమున శాస్త "భిక్షువులారా, తథాగతుడు ఇప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ ప్రజ్ఞావంతుడు, నేర్పరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కాశీరాష్ట్రములో కమ్మరయింట పుట్టెను. పెద్దవాడయి తనవిద్యలో నేర్పరి యయ్యెను. ఇతనితలిదండ్రులు పేదవారు. వీరిగ్రామమునకు కొలదిదూరములో నున్న గ్రామమున వేయియిండ్ల

కమ్మరు లుండిరి. వారిలో ప్రధానలోహకారుడు రాజున కిష్టుడు, ధన వంతుడు. ఆతనికి కూతురు కలదు. ఆమె చాల చక్కనిది. అచ్చరల వంటిది. జానపదలక్షణములు కలది. చుట్టుప్రక్కల గ్రామములలోని వారు కత్తులు, గొడ్డళ్ళు, గండ్రగొడ్డళ్ళు మొదలగునవి తయారు చేయించుటకై ఆగ్రామమునకు వచ్చి, కన్యనుగూడ చూచి పోవుచుం దురు. వారు తమతమగ్రామములకు మరలిపోయి రచ్చసావడులలో ఆమె సౌందర్యమును ప్రశంసింతురు. ఆమెనుగూర్చి విన్నతోడనే బోధిసత్త్వుడు ఆసక్తుడయి, ఆమెను తనచరణదాసిని చేసికొందు నని తలచెను. అతడు మేలిరకము ఉక్కు తీసికొని, చిన్న గట్టిసూది తయారు చేసి, దాని నొకప్రక్కన భేదించి నీటిలో ముంచెను. అట్టిదే రెండవపొర నిర్మించి దానికిగూడ నొకప్రక్క బెజ్జము చేసెను. ఈ విధ ముగా దానికి ఏడుపొరలు నిర్మాణము చేసెను. ఇది యెట్లు నిర్మిత మయ్యె నని అడుగరాదు. బోధిసత్త్వులజ్ఞానమువలన గొప్పపను లగు చుండును.

ఆత డాసూదిని గొట్టములో నుంచి, దానిని మొలపటకాలో పెట్టు కొని, ఆగ్రామమునకు బోయి, ప్రధానలోహకారు డుండు వీధి యడిగి తెలిసికొని, వానిద్వారమున నిలిచి, సూదిని ప్రశంసించి, ఈ సూది కొనువా రెవరు?'' అనుచు ఈ తొలిగాథ పలికెను:

ఆకర్కశము, గోళంబును
అతిసుందరకషితంబును
దృఢము, తీక్ష్ణముఖం బగు
సూదిని కొనువార లెవరు ?

ఇట్లు పలికి, దానిని ప్రశంసించుచు మరియొక గాథ పలికెను:

దిగునది వస్త్రంబులలో
దృఢమును, గోళము నగునది
సుందరవిధాననిర్మిత
సూచి నెవరు కొననెంతురు ?

ఆసమయమున ఆకన్యతండ్రి భోజనానంతర విశ్రాంతికై చిన్న మంచముమీద పండుకొని యుండెను. కన్య తాళవృంతముతో విసరు చుండెను. బోధిసత్త్వుని మధురకంఠము విన్నతోడనే ఆమెకు తడిసిన

మాంసపిండము హృదయమున కంటుకొన్నట్లును తోచెను. "కమ్మర వారిగ్రామమున సూదిని మధురకంఠముతో అమ్మజూపిన యాత డెవరు? ఈత డేల వచ్చెనో తెలిసికొనవలెను" అని తలపోసి యామె వీవన క్రింద నుంచి, వసారా వెలువడి, ఆతనితో మాటలాడ జొచ్చెను. బోధి సత్త్వులసంకల్పములు సంపూర్ణము లగుచుండును. ఆయన ఆమెకొరకే వచ్చినాడు; ఆమె ఆయనతో సంభాషించుచున్నది. "తరుణమహాశయా, రాష్ట్రమంతటిలోనుండి సూది మొదలగువానికొరకు జను లీగ్రామము నకు వత్తురు. నీవు మూర్ఖతవలన కమ్మరగ్రామమున (వీధిని) సూది అమ్మగోరుచున్నావు! దిన మంతయు సూదిని పొగడుచున్నను నీ చేతిలోనుండి సూచిని గ్రహించువా రుండరు. దీనికి విలువ కావలె నన్నచో గ్రామాంతరమునకు పొమ్ము" అని యామె రెండు గాథలు పలికినది:

సూదు లన్యలోహనిర్మి
తాదిపదార్థము లిప్పుడు
ఏతద్గ్రామమ్మునుండి
చేయ నన్యదేశములకు
కమ్మర పల్లెను సూదులు
అమ్మ గోరు నీత డెవడు ?

శస్త్రంబులు వివిధవస్తు
సందోహం బిచటినుండి
అవలకు బోవును; సూదులు
అమ్మెదు నని పనికలంచు
కమ్మరి ఈతం డెవ్వడు ?

బోధిసత్త్వుడు విని, "భద్రే, తెలియకపోవుటచే నీ విట్లు అన్నావు" అని రెండు గాథలు పలికెను:

కమ్మరవీథుల సూదుల
నమ్మవలయు ధీపంజాప
ఆచార్యులకో శిష్యుడు;
అందలి గుణదోషంబులు
తెలియగలవు; భద్రురాల.

దీనిని చేసినవాడను
నే నని తెలిసినయెడల
నీతండ్రియె ఒసగవచ్చు
నిన్ను నాకు ధనములోడ.

యజమానుడు వారిమాట లన్నియును విని, "అమ్మా, నీవు ఎవరితో మాటాడుచున్నావు?" అని యడిగెను.

"సూది అమ్మజూపిన యువకునితో."

"అతనిని పిలువుము."

ఆమె వెళ్ళి యువకుని పిలిచెను. బోధిసత్త్వు డింటిలో ప్రవేశించి లోహకారునకు ప్రణామము చేసి ఒకప్రక్కన నిలిచెను.

"నీవు ఏ గ్రామమున నుందువు?" అని యజమాను డడిగెను.
"నాది ఫలాని గ్రామము; ఫలాని లోహకారుడు మా నాయనగారు."

"నీ విచ్చటి కేల వచ్చితివి? ఏదీ, నీ సూది చూతము."

ఎల్లరయెదుట తనగుణము ప్రకటించుటకై బోధిసత్త్వుడు "ఒక్కరే చూచుట కన్న అందరును చూచుట మేలు కాదా?" అనెను.

మంచి దని యజమానుడు లోహకారుల నందరను రావించి "నాయనా, ఏది నీ సూది, చూతము" అనెను.

"గురూ, ఒకయినుపకడవ, నీరు నింపిన కంచుస్థాలి తెప్పింపుడు."

అవి వచ్చినపిమ్మట బోధిసత్త్వుడు మొలపటకానుండి సూదిగొట్టము తీసి యిచ్చెను. యజమానుడు అందుండి సూదిని తీసి "నాయనా, ఇది సూదియా?" అనెను.

"ఇది సూది కాదు. దాని ఒర."

యజమానుడు ఇటు నటు త్రిప్పిచూచెను. కాని దాని మొదలేదో, తుద యేదో తెలియలేదు. బోధిసత్త్వుడు దానిని తీసికొని గోటితో ఒర తొలగించి ఇది సూది, ఇది ఒర అని లోకులకు చూపి, సూది యజమానునిచేత నుంచి, ఒర పాదములపై నుంచెను. యజమానుడు "నాయనా, ఇది సూదియా?" అని అడుగగా "ఇదియును సూది కాదు. ఒర" అని బోధిసత్త్వుడు గోటితోతొలగించి, క్రమముగా ఆరు ఒరలు తప్పించి ఆయనపాదములపై నుంచి, సూది చేతిలో బెట్టెను. లోహకారు లాశ్చర్యముతో కరతాళము వేసి, వస్త్రము

లెగురవైచిరి.

"ఈ సూది కెంతశక్తి యున్నది" అని యజమానుడడిగెను.

"బలిష్ఠుడైనవానిచేత ఘట నెత్తించి, దాని క్రింద జలస్థాలి ఉంచి, ఈ సూదిని ఘటమధ్యభాగముతో మోదింపుడు." ఆయన ఆ ప్రకారముగా చేయించెను. సూది ఘటమును భేదించి, నీటిపై వెంట్రుకవాసియైన కదలక సూటిగా నిలిచెను. లోహకారు లిట్టివా రుందురని మేము వినలేదు" అని వారు కరతాళధ్వనులు చేసి, వస్త్రము లెగురవేసిరి. యజమానుడు పుత్రికను రావించి, ఆ సంఘము నెదుట "నా కుమారి నీకు తగినది" అని కన్యాదానము చేసెను.

కాలక్రమమున యజమానుడు మరణించినపిదప బోధిసత్త్వుడు అగ్రలోహకారుడయ్యెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము చేసి జాతకములం పరిపోత్చెను. కమ్మరబిడ్డ రాహులమాత; లోహారపుత్రపండితుడు నేనే.

388 తుండిల జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు మృత్యుభయము కల భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలోని ఆకులపుత్రుడు బుద్ధశాసనమున ప్రవ్రజించి మృత్యువును గూర్చి భయపడుచుండెడివాడు. ఆకు కొలదిగా రాలినను, ఏదైనను విరిగిపడినను, పశువు గాని పక్షి గాని ధ్వని చేసినను, ఏ అన్యశబ్దము వినవచ్చినను పొట్టపై బాణము తగిలిన కుందేటివలె మృత్యుభయముతో కంపించెడివాడు. ధర్మసభలో భిక్షువు లీ విషయమై ప్రసంగించుచుండగా శాస్త అరుదెంచి, సంగతి గ్రహించి ఆ భిక్షువును పిలువనంపి "భిక్షూ, నీకు నిజముగా మృత్యుభయ మున్నదా?" అని, ఆత డంగీకరించినపిమ్మట "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వము

కూడ ఈ భిక్షువు మరణభయము చెందెడివా” డని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు సూకరీగర్భమున బ్రవేశించెను. సూకరి యిరువురు పుత్రులను గనెను.

వారాణసీద్వార గ్రామవాసిని యగు వృద్ధురాలు ఒకనాడు ప్రత్తి పొలమునుండి గంపతో ప్రత్తి కొనిపోవుచు చేతికర్రతో నేలపై బొడుచుచుండెను. సూకరి ఆధ్వని విని మరణభయముచే బిడ్డలను విడిచి పారిపోయెను. చిన్నపందిపిల్లలను జూచినంతనే ఆమెకు ప్రీతి కలిగెను. తోడనే వానిని గంపలో వేసి ఇంటికి గొనిపోని పెద్దవానికి మహాతుండిలు డనియు, చిన్నవానికి చిన్నతుండిలు డనియు పేర్లుపెట్టి బిడ్డలవలె పోషించుచుండెను.

అవి పెరిగినకొలది లావయ్యెను. ఎవరైనను వానిని విక్రయింతువ అని అడిగినను ఆమె ఇచ్చునవి కావు. ఇవి నాబిడ్డలు అనుచుండెడిది. ఒకానొక సంబరములో ధూర్తులుకొందరు మద్యము త్రాగి మాంసము మెక్కిరి. మాంసము పూర్తిఅయినంతనే వారు మాంస మెక్కడ లభించునో అని యోచించి, వృద్ధురాలియింట పందులున్న వని జ్ఞప్తికి రాగా, అచ్చటికి బోయి, “మూల్యము గ్రహించి, మాకు ఒక పందిని ఇమ్ము అవ్వా!” అని అడిగిరి. “తన బిడ్డలను మాంసము తిను వారికి విక్రయించువా రెవరు ?” అని యామె నిరాకరించెను.

“అమ్మా, సూకరములు మానవులకు బిడ్డలు కావు. వీనిని మా కిమ్ము” అని వారు మాటిమాటికిని అడిగినను ఆమె నిరాకరింపగా ఆమెకు మద్యము పోసి “అమ్మా, పందుల నేమిచేసికొందువు? విలువ తీసుకొని మా కిచ్చివేయుము” అని ఆమెచేతిలో కార్షాపణ ముంచిరి. ఆమె కార్షాపణము తీసికొని, “నాయనలారా, మహాతుండిలుని ఈయజాలను. అల్పతుండిలుని కొనిపొండు” అని పలికెను. “ఆపంది యెక్కడ ?” “ఆపొదలో నున్నది.” “దానిని పిలువుము.”

“పెట్టుటకు తిండి యేమియు కనబడదు.”

ధూర్తులు వెళ్ళి ఆహారపుపిడత తెచ్చిరి. వృద్ధురాలు దానిని దీసికొనిపోయి వాకిట నిలిచెను. ముప్పదుగురు ధూర్తులు పాశహస్తులయి అక్కడనే నిలిచిరి. ముసలిది కేక వేసి 'అల్పతుండిలా, రా' అనెను. మహాతుండిలుడు విని "నేటివరకును అమ్మ అల్పతుండిలుని పిలువలేదు. ముందు నన్నే పిలిచెడిది. నేడు మా కేదో ఆపద సంభవింపనున్నది అనుకొనెను. అంతట మహాతుండిలుడు తమ్ముని బిలిచి "బాబా, అమ్మ నిన్ను బిలిచినది. పో," అనెను. వాడు పోయి, అన్నపుపిడత కడ ధూర్తులుండుట చూచి, భయపడి వణకుచు అన్నకడకు పరుగెత్తుకొని మరలివచ్చి, సంబాళించుకొన లేక వణకుచు నేలపైబడెను. మహాతుండిలుడు చూచి "బాబా, నీవు వణకుచున్నావు, దాగుకొనుటకు చోటు చూచుచున్నావు. ఏ మిది ?" అనగా అల్పతుండిలుడు తాను చూచినది చెప్పుచు ఈ గాథ పలికెను :

ఇపుడు నూతనాహారము
నిచ్చుచున్నవారు; మరియు
తిండితోడ నున్నది కుండి
నిండుగ; యజమానురాలు
నికటమందు నిలిచియున్న;
దవల నున్నవారు జనులు
హస్తంబుల జాలముతో;
అన్నము నాకు రుచింపదు.

విని బోధిసత్త్వుడు "బాబా, ఈయుద్దేశముతోనే సూకరములను పోషింతురు. అమ్మకూడ ఇట్లే చేసినది. నీవు విచారింపవద్దు" అని మధురస్వరమున బుద్ధలీలనుండి ధర్మోపదేశము చేయుచు ఈ గాథలు పలికెను :

జడిసెద, విటునటు తిరిగెదు
శరణస్థానంబు వెదకె
దెవరు త్రాత ? తుండిల, నీ
వెచటికేగ ? దౌత్సుక్యము
మాని తినుమ యాహారము.
మవల వారు పోషించుట
మాంసముకొరకు; పంకరహిత

సరోవరమునందు దిగుము,
స్నానమొనరించి మలము;
అక్షీణంబగుగంధము
నలుముకొనుము శరీరమున.

దశపారమితలను ధ్యానించి, మైత్రీభావనాపూర్వకముగా మొదటి పదము పండ్రెండు యోజనముల వారాణసిపై వ్యాప్తిచేసెను. అది వినినవా రందరును వారాణసీరాజు, ఉపరాజులు మొదలు అందరును వచ్చిరి. రాజాలనివారు తమతమగృహములలోనే కూరుచుండి వినిరి. రాజపురుషులు పొదలను తీసివేసి నేల చదునుచేసి, ఇసుక చల్లిరి. ధూర్తులు త్రాగిన మద్యపుమత్తు దిగిపోయెను. వారు వలలు విడిచిపెట్టి, ధర్మోపదేశము వినజొచ్చిరి. వృద్ధురాలిమత్తుకూడ దిగిపోయెను. బోధిసత్త్వుడు జనసమూహమునడుమ నిలిచి, తమ్మునికి ధర్మోపదేశము చేయసాగెను.

విని అల్పతుండిలుడు తనలో "అన్న యిట్లు చెప్పుచున్నాడు. పుష్కరిణిలో దిగి స్నానము చేసి, ఒడలిచెమట తొలగించుకొని, ప్రాచీనలేపము పోనాడి నూతనలేపనము కల్పించుకొనుట ఎన్నడును వంశపరంపరగా లేవు. అన్న యిట్లు చెప్పుట ఎందులకో!" అని తలచి నాలుగవ గాథ పలికెను:

ఏది పంకరహితసరసి!
ఏది స్వేదరూప మలము?
దేని పరిమళంబు తరుగ?
దానూతనగంధ మేది?

విని బోధిసత్త్వుడు జాగరూకతతో వినుము అని వృద్ధునివలె ధర్మోపదేశము చేయువాడై ఈగాథలు పలికెను:

ధర్మము కన పంకరహిత
నిర్మలజల కాసారము;
మహి పాపమె స్వేదరూప
మలినముగా బరగుచుండు;
తరుగని నెత్తావుల నూ
తనవిలేపనము శీలము.

ప్రాణిహత్య సేయువారు
పడయుచుందు రానందము;
మృత్యుభయముచే శరీరి
ఇంపు తరిగి కానుపించు.

గుణపరిపూర్ణుడు నిరతము
కోరినంత తనయసువుల
వెన్నెలలో విహరించెడి
వితముతోప విడిచిపుచ్చు.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు మధురస్వరమున బుద్ధునివలె ధర్మోపదేశము చేసెను. జనులు ఆశ్చర్యముతో ఉంగరము లెగురవేసి, వస్త్రములను పై కెగురవేసిరి. ఆకాశము సాధుసాధు అను నాదములతో ప్రతిధ్వనించెను.

వారాణసీరాజు బోధిసత్త్వుని పూజించి, వృద్ధురాలికి సంపద యొసగి, సోదరు లిరువురను సుగంధజలముల స్నానము చేయించి, వస్త్రము లిచ్చి, కంఠముల మణిరత్నమాలికలు వేసి, నగరములోనికి గొనివచ్చి, పుత్రస్థానమిచ్చెను. వారికి సేవకులనెందరనో నియోగించెను.

బోధిసత్త్వుడు రాజుకు పంచశీలము లిచ్చెను. వారాణసీవాసులు కాశీరాష్ట్రవాసులును శీలరక్షణము చేసిరి. బోధిసత్త్వుడు వారికి పూర్ణిమనాడు, అమావాస్యనాడు ధర్మోపదేశము చేయుచుండెను. అయన న్యాయాధీశుడుగా నున్నకాలముల అసత్య—అభియోగము తెచ్చినవారు లేరు.

రాజు మరణించినతరువాత బోధిసత్త్వుడాయన కంత్యక్రియలు చేయించి నిర్ణయములు గ్రంథమున వ్రాయించి, తదనుగుణముగా తీర్పులు చెప్పుకొనుడనెను. జనసమూహమునకు ధర్మోపదేశము చేసి, అప్రమత్తులై యుండుడని ప్రబోధించి, ఎల్లరును దుఃఖించుచుండగా తమ్మునితో అరణ్యమున ప్రవేశించెను.

బోధిసత్త్వుని యుపదేశము అరువదివేల సంవత్సరములు ప్రవర్తిల్లెను.

శాస్త ధర్మోపదేశ సత్యప్రకాశములం కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆభిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నందెను. అకాలమున రాజు ఆనందుడు; క్షుద్రతుండిలుడు ఈ భిక్షువు; పరిషత్తు బుద్ధపరిషత్తు; మహాపండితుడు నేనే.

389 సువణ్ణ కక్కటక జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారము చేయుచు, ఆనందస్థవిరుని ఆత్మోత్సర్గము గురించి చెప్పినది.

వర్తమానకథ

ధనుర్ధరులను నియమించునప్పటి కథ ఖండహారకథ జాతకమున (542) వచ్చును. ధనపాల ఘీంకారము క్షుద్రహంసజాతకమున (532) వచ్చును. ఆసమయమున ధర్మసభలో చర్చ జరుగుచుండెను. శాస్త అచటి కరుదెంచి విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ నాకోసము ఆత్మోత్సర్గము చేసినాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము రాజగృహమునకు పూర్వదిక్కున సాలిందియ మను బ్రాహ్మణాగ్రహార ముండెను. బోధిసత్త్వు డాగ్రామములో వ్యవసాయ దారుల కుటుంబమున బుట్టి, పెద్దవా డయి, కుటుంబి యయి, ఆగ్రామ మున కీశాన్యదిశలో మగధరాజ్య క్షేత్రములో సహస్రకరీషముల సేద్యము చేయుచుండెను. ఒకనా డతడు పరిజనుల వెంట క్షేత్రమునకు బోయి, భూమి దున్ను డని కూలీలతో చెప్పి, ముఖము కడుగుకొను టకై పొలముతల నున్న పెద్దకుంట చేరెను. అందులో బంగరురంగు గల కర్కటక ముండెను. అది చాల చక్కనిది, మనోహర మయినది. బోధిసత్త్వుడు దంతకాష్ఠముతో పళ్ళు తోమి, ముఖము కడుగుకొను టకు నీటిలో దిగెను. కర్కటక మాసమయమున ఆయనవద్దకు వచ్చెను.

ఆయన ఎండ్రకాయను పైకెత్తి తనయుత్తరీయమున తీసికొనిపోయి పొలముపని పూర్తిఅయినపిదప ఇంటికి మరలిపోవునపుడు దానిని పుష్కరిణీజలమున విడిచిపెట్టెను. బోధిసత్త్వు డనుదినము ముందుగా కుంటకు బోయి కర్కటమును దీసి తనయుత్తరీయములో గొనిపోయి పొలముపని చూచెడివాడు. ఆయనకును కర్కటకమునకును పరస్పర విశ్వాసము కుదిరెను.

బోధిసత్త్వుడు నియతప్రకారము పొలమునకు వచ్చుచుండెను.

ఆయన నేత్రములలో పంచప్రసాదములు, త్రిమండలములు సువిశుద్ధముగా గానబడుచుండెను. ఆపొలముతలను తాటిచెట్టుమీద గూటిలో కాకులు నివసించుచుండెను. అందులో ఆడకాకికి బోధిసత్త్వుని నేత్రములను భక్షింపవలె ననుకోరిక పుట్టినది. అది భర్తతో "స్వామీ, నాకు కోరిక పుట్టినది" అన్నది. "ఏమి కోరిక?" "ఈ బ్రాహ్మణుని నేత్రములు తినవలె ననుకోరిక." "చాల కఠిన మైన కోరిక. ఎవరు కన్నులు తీసికొనిరాగలరు?" "నీవు తీసికొనిరాలే వని నాకు తెలియును. ఈతాటి చెట్టుకు కొలదిదూరమున పుట్టలో నున్న కాలసర్పమును సేవింపుము. అది బ్రాహ్మణుని కరచి చంపును. అప్పుడు నీవు పొడిచి ఆయనకన్నులు దీసికొని రావచ్చును." మంచి దని కాకి నాటినుండి కాలసర్పమును సేవించుచుండెను.

బోధిసత్త్వుడు గింజలు చల్లిన క్షేత్రములో మొక్కలు మొలచు నప్పటికి కర్కటముకూడ ఎదిగెను.

ఒకనాడు సర్పము కాకితో "మిత్రమా, నీవు నిత్యము నాసేవ చేయుచున్నావు. నీ కేమి చేయుదును?" అని యడిగెను. "స్వామీ, మీసేవకురాలికి ఈ క్షేత్రయజమానుని నేత్రములమీద కోరిక పుట్టినది. మీయనుగ్రహమువలన నేత్రములు లభించు నను ఆశతో మీ సేవకై అనుదినము వచ్చుచున్నాను." "సరే, ఇదియేమంత గొప్పపని కాదు" అని సర్పము కాకి నోదార్చి మరునాడు బ్రాహ్మణుడు వచ్చు కేదారముగట్టుమీద గడ్డిలో దాగి, ఆయనరాక కెదురుచూచుచు పండుకొని యుండెను.

బోధిసత్త్వుడు వచ్చి తొలుత పుష్కరిణికిపోయి, ముఖము కడుగుకొని స్నేహవశమున సువర్ణకర్కటకమును అక్కున జేర్చుకొని, ఉత్తరీయమున బెట్టుకొని క్షేత్రమువైపు నడచెను. ఆయనను చూడగానే పాము వేగముగా దుమికి పిక్కలో కాటువేసెను. ఆయన వెంటనే పడిపోయెను. పాము పుట్టవైపు పరుగెత్తెను. ఆయన పడిపోవుట, కర్కటము ఉత్తరీయమునుండి ఈవలికి వచ్చుట, కాకి ఆయనరొమ్ము మీద వాలుట—ఒకదాని తరువాత నొకటికిగా జరిగెను. కాకి ఆయన నేత్రములవైపు ముక్కుచాచుట చూచి ఎండ్రకాయ తనలో "నా మిత్రునకు ఆపద సంభవించినది. కాకిని పట్టుకొందు నేని సర్పము

వచ్చును" అని తలచి తనగిట్టలతో కాకిగొంతు పట్టుకొని నొక్కి కొంత డీలుపరచెను. కాకి కేకలు వేయుచు "మిత్రమా, నన్ను విడిచి పారిపోతివా? ఈ కర్కటము నాకు వ్యధ కలిగించుచున్నది. నేను చని పోవకముందే రమ్ము" అని సర్పమును పిలుచున దై తొలి గాథ పలికెను:

హాటకాభ, విశాలాక్షు
లస్థిత్వక్కులును కలిగి
జలమున వసియించుచు, కే
శములు లేని దీనిచేత
అభిభూతుడనై యేడ్చెద
హాసఖా, దేనిచేత
త్యజియించినవాడవు నను ?

సర్పము రాగా పట్టి నొక్కెను. "ఎండ్రి కాకిమాంసము తినును, సర్ప మాంసము తినదు" అని తలచి సర్పము ఈ గాథ పలికెను:

సాయపడగ మిత్రమునకు
సర్పము నిజభూరిఫణము
విప్పి కుళీరంబుకడకు
వెడలెను ఫూత్కారమునకు;
ఒడిసి పట్టె దాని నెండ్రి.
కాకమ్మును సర్పమ్మును
కాని భక్షణమ్ము సేయ
పట్టలేదు కుళీరమ్ము.
నిను ప్రశ్నించెద విశాల
నేత్రంబులదాన, మమ్ము
నిరువుర పట్టితి వేటికి ?

అది విని కర్కటము కాకిని పట్టుకొన్న కారణము వివరించుటకై రెండు గాథలు పలికెను:

ఇతడు నా హితైషి, నన్ను
సరసికి గొనిపోవుచుండె
చనిపోవగ నతడు నాకు
చాలదుఃఖ మొదవినది.

ఇంక నుండ నే ననుచును
ఎదుగు చున్న నాదేహాము
ఎల్లరు కనుగొని కాకియు
హింసింపగ గోరువారె,
మాంసము రుచ్యం బైనది
మందము, కోమలము ననుచు
అందరు నను బాధింతురు.

విని సర్పము తనలో "ఏదో యుపాయమున దీనిని వంచించి, కాకమును తప్పించి నేనుకూడ తప్పించుకొందును" అని తలచి ఈ గాథ పలికెను:

ఏతత్కారణమున నే
ఇరువుర బట్టితివ యేని
ఈ పురుషుడు లేచుగాక
ఇతనివిషము లాగివేతు
విడుము నన్ను వాయసమును
వేగమె; జనునది మొదటను
విష మెక్కను తీవ్రముగా.

ఎండ్రి విని "ఏదో తంత్రము పన్ని తప్పించుకొన దలచుచున్నది. నా నేర్పు దీనికి తెలియదు. గిట్టలతో దీనిని నొక్కెదను. కాకినికూడ పోనీయను" అని తలచి ఈ గాథ పలికెను:

వాయసమును విడువ నేను
వ్యాళమ్మును విడుతు, కాకి
ప్రతినిధిగా నుండుగాక
అతడు లేచి నీరోగిగ
హాయిగనుండుట కనుగొని
అపుడు కాకి విడువగలను.

ఇట్లు పలికి కర్కటము సర్పమునకు కొంచెము వీలుకలుగునట్లు గిట్టలు కొలదిగా సడలించెను. సర్పము బోధిసత్త్వుని గాయమునుండి విషము పీల్చివేసి, ఆయనశరీరమును నిర్విషము చేసెను. బోధిసత్త్వుడు సుఖముగా లేచి యథాపూర్వముగా నిలిచెను. కర్కటము తనలో "ఈదుర్మార్గు లిరువురు జీవించియున్నచో నామిత్రునకు శుభము లేదు.

ఉభయులను వధించెదను" అని తలపోసి, కత్తెరతో కమలనాళమును కత్తిరించునట్లు తనగిట్టలతో వాని శిరములు ఖండించి, ప్రాణములు తీసెను. ఆడుకాకి అక్కడనుండి ఎగిరిపోయెను. బోధిసత్త్వుడు సర్పశరీరమును కర్రతో నెత్తి గుబురులో బారవేసి, సువర్ణకర్కటమును కుంటలో విడిచి, స్నానము చేసి, సాలిందియగ్రామమునకు మరలిపోయెను. అప్పటినుండి వారి పరస్పరవిశ్వాసము దృఢతర మయ్యెను.

కాకి దేవదత్తు డపుడు
కాళవ్యాళము మారుడు
ఆనందుడు కర్కటకము
అవనీసురుడను నేనే.

390 మయ్హక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఆగంతుకశ్రేష్ఠిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శ్రావస్తిలో ఆగంతుకశ్రేష్ఠి యనుపేర ధనవంతుడు నివసించుచుండెను. అతడు స్వయముగా నేమియు ననుభవింపడు; అన్యుల కేమియును పెట్టడు. వివిధప్రకారమయిన రుచ్యభోజనపదార్థములు ఎదటికి తెచ్చి పెట్టినను తినక, అతడు గింజలు, నూకలుతినెడివాడు. సువాసనలు వెదజల్లువస్త్రములు తెచ్చినను వాని నావల నుంచి, ముదుగుబట్టలు కట్టెడివాడు. ఆజానేయములను పూన్చి సువర్ణమణిఖచిత మైన రథము తెచ్చినను దాని నాపి, ఆకులు కప్పిన కర్రలబండి ఎక్కెడివాడు.

అతడు దానాదిపుణ్యకార్యములలో ఒకటికూడ జన్మములో చేయలేదు; మరణానంతరము రౌరవనరకములో బడెను. అపుత్రకు డైన యాతనిధనము సేన వారముదినములకు రాజుకోశాగారమునకు చేర్చెను. ఆవల రాజు ప్రాతర్భోజనము చేసి, జేతవనమునకు బోయి

శాస్తకు ప్రణామము చేసి, కూరుచుండెను. "మహారాజా, బుద్ధసేవకు వచ్చుట లేదేమి?" అని యడిగెను. "భన్తే, శ్రావస్తిలో మృతినొందిన ఆగంతుకశ్రేష్ఠి ధనమును వారమురోజులనుండి మాయింటికి చేర్చు చున్నారు అతనికి సంతానము లేదు అంత ధన మున్నను అత డెన్నడు ననుభవింపలేదు. ఇట్టి లోభికి, అపుణ్యవంతునకు అంతధన మెట్లు లభిం చెను? అతనికి భోగాసక్తి ఏల లేకుండెను?" "మహారాజా, ధనప్రాప్తియు ధనభోగరాహిత్యము కర్మఫలములు" అని శాస్త రాజుప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు అశీతికోటిసంపద కల శ్రేష్ఠియింట పుట్టెను. తలిదండ్రులు పోయినతరువాత అతడు తమ్మునికి ఏర్పాటులు చేసి, పరివారపోష ణము చేయుచుండెను. గృహద్వారముకడ ధర్మశాల కట్టించి, విరివిగా దానధర్మములు చేయుచుండెను. ఆయనకు పుత్రు డుండెను.

కుమారునికి నడక వచ్చినపిదప బోధిసత్త్వుడు భోగములలోని దోషము గ్రహించి, యిలు వెడలిపోవుటయే కల్యాణ మని తలచి, తన కుమారుని, సమస్తసంపత్తిని తమ్ముని కప్పగించి, అప్రమత్తుడవై దాన ధర్మములు చేయుచుండు మని యుపదేశించి, ప్రవ్రజించి, సమాపత్తు లను పొంది, హిమాలయమున నివసించుచుండెను.

తమ్మునకు గూడ కుమారు డుండెను. వాడు పెరిగి పెద్దవా డగు చుండగా నొకనాడు తమ్ముడు తనలో "అన్నకుమారుడు బ్రదికియుండగా ఆస్తి రెండు భాగములు చేయవలెను. కావున వానిని సంహరింతును" అనుకొని, నదీజలములో కుర్రవానిని ముంచివేసెను. అతడు స్నానము చేసి యింటికి వచ్చినతరువాత వదిన "పిల్లవా డేడి?" అని యడిగెను. "జలక్రీడ చేసెనాడు. వెదకినను కనబడలేదు" అని చెప్పెను. ఆమె యేడ్చి మిన్నకుండెను.

బోధిసత్త్వు డీవృత్తాంతము విని, దీనికార్యము బయలుబెట్టుదు నని, ఆకాశమార్గమున వచ్చి, వారాణసిలో దిగి, మంచి వస్త్రములు ధరించి, తమ్ముని గృహద్వారముకడ నిలిచి చూడగా ధర్మశాల కన

బడలేదు. దుర్మార్గుడు దానిని నష్టపరచినా డని తలచి నిలిచియుండగా రాక విని, తమ్ముడు వచ్చి, ప్రణామము చేసి, సౌధము మీదికి గొని పోయి, బాగుగా భోజనము పెట్టెను.

భోజనానంతరము సుఖాసీను డై కుశలప్రశ్నలు చేసి బోధిసత్త్వుడు తమ్మునితో "పిల్లవాడు కనబడ డేమి?" అనెను.

"భ ర్తే, వాడు చనిపోయినాడు."

'ఎట్లు?'

"జలక్రీడాసమయములో. ఏమి చేయ లేకపోతిని."

"దుర్మార్గుడా, నీకు తెలియదా? రాజాదులవలన నష్టము కాదగిన ధనమును రక్షించుట లేదా? నీకును పక్షికిని అంతర మే మున్నది మహ్యాకా!"

బోధిసత్త్వుడు బుద్ధిలీలవలన ఉపదేశ మిచ్చువా డై ఈ గాథలు పలికెను:

కానన గిరి కందరముల
కలయ దిరుగు 'మ్యహక' పక్షి
పండిన పిప్పలివృక్షము
పైన వ్రాలి నాది నాది
అని యరుచుచు నుండు నపుడు
అన్యపక్షు లరుగుదెంచి
ఆ ఫలములు తినిపోవును;
ఆ విహగము రోదించును.

ఇట్లే కొందరు మానవు
లెంతో ధనము ప్రోగుచేసి
అనుభవింపలేరు తాము
ఆత్మీయుల కొసగలేరు.

తాము తినరు, ధరియింపరు
తాల్పరుపూయరు స్వబంధు
జనుల కుచితరీతి నొసగ
జాలక నా దని నాదని
అరచి యేడ్చి మొత్తుకొంద్రు
ఆ ధనంబు రాజునకో,

అప్రియులకో, చోరులకో
అందుచుండు తుట్టతుదకు.
యోగ్యుడు భోగ్యపదార్థము
లొక్కచోట జేర్చి యుచిత
భంగిని బంధువులకొసగి
ప్రశస్తిగను, మృతి కావల
స్వర్గపదము గాంచుచుండు.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు ధర్మోపదేశము చేసి, మరల దానధర్మములు నడిపించి, హిమాలయమునకు బోయి, ధ్యానావస్థితుడై, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు పరిశోధించెను. ఆ కాలమున తమ్ముడు ఆగంతుకశ్రేష్ఠి; అన్న నేనే.

391 ధజవిహేఠ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు లోకోపకారమును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమాన కథ మహాకణ్ణ జాతకమున వచ్చును. ఆసమయమున శాస్త "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు, పూర్వము కూడ తథాగతుడు లోకోపకారము చేసినాడు" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పినాడు.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శక్రపదవియం దుండెను. ఆసమయమున విద్యాధరు డొకడు మంత్రబలముచే అర్ధరాత్రమున ఆకాశమార్గమున పోయి వారాణసిపట్టపురాణిని భంగపరచుచుండెను. ఈవిషయము పరిచారిక లకుకూడ తెలిసెను. అంతట రాణి రాజుకడకు బోయి, "దేవా, ఒకానొకడు అర్ధరాత్రివేళ నాశయనాగారము బ్రవేశించి, నన్ను భంగపరచు చున్నా" డని చెప్పెను.

"అతనిగురుతు లేమైన గ్రహింపగలిగితివా?"

"గ్రహింపగలిగితిని దేవా!"

జాతీహింగుళసాళిని తెప్పించి, వాడు వెడలిపోవునపుడు వానివీపు మీఁద అయిదువ్రేళ్ళును అంటునట్లు అరచేతిముద్ర వేసి ఆమె రాజుతో జెప్పెను. రాజు పరివారముతో "పోయి నాలుగుదిక్కుల వెదకుఁడు. వీపు మీఁద పంచాంగుళిముద్ర ఉన్న పురుషుఁడు కనబడినచో వానిని పట్టుకొనుఁడు" అని యాదేశించెను.

విద్యాధరుఁడు రాత్రివేళ అకృత్యము చేయుచు, పగటివేళ సూర్యనమస్కారము చేసి, ఒంటికాలిమీఁద నిలుచుండును. రాజపురుషులు చూచి వానిని చుట్టుముట్టిరి. తనపని బయలుబడె నని తెలిసికొని వాడు మంత్రబలముచే ఆకసమున కెగసిపోయెను. వానిని జూచి వచ్చిన రాజపురుషులతో రాజు 'కనబడినాడా?' అనెను.

'చిత్తము, దేవా!' 'ఎవరు వాఁడు?' 'దేవా, సన్యాసి' వాడు రాత్రివేళ అకృత్యములు చేయుచు, పగలు సాధువేషమున నుండును.'

రాజుకు సాధువులమీఁద కోపము పుట్టెను. "సాధువులందరును నారాజ్యమునుండి వెడలిపొండు. ఎవ్వడైన కనబడినచో వానికి రాజదండము తప్పదు" అని రాజు చాటింపు చేయించెను. సాధువులందరును కాశీరాష్ట్రమునుండి పలాయితులై అన్యరాజధానులు చేరిరి. రాష్ట్రప్రజలకు ఉపదేశ మిచ్చుట కొక్కడైన బ్రాహ్మణశ్రమణుడు లేడు. సదుపదేశము చేయువారు లేక లోకులు కఠోరస్వభావు లయిరి. దానశీలములనుండి విముఖు లగుటచే జనులు మరణానంతరము నరకమున నుద్భవించుచుండిరి. స్వర్గమున జన్మించువాడు లేడయ్యెను.

నూతన దేవతలు కానబడకపోవుటచే శక్రుడు ధ్యానము చేసి, విద్యాధరునిమూలమున వారాణసి రాజు క్రుద్ధుడై ప్రవ్రజితులను తన దేశమునుండి తరిమివేయించె నని తెలిసికొని, తాను తప్ప అన్యులెవ్వరును రాజు కున్న వృథాక్రోధమును తొలగింపలే రని తలచెను. రాజునకును తద్దేశవాసులకును ఉపకారము చేయవలె నని గట్టినిశ్చయము చేసికొని శక్రుడు తక్రమూలపర్వతమందలి ప్రత్యేకబుద్ధాశ్రమమునకు బోయి "భదంతులారా, నాకు వృద్ధప్రత్యేకబుద్ధు నొసగుడు. నేను కాశీరాజును ప్రసన్నుని జేయవలెను" అని కోరెను. ఆయనకు

సంఘుస్థవిరుడు లభించెను.

ఆయన పాత్రము, చీవరము పట్టుకొని, స్థవిరుని తనముందు బెట్టుకొని, తాను వెనుకగా నుండి, శిరసుపై చేతులు జోడించి నమస్కరించుచు శక్రుడు తరుణసుందరరూపమున నగరముపై మూడుమారులు తిరిగి, రాజద్వారముపై ఆకసమున నిలిచెను. "దేవా, ఒకానొక సుందరయువకుడు వృద్ధశ్రమణునితో రాజద్వారముపై ఆకసమున నిలిచి యున్నా" డని పరిజనులు రాజుతో జెప్పిరి.

రాజు పీఠమునుండి లేచి, తలుపులు తెరచి, నిలిచి "మాణవకా, అభిరూపుడ వైన నీవు కురూపి యైన యీవృద్ధశ్రమణునిపాత్రికను, చీవరమును గొని, నమస్కారము చేయుచు నిలిచియున్నా వేమి?" అని అడుగువా డై యీ తొలిగాథ పలికెను:

'హే సుందరరూప, నీవు
ఈ కురూపి కేల ముందు
అంజలి ఘటియింతు? వితడు
అధికుడా సమానుండ?
అభిధ లంభయు లవియు నెవ్వి?

శక్రుడు "మహారాజా, శ్రమణులు ఆదరాస్పదులు. కావున నేను వీరినామ ముచ్చరింపరాదు. నా పేరు తెలిపెదను" అని శక్రుడు రెండవ గాథ పలికెను:

అధిపా, దేవత్వంబును
అర్హత్వము, నిర్వాణము
చెందినవారల పేరులు
చెప్పరాదు నోటివెంట
తెలుపుదు నా పేరు త్రయ;
త్రింశత్కోటి దేవతలకు
ఇంద్రుండను!

విని రాజు శ్రమణులకు నమస్కరించుటవలని ఫల మేమని ఈ గాథ ద్వారా అడిగెను:

దేవరాజ
ఈవిషయం బడిగెద నిను!

సదాచారు లైన భిక్షు
సమ్ముఖంబునందు నిలిచి
చేతులు జోడించి నమ
స్కృతి యొనరించెదు జను మర
ణానంతర మందు సౌఖ్య
మబ్బునె నిజముగ నతనికి ?

శక్రుడు నాలుగవ గాథ పలికెను:

సదాచారు లైన భిక్షు
సమ్ముఖంబునందు నిలిచి
చేతులం జోడించి నమ
స్కృతి యొనరించెదు నరునకు
యశము కలుగు నిహమున పర
మందు స్వర్గలాభ మగును.

రాజు శక్రునివాక్కులు విని తనమతము విడిచి, ప్రసన్నచిత్తు డై అయిదవ గాథ పలికెను:

నే డింద్రుని భూతపతిని
నేను విలోకించు కతన
కలిగె ప్రజ్ఞ; దేవరాజ,
కనుగొని భిక్షువును పుణ్య
కార్య మొనర్చెదను నేడు.

విని శక్రుడు పండితప్రశంసచేయువా డై, ఆరవ గాథ పలికెను:

బహువిషయ విచారరతులం
బహుశ్రుతులు, ప్రజ్ఞ కలంగు
వారిని సేవింపవలయు
నను భిక్షువు గాంచి సలంపు
నానా పుణ్యకార్యంబులం.

విని రాజు తుదిగాథ పలికెను:

దేవేంద్రా, నే విని భవ
దీయుడు సుభాషితము నేడు
అవిరత ప్రసన్నబుద్ధి

నక్రోధను, దతిథిపూజ
యాచరించినవాడ నగుచు
అహము విడిచి అభినుతింతు.

ఇట్లు పలికి రాజు ప్రాసాదము దిగి, ప్రత్యేకబుద్ధునికి నమస్కరించి, ఒకప్రక్కన గూరుచుండెను. ప్రత్యేకబుద్ధుడు ఆకసమున పర్యంక బంధము వేసి, రాజు కిట్లు ఉపదేశ మిచ్చెను. "మహారాజా, విద్యాధరుడు శ్రమణుడు కాడు. నేటినుండి నీవు ఇవి గమనింపుము. ఎల్లరును ధార్మికశ్రమణబ్రాహ్మణులను ఊరక పంపక ధర్మముచేయవలెను. శీలములు రక్షింపవలెను; ఉపవాసవ్రత మనుష్ఠింపవలెను."

నిజప్రభావముచే శక్రుడుకూడ ఆకసమున నిలిచియుండి, నగరవాసులను అప్రమత్తులై యుండు డని యుపదేశించి, వెడలిపోయిన శ్రమణబ్రాహ్మణులు మరలిరావలసిన దని చాటింపించెను. వా రుభయులును నిజస్థానములకు బోయిరి.

రాజు తదుపదేశానుసారముగా పుణ్యకార్యములు చేసెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకారము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున ప్రత్యేకబుద్ధుడు పరినిర్వాణము చెందెను; రాజు ఆనందుడు; శక్రుడు నేనే.

392 భిసపుప్ఫ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు జేతవనమునుండి బయలుదేరి కోసలరాష్ట్రమున ఒకానొక యడవిలో విహారము చేయుచు ఒకనాడు పద్మసరోవరమునదిగి వికసించినకమలమునుచూచి వాయుప్రసరించుదిక్కుననిలిచివాసనచూచెను. ఆవనఖండమున నుండెడి దేవత అతనిని బెదరించుచు, ''మిత్రమా, నీవు గంధచోరుడవు. ఇది నీ చౌర్యమున ఒక యంగము'' అనెను. ఆతడు

జేతవనమునకు మరలివచ్చి శాస్తకు ప్రణామము చేసి కూరుచుండెను. "భిక్షూ, ఎచ్చట నుంటివి?" అని శాస్త యడిగెను. భిక్షువు జరిగిన దంతయు తెలిపెను. "భిక్షూ, పుష్పములను వాసనచూచిన పిదప దేవత నిన్నే కాదు పూర్వము పండితులను కూడ బెదరించె" నని శాస్త ఆతని ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ, బోధిసత్త్వు డొకపల్లెలో బ్రాహ్మణులయింట బుట్టి పెద్దవా డయి, తక్షశిలలో విద్యలు నేర్చి, అనంతరము ప్రవ్రజించి, పద్మసరోవర నికటమున నివసించుచుండెను. ఒకనా డాయన సరసులో దిగి వికసించిన పుష్పములకడ నిలిచి వాసనచూచుచుండెను. ప్రక్కనున్న వృక్షస్కంధవివరములో నిలిచి యున్న దేవకన్య బెదరించుచు ఈ తొలి గాథ పలికెను:

ఈయకుండ కమలము నా
కీ వాఘ్రాణించినావు,
ఇది యొక విధమైన చౌర్య
మేమి బంధు, గంధచోర!

అంతట బోధిసత్త్వుడు రెండవ గాథ పలికెను:

త్రుంపలేదు, తీయలేదు,
దూరమునుండియె కేవల
మాఘ్రాణించితి కేవల..
మగుటెట్టులు గంధచోరు
డామాత్రంబునకె నేను?

ఆసమయమునకే ఒకడు సరసులో దిగి తామరతూడులు పికుచు కమలములు కోయుచుండెను. బోధిసత్త్వు డది చూచి "దూరముగా నిలిచి వాసన చూచుచు వానిని చోరు డంటివి. ఇతని నేల ప్రశ్నింపవు?" అని దేవకన్యతో సంభాషించుచు, మూడవ గాథ పలికెను:

తామరతూడులు పీకుచు
తామరసంబులను కోసి

అతడు క్రూరకర్మ చేసె,
నతని నేమి యన వేటికి ?

అతనిని ఏమియు అనకుండుటకు కారణము తెలుపుచు దేవకన్య నాలు గయిదు గాథలు పలికెను:

మునిగి లోభమం దెవండు
మురికిగ నుండు పొత్తివోలె
అట్టివాని కేను జెప్ప
నట్టి దేమి లేదు; కాని
శ్రమణున కేమైన జెప్ప
సముచిత మని తలచుదాన.
నిత్యపవిత్రతాసక్తులు
నిర్దోషులు నైనవారి
చిన్నిపాప మైన మహో
జీమూతమువలె తోచును.

దేవకన్యవలన సంవిగ్నహృదయు డై బోధిసత్త్వుడు ఆరవగాథ పలికెను:

దేవత, అనుకంప చూపి
నావు నన్ను నెరిగి యుంట;
ఇకపై నీ కగపడు నెడ
ఎట్టిలోప మైనగాని
గట్టిగ పాలింపవలయు.

అంతట దేవకన్య ఏడవ గాథ పలికెను:

మేము యుష్మదాశ్రితులము
కా ముపచారకుల మైన;
తెలిసి కొనిమియే; సుకృతము
వలన గలుగు సుగతి నీవె.

ఈ ప్రకారముగా ఆయన కుపదేశించి దేవకన్య తనవిమానమునకు బోయెను. బోధిసత్త్వుడును ధ్యానమగ్ను డై బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

393 విఘాస జాతకము

శాస్త్ర పూర్వారామమున విహారము చేయునపుడు క్రీడాశీలురైన భిక్షువులను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

మహామౌద్గల్యాయన స్థవిరుడు ప్రాసాదమును పెకలించినపుడు వారి మనసులో ఉద్వేగము కలుగగా భిక్షువులు ధర్మసభలో అతనిని తప్పు పట్టిరి. శాస్త్ర అచటికరుదెంచి విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఈతడు క్రీడాశాలియే.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శక్రపదవియం దుండెను. కాశీరాష్ట్రములోని ఒకానొక గ్రామములో ఏడుగురు సోదరులు కామభోగములు దుష్టము లని గ్రహించి, ఋషులమార్గమున ప్రవ్రజించిరి. వారు పవిత్రవనములో నివసించునపుడు యోగమున మనసు నిలుపక, శరీరపుష్టికై వివిధక్రీడలలో మెలగుచుండిరి. శక్రుడు చూచి వీరిమనసులలో "సంవేగము" కలిగింపదలచి, శుకరూపము దాల్చి వారినివాసస్థానము చేరి, వృక్షము మీద వాలి, సంవేగము నుత్పాదించుచు తొలిగాథ పలికెను:

ఆరగింతు రెవరు భోజ
నావశేష మవ్వారికి
దొరకు కీర్తి ఇహమునందు
పరలోకమునందు సుఖము.

అందులో నొకడు తక్కినవారిని సంబోధించి రెండవ గాథ పలికెను:

వినలేదా కీరవాక్కు
విద్వాంసులు, మీర, లిపుడు ?
సోదరులారా, వినుడీ
శుకము మమ్ము ప్రశంసించు.

వానికి విరుద్ధముగా శక్రుడు మూడవ గాథ పలికెను:

మృతదేహాశనులారా,
మిమ్ము నేను ప్రశంసింతు
మీరు తిందు రుచ్ఛిష్టము,
మిగిలినదానిని తినరే!

అది విని అందరును కలిసి నాలుగవ గాథ పలికిరి:

సాధువృత్తి శిఖలం దాల్చి
సప్తహాయనములం పుణ్య
వనవాసము చేసి విడుచు
వానిని తినుచుంటిమి; నింద
మీరు చేయు పక్షమందు
మిమ్ము నెవరు ప్రశంసింత్రు?

వారిని సిగ్గుపరచుచు బోధిసత్త్వుడు అయిదవ గాథ పలికెను:

పంచాస్యము శార్దూల
ప్రముఖవన్యజంతువితతి
తిని విడిచిన మాంసాదులు
తినుచు మీర, లవశేషము
తినిన ట్లెంతురు మేల్ మేల్!

అది విని ఆపరివ్రాజకులు మేము శేషించినవానిని తినువారము కానపుడు ఇంకెవ్వరు? అని ప్రశ్నించిరి.

ఈ విషయము వారికి తెలుపుటకై బోధిసత్త్వుడు ఆరవ గాథ పలికెను:

బ్రాహ్మణులకు శ్రమణులకును
పరయాచకులకు నొసగిన
పిమ్మట భుజియించువారి
విఘాసాదులంద్రు జనులు.

ఇట్లు పలికి వారిని సిగ్గుపాలు చేసి, నిజస్థానమునకు వెడలిపోయెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి ధర్మోపదేశము చేసెను. ఆకాలమున ఏడుగురు సోదరులు క్రీడాశీలిభిక్షువులు; శక్రుడు నేనే.

394 వట్టక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు లోభియగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త అతనితో, "భిక్షూ, నీవు సత్యముగా లోభివేనా?" అనెను. "భన్తే, చిత్తము" అని ఆత డన్నపిదప శాస్త "భిక్షూ, కేవల మిప్పుడే కాదు. నీవు పూర్వము కూడ లోభివే. లోభకారణముచే ఏనుగు, వృషభము, అశ్వము, మనుష్యకళేబరములతో సంతృప్తి చెందక, ఇంతకన్నను హెచ్చుగా లభించు నని అరణ్యమున ప్రవేశించితి" వని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు టిట్టిభపక్షి కడుపున బుట్టి అరణ్యములో గరికపచ్చిక బీజములు తినుచుండెను. ఆకాలమున వారాణసిలో నుండు లోభి కాకము ఏనుగు మొదలగువాని శవములవలన సంతృప్తి లేక, ఇంత కంటె మంచివి దొరకునని అరణ్యములోనికి బోయెను. అచ్చట ఫల మూలములు తినుచున్న బోధిసత్త్వుని జూచి "ఈ టిట్టిభము బాగుగా బలిసియున్నది. మధురాహారము తినుచుండవలెను. ఏమితినునో అడిగి తెలిసికొని, అవియే తిని నేనుకూడ బలిసెదను" అని బోధిసత్త్వుని పై భాగమున నున్న శాఖపై వాలి, "ఓ, టిట్టిభా, తమరు ఏమి భుజించుటచే ఇట్లు పుష్టిగా నున్నారు?" అని యడిగెను. బోధిసత్త్వుడు దానితో సంభాషించువాడై యీ గాథ పలికెను:

నీ వోమామా, తైలము
నేయియు కలిసిన యన్నము
తిందువు; బలహీనముగా
ఎందులకుంటివి కాకమ!

విని, కాకి మూడు గాథలు పలికెను:

అమిత్రమధ్యముననుండి
ఆహారము దొంగిలించి

తినుచు నెప్పుడు నుద్విగ్న
మనస్కుమైన కాకమునకు
ఎటులుండును దేహదార్ఢ్య?
మెల్లప్పుడు పాపకర్మ
లొనరించుచు నుండుటచే
ఉద్విగ్నత తప్పకుండు
ప్రాప్తభోజనం బొంటికి
పట్టదు, కాన దౌర్బల్యము
తృణబీజంబులు విహగమ,
తిందువు స్నిగ్ధము కానివి;
ఇక్లైయ్యును స్థూలముగా
ఎట్టు లుంటివో తెలుపుమ.

విని, తాను పుష్టిగా నుండుటకు కారణము చెప్పదలచినదై టిట్టిభ మీ మూడు గాథలు పలికెను:

అల్పేచ్ఛయు, అల్పచింత
అధికదూర మరుగకుంట
లభ్యపదార్థంబుల కా-
లక్షేపము చేయుకతన.

అల్పేచ్ఛయు అల్పచింత
ఆహారజ్ఞానంబును
పరిగనున్న, జీవయాత్ర
సౌఖ్యప్రదముగ సాగును.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు పరిపోల్చి లోభిభిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆకాలమున కాకము లోభిభిక్షువు; తిత్తిరి నేనే.

395 కాక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు లోభి యగు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ వెనుకటికథ వలెనే యుండును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కపోతముగా పుట్టి వారాణసీ శ్రేష్ఠివంటయింటిలోని ఉట్టిలో నివసించుచుండెను. కాకి దానితో స్నేహము చేసి, అందులో నుండెను. వంటవాడు కాకిరెక్కలు పీకి, వీపుమీద అంటించి, గవ్వల పేరు మెడలో వేసి, ఉట్టిలో బడవేసెను. బోధిసత్త్వుడు అరణ్యము నుండి మరలివచ్చి, దానిని జూచి, పరిహాసముతో తొలిగాథ పలికెను:

చిరకాలమునకు కంటిమి
స్నిగ్ధుని మణిదాల్చువాని
శోభిల్లును సామిత్రము
సుసజ్జితశ్మశ్రువుతో.

విని, కాకి రెండవ గాథ పలికెను:

పనితీరిక లేమి పెరిగె
బాగుగ నఖకేశమ్ములు,
చిరకాలమునకు నేటికి
చిక్కినాడు నాపితుండు,
చేయించితి క్షురకర్మము.

బోధిసత్త్వుడు మూడవ గాథ పలికెను:

క్షౌరము చేయించినావు
కష్టలభ్యనాపితుచే,
కాని, సఖా! నీ గళమున
ఘంటికవలె మ్రోగునేదో.

అంతట కాకి రెండుగాథలు పలికెను:

సుకుమారుల కంఠంబున
శోభిలు మణి వ్రేలాడుచు

అట్టిదాని క్రీయుది ప్రతి,
అభిమానముగా నెంచకు
మిత్రమ, నా గడ్డము, మణి
మీరు నీకు నీర్ష్య యేని
గడ్డము పెట్టించి నీకు
గళమణి సైతం బొసగుదు.

బోధిసత్త్వుడు ఆరవ గాధ పలికెను:

సఖా, నీవు తగుదువోయి
చక్కని గడ్డమ్మునకును
మణికిని యోగ్యుండ వొక్క
మాట చెప్పిపోవువాడ
నీ యదర్శనంబె నాకు
నిక్కమ్ముగ ప్రియమోయీ!

ఇట్లు పలికి వేరొకచోటికి పోయెను. కాకి అక్కడనే మరణించెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములను సరిపోల్చెను. లోభిభిక్షువు అనాగామి ఫలమున ప్రతిష్ఠితు డయ్యెను. ఆకాలమున కాకము లుబ్ధ భిక్షువు; పారావతము నేనే.

396 కుక్కు జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు రాజునకు ఉపదేశ మిచ్చుటను గూర్చి చెప్పి నది. వర్తమానకథ తేసకుణ జాతకమున (521) వచ్చును.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వు డాయనకు అర్థధర్మానుశాసకు డైన అమాత్యు డయ్యెను. రాజు అనుచితమార్గమున బడి, అధర్మముగా రాజ్యపాలనము చేయు

చుండెను. జనపదములకు వ్యధ కలిగించుచు ధనము ప్రోగుచేయు చుండెను. రాజు కుపదేశింపవలెనని బోధిసత్త్వుడు దృష్టాంతముకొరకు వెదకుచుండెను. రాజుకొరకు ఉద్యానములో నివాసము సగము సిద్ధమైనది; పైకప్పు పూర్తికా లేదు. స్తంభములమీద వాసములు నిలిచి యున్నవి. క్రీడార్థము రాజు ఉద్యానమునకు జని, విచరించుచు ఆయింటి లోనికి బోయెను. కాని మీదపడు నను భయముచే వెంటనే యీవలకు వచ్చి, వెలుపల నిలిచి చూచుచు అవి యెట్లు నిలిచియున్నవో యని యోచించి బోధిసత్త్వుని ప్రశ్నించువాడై ఈ తొలిగాథ పలికెను:

ఎనిమిది జేనల వలయము
ఎత్తు మూడు జేనలు గల
శిఖరము, సారము, దృఢమగు
శిరీషయష్టినిర్మితంబు;
శిథిలము కాకెట్లు నిలిచె ?

రాజు కుపదేశ మీయవలెనని బోధిసత్త్వుడు తరుణ మేతెంచెనని యెంచి ఈ గాథలు పలికెను:

త్రింశ ద్బలిష్ట వక్ర శి
రీష యష్టి నిర్మితంబు
వలయితమయి దృఢయష్టుల
నిలిచియున్నయది శిఖరము,
అభేద్యులును, సువృత్తులును
అధికశుచిపరాయణులును
ధీమన్మంత్రిపరివృత
భూమీశుని రాజ్యశ్రీ
పడదు విరిగి వాసమ్ముల
పట్టున శిఖరమ్మువోలె.

తనపనులసంగతి జ్ఞప్తికి వచ్చి రాజు తనలో "ఈవాసములు, కంబములు అన్యోన్యాశ్రయమువల్ల నిలిచినవి. ఒకటి విడిపోయినచో రెండవది విడిపోయి అన్నియును కూలును. రాజుకూడ అధార్మికుడై తన మిత్ర, అమాత్య, సేనా, బ్రాహ్మణ, గృహపతులతో కలిసియుండక

పోయినచో వారు విడిపోవుదురు. ఐశ్వర్యము నష్ట మగును. కావున రాజు ధార్మికుడై యుండవలెను'' అని యోచించెను.

ఆసమయమున రాజదర్శనార్థమై ఎవరో మాతులంగములు తెచ్చిరి. 'మిత్రమా, ఇది భక్షింపుము' అని రాజు చెప్పగా బోధిసత్త్వుడు దానిని తీసికొని "మహారాజా, తినుట యెరుగనివారు చర్మముతోపాటు దీనిని తినెదరు. తెలిసిన పండితులు చర్మము తీసివైచి దాని రసమును గ్రహించెదరు. ఈ ప్రకారముగా ధనసంగ్రహము చేయునుపాయము సూచించుచు రెండుగాథలు పలికెను:

నిమ్మపై గల గట్టిచర్మము
ఇమ్ముగా దొలగించకుండగ
కత్తితో, భుజియించునెడలను
కటువుగా నుండును నరేశ,
బయటి త్వక్కును తొలంగించిన
బాగుగా రుచ్యముగ నుండును
స్వల్పముగ తొలగించిన న
స్వాదుగ నుండెడి విధాన
నిగమ గ్రామమ్ములందు మ
నీషు లాత్తిడి చేయకుండగ
రాజధనమును గూర్చుచును, ధ
ర్మప్రకారము సంచరించును
రాయిడింపక నన్యజనులును
రాజధనమును వృద్ధిచేతురు.

బోధిసత్త్వుడు రాజుతో సంభాషించుచు పుష్కరిణీతటము చేరెను. బాలసూర్యునితో సమానకాంతికల ఉదకమున కంటకుండ వికసించిన కమలమును జూచి రాజు "మిత్రమా, ఈ పుష్పము నీటిలో పుట్టినను జలముచే అలిప్తమై యున్నది'' అనెను. బోధిసత్త్వుడు "మహారాజా, ప్రభువుకూడ ఇట్లే యుండవలెను'' అని యుపదేశమిచ్చుచు ఈ రెండు గాథలు పలికెను:

పుష్కరిణలో స్వచ్ఛజలముల
బుట్టి పాండురమూలములతో
సూర్యకిరణ ప్రసారముచే

శోభ గాంచెడి సరోజమునకు
పట్టనట్టులు సలిలధూళీ
పంకములు ధర్మప్రకారము
వ్యవహరించుచు రాయిడింపక
నన్యజనుల, విశుద్ధకర్ముం
డైనవానిని పాపపంకిల
మంట, దాతడు యుక్తసముడు.

రాజు బోధిసత్త్వుని యుపదేశము విని, అప్పటినుండి ధర్మానుసారముగా పరిపాలన సాగించుచు, దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు స్వర్గగామి యయ్యెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున రాజు ఆనందుడు; పండితామాత్యుడు నేనే.

397 మనోజ జాతకము

శాస్త వేళువనమున విహారముచేయుచు విపక్షభిక్షువును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ మహిళాముఖజాతకమున (26) వచ్చినది. ఆసమయమున శాస్త "భిక్షువులారా, కేవల మిప్పుడే కాదు, ఈ భిక్షువు పూర్వము కూడ విపక్షియే" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు సింహముకడుపున బుట్టి పెరిగి, ఆడుసింగముతోపాటు నివసించుచుండగా, మగ ఆడుబిడ్డలు కలిగెను. మగబిడ్డపేరు మనోజము. అతడుకూడ పెద్దవా డయిన వెనుక సింహిణిని పెట్టుకొనెను. ఈప్రకారము అందరు అయిదుగు రయిరి. మనోజుడు అడవిదున్నలను సంహరించి మాంసము తెచ్చి, తల్లిదండ్రులను సోదరిని, భార్యను పోషించుచుండెను. ఒకనా డతడు వేటకు బోవగా పరుగెత్తుట కసమర్థమయిన

గిరి యను జంబుకము బోర్లగిలబడి యుండగా చూచి సౌమ్యా, ఏమి?" అనెను. "స్వామీ, మీకొలువులో నుండగోరుచున్నాను." మంచిదని సింహము జంబుకమును గుహలోనికి గొనిపోయెను.

నక్కను చూడగానే బోధిసత్త్వుడు నివారించి "నాయనా, నక్కలు దుశ్శీలములు, పాపబుద్ధులు. అన్యుల ననుచితకృత్యములలోనికి జొనుపును. దీనిని నీకడ నిలుపుకొనవలదు" అని చెప్పెను.

కుమారుడు తండ్రిమాట వినలేదు. ఒకనాడు నక్క మనోజునితో "స్వామీ, గుర్రపుమాంసముమీద కుతూహలము కలిగినది. తక్కిన వానిలో నేను తినని మాంసము లేదు. గుర్రమును పట్టుడు" అని పలికెను. "గుర్రము లెక్కడ నుండును?" "వారాణసిలో నది యొద్దున."

మనోజుడు దానిమాటలు విని, గుర్రములు నదిలో స్నానము చేయునపుడు అచ్చటికి బోయి, ఒక గుర్రమును బట్టి వీపుమీద వేసికొని వేగముగా తనగుహద్వారమును జేరెను. అతనితండ్రి గుర్రపు మాంసము తిన్నతరువాత "నాయనా, గుర్రములు రాజభోగ్యములు. రాజుకడ ఉపాయశాలులైన ధనుర్ధరు లుందురు. వారు బాణములు విడుతురు. గుర్రపుమాంసము తిను సింహమునకు దీర్ఘాయు వుండదు. నేటినుండి గుర్రమును పట్టవద్దు" అని చెప్పెను.

తండ్రిమాట లెక్కసేయక మనోజుడు గుర్రములను పట్టుచునే యుండెను. గుర్రములను సింహ మెత్తుకొనిపోవుచున్న దని విన్నప్పుడు రాజు నగరములోపల అశ్వపుష్కరిణిని నిర్మింపజేసెను. సింహ మక్కడికిగూడ పోయి అశ్వమును లాగుకొని పోవుచుండెను. రాజు అశ్వశాల నిర్మాణము చేయించి, గడ్డి, నీరు లోపల బెట్టునట్లు ఏర్పాటు చేసెను. సింహము చుట్టుగోడ దుమికి గుర్రపుసాలలోనుండికూడ అశ్వమును ఎత్తుకొనిపోవుచుండెను. లక్ష్యవేధ నిశ్చయముగా చేయగల ధనుర్ధరుని బిలిపించి రాజు వానితో 'బాబా, సింహమును బాణములతో కొట్టివేయగలవా?" అని యడిగెను. వాడు కొట్టగల ననెను.

సింహము వచ్చుమార్గమున ప్రాకారము పక్కగా మంచె వేయించి ధనుర్ధరుడు దానిపై గూరుచుండెను. నక్కను శ్మశానముకడ విడిచి సింహము నగరములో ప్రవేశించెను. వేగముగా వచ్చునపుడు బాణ

ములు వేయక సింహము గుర్రము నెత్తుకొనిపోవునపుడు భారముచే వేగము మందగించినపుడు వెనుక బాణముతో గొట్టెను. తీక్ష్ణమైన బాణము సింహము కడుపునుండి మెరపువలె దూసుకొని పోయి అంత రాళములోని కెగసెను. చచ్చితి నని సింహ మరచెను. విలుకాడు దానిని కొట్టి, ధనుష్టంకారము చేసెను. నక్క రెండుధ్వనులు విని, తన మిత్రము బాణవిద్ధమై చచ్చె ననుకొని, "చచ్చినదానితో మైత్రి యేమి? నేను నిజనివాసమునకే పోవుదును" అని రెండుగాధలు పలికెను:

ధనువు వంగినతీరు తన్నారి నిస్స్వనము
మిత్రంబు మృగరాజు మృతి నొందుచున్నట్లు
సూచించు ధ్రువముగా; సుఖముగా జనవచ్చు.
దావంబులో నింక త్రాణ మున్నది నాకు
చనిపోవు వానితో సఖ్య మ్మయుక్తము;
జీవించి యున్నచో స్నేహితుల్ లభియింత్రు.

సింహము మహావేగముగా పరుగెత్తి, గుహాద్వారము చేరి, గుర్రమును క్రిందపడవేసి, తానుగూడ క్రిందబడి చచ్చెను. దానిబంధువులు ఈవలకు వచ్చి చూడగా సింహము రక్తసిక్తమయి యుండెను. గాయమునుండి రక్తము కారుచుండెను. దుస్సాంగత్యమువలన అది మరణించినది. చూచి, తండ్రి, తల్లి, సోదరి, భార్య క్రమముగా నాలుగు గాథలు పలికిరి:

దుర్మార్గు లగువారితోడ సాంగత్యంబు
చేయువానికి లేదు చిరకాలసౌఖ్యంబు
వీక్షింపుడు మనోజు; వీని కేగతి పట్టె
ఆ జంబుకాదేశ మనుసరించుట జేసి.

కుజనసంగతి గల్గు కొమరుచే హర్షంబు
మాత కుండదు; బాణఘాతంబుచే రక్త
పూరమ్మున మనోజు తేరిచూచుట మేలు.
తనహితైషులు జ్ఞానధనులు చెప్పినమాట
విననివా డీరీతి వెతనొంది నశియించు.

పొత్తు కుదిరిన యెడల నుత్తమున కధముతో
మిగుల నష్టము చెందు, మృగరాజ మధముతో
మైత్రిచే శరహతిన్ మరణంబు గాంచినది.

ఇది అంతిమసంబుద్ధగాథ:

నీచసాంగత్యంబు నెరపువానికి వృద్ధి
తఱిగిపోవుచు నుండు, తనసమానునితోడ
సఖ్యంబు చేత హ్రాసంబు చెందదు వృద్ధి
సంఘటిల్లున యేని సఖ్యంబు శ్రేష్ఠుతో
శీఘ్రంబుగా వృద్ధి చెందుచుండును జనుడు
కాన నుత్తముని సాంగత్యంబు చేయవలె.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. విపక్షభిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నందెను. ఆకాలమున నక్క దేవదత్తుడు; మనోజుడు వ్యతిరేకముగా నుండువాడు; సోదరి ఉత్పలవర్ణ; భార్య క్షేమాభిక్షుణి, తల్లిరాహులమాత; తండ్రి నేనే.

398 సుతను జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు తల్లిని పోషించు భిక్షువును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ సామజాతకమున (540) వచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు దరిద్రులయింట బుట్టెను. అతనికి సుతనువు అని పేరు పెట్టిరి. ఆయన పెద్దవాడయినపిమ్మట కూలిచేయుచు తల్లిదండ్రులను పోషించుచుండెను. తండ్రి పోయిన పిమ్మట తల్లి పోషణ చేయజొచ్చెను.

ఆసమయమున వారాణసీప్రభువు మృగయాకుతూహలి యగుటచే ఒకనాడు వేటకు బహుపరివారముతో జని, అరణ్యములో రెండు యోజనములమేర జంతువులను తరిమించి, ఎవని కెదురుగా జంతువు తప్పించుకొనిపోవునో దాని మూల్య మతడీయవలసియుండు నని చాటింపించెను.

రాజుకోసమమాత్యులు నిర్ణీతమార్గమున కోష్ఠము నిర్మాణము

చేయించిరి. మృగనివాసములను చుట్టుముట్టి, జనులు సందడిచేయుట వలన పరుగెత్తుచున్న మృగములలో ఏణ మొకటి రాజు నిలిచి యున్న తావునకు వచ్చెను. దానిని కొట్టి పడవేయుటకై రాజు బాణము విడిచెను. మృగమునకు జిత్తులు తెలియును. బాణము కోమలమైన తన ప్రక్కకు వచ్చుచుండుట గమనించి, నాటుకొన్నట్టు నటించి త్రుళ్ళిపడి నేలకొరగెను. మృగమును కొట్టితి నని తలచి రాజు దానిని పట్టుకొన బోయెను. మృగము లేచి, వాయువేగమున పారిపోయెను. అమాత్యులు రాజునుగూర్చి నవ్వుకొనిరి.

రాజు గుర్రముపై ఏణము వెంటబడి, అది అలసిపోయినపిదప ఖడ్గముతో దానిని రెండుతుండెములు చేసి, కావడివలె దండముమీద వేసి తీసికొనివచ్చుచు త్రోవలో కొద్దివిశ్రాంతి తీసికొనుటకై మార్గము ప్రక్క నున్న వటవృక్షము క్రిందికి బోయి పండుకొనగా నిద్రపట్టెను. దానిమీద మఖాదేవు డను యక్షుడు నివసించుచుండెను. చెట్టునీడ లోనికి వచ్చువారిని సంహరించి భక్షించునట్లు వాడు కుబేరునివలన అధికారము పొందియుండెను. రాజు నిద్ర లేచి పోబోవుచుండగా వాడాయనను పట్టుకొని "ఆగు, నీవు నా కాహారమ" వనెను. 'నీ వెవరు?' "నే నిచట నుండు యక్షుడను. ఇక్కడకు వచ్చువారిని భుజించుటకు నా కధికార మున్నది." రాజు సంబాళించుకొని "నేడు మాత్రము భుజింతువా, ప్రతిదినము భుజింపగోరుదువా?" అనెను. "దొరకినచో మానవుని ప్రతిదినము భుజింతును." "నేటికి ఈ మృగమును తిని, నన్ను విడిచిపెట్టు. అన్నపుకుండతో పాటు ఒకమానిసిని నీకై రేపటి నుండి పంపుచుందును." "మరచిపోగూడదు. ఏనాడు మానిసిని పంపవో ఆనాడు నిన్నే మ్రింగుదును." "నేను వారాణసీప్రభువును. నాకడ అన్నియు నున్నవి." ప్రతిజ్ఞ చేయించి, రాజును యక్షుడు విడిచి పెట్టెను.

రాజు నగరమున ప్రవేశించి తనమంత్రితో అంతయును చెప్పి "కర్తవ్య మేమి?" మని అడిగెను. "దేవా! ఎన్నాళ్ళకు అవధి యేర్పాటు చేసితిరి?" "అవధి పెట్టలేదు." "అట్లయిన పొరపాటు జరిగినది. అయినను విచారింపకుడు. కారాగారములో అనేకు లున్నారు." "నీవే ఈ పని నెరవేర్చి, నాకు ప్రాణదానము చేయవలెను."

మంచి దని అమాత్యుడు ప్రతిదినము కారాగారమునుండి ఒకనిని రప్పించి, నిజస్థితి తెలుపక, అన్నపుకుండతో వానిని వటవృక్షముకడకు బంపుచుండెను. యక్షు డన్నమును మానిసిని మెసవుచుండెను. క్రమముగా కారాగారము వట్టిపోయెను. భోజనము కొనిపోవువాడు లేనందున రాజునకు మరణభయము కలిగి కంపము పుట్టెను. అమాత్యుడాయన నూరడించుచు "దేవా, లోకములో ప్రాణముమీది ప్రీతికంటె ధనప్రీతి గొప్పది. ఏనుగు మెడలో వేయినాణెములసంచి కట్టి ఈసంచి తీసికొని అన్నపుకుండను యక్షుణికడకు గొనిపోవువా డెవరు? అని చాటింపుచేయవలెను" అని చెప్పెను. రాజు అటులే చేయించెను.

బోధిసత్త్వుడు విని "నేను మాసము, అర్ధమాసము కూలిడబ్బు కూడబెట్టి తల్లిని పోషించుచున్నాను. ఈధనమును తల్లి కిచ్చి, యక్షుని కడకు బోయెదను. యక్షుని నిర్జించితినా మంచిది; నిర్జింపజాలనా తల్లి సుఖముగా జీవించును" అని తలచి ఈసంగతి తల్లితో జెప్పెను. ఆమె రెండుమారు లతనిని వారించెను. మూడవమా రతడు తల్లితో జెప్పక "ఆర్యులారా, వేయిముద్రలు తెండు. నేను యక్షున కన్నము గొని పోవుదును" అనెను. వారు తెచ్చిన ధనమును తల్లి కిచ్చి బోధిసత్త్వుడు ప్రణామము చేసి "అమ్మా, చింతింపకుము. నే నాయక్షుని జయించి, లోకులకు సుఖము కలిగించి, ఏడ్చుచున్న నీవు నవ్వునట్లు మరలివత్తును" అని చెప్పి, రాజపురుషులవెంట రాజుసన్నిధికి జనెను.

"నాయనా, అన్నము తీసికొనిపోవుదువా?" అని రా జడిగెను. "చిత్తము, దేవా! నీ కేమి కావలెను?"

"తమ సువర్ణపాదుకలు, దేవా" 'ఎందులకు?' 'ఆయక్షుడు వృక్షము క్రింద నిలిచినవారిని భక్షింపగలడు. నేను దగ్గిర నేలమీద నిలువక బంగరుపావుకోళ్ళమీద నిలుచుందును." "ఇం కేమి కావలెను?" "దేవా, తమ ఛత్రము." "ఇది యెందులకు?" "దేవా, యక్షుడు తనవృక్షచ్ఛాయలో నిలుచున్నవారిని భుజింపగలడు. నే నాతనిచెట్టు నీడను నిలువక ఛత్రచ్ఛాయలో నిలుతును." "ఇం కేమి కావలెను?" "దేవా, తమ ఖడ్గము." "దీనితో ఏమి పని?" "శస్త్రధారు లన్న అమనుష్యులుకూడ భీతిల్లుదురు." "ఇం కేమి కావలెను?" "సువర్ణ స్థాలిలో తమబోజనము" "ఎందులకు బాబా?" "నావంటి పండితుడు

రుచిపచి లేని భోజనమును మట్టిపిడతలో కొనిపోవుట తగదు."

రాజు అన్ని సామానులు సిద్ధము చేయించి, బోధిసత్త్వుని సేవకై తనపరిచారకులను నియోగించెను. బోధిసత్త్వుడు రాజుకు ప్రణామము చేసి "మహారాజా, భయము వలదు. నేడు నేను యక్షుని నిర్జించి, తమకు మంగళము చేకూర్చి మరలివత్తును" అని చెప్పి సామానులు పట్టించుకొని, వృక్షసమీపభూమి చేరి, పరిజనులను దూరముగ నిలిపి తాను సువర్ణ పాదుకలు తొడిగి, ఖడ్గము నడుమునకు కట్టుకొని, వెల్ల గొడుగు వేసికొని, బంగరుస్థాలిలో భోజనము తీసికొని, యక్షుని సమీపించెను.

ఎదురు చూచుచున్న యక్షుడు తనలో "అనుదినము వచ్చువాని వలె ఈతడు రాకుండుటకు కారణ మేమి?" అనుకొనెను. బోధిసత్త్వుడు చెట్టునీడ తనమీాద పడకుండ చూచుకొని, కొంచె మీావలగా నిలిచి, కత్తిమొనతో అన్నపుస్థాలిని నీడలోనికి నెట్టి ఈ తొలిగాథ పలికెను:

వృక్షముపై నివసించెడి
యక్ష, మఖాదేవ, రాజు
పూతమాంసయుక్తమైన
భోజనమ్ము పంపినాడు,
అరుగుదెంచి నీ వీవల
కారగింపు చేయవలెను.

యక్షుడు విని, వృక్షచ్ఛాయలోనికి ఆయనను పిలిచి మోసగించి భక్షింపదలచి రెండవ గాథ పలికెను:

సూపాహారముతో నీ
వై పున కరుదేరవలయు,
అన్నముతోగూడ నాకు
నాహారం బగుదు నీవు.

అంతట బోధిసత్త్వుడు రెండు గాథలు పలికెను:

అల్పలాభమునకు యక్ష,
అధికలాభ ముజ్జగింతు
విపుడు నన్ను భక్షించిన
యెడల నీవు, మరణభీతి

నింకమీద నాహారము
ఎవ్వరు నీకొరకు తేరు.

పవిత్రంబు రసయుతంబు
పరిపూర్ణం బైన భుక్తి
నీకు వచ్చుచుండు యక్ష,
సత్యము; నను భక్షించిన
యెడల భుక్తి గొని వచ్చుట
కెవ్వడు దొరకడు యక్షా !

మాణవకుడు యుక్తముగా పలికినా డని యెంచి, యక్షుడు రెండు గాథలు పలికెను:

హిత మో మాణవకా, భా
షితము; నీవు కుశలముగా
కనవచ్చును నీ జననిని;
ఖడ్గము, ఛత్రము, స్థాలిని
కైకొని చనవచ్చు తల్లి
కడకు, మీకు కుశల మగుత !

యక్షునిపలుకులు విని బోధిసత్త్వుడు తనలో "నేను వచ్చినపని అయినది. యక్షుని నిర్జించినాను. నాకు విశేషధనము లభించినది. రాజు చెప్పినపని చేసితిని" అనుకొని సంతుష్టచిత్తుడై యక్షుని అనుమోదించుటకై తుది గాథ పలికెను:

యక్షా, సుఖముగ నుండుము
అఖిల బంధువర్గముతో;
దొరికె ధనము నీవలనను,
నెరవేరెను రాజు పనుపు.

ఇట్లని, యక్షుని సంబోధించి మరల ని ట్లనెను: "పూర్వము మిత్రమా, నీ వమంగళకార్యములు చేయుటచేతనే ఈ జన్మ వచ్చినది. నీవు కఠినుడ వయి, మానవరక్తమాంసములు మెసవు యక్షుడ వయితివి. నేటినుండి ప్రాణిహింస చేయవలదు." ఇట్లు దుష్కార్య దుష్పరిణామమును, సత్కార్య సత్పరిణామమును వివరించి, బోధిసత్త్వుడు యక్షునికి పంచశీలము లిచ్చి, "అరణ్యావాసము వలన నీ కేమి

లాభము? రమ్ము, నిన్ను నగరద్వారమున ప్రతిష్ఠించి, శ్రేష్ఠభోజనము ఏర్పాటు చేయింతును" అని, వానిని వెంటగొని, ఖడ్గాదులు యక్షుని చేత మోయించి, వారాణసి చేరెను. సుతసు మాణవకుడు యక్షుని జయించి, వెంటగొని వచ్చినా డని రాజుకు వార్త చేరెను. అమాత్య సహితుడై రా జెదురువచ్చి బోధిసత్త్వునకు స్వాగతము పలికెను.

యక్షుని నగరద్వారమున నిలిపి, వానికి మంచి భోజనము లభించు నట్లు ఏర్పాటు జరిగెను. రాజు నగరమున ప్రవేశించి జనులను సమావేశపరచి బోధిసత్త్వునిగుణగణమును ప్రశంసించి, ఆయనను సేనాపతిని జేసెను. బోధిసత్త్వుని యుపదేశానుసారముగా నడచుకొనుచు, దానాది పుణ్యకార్యములు చేయుచు రాజు తుదకు స్వర్గలోకగామి యయ్యెను.

శాస్త ఈధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకము నొపోల్చెను: భిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫలము నందెను. ఆకాలమున యక్షుడు అంగుళిమాల; రాజు ఆనందుడు; మాణవకుడు నేనే.

399 గిజ్ఝ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు తల్లిని పోషించు భిక్షువునుగూర్చి చెప్పినది.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు గృధ్రము కడుపున బుట్టి, పెరిగి, అంధులైన మాతా పితరులను గుహలోనుంచి గోమాంసాదికము తెచ్చిపెట్టి పోషించు చుండెను. అకాలమున వారాణసీశ్మశానభూమిలో నిషాదుడు ఇంచు మించుగా అన్నిప్రదేశములలో రాబందులను పట్టుటకై వలలు పన్నెను. ఒకనాడు బోధిసత్త్వుడు గోమాంసముకై వెదకుచు శ్మశానము చేరెను. తోడనే వలలో కాలు చిక్కుకొనెను. ఆయనకు తనవిషయమై చింత లేదు. కాని వృద్ధులు, అంధులునైన తలిదండ్రులవిషయము జ్ఞప్తికి

వచ్చి "నా తలిదండ్రు లెట్లు జీవింతురు? నేను వలలో జిక్కుకొన్నట్లు తెలియక, నిరాశ్రయులై పర్వతగుహాలో శుష్కించి మరణింతు రను కొందును" అని దుఃఖించుచు బోధిసత్త్వు డీ గాథ పలికెను:

కొండల చరియల వృద్ధులు,
ఉండి యేమి చేయగలరు ?
వ్యాధుడు పన్నినపాశము
నందు జిక్కుకొంటి నేను.

నిషాదపుత్రుడు గృధ్రరాజువిలాపము విని రెండవ గాథ పలికెను:

గృధ్రమ, విలపింతు వేల?
ఏమి నీదు విలాపంబు?
ఇంతకు మును మనుజవాక్చ
కుంతము గని విని యెరుగను.

గృధ్ర మి ట్లనెను:

కొండచరియయందు తల్లి
దండ్రుల పోషించువాడ
ఇపుడు పాశమందు జిక్కి
ఇంక నేమి చేయగలను ?

నిషాదకుమారు డి ట్లనెను:

శతయోజనదూరంబున
మృతదేహాదులం గనుగొన
జాలు గ్రద్ద నికటవర్తి
జాలము కనుగొనలేదా ?

గృధ్ర మి ట్లనెను:

క్షీణించని యపుడు స్వీయ
జీవితంబు కనుగొనందు
ప్రాణి నికటమం దుండెడి
పాశంబును జాలంబును.

నిషాదకుమారు డి ట్లనెను:

చరియలోన వసియించెడి
జననీజనకుల బ్రోవుము;
నిను విడిచితి; పోయి చూడు
నీబంధుల కుశలముగా.

గృధ్ర మిట్లనెను:

నీ వో లుబ్ధక, సుఖముగ
నీబంధుగులం గూడుము;
నే నోనరింతు వృద్ధజన
నీజనకులపోషణంబు.

బోధిసత్త్వుడు మరణదుఃఖవిముక్తుడై, నిషాదునికి సౌఖ్యము వాంఛించుచు, తుదిగాథ పలికి, నోటినిండ మాంసము కరచుకొని పోయి తలిదండ్రులకు పెట్టెను.

శాస్త్ర ధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. భిక్షువు శ్రోతాపత్తిఫలము పొందెను. ఆసమయమున పక్షిని చంపువాడు ఛన్నుడు; తలిదండ్రులు మహారాజకులము వారు; గృధ్రరాజు నేనే.

400 దబ్బపుప్ప జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు ఉపనంద శాక్యపుత్రుని గురించి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు బుద్ధశాసనమున ప్రవ్రజించి శిల్పేచ్ఛ మొదలగు గుణములను విసర్జించి మహాతృష్ణతో నుండెను. వర్షకాలమున రెండు మూడు విహారములలో గడుపుదు నని అంగీకరించి అత డొక దానిలో తనఛత్రమును కాని, పాదరక్షలు కాని యుంచి ఒకదానిలో చేతికర్ర కాని కమండలము గాని ఉంచి తా నొకదానిలో ఉండెడివాడు. ఒకసారి యతడు వర్షఋతువులో ఒకానొక జనపదమునందలి విహారమున నివాసము చేయ సంగీకరించి, భిక్షువులు అల్పేచ్ఛువులు కావలె నని వారుపయోగించు వస్తువులయెడ వైముఖ్యము కలిగించి, వారు విస

ర్జించిన సుందరపాత్రలను చీవరములను తననివాసమున నుంచెడివాడు. వారికి మట్టిపాత్రలు చినిగిన చీవరములు ఇచ్చుచుండెడివాడు. వర్షావాసము సమాప్తమైనంతనే యాతడాపదార్థము లన్నియు బండి నిండ నింపుకొని జేతవనమునకు బయలుదేరెను. త్రోవలో అరణ్య విహార ముండెను. కాలికి తీగచుట్టుకొని వెనుకకు లాగునపుడు నచట తప్పక ఏదో లభించు నని యోచించి విహారమున ప్రవేశించెను. వృద్ధ భిక్షువు లిరువు రా విహారమున వర్షాకాలము గడుపుచుండిరి. వారికి రెండు ముదుకబట్టలు, సన్నని కంబళము లభించినవి. పంపిణీ కుదరక పోవుటచే వారు ఇతనిని చూచి "భన్తే, మాకు దీనిపంపిణీ కుదరలేదు, మాకు వివాద మేర్పడినది, మీరు పంచిపెట్టు" డని కోరిరి. ఆత డంగీకరించి ముదుకబట్టలు చెరి యొక టిచ్చి కంబళము వినయధరుల కుండవలసిన దని దానిని కొని చనెను. ఆస్థవిరులకు కంబళిమీద ప్రీతి మెండగుటచే ఆతనివెంట జేతవనమునకు జని వినయధర భిక్షువులకు ఆవార్త తెలిపి "ఆర్యులారా, వినయధరుడు ఈవిధముగా అపహరణము చేయగలడా?" అనిరి.

ఉపనంద స్థవిరుడు తెచ్చిన పాత్రలు చీవరములపోగు చూచి భిక్షువు లతనితో, "ఆయుష్మన్, నీవు చాల పుణ్యాత్ముడవు. నీకు అనేకపాత్రములు, చీవరములు లభించినవి" అనిరి.

"ఆయుష్మంతులారా, పుణ్యముమాట యేల? ఈఉపాయముచే ఇవి లభించినవి." అని అతడు వృత్తాంత మంతయు వివరించెను. ధర్మ సభలో చర్చ జరుగుచుండెను. శాస్త అచటికి వచ్చి విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, ఉపనందు డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ మహాలోభి; ఇతడు ఇప్పుడేకాదు, పూర్వముకూడ వస్తువులు అపహరించెడివాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు నదీతటమున వృక్షదేవతగా నుండెను. ఆసమయమున ఒకనక్క మాయావిని యను భార్యతోగూడ నదియొడ్డున నొకచోట నివసించుచుండెను. అది భర్తతో నొకనాడు "స్వామీ, నాకు కోరిక

పుట్టినది. అప్పుడే పట్టిన రోహితమత్స్యమును తినవలెను" అనెను. "వ్యగ్రతవలదు. నీకు తెచ్చి యిచ్చెదను" అని నక్క పలికి నదీతీరమున తిరుగుచుండగా పాదములకు తీగలు చుట్టుకొన్నవి. ఆసమయమున గంభీరచారి, అనుతీరచారి యను రెండు అడవిపిల్లులు చేపల కోసమై నదీతీరమున నిలిచియుండెను. అందులో గంభీరచారి పెద్ద చేపను జూచి, తటాలున నీటిలోనికి దిగి దానితోక పట్టుకొనెను. బలము కలిగిన యాచేప దాని నీడ్చుకొనిపోయెను. గంభీరచారి రెండవ దానితో "వచ్చితోడుపడు. మననిరువురను చేప తప్పించుకొనిపోలేదు." అని పిలుచుచు ఈ గాథ పలికెను:

అనుతీరచారి, నీ కగును భద్రంబు
అరుదెంచి తోడ్పడు మయ్య నే నిపుడు
పట్టిన పెనుమీను బలిమి నన్ లాగు.

విని, అనుతీరచారి రెండవ గాథ పలికెను:

కల్యాణ మగుత, ఓ గంభీరచారి,
పట్టుకో దానిని గట్టిగా; నేను
ఈవలకుం జేర నీడ్చివైచెదను
నాగమున్ గరుడుండు లాగెడిరీతి.

రెండును కలిసి రోహితమును లాగి నేలమీద బడవేసి దానిని చంపి "నీవు పంచుము, నీవు పంచుము" అని జగడమాడి విభాగము కుదరక కూరుచున్నవి. ఆసమయమునకు నక్క అక్కడికి చేరినది. దానిని జూచి, అవి రెండును స్వాగతము పలికి "మిత్రమా, ఈచేపను మే మిరువురము పట్టుకొన్నాము. విభాగము చేయలేక జగడ మాడినాము. మాకు దీనిని సమానముగా పంచిపెట్టుము" అని మూడవ గాథ పలికినది:

మామాట లాలింపుమా దబ్భపుష్ప!
ఉభయులకును వాద ముద్భవించినది;
తగవు తీర్పు వివాదము శాంతినొంద.

వానివాక్కులు విని నక్క తనశక్తిని ప్రకటించుచు ఈ గాథ పలికెను:

పూర్వము న్యాయాధిపుండ నై యుండి
అభియోగముల నిర్ణయమును చేసితిని
శాంతించునట్లు మీ జగడంబు దీర్తు.

విభాగము చేయుచు నక్క యీ గాధ పలికెను:

అనుతీరచారి తోకను గ్రహియించు,
కైకొను శిరమును గంభీరచారి;
న్యాయాధిపతి గొను నడుమభాగమ్ము.

ఈ విధముగా చేపను విభాగించి, "మీరు దెబ్బలాడవలదు. తోక ఒకరు, తల ఒకరు తినుడు" అని, మధ్యభాగము నోట కరచుకొని అవి చూచుచుండగనే నక్క పారిపోయెను. అవి వేలకొలది ధనము కోలుపోయిన రీతిగా మొగములు వేలవేసి చదికిలబడి ఆరవ గాధ పలికినవి:

జగడ మాడక యున్న చాలకాలంబు
భుజియించి యుందుము; పోవు గైకొనుచు
మత్స్యమధ్యంబు గోమాయువు చూడు.

'నేను భార్యకు రోహితమత్స్య మిచ్చెదను' అని నక్క సంతుష్ట చిత్తముతో ఆమెకడకు బోయెను. ఆమె చూచి స్వాగత మని ఈ గాధ పలికెను:

క్షత్రియప్రభువు రాజ్యంబు లభింప
సుప్రసన్నుం డయి చూపట్టునట్లు,
నిండునోరున భర్త నే డరుదేర
సుప్రసన్నం బయ్యె చూడ నామనసు.

మత్స్య మెట్లు లభించె నని యడుగుచు ఆమె యీ గాధ పలికెను:

జలచరం బైన మత్స్యము నేవిధాన
పట్టినాడవు సౌమ్య, మెట్ట నుండుదువె!
ఏరీతి లభియించె నీ చేప నీకు?

అది యేయుపాయమున లభించెనో వర్ణించుచు, నక్క యీ గాధ పలికెను:

దౌర్బల్య మొందవు వాదముచేత, ధనము
క్షీణించిపోవును, చేపమూలమున

జగడమాడిన రెండు జంతువుల్ చెడియె
మాయావినీ, ఇంక మత్స్యమును దినుము.

ఇది అభిసంబుద్ధగాథ:

మానవులైన నీ మాడ్కిని జగడ
మొదవినయంతనే యురుకుచుండు మరు
న్యాయాధిపతికడ, కతడు నిర్ణయము
చేయు, తదర్థంబు క్షీణించిపోవు
రాజకోశమునను ప్రాప్తించు వృద్ధి.

శాస్త ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు పరిపోల్చెను. ఆ కాల మున శృగాలము ఉపనందుడు; అడవిపిల్లులు ఇద్దరు వృద్ధులు; వృక్ష దేవత నేనే.

401 దసణ్ణక జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు పూర్వభార్యాకర్షణమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

శాస్త ఆ భిక్షువుతో "భిక్షూ, నీవు సత్యముగా ఉద్విగ్న చిత్తుడ వైతివా?" అనెను. "భన్తే, సత్యమే." "ఎందువలన?" "పూర్వభార్య వలన?" "భిక్షూ, ఈ స్త్రీ నీకు అనర్థదాయకము. పూర్వము కూడ ఈమెవలన చైతశికరోగమున మరణించుటకు సిద్ధముగా నుండి పండితులవలన బ్రతికితివి?" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వకాలము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయు చుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణవంశమున పుట్టెను. అతనికి సేనక కుమారు డని పేరు పెట్టిరి. అతడు పెరిగి పెద్దవాడై తక్షశిలకు పోయి

అన్ని విద్యలు నేర్చి, వారాణసికి మరలివచ్చి మద్దవరాజుకడ అర్థధర్మాను శాసకు డగు అమాత్యు డయ్యెను. సేనకపండితు డనగానే నగరమంతటను చంద్రునివలెను, సూర్యునివలెను ప్రసిద్ధికలిగెను.

ఆకాలమున రాజపురోహితునిపుత్రుడు రాజును కొలుచుటకై వచ్చునపుడు ఒకనాడు సర్వాలంకారభూషిత యై మహారూపవతి యైన పట్టమహిషిని చూచి ఆమె యందు దాసక్తు డై, ఇంటికి మరలిపోయి అన్నపానీయముల మానెను. మిత్రులు అడుగగా జరిగిన సమాచారము చెప్పెను.

"పురోహితునికుమారుడు కనబడుటలేదు. ఎక్కడ నున్నాడు" అని రాజు ప్రశ్నింపగా ఉన్నస్థితిగతులు ఆయనకు తెలిపిరి. అపుడు రాజు పురోహితపుత్రుని పిలువనంపి "ఈమెను నీకు ఏడురోజులుమాత్ర మిత్తును. ఇంట నుంచుకొమ్ము. ఎనిమిదవనాడు తీసికొనిరావలయును" అని చెప్పగా ఆత డంగీకరించి, ఆమెను వెంటగొనిపోయి క్రీడింపసాగెను. ఇరువురకును పరస్పరానురాగము గాఢము కాగా, ఎవరికిని తెలియనీయక ఒకనాడు వారు ముఖ్యద్వారము వెంట వెడలిపోయి వేరొక రాజ్యమును చేరిరి వా రెచటికి పోయిరో ఎవరికిని తెలియలేదు. పడవలో పోయియుందు రని యూహించిరి.

రాజు నగరమున చాటింపించెను. రకరకముల వార్తలు వచ్చినను వా రెచ్చట నున్నారో మాత్రము సరిగా తెలియలేదు. అందుచే రాజు హృదయమున దుఃఖ ముత్పన్నమై వేడి యెక్కి రక్తము పడ జొచ్చెను. పిమ్మట ఆయన నెత్తురు క్రక్కుకొని చాల జబ్బుపడినాడు. పెద్దపెద్ద రాజవైద్యులుగూడ చికిత్స చేయలేకుండిరి.

"రాజుకు రోగము లేదు. భార్య కనపడలేదని మనోవ్యథ చెందినాడు. ఉపాయముచే దీనికి చికిత్సచేయుదు" నని అనుకొని బోధిసత్త్వుడు మంత్రు లిరువురను— ఆయుస్సు— పుక్కుస— నామధారు లగు బుద్ధిమంతులను పిలిచి ఇట్లు చెప్పెను. "రాణి కానబడనందున రాజుకు మనోవ్యాధి యేర్పడినది. అంతకన్న వేరురోగము లేదు. రాజు మనకు మిక్కిలి యుపకారము చేసినవాడు కావున ఉపాయముచే ఈయన వ్యాధికి చికిత్స చేయుదము. రాజాంగణమున సంబర మేర్పాటు చేయుదము. కత్తులు మ్రింగగలవారిచే కత్తులు మ్రింగు వినోదము చేయిం

తము. రాజును వాతాయనమున కూర్చుండబెట్టి ఆవినోదము చూపింతము. రాజు కత్తిమ్రింగుట చూచి, ఇంతకన్న కఠినమైన పని యున్నదా అని అడుగును. అయ్యా, నీవు— ఇది యిత్తును అని చెప్పుట దీనికన్న కఠినమైన కార్యమని నీవు పలుకవలెను. మిత్రమా పుక్కుస, అంతట రాజు నిన్ను ప్రశ్నించును. అపుడు నీవు, ఇది యిత్తును అనుట దీనికంటె కఠినమైన కార్యము మహారాజా! ఇత్తు నని ఈయక ఉన్నచో పలుకు వ్యర్థమగును. అట్టి మాటమాత్రమునకు ఎవరును వానితో కలిసి భుజింపరు, కలిసి పానీయము త్రాగరు, ఆశ్రయించి బ్రతుకరు. కాని మాటప్రకారము నడచువారు ఇత్తుమన్నచో ఇత్తురు. ఈ ఇచ్చుట కత్తి మ్రింగుటకన్నను కష్టమైనది. అని నీవు చెప్పవలెను'' అని నేర్పి వినోదమునకై యేర్పాటు చేయించెను.

అంతట ముప్వురు పండితులు రాజుకడకుపోయి ''మహారాజా! రాజాంగణమున వినోదకార్యక్రమము జరుగుచున్నది. దానిని చూచినచో విచారముండదు, ఉత్సాహము కలుగును దయచేయుడు'' అని రాజును గొనిపోయి వాతాయనము తెరచి అందాయనను కూర్చుండబెట్టిరి. తమకు తెలిసినకళలను అనేకులు ప్రదర్శించిరి. ఒకడు ముప్పది యంగుళముల పొడవుగల తీక్ష్ణఖడ్గమును మ్రింగినాడు. రాజు యోచించి ముప్వురుమంత్రులను చూచి, ఇంతకంటె కఠినకార్య ముండునా యని ప్రశ్నించెను. మంత్రి ఆయుస్సును ఉద్దేశించి ఈ గాథ పలికెను:

దశార్ణనిర్మితము, తీక్ష్ణ
ధార కల్గి పరరక్తము
త్రాగు ఖడ్గ మితడు మ్రింగు;
ప్రశ్నించెద, తెలుపవలయు,
ఇంతకన్న కఠినతరం
బే కార్యం బైన కలదె?

దానికి ప్రత్యుత్తరముగా ఆయన ఈ గాథ పలికెను:

వాడికత్తి నైన మ్రింగ
వచ్చు నతడు లోభముచే,
ఇత్తు ననెడిమాట కఠిన
మింతకన్న; వాక్కుకంటె

ఏ దయినను సులభం బని
ఎరుగవలయు మగధరాజ!

రాజు ఆయుస్సువాక్కులు విని యోచించి "నేను ఇది ఇత్తును అనుట ఖడ్గమును మ్రింగుటకన్న కఠినమైనది. నేను పురోహితపుత్రునకు నారాణి నిత్తు నంటిని కావున మహాదుష్కరకార్యము చేసితిని" అని తలపోసినంతనే మనోవ్యథ కొంత తగ్గినది. అంతట రాజు ఇది ఇత్తును అని వేరొకనికి చెప్పుటకన్న కఠినమైన కార్య మున్నదా లేదా యని తెలిసికొనుటకై మంత్రి పుక్కుసునితో ప్రసంగించుచు ఈ గాథ పలికెను:

అర్థధర్మకోవిదుండు
ఆయువు నాప్రశ్నమ్మను
వ్యాఖ్యానించెను; పుక్కుస
నడిగెద నిక దీనికన్న
నధికకష్టకార్య మేది
యైన నున్న పక్షమందు
ఆద్దానిని దెలుపవలయు.

మంత్రి పుక్కుసుడు విశదీకరించువాడై ఈ గాథ పలికెను:

వ్యర్థముగా నోట వెడలు
వాణివలన జీవింపరు
జనులు; ఇచ్చి విచారమ్ము
చెందకుంట కఠినకార్య
మన్య మేది యైన సులభ
మని మాగధ, గ్రహియింపుము.

ఈ వాక్కులు విని రాజు ఆలోచనాపరుడై నేను పురోహిత పుత్రునకు రాణి నిత్తు నని మొదట పలికి ఆమాటప్రకారము ఆమె నిచ్చినాను. దుష్కరకార్యము చేసినాను" అనుకొన్నంతనే శోకము ఇంకను తగ్గిపోయెను. అందరకన్న బుద్ధిమంతు డగు సేనకపండితుని అడిగినచో బాగుండు ననుకొని రాజు ఆయనతో ఈ గాథ పలికెను:

అర్థధర్మవేత్త యగు పుక్కుసుడు తెల్పె
ప్రశ్నమునకు తగిన ప్రతివచనము

ఇంతకన్న కఠినమే దని సేనకు
నిప్ప డడుగువాడ; చెప్పుమయ్య!

రాజు బోధిసత్త్వునివాక్కులు విని తనలో "నేను బుద్ధిపూర్వకముగా పురోహితపుత్రునకు రాణి నిచ్చితిని. ఇప్పుడు నేను మనస్సును వశమునం దుంచుకొనజాలకున్నాను. యోచించినకొలది బాధ కలుగుచున్నది. ఇది నాకు తగదు. ఆమెకు నాపై ప్రేమయున్నచో ఇంతయైశ్వర్యమును విడిచి పారిపోవదు. నాపై ప్రీతిని విడిచి పలాయనము చేసినదానితో నా కేమి పని?" అని తలపోయుచుండగా ఆయన దుఃఖమంతయు తామరాకుమీది నీటిబొట్టువలె జారిపోయెను. తోడనే ఆయన కుక్షి కుదుటబడెను. రాజు నీరోగి యై సుఖము పొంది బోధిసత్త్వుని ప్రశంసించువా డై ఈ గాథ పలికెను:

అల్ప మైన బహుళ మైన దాన మ్మిచ్చి
అపల నతడు బాధ నందకుంట
మిగుల కఠిన మగును మగధేశ, అన్యంబు
దీనికంటె సులువు; తెలిసికొనుము.

తెలిపె నాయురుండు తెల్లంబుగా, పుక్కు-
సుండు పండితుండు తెలిపె;
కాని సేనకుండు కావించు వివరణ
మన్నిభాషితముల కన్న మిన్న.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములం సంపోల్చెను. ఉద్విగ్నచిత్త భిక్షువు స్రోతాపత్తిఫలము నొందెను. ఆ కాలమున రాజమహిషి పూర్వభార్య; రాజు ఉద్విగ్నచిత్తభిక్షువు; ఆయుర పండితుడు మాద్గల్యాయనుడు; పుక్కుసపండితుడు సారిపుత్రుడు; సేనకపండితుడు నేనే.

402 సత్తుభత్త జాతకము

శాస్త్ర జేతవనమున విహారము చేయుచు తన ప్రజ్ఞాపారమితను గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ ఉమ్మగ్గజాతకమున (546) వచ్చును.

అతీత కథ

పూర్వకాలమున వారాణసిలో జనకుడను రాజు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణవంశమున పుట్టెను. ఆయనకు సేనక కుమారుడని పేరుపెట్టిరి. ఆయన పెరిగి పెద్దవాడైనపిమ్మట తక్షశిలకు పోయి సమస్తవిద్యలు నేర్చి వారాణసికి మరలి వచ్చి రాజును కలిసికొనెను. ఆయనకు రాజు అమాత్యపదవిని, విశేషసంపదను ఇచ్చెను. బోధిసత్త్వుడు రాజుకు ధర్మార్థముల విషయమున ఆలోచలను చెప్పుచుండెడివాడు. మధురభాషియై ధర్మోపదేశము చేయుచు రాజును పంచశీలములలో ప్రతిష్ఠించి దానమునందు, ఉపోసథకర్మమందు, దశకుశలకర్మములందు కళ్యాణమార్గమున ఆరూఢుని గావించెను. రాష్ట్రమందంతటను బుద్ధులు ఉత్పత్తి యగున ట్లయ్యెను. పక్షుదివసములలో రాజు, యువరాజు మొదలగువారు ఒకచో చేరి ధర్మసభ చేయుచుండిరి, సంసిద్ధమైన ధర్మసభలో బోధిసత్త్వుడు శరభాసనము నుండి బుద్ధునివలె ధర్మోపదేశములు చేయుచుండును. ఆయనవాక్కులు బుద్ధునిధర్మవాక్కులవలె నుండును.

ఒకానొక వృద్ధబ్రాహ్మణుడు ధనము యాచించి, యాచించి వేయి కార్షాపణములు ప్రోగుచేసెను. ఆధనము నాతడు ఒకానొక బ్రాహ్మణునియింట నుంచి ధనము యాచించుటకై మరల ప్రయాణమయ్యెను. ఆయన వెడలిపోయినతరువాత ఆబ్రాహ్మణకుటుంబములోనివారు కార్షాపణములు ఖర్చుచేసిరి. బ్రాహ్మణుడు ప్రయాణమునుండి మరలి వచ్చినపిమ్మట కార్షాపణములు కావలయు ననెను. ఆబ్రాహ్మణుడు కార్షాపణము లీయజాలక దానికి బదులుగా తనపుత్రిక నిచ్చెను. బ్రాహ్మణుడు ఆమెను కొనిపోయి వారాణసి కనతిదూరములో నున్న ఒకానొక అగ్రహారములో నివసింపజొచ్చెను.

వృద్ధబ్రాహ్మణునిభార్య యువతి యగుటచే కామభోగములందు ఆమెకు సంతృప్తి తీరదు కావున ఆమె తరుణబ్రాహ్మణు నొకనితో

తగుల మేర్పాటు చేసికొనెను.

ఈ పదునారును ఎన్నడును సంతృప్తి చెందవు. ఏ పదునారుకీ అన్నినదులు కూడినను సాగరునకు సంతృప్తి లేదు. ఇంధనములవలన అగ్నికి సంతృప్తిలేదు. రాజుకు రాజ్యమువలన సంతృప్తిలేదు. మూర్ఖునకు ఎంతపాపముచేసినను తృప్తిలేదు. స్త్రీలకు సంయోగము, అలంకారములు, సంతానమును ఎంతయున్నను తృప్తిలేదు. బ్రాహ్మణునకు మంత్రములవలన తృప్తిలేదు. ధ్యానికి ధ్యానభావనవలన సంతృప్తి లేదు. శిష్యునకు విద్యాసంగ్రహమున సంతృప్తిలేదు. అల్పేచ్ఛునకు ధుతాంగగుణములవలన సంతృప్తి లేదు. సాధకునకు విక్రమములో తృప్తిలేదు. ధార్మికునకు ధర్మచర్చవలన తృప్తితీరదు. విద్వాంసునకు పరిషత్తువలన సంతృప్తి కలుగదు. శ్రద్ధావంతునకు సంఘుసేవలో తృప్తి తీరదు. దాతకు త్యాగములో సంతృప్తి కలుగదు. పండితునకు ధర్మశ్రవణమునందు తనివి తీరదు. చతుర్విధపరిషత్తునకు తథాగతదర్శనము వలన తృప్తి తీరదు.

ఆబ్రాహ్మణికి భోగములో తృప్తి తీరలేదు. భర్త పయనమైపోయినంతనే నిశ్చింతముగా ఆమె పాపకర్మ మాచరించుటకై ఒకనాడు ఉద్యమించి పండుకొనెను. భర్త "భవతి, ఏమైనది" అనెను.

"నేను మీయింట పనిపాటలు చేయజాలకున్నాను. దాసిని కొనిరమ్ము."

"భవతీ, నాకడ ధనములేదు. ఏ మిచ్చి దాసిని కొనివత్తును?"

"యాచించి ధనము ప్రోగుచేసి దాసిని కొనిరమ్ము."

"అట్లైన ప్రయాణములో పాథేయమునకు ఏమైన చేసిపెట్టుము."

బ్రాహ్మణి పిండిని తోలుసంచిలో పోసి మూతికట్టి యిచ్చెను. బ్రాహ్మణుడు పల్లెలు పట్టణములు రాజధాని తిరిగి తిరిగి ఏడువందల కార్షాపణములు సంపాదించెను. దాసీదాసమును కొనివచ్చుటకై ఈధనము చాలు నని ఆతడు భావించి నిజగ్రామమువైపు మరలెను. త్రోవలో మంచినీరు దొరకుచోట అతడు సంచి విప్పి, పిండితిని, మూతి కట్టకుండగనే నీరు త్రాగుటకై దిగుడుబావిలో దిగెను.

ప్రక్కనే చెట్టుతొర్రలో నివసించుచున్న కాలసర్పము పిండివాసన తగులుటచే సంచిలోనికి చేరి పిండి తినుచుండెను. బ్రాహ్మణుడు మరలి

వచ్చి లోపల నేమున్నదో చూడక సంచిమూతి కట్టి దానిని భుజముపై పెట్టికొని ప్రయాణముచేయుచుండెను. త్రోవలో ఒకచెట్టుతొర్రలో నిలిచి వృక్షదేవత "బ్రాహ్మణుడా! నీవు మార్గమున ఆలసించితివేని మరణింతువు; నేడు ఇలుచేరితివా నీభార్య మరణించును" అని పలికి అంతర్ధానమయ్యెను.

బ్రాహ్మణు డిటునటు చూచినను ఎవరును కనబడకుండుటచే భయము చెంది ఏడ్చి మొత్తుకొనుచు ఎట్లో వారాణసీనగరద్వారము చేరెను. ఆనాడు పూర్ణిమ. అలంకృతధర్మాసనముపై బోధిసత్త్వుడు కూర్చుండి ధర్మోపదేశము చేయుచుండెను. జనులు చేతులలో సుగంధ ద్రవ్యములు పట్టుకొని పుష్పములు తాల్చి గుంపులుగా చేరి ధర్మోపదేశము వినుటకై పోవుచుండిరి. వారిని చూచి బ్రాహ్మణుడు "ఎక్కడికి పోవుచున్నారు" అనెను.

"బ్రాహ్మణోత్తమా, నేడు సేనకపండితుడు మధురస్వనముతో బుద్ధునిరీతిని ధర్మోపదేశము చేయును. నీకు తెలియదా?"

బ్రాహ్మణుడు తనలో ఈయన ధర్మముబోధించుపండితుడు. అఖండ దుఃఖమునుకూడతొలగింపగలవాడు. నామృత్యుభయమును తొలగింపగలడు. నేను అచ్చటికి పోయి ధర్మోపదేశము విందును" అని యోచించి వారివెంట చని బోధిసత్త్వునిచుట్టును కూర్చున్నపంక్తి మొగదల ధర్మాసనమునకు సమీపమున నిలిచి మృత్యుభయముచే రోదింపజొచ్చెను. ఆకాశగంగ దిగినదా, అమృతము వర్షించుచున్నదా అనునట్లు బోధిసత్త్వుడు ధర్మము నుపదేశించుచుండెను. జనసమూహము ప్రసన్నచిత్తముతో సాధువాదము చేయుచు నుపదేశము వినుచుండెను. సేనకపండితునిదృష్టి నలువంకల వాలుచుండెను. ఆసమయమున బోధిసత్త్వుడు పంచప్రసాదములతో గూడిన ప్రసన్నవదననేత్రములను నలువంకల పరిమత్తుపై ప్రసారించి ఆబ్రాహ్మణుని చూచి "ఇందరు జనులు ప్రసన్నచిత్తులై సాధువాదములు చేయుచుండగా ఈబ్రాహ్మణుడు శోకముతో నున్నాడు. ఈతనిమనస్సున శోక మెక్కువగా నుండవలయును. చింతపండు తగులుటచే రాగిమైల తొలగిపోయినట్లును తామరాకులనుండి జలబిందువులు జారినట్లును ఇతని మనస్సునుండి శోకము జారి చిత్తము ప్రసన్నమగుటకు ధర్మోపదేశము విని

పింతును" అనుకొని ఆయన "బ్రాహ్మణోత్తమా, నన్ను సేనకపండితు డందురు. నీశోకము నిపుడే తొలగింతును. విశ్వాసముంచి పలుకుము" అని ఈ గాధ పలికెను:

బ్రాహ్మణోత్తమ, నీవు భ్రాంతుడ వైతి,
వరుణాంబకంబుల నశ్రువుల్ రాలు;
కలిగెనా నష్టంబు? రానున్న నేమి
వాంఛింతు? నేటికి వచ్చినా విటకు?

తనశోకమునకు కారణము చెప్పువాడై బ్రాహ్మణు డీ గాధ పలికెను:

ఇంటి కేగుడు నేని ఇల్లాలు చచ్చు,
చనకయున్నను నీవె వచ్చిపోవుదువు,
పలుక యత్నం డిట్లు భయ ముదయించె,
తెలుపుము సేనకా, దీని హేతువును.

బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణునివాక్కులు విని సముద్రముపై వలవేసి నట్లు బుద్ధిరూపమైన జాలమును విసరివేసి చూచెను. 'ప్రాణులు మరణించుటకు అనేకకారణములు తోచెను. సముద్రమున దుమికి కొందరు మరణింతురు. అచట చేపలు పట్టుకొనిపోయినను మరణింతురు. నదిలో దుమికికూడ మరణింతురు. మొసలి మొదలగునవి పట్టుకొనుటచే మరణింతురు. వృక్షముపైనుండి జారిపడి మరణింతురు. ముల్లు గుచ్చుకొనుటచేకూడ మరణింతురు. వివిధశస్త్రములప్రహారములవలనగూడ మరణింతురు. విషముతినిగూడ చనిపోవుదురు. ఉరికంబముపై వ్రేలాడి మరణింతురు. పరాక్రమముచే పతనమొంది గూడ మరణింతురు. అతిశీతమువలన గాని, వివిధరోగములవలనగాని మరణింతురు. వీనిలో ఏదో ఒక దానివలన నే డీబ్రాహ్మణుడు మార్గమున నిలచుటచే మరణింతు ననియు ఇంటికి చేరినచో భార్య మరణించుననియు తలచి యున్నాడు' అని భావించి బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణుని భుజముమీద సంచి చూచి ఉపాయకుశలజ్ఞానముచే సంచిలో సర్పమున్నదని గ్రహించెను. బ్రాహ్మణుడు ప్రాతఃకాలమున పిండి తిని సంచి మూతకట్టకుండ నీరు త్రాగుటకు పోయి యుండును; 'అపుడు ఈ

సర్పము పిండివాసనకు సంచిలో ప్రవేశించియుండును. బ్రాహ్మణుడు సంచి మూతికట్టి తెచ్చియుండును. ఇతడు సాయంసమయమునకు మార్గములోనే యున్నయెడల అహారార్థము పిండితినుటకై సంచి తెరచి చేయిపెట్టును. అపుడు సర్పము చేయిమీద కాటువేసి ఇతని ప్రాణములను హరించును. ఆతడు త్రోవలో నున్నచో మృత్యువు సంభవించును. ఇలు చేరునేని సంచి భార్యచేతి కిచ్చును. ఆమె చూడక లోపలిసామాను తీయుటకై సంచిలో చేయిపెట్టును. అపుడు సర్పమామెను కరచి చంపును. ఇత డిల్లు చేరినచో భార్యకు మృత్యువు సంభవించును. ఈ విషయము లన్నియు నూహించి బోధిసత్త్వుడు పాము నల్లగా, తేజస్సుతో నిర్భయముగా నుండును. బ్రాహ్మణుని శరీరసంపర్కమున్నను ఇరుకున కోర్చి సంచిలో కదలక మెదలకున్నది. ఇంత జనసమ్మర్దములోగూడ కదలకున్నది. ఇది కాలసర్పము. ఇది శూరము, భయరహితము, క్రూరము కానోపును అని దివ్యచక్షువుతో చూచినాడు. ఈప్రకారముగా పంక్తిబద్ధమైన పరిషత్తునడుమ నిలిచి యున్న బ్రాహ్మణునకు నిశ్చయముగా విషయము ప్రకటించుటకై సమాధానముగా ఈ గాధ పలికినాడు:

ఎన్నిసంగతులూ యోచించి నే ననెడి
పలుకులు సత్యముల్, బ్రాహ్మణప్రవర !
నీ పిండిసంచిలోనికి రహస్యముగ
అహి ప్రవేశించిన దని నాతలంపు.

"ఇట్లు పలికి" బ్రాహ్మణోత్తమా, ఈ సంచిలో పిండికలదా? అన్నాడు. "పండితోత్తమా, ఉన్నది." "నేడు ఉదయము పిండి తింటివా?" "చిత్తము." "ఎక్కడ కూర్చుండి?" "అడవిలో ఒకానొక వృక్షముక్రింద." "పిండి తిని నీరుత్రాగుటకు నీవు పోవునపుడు సంచి మూతి కట్టిపోయితివా?" "పండితోత్తమా, కట్టిపోవలేదు." "నీరు త్రాగి వచ్చి సంచిలోనికి చూచి కట్టితివా?" "పండితోత్తమా, చూడకుండనే కట్టితిని." "బ్రాహ్మణోత్తమా, నీవు నీరుత్రాగబోయినపుడు నీకు తెలియకుండనే పిండివాసనకు సర్పము వచ్చి సంచిలో ప్రవేశించిన దని నాయూహ. నీ విట్లే వచ్చితివి. కావున సంచి దింపి జనులయెదుట నుంచి కట్టువిప్పుము. ఆవలిప్రక్క నిలిచి కర్రతో సంచిమీధ

కొట్టుము. అందుండి ఫణమువిప్పి ఫూత్కారము చేయుచు కాల సర్పము ఈవలకు వచ్చినపుడు నీవు దానిని చూచి సందేహము విడు తువు” అని భోధిసత్త్వుడు ఈ గాథ పలికెను :

కొనివచ్చి దండంబు కొట్టుము పంచి
పైన, ద్విజిహ్వంబు బయటికి వచ్చు,
సందేహములు వీడి, పంచిని విప్పు
కానంబడును నీకు కాకోదరంబు.

బ్రాహ్మణుడు ఆయనవాక్కులు విన్నంతనే ఒడలు గగుర్పొడవగా భయభ్రాంతుడై ఆయన చెప్పినట్లు చేసెను. పడగపై కర్రపడినపుడు పాము వెలుపలికి వచ్చి జనసమూహము నెదుట నిలిచెను. ఈ విషయ మును ప్రకాశముచేయుటకై శాస్త ఈ గాథ పలికెను :

త్రాసముతో పంచి విప్పె
భూసురుండు పభనడుమను,
భీషణాహి ఫణము విప్పి
వెలువడె నందుండి యపుడు.

సర్పము పడగ విప్పి ఈవలకు వచ్చినంతనే బోధిసత్త్వుని సర్వాధర్మక బుద్ధి భవిష్యద్వాణివలె ప్రతీతమయ్యెను. జనులు వేలకొలది వస్త్ర ముల నెగురవేసి చప్పటలు చరచిరి. ముసలధారలు వర్షించినట్లు రత్న ములు వర్షించిరి. లక్షలకొలది సాధువాదములు చేసిరి. మహీతలము బ్రద్దలగునట్లు దడదడధ్వనులు చేసిరి. బుద్ధునివలె ఈప్రకారముగా ప్రశ్నమునకు సమాధానము జాతిబలముచే గాని గోత్రబలముచే గాని, కులబలముచే గాని, ప్రదేశబలముచే గాని, యశోబలముచే గాని, ధన బలచే గాని రానేరదు. ఇది దేని బలము ? ప్రజ్ఞాబలము, ప్రజ్ఞావం తుడు విపశ్యనాభావనను వృద్ధిచేసికొని, ఆర్యమార్గద్వారమును తెరచి అమృతమహానిర్వాణమున ప్రవేశము నొందును. అతడు శ్రావకపార మితను, ప్రత్యేకబుద్ధపారమితను, సమ్యక్ సంబోధి పారమితను కూడ పొందగలడు. అమృత మహానిర్వాణము వరకును కొనిపోవు ధర్మ ప్రజ్ఞయే ప్రధానము. మిగిలినధర్మము లన్నియు గౌణములు. కావు ననే యిట్లు చెప్పినారు :

ఉత్తమ మని జనులు ప్రజ్ఞ
నుగ్గడింత్రు చుక్కలందు
చంద్రుబోలె; శీలశ్రీ
సజ్జనధర్మములుం గూడ
జనుచుండును దాని వెంట.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు సమాధానము చెప్పగానే, పాములవాడొకడు సర్పమును పట్టుకొని మూతి కట్టి, దానిని అడవిలో విడిచిపెట్టెను.

బ్రాహ్మణుడు రాజుకడకు జని, జయశబ్దము పలికి, చేతులు జోడించి, రాజును స్తుతిచేయువాడై యీ గాథ పలికెను :

ప్రజ్ఞావంతుండు సేనక
పండితు సందర్శనమున
జనకమహారాజు కొదవె
సౌభాగ్యము సులభముగా.

రాజును స్తుతించి సంచిలోనుండి యేడువందల కార్షాపణములను తీసికొని, బోధిసత్త్వుని ప్రశంసించి, ఆయనను కలిసికొనదలచి యీ గాథలు పలికెను :

ఉన్మత్తకవాటంబై
యుండునె సతతము బ్రాహ్మణ,
భయంకరము సర్వదర్శి
భవదీయంబైన ప్రజ్ఞ.

కార్షాపణములు నాకడ
కలవు సప్తశతములం, నీ
కిచ్చెద వీనిని గొనుమా!
ఇపుడు దక్కె నీవలననె
ప్రాణంబులు, నాభార్యకు
ప్రాప్తించెను కళ్యాణము.

'నాకడ లక్ష యున్నచో ఇచ్చివేయుదును, నావద్ద ఇంతే యున్నది. ఈ యేడువేలు తీసికొనుడు" అని మాటిమాటికిని బ్రాహ్మణుడు పట్టుపట్టెను. విని బోధిసత్త్వుడు ఈ గాథ పలికెను :

వేతనంబు విబుధజనులుం
స్వీకరింప, రందమైన
మధురగాథలకును బదులుం;
మహీసురా, లభియించెను
ధనమ్ము నీకు నాకడను;
కాని చనుమా నీయింటికి.

ఇట్లు పలికి బోధిసత్త్వుడు వేయికార్షాపణములు పూర్తిచేసి బ్రాహ్మణున కిచ్చి, "బ్రాహ్మణోత్తమా, ధనము సంపాదింపు మని నిన్ను పంపిన దెవరు ?" అని యడిగెను.

"పండితోత్తమా, నా భార్య." "నీ భార్య వృద్ధురాలా, తరుణియా?" "తరుణి." అట్లయినచో ఆమె వేరొకనితో అధర్మముగా ప్రవర్తించుచున్నది. నిర్భయముగా తనపని సాగించుటకు నిన్ను గ్రామాంతరములకు పంపినది. ఈకార్షాపణములతో— ఇంత కష్టపడి సంపాదించినవానితో— నీవు గృహము చేరినచో వీని నామె జారున కిచ్చును. కావున నీవు సూటిగా ఇంటికి బోవక, గ్రామము వెలుపల నొక చెట్టుక్రింద వాని పాతిపెట్టి, గ్రామములో ప్రవేశింపుము."

బ్రాహ్మణుడు గ్రామమును సమీపించి ఒకానొక చెట్టుక్రింద ధనము పాతిపెట్టి, సాయంసమయమున కింటికి చేరెను. ఆసమయమున ఆయన భార్య జారునితో శయనించియుండెను. బ్రాహ్మణుడు గుమ్మము చేరి "భవతీ" అని పిలిచెను. ఆమె కంఠధ్వని గురుతించి, దీప మార్పి, భర్త యింటిలో ప్రవేశించువేళ జారుని ద్వారములో నిలిపి, యింటిలో ప్రవేశించి సంచి తెరచి చూచి ఏమియు లేకుండుట గమనించి "మీకు యాచనతో ఏమాత్రము ధనము దొరికినది?" అని యడిగెను.

"వేయి కార్షాపణములు."

"అవి యెచ్చట నున్నవి?"

"విచారింపకుము. ఫలానిప్రదేశములో నున్నవి. ఉదయము పట్టుకొని వత్తును."

ఆమె పోయి జారునితో చెప్పెను ఆతడు పోయి వెంటనే దానిని తీసికొనెను.

ప్రాతఃకాలమున బ్రాహ్మణుడు పోయి చూడగా కార్షాపణములు

కనబడలేదు. తోడనే బోధిసత్త్వుని సన్నిధి కరిగెను. ఆయన "బ్రాహ్మణోత్తమా, విశేష మేమి?" అని యడిగెను.

"పండితోత్తమా, కార్షాపణములు కానరాలేదు."

"ఆవిషయము భార్యతో చెప్పితివా?"

"చిత్తము."

బోధిసత్త్వుడు యోచించి, జారుడే ధనమును తీసియుండు నని యూహించి "నీ భార్యకు బాగుగా పరిచితులయిన బ్రాహ్మణు లున్నారా?" అనెను.

"చిత్తము."

"నీకుకూడ పరిచితు లున్నారా?"

"చిత్తము."

ఏడుదినములకు సరిపడు ధన మిచ్చి, బోధిసత్త్వుడు "ఓయి, మొదటినాడు నీకు తెలిసిన బ్రాహ్మణుల నేడుగురను, నీ భార్యకు తెలిసినవారల నేడుగురను, మొత్తము పదునలుగురను ఆహ్వానించి, భోజనము పెట్టుము, క్రమముగా దినమున కిరువురను తగ్గించి, భోజనము పెట్టుము. నీభార్యపక్షమున ఏడురోజులు విడువకుండ భోజనమునకు వచ్చుచున్నబ్రాహ్మణుని గమనించి నాకు తెలుపుము" అని చెప్పెను.

బ్రాహ్మణు డాప్రకారముగా చేసి, వెళ్ళి, బోధిసత్త్వునితో "పండితోత్తమా, వారముదినములు విడువక భోజనము చేయు బ్రాహ్మణుని బాగుగా గమనించినాను" అని చెప్పెను.

భోధిసత్త్వు డాతనికడకు పరిజనుని పంపి, పిలిపించి "ఫలాని వృక్షము క్రిందినుండి నీవు వేయికార్షాపణములను తీసితివా ?" అనెను.

"పండితోత్తమా, తీయలేదు."

"నేను సేనకపండితుడ నని నీకు తెలియదా ? ఆ కార్షాపణములు తెమ్ము."

అతడు భయభ్రాంతు డై "తీసికొన్నాను" అనెను.

"ఎక్కడ నున్నవి ?"

"అక్కడనే ఉన్నవి."

బోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణుని పిలిచి "నీకు ఆ భార్యయే కావలెనా ?

వేరొక భార్య కావలెనా ?" అనెను.

"ఆమెయే."

బోధిసత్త్వుడు పరిజనులకు పంపి, బ్రాహ్మణుని బ్రాహ్మణిని, కార్షాపణములను తెప్పించెను. చోరబ్రాహ్మణునిచేత బ్రాహ్మణునికి కార్షాపణము లిప్పించెను. అతనికి రాజదండనము విధించి, నగరమునుండి వెడలగొట్టించెను. బ్రాహ్మణికికూడ రాజదండనము విధించి, బ్రాహ్మణునకు సంపద యిచ్చి, తనకడ నుంచికొనెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. అనేకులు స్రోతాపత్తి మొదలగు ఫలములు పొందిరి. ఆకాలమున బ్రాహ్మణుడు ఆనందుడు; దేవత సారిపుత్రుడు; పరిషత్తు బుద్ధపరిషత్తు; సేనకపండితుడు నేనే.

403 అట్ఠిసేన జాతకము

శాస్త ఆలవి లోని అగ్గాలవ చైత్యమున విహారము చేయునపుడు కుటీరనిర్మాణశిక్షణను గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ మణికంఠజాతకమున (253) వచ్చినది. శాస్త ఆ భిక్షువులను పిలిచి, "భిక్షువులారా, పూర్వకాలమున బుద్ధుడు ఉత్పన్నము కానప్పుడు అన్యవిధమున ప్రవ్రజించిన వారు రాజులు చెప్పిన మీదట యాచన ఇతరులకు అప్రియ మనియు, బాగుండ దనియు, యాచన చేయకూడ దని గ్రహించిరి" అని చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యముచేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడొకానొకపల్లెలో బ్రాహ్మణకులమున బుట్టెను. ఆయనకు అట్ఠిసేను డని పేరుపెట్టిరి. పెరిగి పెద్దవాడయి అట్ఠిసేనకుమారుడు తక్షశిలకు బోయి, సమస్త విద్యలు నేర్చి భోగములలోని దోషము గ్రహించి, ప్రవ్రజించి అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొంది, చిరకాలము హిమవత్ప్రదేశమున నివసించి, ఉప్పు పులుసు కొరకు గ్రామమునకు

వచ్చి, క్రమముగా వారాణసి చేరెను. ఆయన విధానము చూచి రాజు ప్రసన్నచిత్తుడై ఆయనను పిలువనంపి, మేడమీాద పీఠముపై గూరుచుండబెట్టి భోజనానంతరము అనుమోదనము విని ప్రసన్నుడయి, బోధిసత్త్వుడు రాజోద్యానమున నుండునట్లు మాటపుచ్చుకొనెను. దినమునకు రా జాయనదర్శనమునకు రెండుమూడుసారులు పోవుచు, ఒకనాడు ధర్మోపదేశము విని సంతుష్టచిత్తుడై "రాజ్యముతో సహా మీా కేమి వస్తువు కావలెనో చెప్పుడు" అని యడిగెను.

'నా కిది కావలె' నని బోధిసత్త్వుడు చెప్పలేదు. ఇతర యాచకు లేమి కావలె నన్నను రాజు వాని నెల్ల నిస్సంకోచముగా నిచ్చెడివాడు.

ఒకనాడు రాజు తనలో "అన్యయాచకులు మా కిది కావలెను. అని వేడుచుందురు. మీా కేమి కావలె నని యడిగినను ఆర్య అట్ఠిసేనుడు ఏమియు కోరలేదు. ఇతడు ప్రజ్ఞావంతుడు, ఉపాయశాలి. ఈయనను ప్రశ్నించి చూచెదను" అనుకొని ప్రాతర్భోజనానంతరము పోయి ప్రణామము చేసి ఒకప్రక్కన కూరుచుండి ఇతరులు యాచించుటకును, బోధిసత్త్వుడు యాచింపకుండుటకును కారణ మడుగువాడై ఈ తొలిగాథ పలికెను :

నాకడ కరుదెంచి నన్ను యాచింత్రు
నే నెరుఁగనివారు; నీ వెందుచేత
అట్ఠిసేనా, నన్ను అర్థింపరావు?

ఇది విని బోధిసత్త్వుడు రెండవ గాథ పలికెను :

అప్రియంబుగ దోచు యాచకు డెపుడు;
అడిగిన పిమ్మట నిడడేని దాత
అప్రియంబుగ దోచు; అంతరంగమున
నయినను నాలోడ నైనను ద్వేష
ముదయింపగా వచ్చు నొక్కొక్క యెడల
నను కారణంబుచే నర్థింపనైతి.

ఆయనవాక్కులు విని రా జీ గాథలు పలికెను :

జీవించునెవడు భిక్షావృత్తి బూని
ఆతడు తరుణమం దర్థింప డేని

పరుని పుణ్యంబును భగ్నము చేయు
క్షేమముగా తాను జీవింపలేడు.

జీవించు నెవడు భిక్షావృత్తి బూని
ఆతడు తరుణమం దర్థించు నేని
పరునకు పుణ్యలాభంబు చేకూర్చు
క్షేమముగా తాను జీవింపగలుగు.

అరుదేర వీక్షించి యాచకజనులు
ప్రాజ్ఞులు ద్వేషభావము పూన రెపుడు.
ఇష్టుడవే నాకు! ఏమి కోరుదువో
కోరవచ్చును బ్రహ్మచారి, నా ఎదుట.

ఈ ప్రకారముగా రాజ్య మిత్తు నని చెప్పినను బోధిసత్త్వు డేమియు యాచింపలేదు. రాజు తనవిచారమును ప్రకటించినప్పుడు బోధిసత్త్వుడు ప్రవ్రజితులచర్యను స్పష్టముచేయుటకై "మహారాజా, గృహస్థులకును విషయోపభోగులకును యాచన చెల్లును, పరివ్రాజకులకు చెల్లదు. ప్రవ్రజించినపుడు మేము గృహస్థులకన్న భిన్నమైన జీవనము గడపవలెను" అని ఆరవ గాథ పలికెను :

ప్రాజ్ఞు లర్థింపరు; పండితజనులు
దీని గ్రహింతురు; మౌనమ్ముతోడ
ఆర్యజనంబు భిక్షార్థంబు నిలుచు;
యాచనాచార మియ్యదియె ఆర్యులకు.

బోధిసత్త్వునివాక్కులు విని రాజు "భన్తే, బుద్ధిమంతు డగు సేవకుడు బుద్ధిబలముచే ఈయదగిన దానిని తనమిత్రున కిచ్చును; నేనుకూడ మీ కిది యిత్తును" అని యేడవ గాథ పలికెను :

ఇత్తును నే బ్రాహ్మణోత్తమ, వేయి
కపిలగోవులను పుంగవముతో నీకు.
ధర్మసంయుక్తగాథలు నీవు పలుక
ఆలకించిన ఆర్యు డన్యార్యజనున
కొసగకుండగ నెట్టులుండును విప్ర!

రా జిట్లు పలుకగా బోధిసత్త్వుడు "మహారాజా, నేను అకించనుడను, ప్రవ్రజితుడను, నాకు గోవులతో పనిలేదు" అని నిరాకరించెను.

ఆయన యుపదేశానుసారముగా రాజు దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు స్వర్గలోకగామి యయ్యెను. బోధిసత్త్వుడును అపరిహీన ధ్యానముతో బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములం సరిపోల్చెను. అప్పు డనేకులు శ్రోతాపత్తిఫలము నందిరి. ఆ కాలమున రాజు ఆనందుడు; అగ్గిసేనుడు నేనే.

404 కపి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు దేవదత్తుడు భూగర్భమున మునిగిపోవుట గూర్చి చెప్పినది. అతడు భూమిలో దిగబడిపోయిన పిదప ధర్మసభలో సంభావణ జరుగుచుండగా శాస్త చని విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, అతడు అనుయాయు లతో ఇప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ వినాశమందెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కోతికడుపున పుట్టి అయిదువందల యనుచరులతో రాజో ద్యానమున నివసించుచుండెను. దేవదత్తుడుకూడ కోతికడుపున పుట్టి అయిదువందల యనుచరులతో గూడి, ఆతోటలోనే నివసించుండెను. ఒకనాడు పురోహితు డుద్యానమునకు బోయి యచటి సరస్సులో స్నానము చేసి, అలంకరించుకొని తోటనుండి బయలుదేరి వెలుప లకు బోవునపుడు ఒకానొక దుష్టకపి ఆయనకు ముందుగా బోయి తోరణముపై కెక్కి పురోహితునిపై మలము విడిచెను. ఆయన పైకి చూచునప్పటికి కోతి మరల మలము ముఖముపై విడిచెను. ఆయన ఆగి "మీపని చూచెదను" అని కోతులను బెదరించి మరల స్నానము చేసి వెడలిపోయెను, బోధిసత్త్వున కీసంగతి తెలిసెను. ఆయన వేయి కోతులను పిలువనంపి "శత్రువున్నచోట మన ముండుట యుక్తము

కాదు. అందర మించటినుండి వెడలిపోవుదము" అని యుపదేశించెను. ఆయనమాట విననివాడు తనయనుయాయులతో నాలోచింతునని చెప్పి అచటనే యుండెను. భోధిసత్త్వుడు మాత్రము తన పరివారమును వెంటగొని యరణ్యమునకు బోయెను.

ఒకనాడు ధాన్యము దంపుదాసి ఎండలో నారబోసిన వడ్లు తినుచున్న మేకను కొరవితో కొట్టెను. అగ్ని దానిరోమముల కంటుకొనెను. అది పరుగెత్తి హస్తిశాలలో కుటీరముగోడకు ఒడలు రాచుకొనెను. గడ్డికి నిప్పంటుకొనెను. కుటీరమునుండి హస్తిశాలకు నిప్పు ప్రాకెను. అందలి యేనుగుల వీపులు కాలెను. హస్తివైద్యులు వానికి చికిత్స చేయజొచ్చిరి.

కోతులను పట్టింపవలెనన్న పురోహితుడు తన సన్నిధికి వచ్చినప్పుడు రాజాయనతో "ఆచార్యా, ఏనుగులకు గాయము లయినవి. హస్తివైద్యులకు చికిత్స బాగుగా తెలియదు. మీా కౌషధ మేమయిన తెలియునా?" అని యడిగెను. "మహారాజా, తెలియును." "ఏమది?" "మహారాజా, మర్కటవస" "అది యెచట దొరకును?" "ఉద్యానమున కోతు లనేక మున్నవి."

"ఉద్యానములోని కోతులను సంహరించి వానివస కొనిరండు" అని రాజాజ్ఞ కాగానే ధనుర్ధరులు పోయి, బాణములతో అన్నికోతులను కొట్టిరి. ముసలికోతి యొకటి బాణము తగిలినను అచ్చటనే పడిపోవక బోధిసత్త్వు డున్నయెడకు బోయి పడిపోయెను. కోతు లాయన కావిషయము తెలిపిరి. ఆయన వచ్చి వానరముల నడుమ గూరుచుండి "బుద్ధిమంతులమాట వినక, శత్రుమధ్యమున నుండువా రిట్లే నశింతురు" అను విషయము నుపదేశించువాడై యీ గాథలు పలికెను :

పగవానితావున ప్రాజ్ఞుండు నిలువ
రా, దొక్కటో రెండో రాత్రుల కాల
ముండుచో నాపద యొదవును సుమ్మ.

అనుసరించినయెడ నస్థిరచిత్తు,
చంచలచిత్తుండు శాత్రవుం డగును.
ఒక వానరము తెచ్చె యూథనష్టంబు.

అయిన పక్షమున నాయకుడు మూర్ఖుండు
పండితంమన్యుండు ప్రాణముల్ విడుచు
ఇంద్రియవివశు డై ఈ కోతిరీతి.

మతిహీను డౌశక్తిమంతుండు యూథ
పరిపాలకుం డౌట భద్రంబు కాదు.
జ్ఞాతుల కహితు డౌ చాతకం బట్లు.

బలవంతుడును ధీరవర్తనుం డైన
యూథమ్మునకు నేత యొనరించు మేలు
త్రిదివౌకసులకును దేవేంద్రునట్లు.

వీక్షించు విద్యావివేకశీలముల
అన్యులలో నెవ్వ డాత డౌనర్చు
తనకు నన్యులకును తగినహితంబు.

అందుచేతను ధీరు డాత్మపరీక్ష
చేసి వివేకంబు శీలంబు విద్య
కల వేని కాదగు గణనాయకుండు
ఒండె ఏకాకిగా నొప్పు చరింప.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున మాటవినని మర్కటము దేవదత్తుడు; ఆ పరిషత్తు దేవదత్తపరిషత్తు; పండిత కపిరాజు నేనే.

405 బకబ్రహ్మ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు బకబ్రహ్మను గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆ బ్రహ్మ మత మిది. ఈ లోకము నిత్యము, ధ్రువము, అచ్యుతము. దీనికంటె వేరొకలోకమునకు ముక్తి కాని, నిర్వాణము కాని లేదు. నిచలలోకమున జన్మించిన బకబ్రహ్మ మొదటిధ్యానములలో ఈ భావన

కలిగెను— ఇందువలన ఆయన ఫలలోకమున జన్మించెను. అచట 64 కల్పములు గడిపి 8 కల్పముల ఆయుపు కలవాడై ఆభస్వర లోకమున ఉండెను. అచట ఆయనకు పైజెప్పిన అభిప్రాయములు కలిగెను. బ్రహ్మలోకము కంటె పైన చచ్చుట గాని, పుట్టుట గాని జ్ఞప్తిలేకుండెను. ఆ రెంటిని చూడజాలకపోవుటచేతనే బ్రహ్మకు ఈ అభిప్రాయము కలిగెను.

బ్రహ్మభగవానుడు తనచిత్తమున బ్రహ్మచిత్తములోని వితర్కములను గ్రహించి జేతవనమున అంతర్ధానమై బ్రహ్మలోకమున ప్రత్యక్షమయ్యెను. బ్రహ్మభగవానుని చూచి "మిత్రమా, రమ్ము. మిత్రమా! స్వాగతము బహుకాలమిత్రము ఇప్పటికి వచ్చినాడు. ఇది నిత్యము, ధృవము, శాశ్వతము, అచ్యుతము, సంపూర్ణము; ఇయ్యది ఉత్పన్నము కాదు, జీర్ణము కాదు, నశించిపోవదు, దీనికి పతనము లేదు. ఇది పుట్టుక లేనిది" అనెను. అప్పుడు భగవానుడు బకబ్రహ్మతో ఇట్లనెను: బకబ్రహ్మ, మీరు అవిద్యాజంజాటములో పడిపోయినారు. ఏది అనిత్యమో దానిని నిత్యమనుచు మీరు...ఇంతకన్న హెచ్చుగా ముక్తియున్నను లేదనుచున్నారు.

ఇది విని బకబ్రహ్మ భగవానునితో "నీవు, ఇట్లనుచున్నావు" అనుకొని భగవానుని నేరారోపణకు జడిసె తన తక్కిన అనుయాయులను పిలుచుచు ఈ గాథ పలికెను:

మనము డెబ్బదిరెండుమంది యున్నాము,
ఆర్యులమున్ పుణ్యకార్యకర్తలము,
జన్మజరాదులు సంతరించితిమి,
వర్తలు నింద్రియాల్ వశమునం దుండి,
వేదజ్ఞ, గౌతమా, వేలజనంబు
అభినందనము చేతు రస్మదాదులకు,
తుది బ్రహ్మ లాభమా నిది నిశ్చయముగ.

ఈ మాటలు విని శాస్త రెండవ గాథ పలికెను :

హే బకబ్రహ్మ, నీ వెద్దానితలతు
వో, దీర్ఘమైన యాయువు గాగ నద్ది
అల్పమ్ము; శతసహస్రాధికకోటి

హాయనంబుల యుష్మదాయువంతయును
బాగుగా విదితంబు, బకగురు, నాకు.

ఇది విని బకబ్రహ్మ మూడవ గాథ పలికెను :

జన్మజరాదుఃఖ సంతరణంబు
కావించి, అయినచో జ్ఞానిని నేను
పూర్వము నే జేయు పుణ్యకర్మముల
వ్రతములః స్మృతికి దేవలయును శాస్త !

అప్పుడు భగవానుడు పూర్వజన్మకథలను ఉల్లేఖించుచు నాలుగు గాథలు పలికెను :

ఆతపక్లాంతి దాహము గొన్నవారి
కెందరకో నీర మిచ్చిన నీదు
శీలవ్రతము నాదుస్మృతి కరుదెంచు
స్వప్నవృత్తాంత మాజాగ్రదవస్థ
లోని కేతెంచిన మానిసికట్లు.

ఆయేటియొడ్డున ఆబద్ధు లైన
వారల నెల్లర వదలించు నీదు
శీలవ్రతము నాదు స్మృతి కరుదెంచు,
స్వప్నవృత్తాంతంబు జాగ్రదవస్థ
లోని కేతెంచిన మానిసికట్లు.

గంగాప్రవాహోదకంబున జిక్క-
నావలో నున్నట్టి నరుల కెల్లరకు
నాశంబు దలపెట్టునాడు భీకరుని
బారినుండి బలాన వదలించు నీదు
శీలవ్రతము నాదు స్మృతికరుదెంచు
స్వప్నవృత్తాంతంబు జాగ్రదవస్థ
లోని కేతెంచిన మానిసికట్లు.

నీకు సంబుద్ధియు నిష్ఠయున్ గలుగు
ననుచు గ్రహించి కప్పాహ్వయమ్మునను
ఉంటి నీకడను శిష్యుండ నై: నీదు
శీలవ్రతంబు నాస్మృతి కరుదెంచు
స్వప్నవృత్తాంతంబు జాగ్రదవస్థ
లోని కేతెంచిన మానిసికట్లు.

శాస్త ఇట్లు చెప్పగా బకబ్రహ్మ తన పూర్వకృత్యములను తలచుకొని తథాగతుని స్తుతించుచు ఈ తుదిగాథ పలికెను :

ప్రకృతజన్మము పూర్వభవములు నావి
నిస్సంశయమ్ముగా నీ వెరుంగుదువు;
అందుచే బుద్ధుండ వైతివి; నీదు
ప్రభ వెలిగించును బ్రహ్మలోకమును.

ఈ ప్రకారముగా శాస్త తన బ్రహ్మగుణములను స్పష్టీకరించి ధర్మోపదేశము చేసి ఆర్యసత్యములను ప్రకటము చేసెను. అపుడు పదివేలబ్రహ్మల చిత్తము ఆస్రవముక్తమయ్యెను. ఈప్రకారముగా భగవానుడు అనేకబ్రహ్మలకు సహాయకుడై, బ్రహ్మలోకమునుండి జేతవనమునకు వచ్చెను. అచట ఉక్తప్రకారముగా భిక్షువులకు ధర్మకథ చెప్పి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున కేశవతపస్వి బకబ్రహ్మ; కప్ప బ్రహ్మచారి నేనే.

406 గంధార జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు భైషజ్యసంగ్రహావిషయమై శిక్షాపదమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఈ సంఘటన రాజగృహమున జరిగినది. "ఆయుష్మాన్ పులింద వచ్ఛుడు విహారముతో మిక్కిలిసంబంధము కలవారిని తోలగించుటకై విహారమునుండి బయలు వెడలి బుద్ధిబలముచే రాజప్రాసాదమును స్వర్ణమయము కావించెను. లోకుల కాతనియెడ శ్రద్ధ వృద్ధినందెను. వారు స్థవిరునికడకు అయిదురకముల ఔషధములు పంపిరి. వాని నాయన తన యనుయాయుల కిచ్చెను. బహుసంఖ్యాకులైనవారు రకరకముల వస్తువులను సమకూర్చి సంగ్రహించియుంచెడివారు. లభించినపదార్థములను గిన్నెలలో, ఘటములలో, పాత్రలలో,సంచులలోనింపి మూసియుం

డెడి వారు. వారినిచూచి లోకులు కపటశ్రమణులని కోపించి వస్తుసంగ్ర హము చేయువారనిరి. శాస్త ఈవిషయమువిని భిక్షువులారా! ప్రాచీన కాలమున బుద్ధుని ఆవిర్భావమునకు పూర్వము అన్యవిధానమున ప్రవ్ర జించినవారు పంచశీలమునురక్షించువారుకూడ మరునాటికి ఉండ్రాళ్ళను నిలువయుంచుకొనువారిని నిందించిరి. మీరు శుభప్రదమైన బుద్ధశాసన మున ప్రవ్రజించియు రెండు మూడురోజులకు వస్తువులు నిల్వయుంచుట అనుచితము" అని శిక్షాపదము ఘోషించి పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము గాంధార రాష్ట్రమున బోధిసత్త్వుడు గాంధారనరేశుని పుత్రుడై తండ్రి తరువాత సింహాసన మెక్కి ధర్మపరిపాలనము చేయు చుండెను. మధ్యప్రదేశమందలి విదేహరాష్ట్రమును విదేహరాజు పాలించుచుండెను. ఆరాజు లొకరి నొక రెరుగరు; కాని పరస్పరమైత్రి విశ్వాసములతో మెలగుచుచుండిరి.

ఒకనాడు గాంధారరాజు పూర్ణిమా ఉపవాసవ్రతమున పంచశీల ములుగ్రహించి ప్రాసాదము మీది యంతస్తున వేసిన సింహాసనముపై గూరుచుండి తెరచియున్న ద్వారమువెంట తూర్పుదిక్కు చూచుచు అమాత్యులతో ధర్మప్రసంగము చేయుచుండెను. అప్పుడు చంద్రుని రాహువు గ్రసించెను. వెన్నెల అంతర్ధాన మయ్యెను. అమాత్యులకు వెన్నెల కనబడలేదు. వారు గ్రహణము సంగతి రాజుతో జెప్పిరి.

రాజు చూచి తనలో "చంద్రుడు బాహ్యక్లేశమువలన ప్రభాహీను డయినాడు. నాకుగూడ ఈ పరివారము క్లేశకారణ మయినది. రాహు గ్రస్తచంద్రమునివలెనే నేనుగూడ పరిభాహీనుడ నగుట ఉచితము కాదు. నిర్మలాకాశమున ప్రకాశించు చంద్రునివలె నేను రాజ్యము త్యజించి ప్రవ్రజింతును. ఇతరుల కుపదేశము చేయుటవలన లాభ మేమి? కులమును గుణమును విడిచి ఆత్మోపదేశమున విచరించు చుందును. ఇది నా కనుకూలము" అనుకొని రాజ్యము నమాత్యుల కప్పగించి మీ యిచ్ఛవచ్చినట్లు చేయుడు అని రాష్ట్రము విడిచి, ప్రవ్ర జించి ధ్యానపరాయణుడై హిమవత్ప్రదేశమున నివసింపజొచ్చెను.

విదేహరాజు తన మిత్రుని క్షేమవార్త వ్యాపారుల నడుగగా

ఆయన ప్రవ్రజించె నని వారు చెప్పిరి. "నా మిత్రుడు ప్రవ్రజించినపుడు నేను రాజ్యము చేయుటవలన ఫల మేమి" అని యోజించి విదేహ రాజు ఏడుయోజనముల మిథిలా నగరమును, మున్నూరు యోజనముల విదేహరాష్ట్రమును పదునారువేల జనపదములను భండారమును పదునారువేల నట్టువకత్తెలను విడిచి, హిమవత్ప్రదేశము చేరి, చెట్లనుండి రాలినపండ్లు తినుచు సమచర్యాపూర్వకముగా విచరింపజొచ్చెను.

క్రమముగా నిరువురు రాజులును ఒకేప్రదేశమును చేరిరి. కాని ఒకరి నొకరెరుగరు. ప్రసన్నచిత్తములతో నుభయులును ప్రక్కప్రక్కనే నివసింపజొచ్చిరి. విదేహతపస్వి గాంధారతపస్వికి సేవచేయుచుండెను.

పూర్ణిమనా డుభయులును వృక్షముక్రింద జేరి ధార్మికసంభాషణ చేయుచుండిరి. అప్పు డాకసమున ప్రకాశించుచున్న చంద్రుని రాహువు గ్రసించెను. చంద్రుడు ప్రభాహీను డగుటకు కారణ మే మని విదేహ తపస్వి యోచించి, రాహుగ్రస్తు డగుట చూచి "ఆచార్యా, చంద్రుని గ్రసించి ప్రభాహీనుని జేసివేసిన యిది యేమి?" అని అడిగెను. "శిష్యా, ఇది చంద్రునకు ఉపక్లేశము. దీనివలన కాంతి తగ్గిపోవును. నేను రాహుగ్రస్తచంద్రముని జూచి, ఈశుద్ధచంద్రమండలము బాహ్యోపక్లేశమువలన ప్రభాహీన మయినట్లు ఈరాజ్యము నాకు బాహ్యక్లేశమయినది. రాహువు చంద్రుని ప్రభాహీనుని చేసినట్లు న న్నీరాజ్యము ప్రభాహీనుని చేయకపూర్వమే ప్రవ్రజింతు నని గ్రహణవిధానమును జూచి నేను రాజ్యము త్యజించి ప్రవ్రజించితిని." "ఆచార్యా, తాము గాంధారనరేశులా?" "అవును." "ఆచార్యా, నేను మిథిలానగరములోని విదేహనరేశుడను. ఒకరినొకరము పూర్వము చూడకున్నను మనము మిత్రులము కామా?" "నీ కీయభిప్రాయ మెట్లు కలిగెను?" "మీరు ప్రవ్రజించినా రని విన్నప్పుడు అందలిగుణమును గ్రహించి మిమ్ము ధ్యానించి ప్రవ్రజించినాను."

ప్రసన్నచిత్తులై వారు చెట్లనుండి రాలినపండ్లను తినుచు బహుకాల మచట నుండి, ఉప్పు పులుసుకొరకు హిమాలయము దిగి సరిహద్దుగ్రామము చేరిరి. వారిచర్యను జూచి లోకులు ప్రసన్నులై భిక్షు చేయుచు వారిచే ప్రతిజ్ఞ చేయించి, అడవిలో రాత్రివేళ నివసించుటకు

యోగ్యస్థానాదికమును సిద్ధము చేసి వారి నందులో నిలిపిరి. మార్గ మున భోజనార్థమై యుదకమునకు వీలగుచోట పర్ణశాల నిర్మించిరి. వారు సరిహద్దుగ్రామములో భిక్షాటనము చేసి, పర్ణశాలలో భోజనము చేసికొని, తమ నివాసమునకు బోవుచుండిరి.

వారికి లోకులు భోజనము పెట్టునపుడు ఒక్కొకప్పుడు ఆకుమీదను మరియొకప్పుడు ఆకుదొన్నెలలోను ఉప్పుపెట్టి యిచ్చుచుండిరి. ఒక ప్పుడు ఉప్పు లేకుండనే ఆహార మిచ్చుచుండువారు. ఒకనాడు లోకనాడు దొన్నెలో నెక్కువగా ఉప్పుపెట్టియిచ్చిరి. విదేహతపస్వి లవణము తెచ్చి, భోజనసమయమున భోధిసత్త్వునకు ఎక్కువగా నిచ్చి, తాను తక్కువతీసికొని, దొరకనినా డుపయోగించు నని మిగిలినదానిని దొన్నెలో మడిచి గడ్డివెంటిలో దాచిపెట్టెను.

ఒకనాడు వారికి లవణము లభింపలేదు. విదేహతపస్వి గాంధార తపస్వితో తాను దాచియుంచిన లవణము తీసి "ఆచార్యా, లవణము స్వీకరింపుడు" అనెను. "లోకులు నేడు మనకు ఉప్ప ఈయలేదే, నీ కిది యెచ్చట లభించినది?" "ఆచార్యా, ఒకనాడు లోకులు లవణ మెక్కువగా నిచ్చినారు. దొరకనినాడు ఇది అక్కరకు వచ్చు నని భద్రపరచితిని."

బోధిసత్త్వుడు గద్దించి "మూర్ఖా, మున్నూరుయోజనముల విస్తీ ర్ణము కల విదేహరాజ్యమును విసర్జించి, ప్రవ్రజించి అకించనవృత్తి నవలంబించి నేడు ఉప్పురాతిపై ఆశకొంటివా?" అని ఆతని కుపదేశ మిచ్చువాడై ఈ తొలిగాథ పలికెను :

విడిచి మున్ పదునారు వేల గ్రామముల
నిండుకోశములతో నీవు, నేడిచట
ధనసంచయమ్మును దాచుచున్నావు.

గాంధారతపస్వి చేసిన యీ నింద సహింపలేక విదేహతపస్వి విరుద్ధ భావము వహించి "ఆచార్యా, మీరు నిజలోపమును గ్రహింపలే కున్నారు. నా లోపమును చూచుచున్నారు. అన్యుల కుపదేశ మిచ్చుటవలన నేమి లాభమో మీరు యోజించినారా? ఆత్మోపదే శము చేసికొనుటకై ప్రవ్రజింపలేదా? నేడు మీరు నా కేల ఉపదే శము చేసినారు?" అని రెండవ గాథ పలికెను :

ధనధాన్య భరిత గాంధార రాష్ట్రంబు
జారవిడిచినావు శాసింపకుండ
ఇప్పుడు నన్ను శాసించుచున్నావు.

విని బోధిసత్త్వుడు మూడవ గాథ పలికెను:

తెలుపుచున్నాను విదేహతపస్వి
ధర్మమధర్మంబు తాకదు నన్ను,
పాప మంటదు నేను పలుకధర్మంబు.

విదేహతపస్వి బోధిసత్త్వునివాక్కులు విని "ఆచార్యా, హితవాక్యములు పలుకునప్పుడు దెబ్బకొట్టి కోపము తెప్పించి అన్యులను నొప్పింపగూడదు. బండమంగలి ముండనము చేసినట్లు మిక్కిలి కర్కశముగా పలికినారు" అని నాలుగవ గాథ పలికెను :

కష్ట మన్యులకును కలిగించు నేని
యెంతయు హితకారి యేని యావాక్కు
ప్రాజ్ఞు డెన్నడు నోట రానీయరాదు.

అప్పుడు బోధిసత్త్వుడు అయిదవ గాథ పలికెను:

కలుగకపోవనీ కలుగనీ బాధ
పెల్లుగా పొల్లును చల్లనీ శ్రోత
పాప మంటదు నేను పలుకధర్మంబు.

ఇట్లు పలికి మరల నుపదేశించువాడై యీ రెండు గాథలు పలికెను :

ఒకనికి బుద్ధిలేకున్నచో, వినయ
యుక్తశిక్షణలు లేకున్నచో నతడు
అంధ మహాకాసర మడవిలో దిరుగు
నట్టులు చరియించు; అందుచే ధీరు
లగువారలు సుశిక్ష నంది వినీత
మార్గాన చరియింత్రు మనుజులు కొంద
రవ్వారి సరణినే యనుసరించెదరు.

విదేహతపస్వి విని "ఆచార్యా, నేటినుండి మీరు నా కుపదేశ మిచ్చుచుండుడు. అసహనశీలుడనై నేను మీతో అన్నమాటలు

క్షమింపుడు” అనెను.

వా రొకచోటనే నివసించుచు మరల హిమాలయమునకు బోయిరి. అచ్చట బోధిసత్త్వుడు విదేహతపస్వికి యోగమున కాధారము చూపెను. అభ్యసించి ఆయన అభిజ్ఞలను సమాపత్తులను పొందెను. వా రిరువురు ధ్యానలబ్ధి కలిగి, క్రమముగా బ్రహ్మలోకపరాయణు లయిరి.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములం సరిపోల్చెను. ఆకాలమున విదేహతపస్వి ఆనందుడు; గంధారరాజును నేనే.

407 మహాకపి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయు సమయమున జాతికి ఉపకారమును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ భద్దపాలజాతకమున వచ్చును. ఆసమయమున ధర్మసభలో సంభాషణ జరుగుచుండగా శాస్త చనుదెంచి సంగతి గ్రహించి, “భిక్షువులారా, తథాగతుడు ఇపుడే కాదు, పూర్వముకూడ జాతికి ఉపకారము చేసినాడు” అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు మర్కటము కడుపున బుట్టి, మహాశక్తిసంపన్నుడై, అయిదునూర్ల యేనుగులబలము కలిగి, ఎనుబదివేల వానరములతో హిమాలయప్రదేశమున నివసించుచుండెను. గంగాతటమున సన్నని కొమ్మలతో, దట్టమైన పర్ణములతో ఎక్కువనీడతో పర్వతశిఖరము వలె ఉన్నతమైన ఆమ్రవృక్షము కలదు. కొందరు మర్రిచెట్టందురు. దానిమధురఫలములు దివ్యరసమువలె నుండును. ఒకశాఖపండ్లు గంగాజలమున రాలుచుండును; వేరొకశాఖపండ్లు నేలపై రాలుచుండును. రెండుశాఖలనడుమ నున్న పండ్లు వృక్షమూలముల రాలు

చుండును.

వానరసమూహమును వెంటబెట్టుకొని తిరుగుచు, పండ్లు తినుచు బోధిసత్త్వు డొకనాడు నీటిలో పండ్లు రాలుచుండుట చూచి సంకటము సంభవించు నని యోచించి, నాటినుండి నీటిపై వాలినశాఖమీది పండ్లు కాని పుష్పములు కాని తాను ముట్టక పిందెలయినప్పటినుండి వానరములకు వదలుటయో, జంతువులకు పడవేయుటయో చేసెను. కాని యొకపండు నిలువలేక, ఎనుబదివేల వానరముల కగపడకుండ నీటిలో బడి చీమలపుట్ట వెనుక మరుగై నదికెగువను దిగువను వలలు పన్ని, జలక్రీడలాడు వారాణసీనరేశ్వరుని కెగువ నున్న వలలో చిక్కుకొనెను. పవ లంతయు రాజు క్రీడలో గడపి, సాయంకాలము బయలుదేరునపుడు జాలరులు వలపైకి లాగి, పండు చూచి, పేరు తెలియక రాజునకు జూపిరి. "ఈ పండుపే రేమి ?" అని రాజు వారి నడిగెను. "దేవా, మాకు తెలియదు." "ఎవరు గుర్తింపగలరు ?" "దేవా, అడవిలోని మనుష్యులు."

రా జంతట వనచరులను బిలువనంపి అడుగగా వారు మామిడిపం డని చెప్పిరి. కత్తితో పండు కోసి, తొలుత ఆటవికులను తిను డని చెప్పి, తుదకు రాజు తినెను. పిమ్మట స్త్రీలక, అమాత్యులకు చిన్న ముక్కలు పెట్టించెను. ఆమ్రఫలరసము రాజును మైమరచునట్లు చేసెను.

అతడు రసతృష్ణకు వశుడై ఆమ్రవృక్ష మెచట నున్నదని వనచరుల నడిగెను. హిమాలయప్రదేశమున నదీతీరమున నున్న దని వారు చెప్పిరి. అంతట రాజు నావలు సమకూర్చి, ఆటవికులు చూపు మార్గము వెంట ఏటిదిగువను ప్రయాణము చేసి క్రమముగా వృక్ష మున్న చోటు చేరెను. ఆటవికులు "దేవా, ఇదియే ఆవృక్షము" అని రాజునకు జూపిరి. పడవ లాపి, రాజు పరివారముతో అచ్చోటు చేరెను. వృక్షచ్ఛాయలో రాజుకు శయ్య పరచిరి. పండిన మామిడిపండ్లు తినుచు రసానుభవమున ఆనందించుచు రాజు వృక్షమునకు నలుప్రక్కల రక్షకభటులను నిలిపి, నెగళ్ళు వేయించెను.

జనులు నిద్రించిన పిదప బోధిసత్త్వు డర్ధరాత్రమున నిజానుచరులతో నచ్చటికి వచ్చెను. ఎనుబదివేల వానరములు ఒకశాఖనుండి వేరొక

శాఖపైకి దుముకుచు మామిడిపండ్లు తినజొచ్చెను.

కన్నులు తెరచి రాజు వానరసేనను జూచి అనుచరులను లేపి, ధానుష్కులతో "మీ రీచెట్టుచుట్టును నిలిచి, పండ్లు తినువానరములు పారిపోవకుండునట్లు కొట్టుడు. ఉదయము ఆమ్రఫలములు, వానర మాంసము భుజింతము" అనెను. ధనుర్ధరులు చిత్త మని చెట్టుచుట్టు నిలిచి బాణములు వింటసంధించి నిలిచియుండిరి. పరుగెత్తలేని మర్కటములు వానిని జూచి మరణభయమున బోధిసత్త్వునికడకు బోయి కంపముతో "దేవా, ఏమి చేయుదము? విలుకాండ్రు వృక్షము చుట్టుముట్టియున్నారు. పరుగెత్తుకోతులను పడగొట్టుదురు" అని విన్నవించెను.

బోధిసత్త్వుడు మర్కటముల నోదార్చి "భయపడవలదు. మిమ్ము రక్షింతును" అని సూటిగా పైకి బోవు కొమ్మమీదికి ప్రాకి, దానిపై నుండి నదివైపు వ్యాపించిన శాఖమీదికి దుమికెను. ధనుర్ధరులు నిండి యున్న స్థానమునకు మీదుగా తీరమున నున్న వేరొక చెట్టుపైకి దుమికెను. మరల మొదటి చెట్టుపైకి దుమికి తా నెంతదూరము లంఘించెనో అంచనా వేసి, పొదనుండి బెత్తము త్రుంచి సాపు చేసి, "ఇంత భాగము వృక్షముచుట్టును కట్టెదను. ఇంతభాగము అంతరాళమున నుండును" అని లెక్క వేసెను. కాని తన నడుముచుట్టును కొట్టుకొను భాగమునుమాత్రము గమనింపలేదు. పిమ్మట బోధిసత్త్వుడు తీగెలు కోసి, గంగయొడ్డున నున్న వృక్షము చుట్టును కట్టి, రెండవకొన తన నడుమునకు కట్టుకొని, విలుకాండ్రు నిండియున్న ప్రదేశముమీదుగా వాతాహతమైన మేఘమువలె దుమికెను. నడుమునకు కట్టుకొన్న లతాభాగముపై దృష్టి లేకపోవుటచే ఆయన వృక్షము చేరలేక, రెండు చేతులుచాపి, ఆమ్రశాఖను గట్టిగా పట్టుకొనెను. త్వరితముగా తనవీపు మీదుగా నడిచిపోయినచో క్షేమముగా నావలకు చేరవచ్చు నని మర్కటములకు సంజ్ఞ చేసెను. బోధిసత్త్వునకు నమస్కరించి వానరము లన్నియు ఆయన వీపుమీదుగా నడచిపోయినవి.

దేవదత్తుడుకూడ మర్కటమైయుండి వానరముల వెనుక నడచుచు బోధిసత్త్వునిపై పగతీర్చుకొనదలచి, తరుణ మాసన్న మయ్యె నని యెంచి, పైకొమ్మనుండి బోధిసత్త్వుని వీపుమీదికి దుమికెను. దానితో బోధిసత్త్వునిగుండె బ్రద్దలయ్యెను. పైన గాయ మయ్యెను. బాధ

పోచ్చిపోయెను. వ్యధ కలిగించి దేవదత్తుడు వెడలిపోయెను. బోధిసత్త్వుడొకడే మిగిలియుండెను.

మేల్కొని యున్నరాజు వానరములు బోధిసత్త్వుడును చేసిన దంతయు చూచి "ఈవానరము పశుజాతిలో పుట్టియు తనప్రాణములను లెక్కింపక నిజపరివారమునకు మంగళము చేకూర్చెను" అని తల పోసి, తెల్లవారినపిదప బోధిసత్త్వునియెడ ప్రసన్నుడై, కపిరాజును చావనిచ్చుట ఉచితము కాదని నిశ్చయించి ఉపాయమున క్రిందికి దింపించి, పోషింతు నని భావించి, గంగానదిలో నౌకలను గుమిగూర్చి మెట్లు కట్టించి బోధిసత్త్వుని నెమ్మదిగా క్రిందికి దింపించెను. కపిరాజు వీపుపై కాషాయవస్త్రము కట్టించి, నదీజలమున స్నానము చేయించి, పంచదారపానకము త్రాగించెను. శరీరము నిర్మల మైనపిమ్మట సహస్రపాకతైలముతో మర్దనము చేయించి శయ్యపై గొర్రెతోలు పరిపించి దానిపై బోధిసత్త్వుని పరుండబెట్టించెను. ఆవల రాజు క్రింది భాగమున పీఠముపై గూరుచుండి ఈ తొలిగాథ పలికెను :

మేటిబాధల కోర్చి దాటవేసితి వీవు
ఓ మహాకపి, వీరి క్షేమపూర్వకముగా,
ఏమి సంబంధంబొ ఇవ్వారికిని నీకు ?

విని బోధిసత్త్వుడు రాజున కుపదేశ మిచ్చువాడై శేషించిన గాథలు పలికెను :

ఓ యరిందమ, నేను యూథమ్ము రక్షింతు,
నిన్ను కన్గొని రాజ, నిఖిలవానరగణము
భయముచెందెను; వారిప్రభుడ, నేతను నేను
శతదీర్ఘకోదండమిత మైన దూరమున్
లంఘించితిని గట్టి లత యూరుబంధముగ.
జంఝూనిలోద్ధూతజలధరంబువిధాన
ఎగసి అన్యతటాన అగము బట్టితి రాజ!
బలము కోల్పోయితిని; బాహుద్వయము చాపి
పట్టుకొంటిని కొమ్మ నెట్టులో గట్టిగా,
ఆవిధమ్ముగ నుండ నావీపు మీదుగా
క్షేమమ్ముగా కపుల్ చేరె నావలియొడ్డు,
నావశంబున నుండి నడచు కపిసంఘంబు

భద్రంబుగా నుండెః బంధనంబున గాని
మరణంబునంగాని దరి ఏమియును లేదు
నీతిబోధనవాక్కు నీకు చెప్పెద రాజ !
సత్యంబు గ్రహియించి శాసించుపక్షాన
రాష్ట్రమ్ము పై ప్రీతి రథతురంగమసైన్య
నగరాలపై ప్రీతి మిగుల నుండుట మేలు.

ఈ ప్రకారముగా ఉపదేశించి, అనుశాసనము చేయుచు బోధిసత్త్వుడు ప్రాణములు విడిచెను. అమాత్యులను బిలువనంపి రాజు "ఈ కపిరాజుకు రాజులకువలెనే అగ్నిసంస్కారము చేయవలెను" అని ఆనతిచ్చి స్త్రీలతో "మీరు రక్తవస్త్రములు ధరించి, తలలు విరియబోసికొని, చేతులలో కాగడాలు పట్టుకొని కపిరాజుశవము వెంట శ్మశానభూమివరకు పొండు" అని ఆదేశించెను.

వందబండ్లకట్టెలతో అమాత్యులు చితి పేర్పించి, రాజోచితముగా బోధిసత్త్వున కగ్నిసంస్కారము చేయించి, కపాలము రాజుకడకు గొనిపోయిరి.

బోధిసత్త్వుని దహనము చేసిన ప్రదేశమున రాజు చైత్యము కట్టించి, దీపములు వెలిగించి, గంధమాల్యాదులతో పూజ చేసెను. కపాలమును బంగారమున పొదిగించి, బల్లెమునకు తగిలించి, ముందర నుంచి, గంధమాల్యాదులతో పూజించుచు వారాణసి చేరెను. రాజద్వారముకడ బల్లెమును నిలిపి, నగర మలంకృతము చేయించి సంపూర్ణముగా సప్తాహము, పూజలు చేయించెను.

అనంతరము ధాతువు తీసి దానిపై చైత్యము నిర్మించి యావజ్జీవము గంధమాల్యాదులతో పూజ చేయించుచు, బోధిసత్త్వుడు ఉపదేశించినట్లు రాజు ప్రవర్తించుచు, దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు, న్యాయపరిపాలనము నడుపుచు, తుదకు స్వర్గలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు సరిపోల్చెను. అప్పుడు రాజు ఆనందుడు; దుష్టకపి దేవదత్తుడు; పరిషత్తు బుద్ధ పరిషత్తు; కపిరాజు నేనే.

408 కుంభకార జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు కాముకత్వనిగ్రహమును గూర్చి చెప్పినది. వర్తమానకథ పాణీయజాతకమున వచ్చును.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున 500 మంది మిత్రులు ప్రవ్రజించి, కోటీశ్వరుని విశాల గృహమున నివసించు చుండిరి. వారికి అర్ధరాత్రమున కామసంకల్పము కలిగినది. శాస్త రేయింబవలు ఆరుపర్యాయములు శిష్యులసంరక్షణకై దృష్టి నిలిపెడివాడు. వారికి కామప్రవృత్తి కల్గినప్పుడెల్ల శాస్త నిగ్రహించెడివాడు. ఆనాడు అర్ధరాత్రివేళ జేతవనముపై దృష్టి నిలపగా ఆభిక్షువుల సంకల్పవికల్పములసంగతి తెలిసినది. అప్పుడు శాస్త తనలో "ఈభిక్షువుల సంకల్పములు వృద్ధిచెందిన చో అర్హత్వమార్గము భిన్నమగును. కావున యిప్పుడే ఈ సంకల్పములను తొలగించి వీరిని అర్హతులను చేయుదు" నని తలపోసి గంధకుటి వెలువడి ఆనందస్థవిరుని పిలువనంపి ఆనందా! గృహమున నివసించు భిక్షువులను ఒకచో సమావేశపరచుము" అని సిద్ధపరచిన ఆసనముపై గూరుచుండెను. వారు రాగానే "భిక్షువులారా, మనసులో పుట్టెడి సంకల్పవికల్పములకు వశీభూతులు కాగూడదు. కాముకత్వము శత్రువువలె వినాశము గూర్చును. భిక్షువులు దానిని గమనింపవలెను. పురాణపండితులు కొలది వికారము కలిగినను నిగ్రహించి ప్రత్యేకబుద్ధత్వము పొందిరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు వారాణసీనగరద్వారగ్రామమున కుంభకారులయింట పుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి కుటుంబి యయ్యెను. ఆయనకు కుమారుడు, కూతురును కలిగిరి. కుంభకారవృత్తిచే ఆయన కుటుంబమునుపోషించు చుండెను.

ఆ సమయమున కాళింగరాష్ట్రములో దంతపురనగరమున కరండుడను రాజు పరిపాలన చేయుచుండెను. ఆయన ఒకనాడు చాలమంది

యనుచరులతో ఉద్యానమునకు బోయి ఫలభారముచే వంగిన ఆమ్ర వృక్షము చూచి, తాను కూరుచున్న యేనుగుమూపు మీదినుండియే చేతు లెత్తి, పండ్లుకోసి, మంగళశిలాపట్టమున ఉపవేశించి, యోగ్యులగు వారలకు ఫలము లిచ్చి, తాను తినెను. రాజు తిన్నపిదప మిగిలిన వారు అమాత్యులు, బ్రాహ్మణులు, గృహపతిప్రభృతులు పండ్లు రాల్చితినిరి. వెనుకవచ్చువారు వృక్షము లెక్కి, పండీపండని కాయలను సమ్మెటలతో కొట్టి రాల్చి భుజించిరి.

రాజు రో జంతయు నుద్యానమున క్రీడించుచు సాయంకాలమున నుసజ్జిత మైన హస్తిపై నెక్కి పోవుచు, ఉదయము తాను పండ్లు కోసిన వృక్షముక్రిందుగా జనునప్పుడు ఇట్లు తలపోసెను: "ప్రాతఃకాలమున ఈ వృక్షము ఫలభారముచే వంగి సుందరముగా నుండెను. కాని యిప్పుడు ఫలరహిత మై సౌందర్యవిహీన మై యున్నది". ఇట్లను కొని రెండవ చెట్టుక్రిందికి పోయి చూచి, "ఇదియు ఫలరహిత మై ముండమణిపర్వతమువలె సుందరముగా నున్నది. కాని ఫలవంత మై యుండుటచే దీప కీదశ ప్రాప్తించినది. ఈ గృహస్థుకూడ ఫలరహిత వృక్షమువలె నున్నాడు. ప్రవ్రజ్య ఫలరహితవృక్షముతో సమానమైనది. ధనవంతులకే భయము. అకించనులకు భయములేదు. నేనుగూడ ఫల విహీనవృక్షమువలె కావలెను" అని తలపోసి ఫలవృక్షమును ధ్యానించి, చెట్టుక్రింద నిలిచి త్రిలక్షణములను(అనిత్య, దుఃఖ, అనాత్మ) బాగుగా యోజించి విపశ్యనాభావనయందు వృద్ధిగాంచెను. అచ్చట నిలిచి యుండగనే ప్రత్యేకబోధిజ్ఞానము సంప్రాప్తము కాగా నతడు మాటిమాటికి నిట్లు తలపోసెను: "మాతృగర్భరూప మగు కుటీరమును నాశము చేసితిని. త్రిభవనములందలి జన్మసంభావన ఛిన్నాభిన్న మయినది. సంసారరూప మగు కశ్మలస్థానము శుద్ధమయినది. బాష్పసముద్ర మింకిపోయినది. ఎముకల గోడలు నాలుగును విరిగిపోయినవి. నాకు పునర్జన్మ లేకుండుగాక!"

ఇట్లు తలపోయుచు రాజు సమస్తాలంకారభూషితు డై నిలిచి యుండెను.

"మహారాజా, తాము చాలసేపు నిలిచియున్నారు." "నేను మహారాజును కాను, ప్రత్యేకబుద్ధుడను." "దేవా, తమవంటివారు ప్రత్యేక

బుద్ధులు కానేరరు." "ఎట్లగుదురు?" "వారిముఖము మీది వెంట్రుకలు, శిరముమీది కేశములు క్షురతో తీసివేయింతురు. వారు గాలిచే నష్టమగు మేఘమువలెను, రాహువునుండి ముక్తి నొందిన చంద్రునివలెను ఉందురు. హిమాలయమున నందమూలపర్వతముపై ఉందురు. దేవా, ప్రత్యేకబుద్ధు లిట్లుందురు."

తక్షణమే రాజు చేతు లెత్తి నిజశిరమును స్పృశించెను. తోడనే గృహస్థరూపము పోయి శ్రమణవేషము గోచరించెను.

యుక్తుడౌ భిక్షువు కుండగవలయు
చీవరత్రయము, సూచియు, పాత్రికయును,
క్షురయును, వడపోతపను బట్టతునక.

ఈ విధముగా వర్ణితమైన యాకారము ప్రస్ఫుటమయ్యెను. ఆయన ఉప్పరమున కెగసి నిలిచి, జనసందోహమున కుపదేశ మిచ్చి ఆకాశమార్గమున ఉత్తరహిమాలయమున నందమూల పర్వతము చేరెను.

గంధారరాష్ట్రమున తక్కశిలానగరమున నగ్గజీనాముడగు రాజుండెను. ఆయన ప్రాసాదముపై సుందరపీఠమున గూరుచుండి ఒకానొక స్త్రీని వీక్షించెను. ఆమె యొక్కొక చేతికి ఒక్కొక కంకణముండెను. ఆమె కొలదిదూరమున గూరుచుండి మంచిగంధము తీయుచుండెను. ఒకచేతికి ఒకే కంకణ ముండుటచే చిక్కుపడుట గాని, ధ్వనిచేయుట గాని లేదు. కొంతసేపటి కామె కుడిచేతికంకణము తీసి, రెండవ చేతికి తొడిగి, గంధము ప్రోగుచేయుచు, నూరుచుండెను. ఒక చేతికంకణము రెండవచేతి కంకణముతో కలియుటచే చప్పుడు కాజొచ్చెను. ఆ కంకణములు పరస్పర మొరపిడి చేయుట చూచి రాజు తనతో "ఒకేకంకణ మున్నప్పు డొరపిడి లేదు. రెండవదానితో చేరుటచే ఒరపిడి, సవ్వడి కలుగుచున్నవి. ప్రాణి ఒంటిగా నున్నప్పుడు ఒరపిడి కాని ఉలివు కాని యుండదు. ఇరువురు ముగ్గురు కలిసినప్పుడుండును. కశ్మీర గంధారరాజ్యములు రెండిటిలోను నివసించువారికి తీర్పు చెప్పుచున్నాను. నే నిక ఒంటికంకణమువలె నుండి అన్యులకు తీర్పుచెప్పక స్వవిషయమే విచారించుచుందును." ఒరపిడిచేయు కంకణమును ధ్యానించి రాజు కూరుచుండి లక్షణత్రయమును విచారించి, విపశ్యనాభావము వృద్ధిచేసి, ప్రత్యేకబోధిజ్ఞానము పొందెను. తక్కినది

పూర్వోక్త కథవలెనే.

విదేహరాష్ట్రములోని మిథిలానగరమున నిమి యను రాజుండెను. ప్రాతర్భోజనానంతర మాయన మంత్రిగణపరివృతుడై ద్వారమున కెదురుగా నిలిచి ఒక గొందివంక జూచుచుండెను. గ్రద్ద కసాయిదుకాణమునుండి మాంసఖండ మెత్తుకొని ఆకసమున కెగసెను. ఇటు నటు నెగురుగృధ్రాదిపక్షులు దానిని చుట్టుముట్టినవి. అందు కొన్ని దానిని పొడిచినవి కొన్ని రెక్కలతో కొట్టినవి, కొన్ని గోళ్ళతో రక్కినవి. గాయముల కోర్వలేక గ్రద్ద మాంసఖండమును జారవిడిచెను. వేరొక పక్షి దానిని గ్రసించెను. తక్కిన పక్షులు గృధ్రమును విడిచి రెండవ పక్షిని చుట్టుముట్టినవి. అది మాంసఖండము విడువగానే వేరొకపక్షి దానిని గ్రసించెను. తక్కినపిట్టలు దానిని వేధింపజొచ్చినవి. అది చూచి రాజిట్లు చింతించెను: "ఏపక్షికి మాంసఖండము లభించెనో ఆ పక్షి వ్యథ ననుభవించినది; దానిని విడిచినప్పుడు శాంతి సమకూరినది. పంచ కామభోగములను విడిచిపెట్టనివాడు దుఃఖము నొందుచుండును; విడిచిపెట్టినవాడు సుఖించును. అనేకుల కివి కొలదిగా నుండును. నాకు పదునారువేలస్త్రీ లున్నారు. మాంసఖండమును విడిచిన గ్రద్దలవలెనే నేను కామభోగములను త్యజించి సుఖముగా నుందును." అతడు బాగుగా విచారణ చేసి, నిలిచి యుండియే లక్షణత్రయమును ధ్యానించి, విపశ్యనాభావన వృద్ధిచేసి, ప్రత్యేకబోధిజ్ఞానము పొందెను. మిగిలినకథ పూర్వోక్తకథలవలెనే.

ఉత్తరపాంచాల రాష్ట్రమున కంపిల నగరమున దుర్ముఖనాముడగు రాజుండెను. ఆతడు ప్రాతర్భోజనానంతర మమాత్యపరివృతుడై, అలంకారభూషితుడై గవాక్షమునెదుట నిలిచి, అంగణమువైపు చూచుచుండెను. ఆ సమయమున గొల్లలు పశువులశాల తలుపులు తెరచిరి. వృషభములు కొట్టమునుండి వెలువడి కామవశమున ఆవు వెంట బడినవి. మొనలు తేలిన కొమ్ము లున్న మహావృషభము వేరొకటి వచ్చుచుండుటచూచి మాత్సర్యముతో రెండవదిదానితొడలో పొడిచెను. పోటు ప్రబలమగుటచే కొమ్ము లావలకు దూసుకొనిపోయినవి. ఆవృషభము తోడనే ప్రాణములు విడిచెను. రాజది చూచి "పశువులు మొదలు సమస్తప్రాణులు కామవశమున కష్టములపా

లగుచున్నారు. ఈ వృషభము కామముచేతనే ప్రాణములు గోల్పో యినది. ఇతరప్రాణులు కాముకత్వమువలననే కంపించుచున్నారు. ప్రాణులను కల్లోలపరచుచున్న కామభోగములను” అని తలపోసి, నిలిచియుండియే విపశ్యనాభావన వృద్ధిచేసి లక్షణత్రయమును ధ్యానించి ప్రత్యేకబోధిజ్ఞానము పొందెను. మిగిలినకథ పూర్వోక్తకథవలెనే.

ఒకనా డానలుగురు ప్రత్యేకబుద్ధులు భిక్షాటనసమయము స్మరించి నందమూలపర్వతమునుండి వెలువడి, అనోతత్తీసరోవరముకడ నాగలతతో పండ్లు తోముకొని మనశ్శిలాతలమున నిలిచి, పంచచీవరములు పట్టుకొని బుద్ధిబలమున ఆకసమున కెగసి, పంచవర్ణ మేఘములను మర్దించుచు పోయి, వారాణసీనగర గ్రామద్వారమునకు కొలది దూరమున దిగి, అచ్చటి యారామమున నొకచోట చీవరములు కట్టుకొని పాత్రలు చేతబట్టుకొని, ద్వారగ్రామము ప్రవేశించి, భిక్షాటనము చేయుచు, బోధిసత్త్వునివాకిలి చేరిరి.

బోధిసత్త్వుడు వారిని జూచి ప్రసన్నుడై, లోనికి గొనిపోయి పీఠముపై గూరుచుండబెట్టి, దక్షిణోదక మిచ్చి పెద్ద విందు చేసి, తా నొకప్రక్కన గూరుచుండి, సంఘస్థవిరునకు ప్రణామము చేసి, “తమ ప్రవ్రజ్య సుశోభిత మైనది. ఇంద్రియములు ప్రసన్నము లైనవి. శరీర కాంతి సుందర మైనది. ఏమి ధ్యానించి మీరు భిక్షాటనవృత్తి నవలంబించినారు ?” అని తక్కినవారినిగూడ అడిగెను. ఆ నలుగురును “మేము ఫలానిరాష్ట్రములో ఫలాని రాజులము” అని తమతమ అభినిష్క్రమణకథలు వివరించి క్రమముగా ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క గాథ పలికిరి :

ఆడవిలో కనుగొంటి నామ్రవృక్షంబు;
నీలకాంతులతోడ నీటుగా నుండె.

చిక్కగ పండ్లతో నిక్కిన తరువు
క్షతవిక్షతం బయ్యె జనములవలన:
వీక్షించిదానిని భిక్షువు నైతి.

చతురకళాదనిర్మిత కంకణములు
విడివిడిగా నుండ వెలదిహస్తముల
నుండె నీరవముగా; ఒకచేత గూర్చ

రాపిడి యయ్యె నారావంబుతోడ
వీక్షించి దానిని భిక్షువు నైతి.

ఆమిషఖండంబు నాస్యాన గరచి
ఒంటిగా నెగిరెడి యొక శకుంతమును
పడగొట్టె నెన్నియో పక్షులు తాకి;
వీక్షించి దానిని భిక్షువు నైతి.

బలమును వన్నెయు గలిగి యుత్తుంగ
మగు మూపురమ్ముతో ననడుహ మొకటి
గోసంఘమధ్యాన గోచరించినది,
అవల కామవశాన హాత మయిపోయె;
వీక్షించి దానిని భిక్షువు నైతి.

బోధిసత్త్వుడు ఒక్కొకగాధ విని ఒక్కొకప్రత్యేకబుద్ధునితో "భన్తే, ఈ ధ్యానము తమకే యుక్తమైనది" అని స్తుతించెను.

ఉపదేశించిన ధర్మకథనము విని వారు వెడలిపోవగానే ఆతడు ప్రాతర్భోజనము చేసి, సుఖముగా కూర్చుండి భార్యను పిలిచి "భద్రే, ఈ నలుగురు ప్రత్యేకబుద్ధులు రాజ్యత్యాగము చేసి, ప్రవ్రజించినవారు, అకించనులు. బాధవిడనాడి ప్రవ్రజ్యాసుఖ మనుభవించుచున్నారు నేను స్వవృత్తిచే జీవించుచున్నాను. నాకు సంసారముతో పనియేల? నీవు బిడ్డలను పోషించుచు నింట నుండుము" అని రెండు గాధలు పలికెను :

గాంధారనృపతి మగ్గజి, కళింగ
రాజ్యాధినేత కరండుడు, మిథిల
పరిపాలకుడు నిమి, పాంచాలధరణి
విభుడు దుర్ముఖుడును విడిచి రాజ్యమ్ము
సంపూర్ణముగ నకించను లైనవారు,
ప్రవ్రజించినవారు, పరమపావనులు.

జాజ్జ్వల్యమానాగ్నిచందాన వీరు
దేవతాసము లరుదెంచినవారు
నేగూడ విడనాడి నిఖిలవాంఛలను
భార్గవీ, ఒంటిగా పర్యటించెదను.

ఆయనవాక్కులు విని యామె "స్వామీ, ప్రత్యేకబుద్ధుల ధర్మ కథనము విన్నప్పటినుండియు నా మనస్సుకూడ ఇంటిపైన లేదు" అని యీ గాథ పలికెను.

మంచికాల మిమ్మది మరల రాబోదు;
ఉపదేష్ట లావల యోగింపరేము.
చరియింతు భార్గవా, పురుషహస్తంబు
వదలిన విహగంబువలె నొంటిగాను.

బోధిసత్త్వు డామెమాటలు విని, మౌనము వహించెను. ఆయన కాశ్చర్యము గొలుపునట్లు తానే తొలుత ప్రవ్రజింపదలచి యామె "స్వామీ, నీరు తేబోవుచున్నాను. బిడ్డలను కనిపెట్టియుండుడు" అని కడవ తీసికొని పోవుదానివలె వెలువడి, పరుగెత్తి పోయి సరిహద్దు చేరి, తపస్వుల సన్నిధికి బోయి ప్రవ్రజించెను. ఆమె మరలిరా దని తెలిసి కొన్నతరువాత బోధిసత్త్వుడు బిడ్డలను పోషింపసాగెను.

కొంతకాలమునకు బిడ్డలు పెరిగి పెద్దవారు కాగా బోధిసత్త్వుడు స్మృతి కలిగి వారిని పరీక్షింపదలచి వంట చేయుచు ఒకనాడు అన్నము నుడకనీయ లేదు. ఒకనాడు సంకటి చేసెను. ఒకనాడు బాగుగా వండెను. ఒకనాడు ఉప్పు వేయలేదు. ఒకనాడు కూరలో ఉప్పు హెచ్చుగా వేసెను. "నాయనా, ఈ వేళ అన్నము ననువాయగా నున్నది. ఈ వేళ సంకటి అయినది, ఈ నాడు బాగున్నది, ఈ నాడు ఉప్పు తక్కువైనది. నేడు ఉప్పు ఎక్కువైది" అని బిడ్డ లనుచుండిరి. అవును బాబులారా, అని ఆయన బదులుచెప్పుచుండెను. ఇక స్వసామర్థ్యముచే బిడ్డలు జీవింప గల రని బోధిసత్త్వుడు తలచి, ప్రవ్రజింప నెంచెను.

బిడ్డలను బంధువుల కప్పగించి ఆయన "నాయనలారా, అమ్మలారా, ఈబిడ్డలను మీరు బాగుగా పోషింపుడు" అని చెప్పి, వారు దుఃఖించుచుండగా నివాసము వెడలి ప్రవ్రజించి నగరసమీపముననే యుండెను. ఒకనా డతడు వారాణసిలో భిక్షాటనము చేయుచుండగా పరివ్రాజిక కానబడి, అతనికి ప్రణామముచేసి, "ఆర్యా, మీరు బిడ్డలను అంతమొందించినా రని తెలియుచున్నది" అని పలికెను. "నేను బిడ్డలను నష్టపరచలేదు. బిడ్డలు మంచిచెడ్డలను గుర్తించు యోగ్యత కలిగినతరువాత నే నేను ప్రవ్రజించినాను. వారిచింత నీ కక్కరలేదు. నీవు ప్రసన్న

చిత్త వై యుండుము" అని బోధిసత్త్వుడు తుదిగాథ పలికెను:

కనుగొన్న వారలు గాన గ్రహింత్రు
ఉప్పని దేదియొ, చప్పని దేదో,
పక్వ మెయ్యదియొ, అపక్వ మెయ్యదియొ
నీవు భిక్షాచర్యానిరతవు కమ్ము,
నేను భిక్షాచర్యానిరతుడ నగుదు.

ఇట్లు పరివ్రాజిక కుపదేశ మిచ్చి యుత్సాహము పురికొల్పెను. ఆమె యుపదేశము గ్రహించి ఆయనకు ప్రణామము చేసి, ఇచ్చవచ్చిన దారిని బోయెను. మరల వా రెన్నడును కలియలేదు. బోధిసత్త్వుడు ప్రాప్తధ్యాను డై క్రమముగా బ్రహ్మలోకప రాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి సత్యప్రకాశనము కావించి జాతకములను పరిపోల్చెను. 500మంది భిక్షువులు అర్హత్వ మొందిరి. ఆకాలమున పుత్రిక ఉత్పలవర్ణ; పుత్రుడు రాహులకుమారుడు; పరివ్రాజక రాహులమాత; ప్రవ్రజితుడు నేనే.

409 దళహధమ్మ జాతకము

శాస్త కౌశాంబిలోని ఘోసితారామమున విహారము చేయుచు, ఉదయనప్రభువు ఆడుఏనుగు భద్రవతిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆ ఏనుగును అలంకరించు పరిధానములను గూర్చియు ఉదయన రాజవంశము గూర్చియు మాతంగజాతకమున (497) ప్రకటితమగును. ఒకనాడు భద్రవతి భగవాన్ బుద్ధుడు అనుపమరస్మితో నగరమున భిక్షార్థమై ప్రవేశించుట చూచి, ఆయనచరణములకడ మోకరిల్లి రోదనము చేయుచు "భగవన్, తాము సర్వజ్ఞులు. సర్వలోకములు చలింపచేయగల వారు, నేను తరుణవయసులో నున్నపుడు రాజునకు నా సహాయ్యమున జయము, ప్రాణములు, దేవియు దక్కెను. నాయెడ

ప్రీతితో ఆదరము చూపెడివారు. నన్ను అలంకరించి నే నుండుప్రదే శము నలంకరించి సుగంధములు చల్లి పైన బంగారు నక్షత్రములు చెక్కిన చక్కని చాందినీ కట్టి సుగంధతైలదీపములను వెలిగించెడి వారు. అగరువత్తులు పాత్రలనుంచి, నేను మలవిసర్జనము చేయుచోట బంగరుకుండ ఉంచి, బొమ్మచిత్తరువులు గల ఆస్తరణముపై నిలువ బెట్టెడివారు. నాకు రకరకముల రాజోచితభోజనములు పెట్టించెడి వారు. కానీ, నాకు వార్ధకము వచ్చి పనులు చేయలేకుండుటచే వెను కటి ఆదరము పోయినది. దిక్కు లేక, అడవిలో ఆకులలములు తిని బ్రదుకుచున్నాను. ఉదయునునకు నాపై దృష్టి నిలుచునట్లు చేసి వెను కటి ఆదరము కలిగింపవలె నని ప్రార్థన" అని విన్నవించెను.

శాస్త "నీవు పొమ్ము. నేను రాజుతో చెప్పి నీకు వెనుకటి ఆదరాభి మానములను కలిగించెదను" అని రాజనివాసమునకు జనెను. రాజు తథాగతుని ప్రాసాదములోనికి గొనిపోయి ఆయన భిక్షుసంఘమునకు మహాదాన మొసగెను. భోజనానంతరము దానానుమోదనము చేసి శాస్త "మహారాజా, భద్రవతి ఇప్పు డెక్కడ నున్నది?" "భన్తే, జాడ తెలియదు." "మహారాజా, ఎవరివలన నైనను ఉపకారము చేయునపుడు ఆదరాభిమానములు చూపి, వార్ధకమున వానిని పంపి వేయకూడదు. ఉపకారమునకు కృతజ్ఞత చూపవలెను. ఇపుడు భద్ర వతి ముసలిదై చిక్కిపోయినది. దిక్కులేక అడవిలో ఆకులలములు తిని బ్రదుకుచున్నది. వార్ధకమున దానిని దిక్కుమాలిన దానిని చేయుట తగదు" అని చెప్పెను.

ఈ ప్రకారముగా భద్రవతి గుణగణములను తెలిపి శాస్త "దానిని వెనుకటివలెనే ఆదరింపు" మని పలికెను. రాజు ఆప్రకారమే చేసెను.

ధర్మసభలో భిక్షువులు ఈ విషయమై చర్చించు చుండగా ఒక నాడు శాస్త వచ్చి విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, ఇప్పుడే కాదు పూర్వము కూడ తథాగతుడు దీనికి పోయిన ఆదరసత్కార ములు మరల కలిగించెను" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణాసిలో దళహథమ్మ డనురాజు పాలనము చేయు

చుండెను. ఆసమయమున బోధిసత్త్వుఁ డమాత్యకులమున బుట్టి పెద్దవాఁ డయినపిదప రాజసేవలో చేరెను. రాజువలన బోధిసత్త్వునకు విశేష సంపద లభించెను. క్రమముగా రా జాయన నమాత్యపదవిలో ప్రతిష్ఠించెను. ఆ రోజులలో రాజుకడ ఓట్ఠివ్యాధి అను హస్తిని యుండెను. దానికి మహాబలము, మహాశక్తియు కలవు. దినమునకు నూరుయోజనముల దూరము పోవు ఆహస్తిని వార్తావహన కార్యములు చేయుచు, సంగ్రామమున శత్రుమర్దనము కావించుచుండెను. "నా కిది మిక్కిలి ఉపకారము చేయుచున్నది. ఉదయనప్రభువు భద్రవతీగజమును అలంకరించినట్టు లలంకరించి దీని నాదరింతును" అని రాజు అట్లే చేయించెను. కాలక్రమమున హస్తినికి వార్ధకము వచ్చి, బలము పోగా రాజు దాని పూర్వసత్కారము మానిపించెను. ఏనుగ నాటినుండి దిక్కులేని దై అడవిలో ఆకులు అలములు తిని జీవించుచుండెను.

ఒకనాడు రాజకులమున గిన్నెలు తగ్గిపోయినపుడు రాజు కుంభకారుని బిలువనంపి గిన్నెలు తగ్గిపోయిన వనెను. "దేవా, గోమయము తెచ్చు బండికి కట్టుటకు వృషభము లభింపలేదు" అని వాడు చెప్పగా రాజు "మాయేనుగు ఓట్ఠవ్యాధి ఎచట నున్నదో?" అనెను. దేవా, స్వేచ్ఛగా తిరుగుచున్నది." నేటినుండి దానిని నీబండికి కట్టి గోమయము తోలుకొనుము." "చిత్తము."

ఒకనా డేనుగ నగరము వెడలిపోవుచుండు నెడ బోధిసత్త్వుడు నగరములోనికి ప్రవేశించుచుండెను. ఏనుగు బోధిసత్త్వునిపాదములకడ వాలి "స్వామీ, నాతారుణ్యమున నేను తనకు జేసిన వివిధోపకారములను గమనించి రాజు న న్నాదరించినాడు. ఈ వార్ధకదశలో వెనుకటివి మానిపించి, రాజు నావంక నైన జూడకున్నాడు. దిక్కులేక నేను వనములో ఆకులలములు తిని జీవించుచుంటిని. కష్టపడుచున్న నన్ను బండి కిప్పుడు పూన్చినాడు. మీరు తప్ప నాకు వేరుశరణము లేదు. ప్రభువుకు నేను చేసినసేవ మీకు తెలియునుకదా నాకు తొలగిపోయిన యాదరము పూర్వమువలె దయచేయింపుడు" అని మూడు గాధలు పలికెను.

మును దళ్హధమ్మని మోసెడుదాన,
శస్త్రమున్ రొమ్మున సంధింప, వైరి

సైన్యంబులం దాకి సంగరమందు
పోరి, దూతల గొనిపోవుట రాజు
మరచునే! నిజముగా మత్పరాక్రమము
ఈనాడు బంధువిహీన నై, గతివి
హీన నై ఆసన్నమృత్యువు నైన
నను కుంభకారునకును నృపాలుండు
ఇచ్చినా డకటా; వృత్తి మోయంగ.

బోధిసత్త్వుడు విని, "నీవు చింతింపవలదు. నేను రాజుతో జెప్పి పూర్వమువలె సత్కారము చేయింతును" అని ఓదార్చి నగరము ప్రవేశించి, భోజనానంతరము రాజసన్నిధికి బోయి, సంభాషణలో "ఆ యేనుగు రొమ్మునకు శూలములు కట్టుకొని యుద్ధమున శత్రువులను సంహరింపలేదా? ఆరోజులలో సందేశలేఖలు వీపుమీద మోసికొని వేయియోజనములు పోవుచుండలేదా? మీ రాకాలమున దాని నెంతయో ఆదరించుచుంటిరి. ఇప్పు డాయేను గెచట నున్నది?" అనెను. "గోమయము తెచ్చుటకై దానిని కుంభకారున కిచ్చితిని." "మహారాజా, దానిని కుంభకారునిబండికి పూన్చుటకై యిచ్చుట సముచితమేనా?" అని ఉపదేశ మిచ్చువాడై బోధిసత్త్వుడు నాలుగు గాథలు పలికెను:

ఉపయోగ మెందాక నుండునో అంత
వరకును పోషణ జరిపి త్రోయుదురు
ఒక్తివ్యాధిని రేడు నెట్టినయట్లు.

పూర్వకాలము తాను పొందిన మేలు
మరచిపోయినవాడు మమత గొన్నట్టి
పను లన్నియుంగూడ భగ్నంబు లౌను.

పూర్వకాలము తాను పొందిన మేలు
మరచిపోవనివాడు మమత గొన్నట్టి
కార్యంబు లన్నియు గాంచును వృద్ధి.

ఇచ్చట గూడిన యెల్లవారలకు
చెప్పవాడను సుభాషితము; కృతజ్ఞు
లైనపక్షమున మీ రందరుగూడ
స్వర్గాన నివసింత్రు చాలకాలమ్ము.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు రాజు మొదలుకొని అచట నున్న వారి కందరికిని ఉపదేశ మిచ్చెను. విని రాజు హస్తినికి వెనుకటివలె ఆదరసత్కారములు సమకూర్చెను. బోధిసత్త్వుని యుపదేశానుసారముగా రాజు దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు తుదకు స్వర్గలోక పరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ధర్మోపదేశముచేసి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమునభట్టివ్యాధి భద్రవతి; రాజు ఆనందుడు; అమాత్యుడు నేనే.

410 సోమదత్త జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక వృద్ధుని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు ఒకానొక శ్రమణుని ప్రవ్రజితుని చేయుటచే ఆతడు వృద్ధున కుపకారిగా నుండెను. శ్రమణుడు ఏదో వ్యాధివలన చనిపోయెను. వృద్ధుడు ఏడ్చుచు మొత్తుకొనుచు తిరుగుచుండెను. అతనిని గూర్చి ధర్మసభలో సంభాషణ జరుగుచుండగా శాస్త అరుదెంచి విషయము తెలిసికొని, "భిక్షువులారా, ఆత డిప్పుడే కాదు, పూర్వముకూడ ఇట్లే దుఃఖించినాడు" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు శక్రపదవి నొందెను. కాశీరాష్ట్రమందలి యొకానొక గ్రామములో బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠుడు భోగములు విసర్జించి, హిమాలయము చేరి ప్రవ్రజించి, అరణ్యములో కందమూలఫలములు తినుచుండెను. ఒకనా డాయన ఫలమూలములు తెచ్చుటకై వనమునకు బోయినపుడు ఏనుగుగున్న కానవచ్చెను. దాని నాశ్రమమునకు గొని

వచ్చి సోమదత్తు డని పేరు పెట్టి, తనబిడ్డవలె చూచుకొనుచు, ఆకులు, గడ్డి మేత వేయుచు పోషించుచుండెను.

ఏనుగు పెద్దదయినకొలది శరీరము పెచ్చుగా పెరిగెను. ఏను గొక నాడు విశేషముగా మేతమేయుటచే అజీర్ణరోగము పుట్టెను. తాపసి దాని నాశ్రమముననే విడిచి ఫలమూలాదులను గొనివచ్చుటకై అరణ్యమున కేగెను. ఆయన మరలివచ్చులోపుననే హస్తి చనిపోయెను. అనుదిన మెదురుగా వచ్చి స్వాగతము చెప్పు గజ మానాడు రాకుండు టచే అది యెచ్చటికి బోయెనో యని తపస్వి విచారించుచు తొలిగాథ పలికెను:

నాకయి దూరవనమ్మున స్వాగ
తమ్ము పల్కెడి సోమదత్తగజంబు
ఈనాడు కనబడ, దెచట కేగినదొ!

ఇట్లు విచారించుచు వచ్చి, తాను పచారు చేయు తొలిపొలము కడ నేలపై బడియున్న యేనుగును జూచి దానిమెడ పట్టుకొని యేడ్చుచు తాపసి రెండవ గాథ పలికెను:

తెగి నేలవాలిన తీగ విధాన
మరణమ్ము గాంచి నా మాతంగ మకట!
పడియున్నయది ధరాభాగమ్ముమీద.

ఆసమయమున శక్రుడు భూలోకముపై దృష్టి పరప, "ఈ తాపసి భార్యాపుత్రులను విడిచి ప్రవ్రజించినాడు. కాని ఏనుగునున్నను బిడ్డ వలె నెంచి యేడ్చుచున్నాడు. ఈతని మనస్సున సంవేగము కలిగించి వివేక ముత్పాదించెదను" అని ఆశ్రమమునకు వచ్చి, ఆకసమున నిలిచి, మూడవ గాథ పలికెను:

విగతజీవులకునై తగదు దుఃఖంబు
ఎవ డనాగారికు డెవ్వడు ముక్త
మతి, శ్రమణుం డెవ్వ, డతని కించుకయు
విగతజీవులకయి వగచుట తగదు.

తపస్వి ఆయనవాక్కులు విని నాలవ గాథ పలికెను:

కలిసి నివాసంబు కావించునెడల
జంతువుతోనైన జనునితోనైన
సహజమ్ముగా ప్రీతి జనియించు శక్ర!
దీనికి శోకంబుమానుట యెట్లు?

ఆయన కుపదేశ మిచ్చుచు శక్రుడు రెండు గాథలు పలికెను:

చనిపోవువారితో, చనిపోయినట్టి
వారికోసము జనుల్ వగచుచునుంద్రు,
ఓ ఋషీ, నీ కిది యుక్తంబు కాదు:
పెద్దలు శోకంబు వద్దనినారు.

మన మేడ్చుమాత్రాన మరల జీవింతు
రేని చచ్చినవార లేకత్రచేరి
దుఃఖింపవచ్చు జ్ఞాతులకయి మనము.

తపస్వి శక్రునివాక్కులు విని సంబాళించుకొని శోకరహితు డై బాష్పములు తుడుచుకొని శక్రుని స్తుతించుచు శేషించిన గాథలు పలికెను:

నేయి పడ్డట్టి యగ్నివిధాన మండు
చుంటిని; నిప్పుపై నుదకంబుపోసి
తొలగించి నావు నా దుఃఖంబు నీవు.

పుత్రశోకంబును పోగొట్టి యతడు
దుఃఖశల్యంబును తొలగించినాడు.

వాసవ, వినగ నీవాక్కు లీ యెడను
దుఃఖహృచ్ఛల్యముల్ దూరీకృతములు.

మాలిన్య మెడలెను మనసులోనుండి,
ఏడ్వను మొత్తుకో నికమీద నేను.

ఈ ప్రకారముగా శక్రుడు తపస్వి కుపదేశ మిచ్చి నిజస్థానమున కరిగెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి జాతకములను సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున ఏనుగు గున్న శ్రమణుడు; తపస్వి వృద్ధుడు; శక్రుడు నేనే.

411 సుసీమ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు మహాభినిష్క్రమణమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆసమయమున భిక్షువులు ధర్మసభలో గూరుచుండి శాస్త అభినిష్క్రమణము గూర్చి ప్రశంస చేయుచుండిరి. శాస్త చనుదెంచి విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, ఇం దేమియు ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు. అనేకకల్పములనుండి కోటిలక్షలసంవత్సరముల వరకు పారమితలను పరిపూర్ణము చేసిన పిమ్మట నేను ఇప్పుడు మహాభినిష్క్రమణము చేసితిని, పూర్వము నేను మూడువందల యోజనముల విస్తీర్ణము గల కాశీరాష్ట్ర ప్రభుత్వమును విడనాడి అభినిష్క్రమణము చేసియుంటి" నని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీతకథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండ బోధిసత్త్వుడు రాజపురోహితుని అగ్రభార్యకడుపున బుట్టినాడు. ఆ నాడే రాజునకుగూడ కుమారుడు కలిగినాడు. నామకరణోత్సవము నాడు బోధిసత్త్వునకు సుసీమకుమారు డనియు, రాజపుత్రునకు బ్రహ్మదత్తకుమారు డనియు పేరుపెట్టిరి. తనకుమారుడు పుట్టినరోజుననే పురోహితునకుగూడ కుమారుడు జన్మించినా డని ఆబాలుని తెప్పించి దాదికప్పగించెను. ఇరువురు బిడ్డలును ఒకచోటనే పెరుగుచుండిరి. ఇరువురు పెరిగి పెద్దవారై దేవకుమారులవన్నె కలిగి, తక్షశిలానగరమునకు జని, విద్యలు నేర్చి, మరలివచ్చిరి.

రాజపుత్రుడు యువరాజయ్యెను. బోధిసత్త్వుడాయనవెంటనే యుండి భోజనాసననిద్రాదులు సమముగా చేయుచుండెను. యువరాజు తండ్రియనంతరము రాజై బోధిసత్త్వుని పురోహితపదవియందు నియోగించెను.

శక్రుని ఐరావతమువలె నలంకృతమైన భద్రగజము నెక్కి, బోధిసత్త్వుని వెనుక గూరుచుండబెట్టుకొని రాజు అలంకృతనగరవీథుల వెంట ఊరేగెను. రాజమాత కుమారుని జూచుకోరికతో వాతాయన

మున నిల్చి కుమారుడు పురప్రదక్షిణము చేసి మరలివచ్చునప్పటికి ఆతనివెనుక పురోహితుని జూచి ప్రతిబద్ధచిత్తయై శయనాగారమునకు బోయి పండుకొని, అన్నపానములు విసర్జించి, "ఇతడు నాకు లభింపనిచో ఇచటనే ప్రాణములు విడుతును" అని నిశ్చయించుకొనెను.

తల్లి కానరాకుండుటచే అమ్మ యెచ్చట నున్నదని రాజు పరివారమును ప్రశ్నించెను. "జబ్బుతో నున్నారు" అని వారలు చెప్పగా రాజు తల్లికడకు బోయి ప్రణామము చేసి "అమ్మా, జబ్బుగా నున్నదా?" అని యడిగెను. సిగ్గుచే ఆమె బదులుచెప్పలేదు.

అంతట రాజు సింహాసనముపై గూరుచుండి పట్టమహిషిని బిలువనంపి "పోయి అమ్మకు జబ్బేమో కనుగొనిరమ్ము" అనెను. ఆమె వెడలి అత్తగారివీపు నిమురుచు అడిగెను. స్త్రీలు స్త్రీలకడ రహస్యము దాచలేరు. రాజమాత ఉన్నసంగతి చెప్పెను.

రాజమహిషి ఆసంగతి భర్తకు నివేదించెను. నీవు పోయి అమ్మ నోదార్పుము అని రాజు భార్యతో జెప్పి, పురోహితుని పిలువనంపి విషయము వివరించి "మిత్రమా, నా తల్లికి ప్రాణదానము చేయుము. నీవు రాజు వగుదువు. ఆమె పెద్దరాణి యగును. నేను ఉపరాజుగా నుందును" అనెను. "ఇది చేయరానిపని" అని బోధిసత్త్వుడు పలికెను. కాని మాటిమాటికిని రాజు బలవంతము చేయుటచే తుద కంగీకరించెను.

రాజు బోధిసత్త్వుని ప్రభువును జేసి తల్లిని రాజమహిషిని జేసి తాను ఉపరాజుగా నుండెను. అందరును కలిసియుండిరి. బోధిసత్త్వుడు క్రమముగా గృహస్థాశ్రమమునెడ నుదాసీనుడై భోగములను విసర్జించి ప్రవ్రజ్యయెడ మొగ్గుచుండెను. ఆతడు భోగములలో లీనుడు కాక ఏకాకిగానే యుండి ఒంటిగా శయనించుచుండెను. కారాగారములో బందివలెను పంజరములో కోడివలెను బోధిసత్త్వుడు రాజప్రాసాదములో నివసించుచుండెను.

"ఇతడు నాతో క్రీడింపడు, ఏకాకిగా నుండును. ఒంటిగా కూరుచుండును. ఒంటిగా శయనించును. ఇతడు పడుచువాడు. బలిష్ఠుడు. నేను పెద్దదాననైతిని. నా శిరసున తెల్లవెంద్రుకలు కానవచ్చుచున్నవి. దేవా, మీ శిరస్సున పలితకేశము కనిపించుచున్నది. అని సత్యము చెప్పి మోసగించి రాజుచే ప్రతిజ్ఞ చేయించి నాతో

క్రీడించునట్లు చేసెదను" అని యామె తలపోసెను.

ఒకనా డామె రాజుశిరస్సు నిమురుచున్నట్లు నటించి, "దేవా, మీరు వృద్ధులయినారు. మీతలమీద తెల్ల వెంట్రుక కనవచ్చినది" అని పలికెను. "అట్లయిన ప్రియా, ఆ తెల్ల వెంట్రుకను తీసి నాచేతిలో పెట్టుము" అని రాజు పలికెను. ఆమె తనతలలో కేశమును ఆతని తలలో కేశమును లాగి, అది జారవిడిచి, తనపలిత కేశ మతని చేతిలో నుంచెను. బోధిసత్త్వుడు చూచి భయపడెను. బంగరుపట్టమువంటి ఫాలభాగమునుండి స్వేదబిందువులు రాలెను. "సుసీమా, నీవు యువకుడవుగా నుండి వృద్ధుడవయినావు. ఇంతవరకును గుహాలో పడియున్న సూకరమువలె కామభోగములవలలో జిక్కుకొని త్రెంచుకొని పోవ లేకున్నావు. భోగములను విడిచి హిమాలయమున కేగి, ప్రవ్రజించి, బ్రహ్మచర్య మనుష్ఠింప వలసిన సమయము రాలేదా?" అని తన్ను తాను ప్రబోధించుకొనువా డై ఈ తొలిగాథ పలికెను :

ముస్సు నల్లనికేశములు నేడు చూడ
శ్వేతంబు లయ్యె సుసీమ, యింతటను
ధర్మాచరణమందు తత్పరత్వమ్మ
బ్రహ్మచర్యంబు ప్రారంభింపవలయు.

ఇట్లు పలుకగా పట్టపుదేవి భయపడి తనలో "నే నీతని మనసులో కోరిక పుట్టింప నెంచితిని, కాని వైరాగ్య ముద్భూతమయిన దే" అను కొని, అతనిమనస్సును ప్రవ్రజ్యనుండి మరలించుటకై శరీరమును సౌందర్యమును వర్ణించు రెండు గాథలు పలికెను :

మీ శిరంబున కాదు, నా శిరంబున నే
పలితకేశంబులు; భయముచే దేవ
వ్యత్యస్తముగనంటి వాస్తవస్థితిని
క్షమియింపవలె నా యసత్యమ్ము రాజ!

తరుణవయస్కులు దర్శనీయముగ
విలసిల్లుదురు లేత వెదురువిధాన
ఏలి రాజ్యము, నన్ను లాలింపవలయు,
దూరార్థమునకు నై తొందరవలదు.

ఆమెవాక్కులు విని బోధిసత్త్వుడు "భద్రే, కానున్న సంగతి చెప్పుచున్నావు. ఆయువు గడచుచున్నకొలది నల్లని వెంట్రుకలు తంగేడు చెక్కవలె తెల్లనివగును. ఉత్పలములవలె సుకుమారలయి కాంచన వర్ణము కల ఉత్తమక్షత్రియకన్యలు ఆయువు గడచు కొలదిని వివర్ణలగుటయు, పొట్టలు జారుటయు చూచుచున్నాము. భద్రే, ఈ సంసారము పరివర్తనశీలము" అని బుద్ధలీలనుండి ధర్మోపదేశము చేయువాడై యీ గాథలు పలికెను :

చూచుచున్నాడను సుందరయువతి,
నామె పార్శ్వము లెంతో అందములైన,
వామె యాకర్షించు నందరగూడ
తనహావభావ ప్రదర్శనమునను,
శ్యామాలతికవోలె చలియించు నామె.

కానవచ్చిన దామె క్రమ్మర నాకు,
ఎనుబదో తొంబదో యేడుల దయ్యె,
కేలను దండంబు కీలించి యామె
వంగి బొంగుగ లతె వాతంబు నందు
చలియించు రీతిని చలియించు నదిగో !

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుడు రూపవిపరిణామము చూపి గృహనివాసమునెడ అరుచిని చూపుచు ఈ గాథలు పలికెను :

పండుకొన్నను, నిట్టి భావాలతోడ
నుంటి నొంటిగ నాకు నొకనాడు కలుగు
నిట్టి మార్పని; పోయె ఇంటిపై రక్తి;
ఇక బ్రహ్మచర్యంబునకు తరుణంబు.

ఊతగా రోగుల కుండు రజ్జువును
బోలిన సంసారభోగంబు లెల్ల
తద్రూప మైనట్టి తాడు ఖండించి
అనపేక్షితసుఖమ్ములను విడనాడి
విచారించుచుందురు వీరులౌ వారు.

ఈ విధముగా బోధిసత్త్వుడు కామభోగములరసమును దాని దుష్పరిణామమును తెల్లము చేసి, బుద్ధలీలనుండి ధర్మోపదేశ మిచ్చెను.

ఆవల మిత్రుని బిలిచి, రాజ్య మిచ్చి, అందరును విలపించుచుండగా బంధుమిత్రులు నైశ్వర్యము విడిచి, హిమాలయము ప్రవేశించి, ప్రవ్ర జించి, ధ్యానాభిజ్ఞలకు పొంది, బ్రహ్మలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము చేసి, సత్యప్రకాశము కావించి అమృతపానము చేయించి జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున పట్టపుదేవి రాహులమాత; మిత్రరాజు ఆనందుడు; సుసీమరాజు నేనే.

412 కోటిసింబలి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు కాముకత్వ నిగ్రహమును గూర్చి చెప్పినది. కథ పాణీయజాతకమున (459) వచ్చును.

ఈ కథలో కూడ శాస్త విహారమున నుండు వారిని సమావేశ పరచి "భిక్షువులారా, అపాయము కలుగనున్న తావును జూచి భయ పడవలెను. కామవితర్కము వృద్ధిచెందినచో వటవృక్షము అన్యవృక్ష ములను నష్టపరచునట్లు నష్టపరచును. అందుచే పూర్వకాలమున కోటి సింబలివృక్షమున నున్న దేవత ఒక పిట్ట మర్రిపండు తిని కొమ్మమీద రెట్ట వేయుట చూచి "ఇచ్చట నుండి నా నివాసస్థానము ధ్వంస మగు నని భయము చెందినది" అని పూర్వజన్మకథ జెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు కోటిసింబలియందు వృక్షదేవతగా జన్మించెను. ఒకానొక గరుడరాజు నూటయేబదియోజనముల శరీరము కల్పించుకొని, తన రెక్కల గాలితో సముద్రోదకమును ద్విధా విభజించి, వేయియామ ముల వెడల్పు గల నాగరాజుతోక పట్టుకొని, అతనినోట నున్న యాహారము కక్కించి, వనముల మీదుగా కోటిసింబలిపై పెగిరెను.

నాగరాజు తన్ను విడిపించుకొనుటకై మెల్ల మెల్లగా తనపడగతో

మఱ్ఱిచెట్టులో తొఱ్ఱ చేసి, గట్టిగా పట్టుకొనెను. గరుడరాజు బలిష్ఠుడగుటచేతను, నాగరాజు శరీరము పెద్దదగుటచేతను మఱ్ఱిచెట్టు మూలము విడిపోయెను. కాని నాగరాజుమాత్రము వృక్షమును విడువలేదు. గరుడరాజు వటవృక్షముతోగూడ నాగరాజు నెత్తుకొనిపోయి, కోటిసింబలి చేరి, నాగరాజును వృక్షస్కంధమునకు నొక్కి, పొట్ట చీల్చి, వస భక్షించి మిగిలిన చర్మాదికమును సముద్రములోనికి విసరివైచెను.

ఆవటవృక్షముమీద వాలియున్న యొకపక్షి చెట్టుపడిపోయినపుడు ఎగిరి కోటిసింబలిలో నొకచెట్టుకొమ్మమీద వాలెను. వృక్షదేవత దానిని జూడగనే "ఈ పిట్ట నా చెట్టుమీద రెట్ట వేయగలదు. అప్పుడు నాకు నివాసము లేకుండబోవును" అను భయముచే వణకుచుండెను. దానిచే కోటిసింబలి మూలమువరకును వణకెను. చూచి గరుడరాజు కారణ మడుగువాడై రెండు గాథలు పలికెను :

వేయిబారల యురగంబు వెంట దెచ్చి
వాలితిని; మాదుభారంబువలన నీవు
సుంత జంకవు, చిన్నశకుంత మిపుడు
వాలినంతనె చలియించె దేల నేడు ?
పులుగు నా మేని తోడను బోల్చ నెంత !
పొందెదవు బాధ శాల్మలీభూరుహాంబ !

దీనికి కారణము తెలుపుచు దేవపుత్రుడు నాలుగు గాథలు పలికెను :

మాంసము భుజింతు వోగరుత్మన్, ఖగేంద్ర,
ఫలము లారగించెడి చిన్నపక్షి ఇద్ది
మ్రింగి మఱ్ఱిఫలంబులో మేడిపండ్లొ
రావికాయలొ, నామీద రాల్పవచ్చు
రెట్ట, లపవిత్రమగును శరీర మపుడు.
బీజములు వానగాడ్పుల పెరిగి నాదు
శాఖల సురక్షితముగ వృక్షమ్ము లగుచు
నష్ట మొనరింపవచ్చును నన్ను తుదకు.
పాదపము లెన్నియో మూలబలము కలిగి
తొలుత శాఖలతో బోల్చి, పులుగులం తిని
రాల్చు గింజల మూలాన భ్రష్టతగనె.

బదనికలు మీదబడు వనస్పతులంగూడ
అణగి మునుగును గరుడేంద్ర, అందుచేత
బెదరుచున్నా ననాగతభీతి దలచి.

వృక్షదేవతవాక్కులు విని గరుడుడు తుదిగాథ పలికెను:

భయము రానున్న తావుల భయపడదగు,
భావి భీనుండి రక్షించుకోవలయును,
ప్రకృతభయమును దొలగించు పక్షమందు
రెండులోకాలు చూచును పండితుండు.

ఇట్లు పలికి గరుడరాజు నిజప్రభావముచే ఆ పిట్టను వృక్షముపై నుండి యెగురగొట్టెను.

శాస్త ధర్మోపదేశము, సత్యప్రకాశము కావించి జాతకములు పరిపోల్చెను. భిక్షువు లందరు అర్హత్వము పొందిరి. ఆకాలమున గరుడరాజు సారిపుత్రుడు; వృక్షదేవత నేనే.

413 ధూమకారి జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు కోసలనరేశుని అతిథిసత్కారమును గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అతడు పరంపరాగతముగా నుండు యోధులను ఆదరింపక నూతనాగతులను ఒకప్పుడు ఆదరింపజొచ్చెను. ఆయన రాష్ట్రమున తిరుగుబాటు చెలరేగినపుడు వెనుకటి యోధులు యోచించి నూతనాగంతుకయోద్ధలు యుద్ధముచేయుదు రని ఊరకుండిరి. విద్రోహులు రాజు నోడించిరి. పరాజయానంతరము నూతనయోధులను సత్కరించుటవలన ఇట్లు జరిగె నని రాజు భావించి దశబలధారి యగు బుద్ధుని అడిగి తెలిసికొందు నని శ్రావస్తికి మరలివచ్చి, ప్రాతఃకాలభోజనము చేసి జేతవనమున కరిగి, శాస్తకు ప్రణమిల్లి "భన్తే, ఇట్లు చేయుటచే

నేనే ఓడిపోయితినా, కాక పూర్వకాలమునకూడ రాజు లిట్లే అయిరా! అని యడిగెను. "మహారాజా, మీరే కాదు, పూర్వరాజులుకూడ నవాగంతుకులను సత్కరించి పరాజయమొందిరి" రని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము కురురాష్ట్రమున ఇంద్రప్రస్థనగరమున యుధిష్ఠిరగోత్రుడైన ధనంజయు డనురాజు పరిపాలనము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడాయనపురోహితవంశమున పుట్టెను. అతడు పెరిగి పెద్దవాడయి, తక్షశిల కేగి, అన్నివిద్యలు నేర్చి, ఇంద్రప్రస్థమునకు మరలివచ్చి, తండ్రి పరలోకగతుడైనపిదప పురోహితపదవి నొంది, రాజునకు అర్థధర్మానుశాసకు డయ్యెను. ఆయనపేరు విధురపండితుడు.

ఆరోజులలో ధనంజయరాజు వృద్ధయోధులను పరిగణింపక నూతనాగతుల నాదరించుచుండెను. రాష్ట్రములో విద్రోహులు చెలరేగినపుడు వారితో పోరుటకై రాజు వెడలినపుడు నూతనులు పోరాడుదు రని ప్రాచీనులును, ప్రాచీనులు పోరాడుదు రని నూతనులును ఊరకుండిరి. పరాజితుడై రాజు ఇంద్రప్రస్థమునకు మరలివచ్చి, నూతనాగతుల నాదరించుటచేతనే పరాజయము కలిగిన దని తలపోసి, ఒకనాడీవిషయమును గూర్చి "నూతనాగతులను సత్కరించుటచే పరాజితుడ నైతినా? మాపూర్వులలో నెవరైన పరాజితు లయిరా?" అని నిజసేవార్థమేతెంచిన విధురపండితునితో ననెను.

శాస్త ఈవిషయమై ఈ అర్థగాథ పలికెను :

ధర్మరతుడు యుధిష్ఠిరధరణివిభుడు
విధురు నడిగెను! "తెలియునా విప్ర, నీకు
భూరిదుఃఖము నొంటిగా పొందువాడు?"

విని బోధిసత్త్వుడి ట్లనెను. "మహారాజా, మీ సంతాపము గొప్పది కాదు. పూర్వము ధూమకారి యను బ్రహ్మణుడు మేకల మంద నడవిలో నుంచి, నిప్పు చేసి పొగలో అజయూధమును పోషించుచు, పాలు మొదలగునవి త్రాగుచు అక్కడనే యుండెను. కొన్నాళ్ళ కచటికి సువర్ణవర్ణము కల మృగము వచ్చెను. దానిని గాంచి బ్రాహ్మణుడు పూర్వము మేఘములయెడ జూపు నాదరమును సువర్ణ

మృగమునెడ జూపజొచ్చెను. శీతకాలము వచ్చినంతనే సువర్ణ మృగము హిమాలయమునకు పరుగెత్తిపోయెను. చలిబాధకు మేష ములు మరణించెను. మృగము కానరానందున బ్రాహ్మణుడు విచార మున పాండురోగగ్రస్తుడయి మరణించెను. ఆతడు నవాగతమృగము నాదరించి మీాకన్న బహుగుణములు కష్టనష్టము లనుభవించెను. దీనిని దృష్టాంతీకరించుటకై బోధిసత్త్వు డీ గాథలు పలికెను :

అటవిలో నొక్క బ్రాహ్మణుం డజగణంబు
తోడ వసియించు నింధనధూమపటలి
రగులుకొలుపుచు పగళుల రాత్రులందు.

వర్ష ఋతువున జేరంగ వచ్చె హరిణ
బృందము, మశక మక్షిక పీడితంబు,
ధూపమునకు నాకృష్టమై తోరముగను.

హరిణములమీాది ప్రీతిచే నతనిదృష్టి
మేషములరాకపోకలమీాద లేదు;
అందుచే నష్టమైపోయె నజగణంబు.

అడవి మక్షికమశకముల్ విడిచిపోయె,
వాన లాగెను, సీతువు వచ్చినంత
హరిణసంఘంబు చనియె నిర్ఝరములకయి
కందరములకు పర్వతాగ్రములకడకు.

హరిణబృందము చనుటయు, అజగణంబు
పూర్ణనాశన మొందుట, భూసురుండు
బక్కచిక్కుచు నయ్యెను పాండురోగి.

ఆదరము లేక స్వజనమ్ముమీాద నెవడు
నూతనాగతజనమ్ముపై ప్రీతిజూపు
అట్టిపురుషు డేకాకియై, అధికముగను
ధూమకారివిధమ్మున దుఃఖమొందు.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు రాజున కుపదేశ మిచ్చెను. రాజు గ్రహించి ప్రసన్నచిత్తుడై ఆయన నెంతయో గౌరవించెను. నాటినుండి ప్రాచీను లను గౌరవించుచు, దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు, తుదకు స్వర్గ లోకపరాయణు డయ్యెను.

414 జాగర జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు ఒకానొక యుపాసకుని గూర్చి చెప్పినది.

అతడు స్రోతాపన్నులైన ఆర్యశ్రావకయాత్రికుల బండ్ల వెంట శ్రావస్తినుండి బయలువెడలి కాంతారమార్గమున ప్రవేశించెను. నీటి సౌకర్యము కలచోట బిడారునాయకుడు బండ్లు విడిపించి గుడారములు వేయించెను. జనులు ఇచ్చవచ్చినచోట పండుకొనిరి. ఉపాసకుడు నాయకునితో ఒకానొక వృక్షముక్రింద నుండెను. ఆసమయమున బిడారు దోచుకొను తలపుతో 500 మంది చోరులు చుట్టుముట్టిరి. ఉపాసకుడు మేల్కొని యుండుట చూచి ఆయన పండుకొన్నపిదప తమపని చేయవచ్చు నని యెంచి అచ్చటచ్చట దాగియుండిరి. ఉపాసకుడు మూడుయామములందును తిరుగుచుండెను. తెల్లవారగానే చోరులు తమకడనున్న రాలను మొద్దులను అచ్చట బడవైచి జాగరూకుడైన ఉపాసకునితో కలిసి యుండుటచే నీసంపద దక్కినది, ప్రాణములు నిలిచినవి అనుచు వెడలిపోయిరి. జనులు సకాలమున మేలుకొని చోరులు విడిచిన రాలను, మొద్దులను చూచి ఉపాసకుని వలన తమప్రాణములు దక్కినవని తెలిసికొని నాయకుని సత్కరించిరి. ఉపాసకుడు తన గమ్యస్థానమునకు బోయి పనిముగించుకొని శ్రావస్తికి మరలివచ్చి జేతవనమునకు జని శాస్తకు ప్రణమిల్లి ఒకప్రక్కను కూరుచుండెను. ఆయనను చూచి శాస్త "ఉపాసకా, ఏల కనబడుటలేదు" అనెను. ఉపాసకుడు జరిగిన దంతయు విన్నవించెను. శాస్త "ఉపాసకా, నీ వొక్కడవే మేలుకొని యుండుటచే ఇట్లు జరుగలేదు; పూర్వము కూడ పండితులు జాగరూకులై యుండుటచే మేలుగలిగెను" అని అతని ప్రార్థనపై పూర్వజన్మకథ జెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా భోధిసత్త్వుడు బ్రాహ్మణకులమున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడయి, తక్షశిలకు జని, సమస్తవిద్యలు నేర్చి, మరలివచ్చి, ఇంట నివసించుచు, కొంత కాలమునకు ఇల్లు విడిచి, ప్రవ్రజించి, శీఘ్రముగనే అభిజ్ఞలను పొంది

హిమవత్ప్రదేశమున నివసించుచు రాత్రులు నిదురలేకుండ పరిక్రమించు చుండెను. ఆయన పచారు చేయుపోలము తుద నున్న వృక్షమువిూది దేవత అతనిని గాంచి ప్రసన్నచిత్తముతో ప్రశ్నచేయు తొలిగాథ పలికెను :

ఎల్లరును మేలుకొనియుండ ఏ జనుండు
పండుకొనియుండు, నెల్లరు పండుకొనగ
ఏ జనుడు మేలుకొనియుండు, నెరుగువాడు
ప్రశ్నకు నొసంగగలుగును ప్రతివచనము.

బోధిసత్త్వుడు తద్వాక్యాలు విని యిట్లనెను :

ఒరులు మేల్కొనియుండ, పన్నుంపు నేను,
బరులు నిద్రింప మేల్కొని యుందు నేను,
ప్రశ్నము నెరింగి యొసగుదు ప్రతివచనము.

వృక్షదేవత యిట్లనెను :

ఒరులు మేల్కొనియుండ పన్నుండె దెట్లు ?
ఒరులు పన్నుండ మేల్కొని యుందు వెట్లు ?
ఏ విధమ్మగ ప్రశ్న గ్రహింతు వీవు ?
ఏ విధమున ప్రతివచన మిత్తు వీవు ?

బోధిసత్త్వు డుత్తర మిచ్చుచు నిట్లనెను :

ధర్మమును, సంయమంబును దమము నెరుగ
నట్టివారలు నిద్రించు నవసరమున
ఏను దేవత, మెలకువ బూనియుందు.

రాగములు ద్వేషము లవిద్యరహిత మైన
వారు దేవతా, జాగ్రదవస్థ నుండ
పండుకొందును నే; నిట్లు ప్రశ్న, బదులు
పడక, జాగరణంబును నడుపుచుంపు.

ఇట్లు బోధిసత్త్వుడు ప్రతివచన మిచ్చిన పిమ్మట వృక్షదేవత ప్రసన్న చిత్తముతో ఆయనను స్తుతించుచు తుదిగాథ పలికెను :

ఒరులు నిద్రింప మేల్కొనియుంట నీకు,
ఒరులు మేల్కొనియుండ పన్నుంట నీకు,
ప్రశ్నకుం బదులిచ్చుట బాగు బాగు.

ఈ ప్రకారముగా బోధిసత్త్వుని స్తుతించి వృక్షదేవత నిజవిమానమున కరిగెను :

శాస్త ధర్మోపదేశము అని జాతకములు సరిపోల్చెను. దేవత ఉత్పలవర్ణ; తపస్వి నేనే.

415 కుమ్మాసపిండ జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయుచు మల్లికాదేవిని గూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

ఆమె శ్రావస్తిలోని ఒకానొక పెద్దమాలికూతురు. ఆమె రూపవతి, పుణ్యశీల. పదునారువర్షముల వయస్సునదప్పుడు తక్కిన కుమారికలతో కలసి పుష్పోద్యానమునకు పోవుచుండెను. పోవునపుడు మూడుమినుపలడ్డువములను బుట్టలో పెట్టుకొనిపోయెను. నగరమునుండి యామె వెలువడునప్పటికి, నిజదేహమునుండి కాంతి వెలువడుచున్న భగవానుడు భిక్షుసంఘముతో నగరమును ప్రవేశించుట కానబడెను. అప్పుడామె మూడులడ్డువములను కానుకగా ఆయనకు సమర్పించెను. శాస్త చాతుర్మహారాజిక దేవత లిచ్చిన పాత్రలో వానిని స్వీకరించెను. ఆమె తథాగతునిచరణములకు ప్రణమిల్లి, బుద్ధభక్తిప్రముదితయై ఒకపక్క నిలుచుండెను. శాస్త ఆమెను చూచి మందహాసము చేసెను. ఆనందుడు శాస్త ఏల నవ్వెనో యని యోచించి, ఆయన నడిగెను. దానికి కారణము తెలుపుచు శాస్త "ఈలడ్డువము లిచ్చుటచే యీామె ఈనాడే కోసలనరేశుని పట్టపుదేవి కాగల" దనెను. ఆమె ఆరామమునకు పోయెను.

ఆనాడే అజాతశత్రువుతో యుద్ధము చేసి కోసలనరేశుడు ఓడి, గుఱ్ఱముమీాద వచ్చుచున్న అతనికి గానము వినబడెను. తోడనే రాజు ఆమెయెడ ఆసక్తచిత్తుడై గుఱ్ఱమును ఆరామమువైపు నడపెను.

పుణ్యశీల యైన ఆకుమారి రాజును చూచి పలాయనము చేయక ముందరికి వచ్చి లగాముపట్టుకొనెను. రాజు గుర్రముమీద కూర్చుండియే, "నీకు సంరక్షకు డున్నాడా?" అనియడిగెను. ఆమె వృత్తాంతము తెలిసికొనినపిదప రాజు గుర్రముపై నుండి దిగి ఎండకు గాలికి అలసినవాడగుటచే కొలదిసేపు ఆమెయొడిలో పండుకొని విశ్రాంతిచెందెను. ఆవల రాజు గుర్రముమీద కూర్చుండబెట్టుకొని సేనాసహితముగ నగరప్రవేశము చేసెను. ఆవల ఆమెను ఇంటికి పంపి సాయంకాలము సన్నాహముతో సాదరముగా రావించి రత్నములపీఠముపై కూర్చుండబెట్టి అభిషేకము చేసి పట్టపురాణినిగా చేసెను. నాటినుండి ఆమె రాజునకు ప్రీతిపాత్ర యై, మనోరంజకురా లై పంచసద్గుణములతో కూడి పతిని దేవతగా పూజించుచుండెను. ఆమెకు బుద్ధునియెడ ప్రీతి గలదు. ఆమె బుద్ధదేవునకు మూడు లడ్డువములు సమర్పించుటచే ఈ సంపద లభించిన దని నగరమంతటను వ్యాపించెను.

ఒకనాడు ధర్మసభలో భిక్షువులు సమావిష్టు లై ఈ విషయము చర్చించుచుండగా శాస్త అచటికి పోయి సంగతి గ్రహించి, "భిక్షువులారా! ఇందు ఆశ్చర్యములేదు. ఒక సర్వజ్ఞబుద్ధునకు మూడు లడ్డువములు కానుకగా నిచ్చుటచే మల్లిక కోసలనరేశుని పట్టపుదేవి అయినది ఏల? బుద్ధుని గుణమహాత్మ్యముచే, పురాణపండితులు ప్రత్యేకబుద్ధునకు ఉప్పు గాని, తైలము గాని, చక్కెర గాని లేకుండ లడ్డువములిచ్చిరి. తత్ఫలితముగా వారు రెండవజన్మలో మూడువందల యోజనముల విస్తీర్ణము గల కాశీరాష్ట్రమునకు ప్రభువు లైరి" అని పూర్వజన్మకథ చెప్పెను.

అతీత కథ

పూర్వము వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడొకానొక దరిద్రకుటుంబమున జన్మించి, పెద్దవా డయిన పిదప శ్రేష్ఠికడ కూలిపని చేయుచు పొట్టపోసికొనజొచ్చెను. ఒకనాడాయన బాజారుకు పోయి ప్రాతర్భోజనార్థము నాలుగులడ్డువములు తెచ్చుకొని, పొలమునకు పోవుచుండగా నలుగురు ప్రత్యేకబుద్ధులు భిక్షార్థము వారాణసివైపు చనుచు కానబడిరి. వీరు భిక్షార్థము పోవు

చున్నా రని తలచి తనకడ నున్న నాలుగు లడ్డువములను ఆయన వారి కీయ నెంచి, వారికడకు బోయి ప్రణామము చేసి, "భదంతులారా, నాకడ నాలుగు లడ్డువము లున్నవి. అవి తమ కీయదలచినాను. దయ యుంచి స్వీకరింపుడు. ఈ పుణ్యకార్యము బహుకాలము మేలు చేకూర్పగలదు" అనెను. వారు సమ్మతింపగా నతడు ఇసుకతో నాలుగు కుప్పలు చేసి, వానిపై సన్నరెమ్మలు పరచి, వానిపై ప్రత్యేక బుద్ధులను కూరుచుండబెట్టి దొన్నెలతో ఉదకము తెచ్చి, హస్తోదక మిచ్చి, నాలుగు లడ్డువములు పెట్టి, ప్రణామము చేసి "భదంతులారా, దీనిప్రభావమువలన దరిద్రగృహమున మరల పుట్టకుందును గాక! ఇత్యాది సర్వజ్ఞతాజ్ఞానమునకు కారణమగునుగాక! అని పలికెను.

ప్రత్యేకబుద్ధులు భోజనానంతరము దానానుమోదనము చేసి, లేచి, నందమూలపర్వతమునకు జనిరి. బోధిసత్త్వుడు చేతులు జోడించి, వారు కనుచూపుమేర దాటిపోవువరకును ప్రీతితో చూచుచు క్షేత్ర మున నడచుచుండెను. ఆయన జీవించినంతకాలము ఆదానమును స్మరించుచుండెను.

మరణానంతరము ఆ దానప్రభావముచే నతడు వారాణసీనరేశుని పట్టపురాణికడుపున పుట్టినాడు. అతనికి బ్రహ్మదత్తకుమారు డని పేరు పెట్టినారు. అతనికి కాలినడక వచ్చునప్పటికి అద్దములో నిజబింబచ్ఛాయ వలె పూర్వజన్మవిషయము లన్నియు జ్ఞానబలమున గోచరించెను. తాను దరిద్రకుటుంబమున జన్మించుట, కూలి చేయుచు పొలమునకు పోవుట, ప్రత్యేకబుద్ధులకు నాలుగు లడ్డువము లిచ్చుట, ఆదానమునకు ఫలముగా రాజకుటుంబమున జన్మించుట—గోచరించెను.

ఆయన పెద్దవా డయినపిమ్మట తక్షశిలకు బోయి సమస్తవిద్యలు నేర్చి, మరలి వచ్చి, తండ్రిని దర్శించెను. తండ్రి సంతుష్టుడై అతనిని యువరాజును చేసెను. జనకునిమరణానంతరము ఆయన రాజయ్యెను. కోసలనరేశుని ఉత్తమకన్యక, రూపవతి, ఆయనపట్టమహిషి యయ్యెను. ఛత్రధారణసమయమున నగర మంతయు దేవనగరమువలె నలంకృత మాయెను.

రాజు నగరప్రదక్షిణము చేసి అలంకృత ప్రాసాదముపై కెక్కెను. అక్కడ ఎత్తయినప్రదేశమున శ్వేతచ్ఛత్రముక్రింద గూరుచుండి ఎల్ల

రను చూచెను. ఒకప్రక్క అమాత్యులు నిలిచియుండిరి. వేషభూష లతో కూడిన బ్రాహ్మణగృహపతు లొకప్రక్క నిలిచియుండిరి. ఇంకొక ప్రక్క నాగరకులు, అప్సరసలవలె అలంకృత లయిన పదునారువేల నర్తకీగణము నిలిచియుండిరి. అతిమనోహర మైన మహావైభవమును గాంచి ఆయన యిట్లు యోచించెను: "స్వర్ణఖచిత మై, కాంచన మాలాంకృత మైన యీ శ్వేతచ్ఛత్రము, వేలకొలది యీ గజములు, అశ్వములు, రథములు, వాహనములు, మణిముక్తాభరితము లైన భాండాగారములు, నానావిధధాన్యభరిత మైన ఈవిశాలపృథివి, అప్సరసలవంటిస్త్రీలు, ఈమహావైభవము— వే రెవ్వరికడనుండి సంప్రాప్తింప లేదు; నలుగురు ప్రత్యేకబుద్ధుల కిచ్చిన లడ్డువములవలన కలిగినది." ఆయన ప్రత్యేకబుద్ధుల గుణములను జ్ఞప్తి చేసికొని, తాను చేసినపనిని ప్రకటించెను. పూర్వజన్మస్మృతివలన శరీరము ప్రీతిభరితము కాగా, ఆయన జనసమూహము నెదుట ఉదానగీతము పాడువా డై ఈ గాథలు పలికెను:

ఎవరు ప్రత్యేకబుద్ధుల కెంత చిన్న
దాన మిచ్చిన నైన వ్యర్థంబు కాదు;
ఎండి లవణవిహీనమౌ పిండిముద్ద
దాన మిచ్చితి, చూడుడు దానిఫలము.

గోవులును, వారువమ్ములు, కుంజరములు
ధనము, ధాన్యము నిండుగా ధరణితలము
అచ్చరలబోలు యువతులు నా యవాగు
ముష్టికిని ప్రతిఫల మని స్పష్టముకద.

తన ఛత్రధారణోత్సవదినమున బోధిసత్త్వుడు ప్రీతిభరితు డై ఉదానగీతరూపమున రెండు గాథలు పాడినాడు అప్పటినుండియు నర్తకీగణము, శేషనృత్తాకారాదులు, అంతఃపురములోనివా రందరు, నగరవాసులు, నానాప్రకారజనులు, పానశాలలకడ నుండువారలు, అమాత్యులు మొదలగువారు ఇది మన నరేశునకు ప్రియగీత మని దీనినే పాడదొడగిరి.

ఇట్లు కాలము గడచుచుండగా పట్టపురాణికి ఈగీతార్థము గ్రహింప వలె ననుకోరిక ఒకనాడు కలిగినది. కాని యామె బోధిసత్త్వుని అడుగు

టకు సాహసింపజాలకుండెను. ఒకనాడు రాజు ఆమెయెడ ప్రసన్నుడై "భద్రే, వరము కోరుము. ఇచ్చెదను" అని పలికెను.

"చిత్తము, దేవా, కోరుకొందును."

"ఏనుగులు, గుర్రములు మొదలగువానిలోనుండి నీ కేవి కావలెను"?

"మీ దయవలన నేను ప్రత్యేకముగా కోరవలసిన వస్తువు లేదు. ఇట్టివస్తువులమీద నాకు ప్రీతి లేదు. మీరు అనుగ్రహింపదలచినచో తమగీతమున కర్థము తెలుపుడు."

"ఈవరమువలన నీ కేమి లాభము? వేరొక వర మడుగుము."

"దేవా, వేరొకవరముతో నాకు పని లేదు. ఈవరమే కోరుకొందును."

"భద్రురాలా, తెలుపుదును. కాని నీ కొక్కతెకు ఏకాంతముగా తెలుపను. పండ్రెండు యోజనముల వారాణసిలో దండోరా వేయించి రాజద్వారమున రత్నమంటపము కట్టించి, రత్నసింహాసనము వేయించి అమాత్యబ్రాహ్మణులు, నాగరకులు, పదునారువేల స్త్రీలు పరివేష్టించి యుండ, సింహాసనమునుండి అర్థము తెలుపుదును." చిత్తము దేవా, అని యామె అంగీకరించెను.

రాజు పూర్వోక్తప్రకారముగా సిద్ధము చేయించి జనమునడుమ రత్నసింహాసనమున దేవతలనడుమ ఇంద్రునివలె విరాజిల్లెను. దేవియు సర్వాలంకారవిభూషితయై, స్వర్ణాసనము వేయించి, కనుగొలకుల నుండి చూచి, పీఠముపై గూరుచుండి, "దేవా, మీరు పాడెడి గీతార్థమును ఆకసమున చంద్రునివలె ప్రసన్నులై ప్రకాశించుచు వివరింపుడు" అని ఈ గాథ పలికెను:

> రాజకుంజర, ధర్మకర్మా,
> రాష్ట్రవర్ధన, నీవు రక్తిని
> పలుకు గాథల కర్థ మేమో
> ప్రశ్న చేయుదును.

బోధిసత్త్వుడు నిజగాథల కర్థము ప్రకటము చేయువాడయి ఈ నాలుగు గాథలు పలికెను:

పుట్టి యీనగరమ్మున పాట్టపోసి
కొనగ శీలంబుతో నేను గూలిచేయు
చుండి, పోవుచు పొలమున కొక్కనాడు
శ్రమణులన్, నల్వురన్ సదాచారయుతుల
ఆసవవిహీనులను శమితానురాగ
జాతవేదుల గనుగొన శ్రద్ధ పొడమె.

అంత ప్రత్యేకబుద్ధుల కావు లంచు
విడివిడిగ పిండిముద్దలు పెట్టినాను.
నిర్మలమనస్సుతోడ, తత్కర్మ ఫలము
కలిగె నుత్తమరాజ్యభోగములు నాకు.

ఈ విధముగా బోధిసత్త్వుడు తనకర్మఫలమును విస్తరించి చెప్పగా ప్రసన్నచిత్తురా లయిన దేవి "మహారాజా, మీరు దానఫలమును ఈ ప్రకారము ప్రత్యక్షముగా గ్రహించియున్నారు. నేటినుండి ప్రతి దినము ఒక్కమాషపిండము ధార్మికశ్రమణబ్రాహ్మణులకు పెట్టిన పిమ్మట భోజనము చేయుచుందము" అని బోధిసత్త్వుని స్తుతించుచు నదై ఈ గాథ పలికెను:

ఉత్తమకర్మము లొనరించు నీవు
ఒసగి దానమ్ముల నొందు భోగముల;
చక్రంబు నడపు మీ చందాన రాజ!
ధర్మమార్గ భ్రష్టతన్ జెంద బోకు,
ధర్మపాలన చేయదగు కోసలేశ.

బోధిసత్త్వుడు ఆమెవాక్కు లంగీకరించి ఈ గాథ పలికెను:

అనుసరించినవార లేయధ్వమార్యు
లనుసరించెద శోభనా, ఆసరణినె,
అర్హతుల చూడ కోసలా, ఆప్త నాకు.

ఇట్లు పలికి రాజు దేవీసౌందర్యమును విలోకించుచు "భద్రే, నా పూర్వజన్మములో చేసిన కుశలకర్మను నీకు సవిస్తరముగా తెలిపినాను. ఈ స్త్రీలతో రూపమున గాని, హావభావములలో గాని నీకు సాటి వచ్చునది లేదు. ఈ సంపద నీకు లభించుట కెట్టి సత్కర్మము చేసితివో" అనుచు ఈ గాథ పలికెను:

అచ్చరవిధాన వనితలయందు నీవు
శోభిలెదు భద్రురాల, యేశుభదకర్మ
వలన రూపము కోసలా, కలిగె నీకు ?

ఆమె పూర్వజన్మలో చేసిన కుశలకర్మను వివరించుచు ఈ రెండు గాథలు పలికెను:

అంబష్ఠనామకం బైన క్షత్రియకుటుం
బము వారి దాసిగా పనిపాటలను చేయు
చుంటి; పాపము చేయకుండ శీలమ్ముతో,
చరియించుచున్ ధర్మసరణిలో నెల్లపుడు.

ఒకనాడు భిక్షుకుం డోదనార్థము వచ్చె,
అతని కిచ్చితి మదీయాహారభాగంబు
నే నుంటి సంతుష్ట మానసంబున నపుడు
ఆకర్మఫలముగా నా కియ్యది లభించె.

ఈవిధముగా నుభయులు తమతమ పూర్వజన్మకర్మలను వివరించిరి. నాటినుండి నాలుగు నగరద్వారములకడను, నగరములలోపలను, నివాసద్వారముల దగ్గరను ఆరు రాజశాలలను నిర్మించి జంబూద్వీప మం దంతటను చాటింపించి, మహాదానములు చేసిరి. ఇరువురును సదాచారు లై ఉపోసథకర్మ చేయుచు, తుదకు స్వర్గగాము లయిరి.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము చేసి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆ కాలమున దేవి రాహులమాత; రాజు నేనే.

416 పరంతప జాతకము

శాస్త జేతవనమున విహారము చేయునపుడు దేవదత్తవధోద్యోగమునుగూర్చి చెప్పినది.

వర్తమాన కథ

అప్పుడు ధర్మసభలో సంభాషణ జరుగుచుండెను. శాస్త అరుదెంచి విషయము గ్రహించి "భిక్షువులారా, అత డిప్పుడే కాదు, పూర్వము

కూడ నన్ను సంహరించుటకై ప్రయత్నముచేసినాడు. కాని నాలో కంపమైనను కలిగింపలేక తానే దుఃఖముపొందెను" అని పూర్వజన్మ కథ చెప్పెను.

అతీత కధ.

పూర్వకాలమున వారాణసిలో బ్రహ్మదత్తుడు రాజ్యము చేయుచుండగా బోధిసత్త్వుడు ఆయనపట్టపు దేవికడుపున బుట్టి పెరిగి పెద్దవాడై తక్షశిలకు బోయి, సమస్తవిద్య లభ్యసించి, సమస్తప్రాణులకంఠధ్వనులను గురుతింపనేర్చెను. ఆతడాచార్యునిబోధను శ్రద్ధతో గ్రహించి, వారాణసికి మరలివచ్చెను. తండ్రి అతనిని యువరాజును జేసెను. అయినను అతడు తండ్రిని సంహరింపనెంచుచుండెను. ఈ కారణముచే నాతడు తండ్రిని చూడనైన తలపెట్టలేదు.

తనబిడ్డ లిద్దరిని వెంటగొని ఒకనక్క రాత్రివేళ జనులు పండుకొన్నప్పుడు కూతపెట్టకుండ నగరములో ప్రవేశించెను. బోధిసత్త్వుని సౌధమున శయనాగారముకడ నొకశాలలో ప్రయాణికుడు కాలిజోడు కాళ్ళకడ నేలపై నుంచి బల్లపై పండుకొనెను. ఆతని కింకను నిద్రపట్టలేదు. అప్పుడు నక్కబిడ్డలు ఆకలిచే నరచినవి. తల్లినక్క "బిడ్డలారా, ధ్వనిచేయవలదు. ఈ శాలలో బాటసారి కాలిజోడు నేలపై నుంచి బల్లమీద పండుకొన్నాడు. అతనికి నిద్ర పట్టినపిమ్మట కాలిజోడు తెచ్చి తినుటకై మీ కిచ్చెదను" అని చెప్పెను.

బోధిసత్త్వుడు మంత్రబలముచే దానివాక్కులు గ్రహించి, శయనగృహము వెలువడి కిటికీ తెరచి 'ఎవ రక్కడ?' అనెను.

"దేవా, నేను బాటసారిని" "నీకాలిజో డెచ్చట నున్నది?"

"దేవా, నేలపై నున్నది." "తీసి, పైన పెట్టుకొమ్ము."

నక్కకు బోధిసత్త్వునిపై కోపము వచ్చెను. నక్క మరల నొకనాడు నగరములో బిడ్డలతో ప్రవేశించెను. తాగి మత్తిల్లినవాడొకడు నీటికై పుష్కరిణికి బోయి, జారి నీటిలో బడిపోయి ఊపిరి తిరుగక చనిపోయెను. వాని రెండవవస్త్రములో వేయి కార్షాపణములు మూటకట్టియున్నవి. వ్రేలికి ఉంగర ముండెను. నక్కబిడ్డ లాకలితో నేడువజొచ్చినవి. "నాయనలారా, చప్పుడు చేయవలదు. ఈపుష్కరిణిలో

మానిసి మునిగి చచ్చినాడు. మెట్లపై బడియున్నాడు. మీరు తినుట కీతనిమాంసము తెచ్చెదను" అని తల్లి పలికెను

బోధిసత్త్వు డీవాక్యాలు విని శాలలోనికి వచ్చి, ఎవ రక్కడ అని కేకవేసెను. ఒకడు లేచి "దేవా, నేను" అని పలికెను. "నీవు పోయి ఆపుష్కరిణిలో చచ్చిపడియున్నవాని వస్త్రములో వేయికార్షాపణములు, వ్రేలి ఉంగరము తీసికొని శవము పైకి తేలకుండునట్లు నీటిలో ముంచి గమ్ము" అని అత డాన తిచ్చెను. వా డాప్రకారమే చేసెను. మరల కోపము వచ్చి నక్క "నీవు మొదట నాబిడ్డలకు కాలిజోడు దక్కనీయలేదు. ఇప్పుడు శవమును దక్కనీయలేదు. మంచిది! నేటికి మూడవనాడు శత్రురాజు వచ్చి నగరము చుట్టుముట్టును. అప్పుడు తండ్రి నిన్ను యుద్ధమునకు బంపును. అచ్చట శత్రువులు నీశిరస్సు ఖండింతురు. అంతట నీకంఠరక్తము త్రాగి పగతీర్చుకొందును. నీవు నాతో వైరము పెట్టుకొన్నావు. మంచిది! చూచెదను" అని నగరము వెలువడెను.

మూడవనాడు శత్రురాజు వచ్చి నగరము ముట్టడించెను. రాజు కుమారునితో "నాయనా, నీవు పోయి శత్రువుతో యుద్ధము చేయుము" అనెను. "దేవా, నే నొకసంగతి చూచితిని. పోవుటకు ధైర్యము చాలదు. మృత్యుభయము కలుగుచున్నది." నీవు మరణించినను మరణింపకున్నను నా కేల? నీవు వెళ్ళకతప్పదు." సరే అని బోధిసత్త్వుడు పలికి శత్రువు కెదురుగా నున్న ద్వారము తెరవక వేరొకద్వారము తెరపించి తనయనుయాయులతో వెడలిపోయెను. ఆయన వెలువడినంతనే నగరమంతయు ఖాళీయయ్యెను. ఎల్లరు నగరము విడిచి వెలుపలికి జనిరి. అనుకూలప్రదేశమున నతడు శిబిర మేర్పాటు చేయించెను.

"యువరాజు నగరము ఖాళీచేయించి సైన్యమును వెంటగొని పోయినాడు. శత్రురాజు నగరము ముట్టడించి యున్నాడు. ఇక ప్రాణములు దక్కవు" అని రాజు తలపోసి, రాణిని, పురోహితుని, పరంతపుడను సేవకుని వెంటబెట్టుకొని, వేషము మార్చి, రాత్రివేళ పలాయనము చేసి, అడవిలో జొరబడెను. తండ్రి పలాయితుడయ్యె నని విని, బోధిసత్త్వుడు నగరములో ప్రవేశించి, శత్రురాజును యుద్ధమున పారద్రోలి, తాను పట్టాభిషిక్తు డయ్యెను.

ఆతనితండ్రి నదీతటమున కుటీరము నిర్మించి కందమూలఫలములు తినుచు కాలము గడపుచుండెను. రాజును, పురోహితుడును కందమూల ఫలములు తెచ్చుటకై అరణ్యములోనికి బోవుచుందురు. పరంతపుడు కుటీరములో రాణికడ నుండును.

రాణి గర్భవతి యయ్యెను. నిరంతరము సమీపమున నుండుటచే రాణికి పరంతపునితో స్నేహ మయ్యెను. ఒకనా డామె వానితో "మనసంగతి రాజునకు తెలిసినచో మనప్రాణములు దక్కవు. కావున ఆయనను సంహారింపుము" అని చెప్పెను. "ఎట్లు సంహారింతును?" "రాజు నీచేతికి ఖడ్గము వస్త్రము ఇచ్చి, స్నానమునకు గొనిపోవుచుండునుకదా? స్నానముచేయుచోట ఆయన యేమరుపాటున నున్నప్పుడు నీవు ఖడ్గముతో ఆయనశిరస్సు ఖండింపుము. శరీరము ముక్కలు ముక్కలుగా నరికి పాతిపెట్టుము." వా డంగీకరించెను.

ఒకనాడు పురోహితుడు కందమూలఫలములు తెచ్చుటకై బయలుదేరి రాజు స్నానము చేయుప్రదేశమునకు కొలదిదూరములో నొకచెట్టుపై కెక్కి పండ్లుకోయుచుండెను. రాజు పాలుమాలికతో నుండుట గమనించి పరంతపు డాయనమెడ పట్టుకొని కత్తి పైకెత్తెను. మరణభయమున రాజు కేకలు వేసెను. చెట్టుపైనున్న పురోహితుడు రాజసంహారము చూచి భయమున కొమ్మవిడిచి చెట్టు దిగి, దగ్గరపొదలో దూరి కూరుచుండెను. ఆయన చెట్టుదిగునప్పుడు అయినచప్పుడు పరంతపుని చెవిలో బడెను. వాడు రాజును చంపి, నేలలో పూడ్చిపెట్టినపిమ్మట, చప్పుడు బయలుదేరినచోటికి బోయిచూచెను. ఎవ్వరును కానరాలేదు. ఆవల వాడు స్నానము చేసి, కుటీరము చేరెను. వాడు వెడలిపోయినపిమ్మట పురోహితుడు రహస్యప్రదేశమునుండి యీవలకు వచ్చి పరంతపుడు రాజును పాతిపెట్టినట్టు గ్రహించి, పోయి స్నానము చేసి తననుగూడ వాడు చంపునేమో యనుభయముచే గ్రుడ్డివానివలె నటించుచు కుటీరమునకు వచ్చెను. "బ్రాహ్మణా, ఏమి చేసితివి?" అని పరంతపు డనెను. "దేవా, నాదృష్టి చెడిపోయినది. తెలియక అడవిలో విషసర్పమున్న పుట్టకడ నిలిచియుంటిని. సర్పము నాకన్నులపై విష మూదియుండును" అని పురోహితుడు వినయముతో పలికెను. "ఇతడు నన్ను గురితింపలేకున్నాడు. దేవా, యనుచున్నాడు. ఈతని నోదార్చెదను" అని తలచి

వాడు "బ్రాహ్మణోత్తమా, విచారింపకుము. నిన్ను పోషింతును" అని పలికి ఫలమూలాదు లిచ్చి సంతుష్టచిత్తుని జేసెను. నాటినుండి పరంతపుడే ఫలమూలాదులు తెచ్చుచుండెను. రాణి కుమారుని కనెను. పుత్రుడు పెరిగినపిమ్మట ఒకనాడామె సుఖముగా కూర్చుండి పరంతపునితో మెల్లగా "రాజును నీవు చంపునపుడు నీ కెవరైనను కనబడినారా?" అని యడిగెను. "న న్నెవరును చూడలేదు. కొమ్మరాసు కొన్న చప్పుడు మాత్రము వినబడినది. ఆకొమ్మను మానవుడు లాగెనో జంతువు లాగెనో తెలియదు. ఎన్నడైన నా కాపదకలుగునేని ఆప్రదేశమునుండియే కలుగును" అని వాడు ఈ తొలిగాథ పలికెను:

అలముకొనవచ్చు పాప భయాలు నన్ను;
జంతువో, నరుడో యూపె శాఖ నపుడు.

పురోహితుడు నిద్రించుచుండె నని వారు తలచిరి. కాని ఆయన మేలుకొనియుండియే వారిసంభాషణ వినుచుండెను.

ఒకనాడు పరంతపుడు వనమునకు కందమూలఫలములకై పోయి నప్పుడు పురోహితుడు చనిపోయిన తనభార్యను స్మరించి విలపించుచు రెండవ గాథ పలికెను:

అనతిదూరనివాసిని యైన పిరికి
దానిపై కోర్కి దుర్బలత్వమ్ము పొందు
తలు కలుగు శాఖచే పరంతపునికట్లు.

బ్రాహ్మణు డిట్లు గాథ పలుకుచుండెనే కాని అర్థము చెప్పకపోవుటచే రాణి గ్రహింపలేక "బ్రాహ్మణోత్తమా, ఏ మనుచున్నారు?" అని యడిగెను. "ఇట్లే కొంచెము కనబడినది" అని బ్రాహ్మణుడు మూడవ గాథ పలికెను:

గ్రామమున నా యనిందితకాంత కలదు
తద్వియోగాన దుర్బలత్వమును పొందు
తలు కలుగు శాఖచే పరంతపునికట్లు.

మరల నొకనాడాయన నాలుగవ గాథ పలికెను:

నీలనేత్రకోణ, నీ చిరునవ్వులు
కూర్మి భాషణములు కూర్చుచుండు

కార్శ్యపాండుతలను కదలుచుండెడి శాఖ
అపరంతపునకునట్లు నాకు.

కుమారుడు పెరిగి పదునారేండ్లవా డయ్యెను. బ్రాహ్మణునిచే కర్ర పట్టించి కుమారుడు స్నానప్రదేశము చేరగా పురోహితుడు కన్నులు తెరచెను. "బ్రాహ్మణోత్తమా, అంధులు కారా మీరు?" అని రాజకుమారు డడిగెను.

"కాను. ఈ యుపాయ మవలంబించి ప్రాణములు దక్కించుకొన్నాను. నీ తండ్రి నెరుగుదువా?" "పరంతపుడు నాతండ్రి." "కాడు, వీడు నీతండ్రి కాడు. నీతండ్రి వారాణసీనరేశుడు. పరంతపుడు మీ దాసుడు. వీడు నీతల్లి ని మరగి, తండ్రిని సంహరించి యిచ్చట పాతిపెట్టినాడు" అని నేల త్రవ్వి, ఎముకలు తీసి చూపెను. కుమారుడు మహాక్రోధపరవశు డై "ఇప్పు డేమి చేయుదము?" అనెను. "ఇచ్చట నీతండ్రిని వా డేమి చేసెనో వాని నదే చేయుము." బ్రాహ్మణుడు సమస్తము వివరించి, కొన్ని దినములు కుమారునకు కత్తిసాము నేర్పెను.

ఒకనాడు కుమారుడు పరంతపునితో "నాయనా, స్నానమునకు బోవుదము" అని ఖడ్గము, వస్త్రము తీసికొనెను. మంచి దని వాడు కుమారుని వెంట జనెను. స్నానమునకై వాడు నదిలోనికి దిగుచుండ కుమారు డెడమచేతితో వానిజుట్టు పట్టుకొని, కుడిచేతితో కత్తి పైకెత్తి "ఇక్కడ ఆక్రందనము చేయు నాతండ్రిని జుట్టుపట్టుకొని వధించినావు. నిన్ను గూడ అట్లే చేయుదును" అనెను. వాడు మరణభయమున ఏడ్చి మొత్తుకొనుచు రెండు గాథలు పలికెను:

నిశ్చయముగ చేర నివదంబు నీ చెలిన్
వాడు నీకు తెలిపినాడు నిజము.

నాదు పూర్వచింత నీ దాక చేరెను:
జరిగినట్టి దెల్ల సాక్షి చెప్పె.

అపుడు శాఖ కదిపి నట్టి వారెవ్వరో
ఎరుగనైతి నేను: నరుడో, పశువో.

అప్పుడు కుమారుడు తుదిగాథ పలికెను:

చంపితివి మోసగించి నా జనకు నిట్లు,
మరుగుచేసితి వీవు కొమ్మలకు నడుమ,
తెలిసె నావల కొమ్మలవలన భీతి.

ఇట్లు పలికి కుమారుడు వాని నంతమొందించి, భూమిలో పాతిపెట్టి, కొమ్మలతో కప్పెను. పిమ్మట కత్తికడిగి, స్నానము చేసి, కుటీరమునకు వచ్చి, సేవకుని అంతమొందించినట్లు పురోహితునకు సంజ్ఞ చేసి, తల్లిని పరిహాసించెను. ఇక నిక్కడ నేమి చేయుదు మని ముప్వురును వారాణసికి బోయిరి.

బోధిసత్త్వుడు తమ్మునకు రాజ్య మిచ్చి, దానాదిపుణ్యకార్యములు చేయుచు తుదకు స్వర్గలోకపరాయణు డయ్యెను.

శాస్త ఈ ధర్మోపదేశము ఆర్యసత్యప్రకాశము కావించి, జాతకములు సరిపోల్చెను. ఆకాలమున తండ్రిరాజు దేవదత్తుడు; పురోహితుడు ఆనందుడు; పుత్రరాజు నేనే.

తృతీయ సంపుటి